

AÇILIŞ KONUŞMASI

Alaaddin DİNÇER: (Genel Başkan)

Değerli Katılımcılar, Eğitim Emekçileri, Değerli Konuklar!

Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, Eğitim Sen'in düzenlemiş olduğu "Eğitim Yönetimi ve Üniversitede Demokratik Yapılanma" konulu sempozyuma hoş geldiniz...

Çağımızda, çoğunlukla eğitim-öğretim kurumları merkezli olarak geliştirilen bilgi üretimi ve aktarımı süreçlerinin önem kazandığı bir gerçektir. Bu durum, eğitimin toplumsal örgütlenmesini, bireyleri ve eğitim süreçlerinin genel niteliklerini yeniden tanımlamayı gerekli kılmaktadır. Buna koşut olarak kapitalist sistemin çeşitli ekonomik-siyasal nedenlerle benimsemiş olduğu eğitim modeli ya da modellerinin bir zamanlar temel ögesi olarak kabul edilen "eşit-parasız eğitim" anlayışı da süreç içinde başkalaşıma uğramış, 1980'li yıllarla birlikte eğitim sisteminin, genel sistemle paralel olarak yeniden yapılandırılması, bu anlamda eğitimin "piyasa" açılması görüşleri ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Hepimizin bildiği gibi, bir toplumun ekonomik-toplumsal üretim koşulları içinde bilimin üretilmesi, yayılması ve kullanılmasında güncel, çağdaş gelişmelerin yakından incelenmesi zorunlu bir hal almaktadır. Ancak 1970'li yılların ortalarından itibaren etkisini arttıran neo-liberal politikalar, kapitalizme yeni gelişme ufukları kazandırma amacıyla, özellikle eğilim ve eğitim yönetimi alanlarında kapsamlı bir "yeniden yapılanmayı" hedeflemiştir. Uluslararası sermayenin yeni sömürgeci ilişkileri; IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası emperyalist kuruluşlar aracılığıyla sağlanan kredilerle hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan çelişki ve değişimlerin özellikle eğitim alanında kendisini göstermeye başladığını söylemek mümkündür.

Toplumların, gelişmesi ve kalkınması açısından en itici güçlerden birisi olarak kabul edilen eğitim, tüm ülke coğrafyasında örgütlenmiş, tüm insanları kapsayan özelliğiyle başlı başına örgütlü bir sistem olarak kabul edilmektedir. Eğitimin başlı başına bir sistem olarak ortaya çıkması, örgütlenmesinden yönetimine kadar geniş

bir yelpazede değerlendirilebilecek bir yapıyı karşımıza çıkarır. Kuşkusuz bu yapının öğeleri ile birlikte işleyişi, yönetimi ve denetimi tarihsel süreç içinde oluşmuş, belirli plan ve programlar dahilinde yürütülür.

Kapitalizmde yaşanan yeniden yapılanmanın ilk etkilerini üretim ve yönetim ilişkileri üzerinde gerçekleştirdiğini görebilmek mümkündür. Mal ve hizmet üretim süreçleri esnekleşmekle, yönetim ilişkilerinde ise "yönetişim", "üst kurullar" gibi daha katılımcı olduğu iddia edilen süreçler önerilmektedir. Bu noktada eğitim yönetimi ve yeniden yapılanma süreçlerinin çakışması ile karşı karşıya bulunmaktayız. Yeniden yapılanmanın en önemli ayaklarından birisini eğitim yönetimi, özellikle üniversite eğitimi oluşturmaktadır.

58 Hükümetin Yükseköğretimde gerçekleştirmeyi düşündüğü düzenlemeler, "Yükseköğretim Yasa Taslağı"nın hazırlanması ile yeni bir evreye girmiş bulunmaktadır. Ev sahipliğini yaptığımız sempozyumun ilgili oturumlarında ortaya çıkacak görüş ve öneriler ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın kendi taslağı konusunda düzenlediği tartışma sonuçlarından sonra kamuoyuna görüşlerimizi açıklayacağız.

Değerli konuklar;

Demokrasi kültürü, eğitim sisteminin işlevsel olmasına ve işlerliğine bağlı olarak gelişebilir. Bir ülkede demokrasi bilincinin, demokratik kültürün yerleşmesi, o ülkenin aynı zamanda uygarlaşması için en önemli kriterdir.

Hepimizin bildiği gibi demokrasi, her şeyden önce bilinçli insanların sahip çıktıkları haklar, özgürlükler ve sorumluluklar yönetimidir. Bir ülkede demokrasinin ve demokratik yaşamın hayata geçmesi, toplumun tüm bireylerinin örgütlü olması, demokrasi ve örgütlenme bilincinin tüm toplum kesimlerince benimsenmesi ile mümkündür. Uzun yıllar boyunca, ülke çapında yaşadığımız deneyler, ülkemizin demokrasi bilinci ve geleneğinden yoksun olduğunu göstermektedir.

Eğitim yönetiminin demokratikleşmesi, genel siyasal sistemin de-

mokratikleşmesinden bağımsız olarak ele alınamaz. Eğitimde demokratikleşme ise, toplumsal kalkınmanın ve ilerlemenin bütününü kapsadığı kadar, bireyin hiçbir kişiye veya kuruma bağlı olmaksızın özgürce gelişmesi, hareket etmesi ve eğitim yönetiminde söz ve karar sahibi olması açısından son derece önemlidir. Bu durum, genel olarak içinde yaşanılan ülkenin demokratikleşmesi içinde vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Demokratik eğitim, merkezinde insan olan, onu araç değil, amaç olarak gören, bireyin ilgi, bilgi ve yeteneklerine uygun bir eğitim anlayışını ifade eder. Bu anlamda demokratik eğitimin ilk ve temel amaı bireyi özgürleştirmek, onun tek yönlü olarak değil, çok yönlü bir biçimde gelişmesini sağlamaktır. Demokratik eğitim, yaşı ve öğrenim ağı ne olursa olsun, öğrenciyi yetişkin yerine koyar ve onu kişilik sahibi, onurlu bir birey olarak kabul eder. Öğrencinin kendi zgr gelişimini olumsuz etkileyen tüm engelleri ortadan kaldırır. Bireyi ağ dışı, hurafe ve batıl düşüncelerden arındırır, yerme, bilime ve akla dayalı bir anlayış kazandırır. Öğrenciler arasında cinsiyet, ırk ve milliyet farkı gözetmeksizin her insanın değerli olduğu düşüncesini aşılamaya çalışır.

Eğitimin demokratikleşmesi öncelikle demokrasi bilincinin ve demokratik yönetim anlayışının benimsenmesi ile mümkündür. Bu gerçekleştirilmeden ne eğitimin yönetimi mümkün olur ne de bugün büyük sorunlarla boğuşan üniversitelerimizin sorunlarına çözümler üretilbilir.

zm açıktır; eğitimin yönetiminde sadece siyasi iktidarların değil, tüm toplum ve eğitim emekçilerinin, oluşturdukları örgütleri aracılığıyla söz ve karar süreçlerinde doğrudan yer almalıdır. Bugüne kadar srdrlen yönetim biçimlerinin sadece Şekil değiştirmiş bir biçimi olan ve tek amaı eğitim yönetiminde sermayenin daha fazla söz sahibi olması olan "yönetişim" anlayışının, eğitim yönetiminde çözüm olarak ileri sürülmesi kabul edilemez.

Eğitim Sen, eğitim sisteminin örgütlenmesinden, yönetimine oradan işleyiş mekanizmalarına kadar bütün süreçlerinin demokratikleşmesi ve yıllardır kendi sorunlarıyla baş başa bırakılan üniversitelerimizin demokratik bir biçimde yapılanmasını istemektedir.

Eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma konusunda taşıdığımız toplumsal sorumluluk bizleri, bu konuyu değerli bilim emekilerimiz ve konuklarımızla tartışmaya itmiş ve bu sempozyumun düzenlenmesi böylesi bir ihtiyaçtan doğmuştur. Sempozyumumuzun temel amacı eğitime ilişkin her alanda olduğu gibi, eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma alanında da örgütlü müdahaleyi gerçekleştirmek, eğitim emekçilerinin bu konularda yürüttüğü tartışmalar sonucu ortaya çıkacak olan görüş ve nerileri geniş toplum kesimleriyle paylaşmaktır.

Son olarak şunu söyleyebilirim ki;

Eğitim sistemine bir bütün olarak demokratik bir içerik kazandırmayan toplumların demokratikleşmesi beklenemez. Demokratikleşmenin yolu öncelikle laik, bilimsel, demokratik, parasız eğitimden geçer. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, demokratik bir toplum oluşturmak için eğitim sisteminin, yönetiminden işleyişine kadar tam anlamıyla demokratik br yapının üzerinde yükselmesi gerekir. Bu gerekliliğin zorunluluğa, eğitim emekçilerinin taleplerinin gerçeğe dönüşmesi ise, şimdiye kadar olduğu gibi yürütülecek olan kararlı ve inatçı bir mücadele ile mümkündür.

Gerçekleştirdiğimiz bu sempozyumun örgütlenmesinden bilgi üretim aşamasına kadar katkılarını sağlayan bilim insanlarına ve bu imecenin çok önemli bir bileşeni olan sendika çalışanı arkadaşlarımız ile Merkez Yönetim Kurulu yelerine ve kolaylaştırıcılara teşekkür ediyorum. Ülkemizin geleceği olan ocuk ve gençlerimize zgr, eşit ve demokratik bir eğitim sağlanması yolunda verimli ve üretken bir çalışma olmasını diliyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

İsmail BİRCAN (*Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı*)

Sayın Başkan, Değerli konuklar, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bugün burada, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikasının, Eğitim-Sen'nin, *Eğitim Yönetimi ve niversitelerde Demokratik Yapılanma* konulu Sempozyumu için bir araya geldik. Türkiye eğitim ile ilgili sorunlarını katılımcılık ilkesi içinde ilgili tüm tarafların desteği ile tartışmaya devam ediyor. Çağdaş ve laik eğitimin üç temel ilkesi vardır. Bunlardan bir tanesi etkili bir eğitim yönetimi ve denetimi gerçekleştirmek; ikincisi tüm eğitim kurumlarında örgün ve yaygın biçimiyle kaliteli bir eğitim ğretim yapmak. ncs de çocukların ve gençlerin kişiliklerini geliştiren toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarıyla tutarlı büyüme ve kalkınma hedefleriyle uyumlu eğitim programları geliştirmek ve yaygınlaştırmaktır.

Büyüyen Türkiye'nin 2023 hedeflerine yönelik olarak eğitim sisteminde yeniden yapılanmayı da içine alacak şekilde tartışmayı ve bunu yaygın bir şekilde yapmayı hedefleyen bir Türkiye'nin eğitimin bu 20 yıllık dönemde yeni bir rolü daha ortaya çıkıyor. O da, küreselleşen dünyada ve teknolojik gelişmelerin ekonomik gelişmelerin siyasi gelişmelerin baş döndürücü bir hızla geliştiği günümüzde, toplumların rekabet üstünlüğü çerçevesinde eğitim sisteminin daha katılımcı, daha kaliteli olmasına yönelik hedeflerin gerçekleştirilmesidir. VIII. beş yıllık kalkınma planında n grlen eğitim sisteminin bu hedefler doğrultusunda, başka bir anlatımla, rekabet üstünlüğü olan bireyler yetiştirme hedefini de içine alacak şekilde yeniden yapılandırılması hedefi, bu 20 yıllık dönemde 1,9 katrilyon dolar civarına çıkacak olan 2023 yılındaki gayri safi milli hasılamıza nitelikli insan kaynağı yetiştirme rolünü de yerine getirmeyi hedefliyor.

Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı kendisini yeniden yapılandırmaktadır. Sonrasında, daha özerk niversite, idari, mali ve bilimsel özerkliğini daha ileriye götüren bir niversite modeline doğru yeniden yapılanmayı hedefliyoruz. Özellikle Yüksek ğretim Kurulu'nun bir koordinasyon eşgüdüm ve planlama birimi haline dönüştürülerek niversite özerkliğinin ve niversite katılımcılığının demokratik yapılaşmanın nn açacak düzenlemeleri gerçekleş-

tirmek; dolayısıyla, dünyada tartışılan eğitim sistemindeki yönetişim, kalite, yaşam boyu öğrenme, e-öğrenme gibi kavramlar ve akreditasyon gibi süreçler Türk eğitim sisteminin ve özellikle de yüksek eğitim sisteminin tartışması gerektiği ve görüş bildirmesi gerektiği konular olarak ortaya çıkmaktadır.

Üniversitelerin ve yönetim biçimlerinin daha katılımcılık ilkesi içinde bütün ilgili tarafların katılımı ile, ki bunlar arasında sendikalar, öğrenci-veli konfederasyonları, öğretim üyeleri dernekleri ve kamu kuruluşları temsilcilerinden oluşacak yönetim katılımcıları sistemin aksayan yönlerini, iyi çalışmayan yönlerini eleştirerek bu söylediğim kavramlar çerçevesinde başta kalite unsuru olmak üzere nasıl sistemi daha ileriye götürebileceğimizi sorgulamaya devam edeceklerdir.

Türk eğitim sistemi, bu süreç içinde yeniden yapılanırken, özellikle etik kurulu da getirecek biçimde üniversitemizde ve hesap verilebilirlik ilkesini daha da ileriye götürebilecek biçimde düzenleyeceğiz. Çünkü, Yüksek Öğretim Sisteminde bu uygulamanın yaygınlaştırılması bütün kamu kuruluşlarında olduğu gibi ve şeffaf yönetim biçimi ilkesinde bilgi üreten, danışmanlık hizmeti yapan, AR-GE çalışmaları yapan, bulunduğu bölgenin sosyoekonomik yapısına katkıda bulunan, bölgesel gelişmeyi hızlandıran, yüksek nitelikte insan kaynağı geliştiren bilim kurumları olma yolunda daha hızla ilerlemeleri gerektirmektedir.

Bugün burada yaptığımız bu sempozyum, özellikle *Eğitim Yönetimi ve Üniversitelerde Demokratik Yapılanma* süreçlerinin tartışılacağı, öneriler geliştireceği bir sempozyum olarak Bakanlığımız tarafından da çıktıları dikkate alınacak bir sempozyum olacaktır. Çünkü, burada sivil toplum örgütleri, siyasi partilerimiz, kamu kuruluşlarımız, sendikalarımız ve diğer kesimlerden katılan bilim adamlarımız, Almanya'dan, İsveç'ten, Yunanistan'dan ve Rusya'dan gelen değerli misafirlerimiz var.

Katılımcılık ilkesi içinde bu sempozyumda ortaya çıkan sonuçlardan ilgili taraflarda gerekli önerileri dikkate alacaklardır. Ben özellikle şunun altını çizmekte yarar görüyorum. Şayet eğitim ile ilgili sorunlarımızı bu gün burada olduğu gibi ve daha sonraki çok

sayıda gerçekleştirilecek bilimsel toplantılarda olduğu gibi ulusal ve uluslararası gelişmeleri de dikkate alacak şekilde hem ulusal politikalarla hem uluslararası politikalarla paralel işletmek gerekir.

Dünya nereye gidiyor? Biz nereye gidiyoruz? Uluslararası lekte Eğitim Yönetiminde Demokratikleşme, "Yönetişim" ya da "Governance" dediğimiz yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Artık yöneticiler kapalı kapılar ardında karar almıyor, ilgili tüm kesimlerin katılımıyla onların desteği ile karar alıyorlar. Dolayısıyla yönetişim dediğimiz bir kavram günümüzün yönetim biliminde giderek önem kazanan, ne çıkan kavramlarından, bir tanesi olmuştur. Nasıl kalite ve iş birliği bu kavramlar arasında ise, Governance dediğimiz yönetişim kavramı da demokratikleşme süreçleri içinde tartişılan ve uygulamaya giden diğer bir süreç olarak yaygınlaşmaya devam etmektedir. Uluslararası kuruluşlar da Governance kavramını başta OECD olmak üzere tartişmaya ve bu konuda gerekleri yapmaya devam ediyor. Dolayısıyla, işbirliği ve eşgüdüm yapmak, ortak paydada buluşmak, uzlaşma noktalarını maksimum düzeye getirmek, katılımcılık ilkesi içinde sorunlara sahip çıkmak, ilgili tüm tarafların yapması gereken olmazsa olmaz unsurlar arasına girmiştir. 2023 hedeflerini tutturabilmemiz için böyle bir işbirliğine, böyle bir yeniden yapılanma süreci içinde katılımcılığa, demokratikleşmeye her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

Ben özellikle başta Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez ve taşra örgütünün yeniden yapılanmasından, üniversitelerimizin tartişılan ve gündemde olan, niversitelerimizde ya da yüksek ğretim sistemimizde yeniden yapılanma süreçlerinin, bu sempozyumla da daha da zenginleşeceğine ve olası yetersiz durumlarının giderilmesi yönündeki katkılarının maksimum düzeyde olacağına inanıyorum. Dolayısıyla, büyük Türkiye'nin, AB sürecinde hızla ilerleyen Türkiye'nin ve 77 niversitesiyle, 70 bin ğretim elemanıyla dünya yüksek öğrenim sistemi arasında önemli bir konuma sahip olan Türk Yüksek ğrenim Sisteminin sorunlarının, siz değerli misafirlerin, değerli bilim adamlarının katkılarıyla, daha etkili çözüm üretilmesi konusunda çabalarınızın bize g vereceğine inanıyorum. Dolayısıyla, bugün burada bu sempozyumu düzenleyen baş-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma* -

ka Eğitim-Sen Sendikası yöneticilerine, Rusya, Almanya, İsveç ve Yunanistan'dan gelen değerli dostlarımıza, siyasi parti temsilcilerimize, diğer sendikalardan katılan temsilcilerimize, niversite ve bakanlığımızdan katılan değerli bilim adamlarına, bürokratlara ve diğer konuklara huzurlarınızda teğekkr ediyorum.

Gerçekten bu tür işbirliklerini Türkiye çok daha ileriye götürdüğü zaman, katılımcılık ilkesi içinde güçlerimizi sorun çözmede birleştirdiğimiz zaman, somut nerileri çok daha ileriye götürmemiz her zaman olasıdır. Türkiye buna layıktır. Türkiye 3000 \$ bir milli gelire yakışmayan bir ülkedir. Bunun önce 5000 sonra 10.000 ve 2023 hedefleri olan 18.500 \$ civarına çıkması beklenir. Türkiye bunu başarabilecek güçtedir. Her ne kadar ekonomik ve siyasi krizler olsa dahi, %7'lik bir büyüme hızıyla 20 yıllık bir donemde bu hedefe ulaşabilecek bir hedefi vardır. Bu hedefi yakalamamız için eğitim sistemi yeniden yapılanırken, çok daha demokratik, katılımcı, kaliteyi ön plana çıkaran ve işbirliğine önem veren, ortak çözümler üreten yeniden yapılanma süreçlerini de dikkate alan bir uygulamayı yerine getirmek, gerçekleştirmek zorundadır.

14

İşte sizin bugün burada yaptığınız sempozyumdan çıkacak sonuçlar da bunu amaçlamaktadır. Dolayısıyla, ben tekrar önce sendika temsilcilerine, sayın başkana ve yöneticilerine ve siz değerli katılımcılara huzurlarınızda teğekkrlerimi sunuyorum. şahsım adına sempozyumunun başarılı geçmesini diliyorum, Hepinize saygılar sunuyorum.

- eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma

EĞİTİM YÖNETİMİNDE DEMOKRATİKLEŞME

BİLİMSEL TEBLİĞLER

EĞİTİMDE DEMOKRATİKLEŞME*

Prof. Dr. Meral UYSAL (*Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü*)

Son yirmi yıl içerisinde akademik alanda genelden özele, evrenselden yerele doğru bir ilgi kayması olmuştur. Küresel kapitalizmin ideolojik evrenindeki egemen liberal görüşler diğer alanlar gibi eğitim bilimleri alanını da etkilemiştir. Bu süreçte eğitim olgusunu kapitalist süreçlerle ilişkilendirerek tartışan yaklaşımlar etkinliğini yitirmiş, demokratikleşme de dahil, eğitim olgusunun çeşitli boyutları büyük ölçüde kültürel parametrelere indirgenerek tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal bilimlerin öteki disiplinleri gibi, eğitim bilimleri alanında da sınıf çelişmesine yapılan vurgu yerini giderek devlet-sivil toplum çelişmesine merkeze alan bakış açlarına bırakmıştır. Eğitim hizmetini yürütecek aktörün devlet mi, yoksa piyasa mı olacağı; bu hizmetin merkezî bir yapıda mı, yoksa yerelleşmiş bir yapıda mı daha etkin ve verimli yürütüleceği; eğitim yönetiminin mi yoksa "yönetişim" in mi daha demokratik olacağı biçimindeki yapay ikilikler, eğitim alanındaki tartışmaları kısır bir döngüye sokmaktadır. Sözgelimi, Demokratik Eğitim Kurultayı (DEK) 1998'de, Eğitimde "Yeniden Yapılanma" Komisyonu'nun raporunda eğitim yönetiminde "yerelleşerek" demokratikleşmenin sağlanabileceği varsayımına dayanarak, okul ve Bakanlık merkez örgütü düzeyinde birtakım geniş katılımlı birimler kurulması önerilmiştir. Tamamen ideolojik nitelikteki "yeniden yapılanma" ve "yerelleşme" kavramları demokratikleşme tartışmalarının eksenini oluşturmuştur. Burada bir netleşme sağlama açısından, eğitimsel olgu ve süreçlerin tekrar kapitalist üretim süreçleriyle ilişkilendirilerek bütünsel bir yöntemle ele alınması gereği bulunmaktadır. Eğitimin daha demokratik kılınması yönündeki tarihsel mücadele de böylece gerçek eksenine oturmuş olacaktır.

15

(*) Bu bildin, Dr. Seçkin Özsoy, Dr. Fevziye Sayılan, Dr. Ramazan Gunlu, Sabrı Gungor, Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy, Prof. Dr. Meral Uysal ve Prof. Dr. L. İşıl Ünal'dan oluşan bir çalışma grubunca hazırlanmıştır.

Bugün dünyanın her yerinde eğitim sistemi/okullar var olan sistemi yeniden üretir, ideolojik ve kültürel bir pratik olarak egemenler lehine toplumsal eşitsizliklerin üretimini sağlar. Hangi toplumsal sınıfların ya da grupların bugün nerede durduğu ve gelecekte nerede duracağı sorusu yanıtını, üretim ilişkilerine göre biçimlenen eğitim sistemi içinde bulur. Ancak ne dün ne de bugün, eğitim sistemi ve özellikle okullar, sadece bu egemenliğin sürmesine uygun toplumsallaştırma kalıplarının üretildiği, bilgi örüntülerinin, düşünce ve duyu yapılarının oluşturulduğu yerler olmuştur. Eğitim sistemi içinde genç kuşakların bu çok yönlü biçimlendirilme süreci tarihsel olarak toplumsal ve siyasal mücadeleyle dolayımlanmış. Bu nedenle okullar her zaman toplumsal ve kültürel mücadelenin de verildiği yerler olmuşlardır. Okullar aynı zamanda toplumsal dönüşümün hem konusunu hem de alanını oluşturur. Bu nedenle eğitimde demokratikleşme sorunu başlıca iki alanda odaklanmıştır. Bir yandan bu mücadele eğitim sistemleri içinde demokratik güçlerin de temsil edildiği çelişkili pratikleri yaratır. Bu nedenle eğitimin demokratikleşmesi denildiğinde demokratik toplumsal güçlerin eğitim etkinliğinin düzenlenmesine ve dönüştürülmesine katılmasını anlamak gerekir ki, eğitim yönetiminin demokratikleşmesinin içeriğini oluşturur. Öte yandan toplumsal ve siyasal alandaki resmi bilgi ile özgürleştirici bilgi arasındaki mücadele ise, hangi bilgi türlerinin ve hangi kültürel sermayenin meşru bilgi haline geldiği/geleceği sorusu etrafında bilginin niteliği ve örgütlenişi ile ilgilidir. Bu haliyle de eğitimde demokratikleşme çabaları, "yeni bir bilgi siyaseti" (Wainwright, 1995) arayışı olarak kendisini sürdürür ve eğitimci pratiklerinin sorgulanması da dahil olmak üzere, eğitimin amacı, müfredat ve öğrenme süreci üzerinde odaklanır.

Bu bağlamda "eğitim yönetiminde demokratikleşme" sorunu, genel olarak eğitimin demokratikleşmesi sorunundan ayrılamaz. Eğitim yönetimi önceden belirlenmiş eğitimsel amaçlara ulaşmak için kullanılan bir araçtır ve her araç gibi amaca göre biçimlenir. Ancak bu, meselenin dar anlamda politik ve teknik yanlarının olmadığı anlamına gelmez. Eğitim yönetiminin demokratikleşmesi top yekun demokratikleşmenin bir parçası olarak anlam kaza-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

nır. Ancak eğitim yöneliminin demokratikleşmesi, bugünkü haliyle dar anlamda politikanın konusu olduğu oranda eğitimde demokratikleşmenin kilit bir ögesi değildir.

Tarihsel olarak belirli toplumsal tabakalara tahsis edilen eğitimden tüm bir toplumun eğitimine geçiş sürecinde eğitim hakkı konusunda emek hareketinin bir bütün olarak gösterdiği duyarlılık ve mücadele, demokratik eğitimin dn olduğu gibi bugün de ana temasını oluşturmaktadır. Bir yandan eğitim hakkının tanınması ve bunun için eğitim fırsat ve olanaklarının yaygınlaştırılması, günümüzde ise eşitsiz eğitimin sonuçlarının telafisi için, eşitsizlik ve ayrımcılığa maruz kalan toplumsal grupların eğitim hakkını sağlama doğrultusunda olumlu ayrımcılık politikaları gündeme gelmektedir.

Öte yandan küresel düzeyde 1980'lerden bu yana bütün dünyada uygulanan liberal politikalar, eğitim hakkının herkesçe kullanımının önüne yeni engeller çıkarmakla kalmıyor aynı zamanda eğitimin kamusal olma niteliğini zihinlerden silmeye alışıyor. Karşısında ise, eğitim hakkını yeniden demokratik eğitim mücadelesinin merkezine yerleştiren toplumsal mücadelelerin boy vermesine tanık oluyoruz. Porto Alegre'de çıkan "Başka Bir Dünya için Yeni Bir Eğitim" deklarasyonu, "ocuk, genç, yetişkin: herkes için eğitimin" "başka bir dünya" yaratılma mücadelesinde hem özgürleştirici bir olanak sunduğunu, hem de eğitim hakkını garanti altına alan kamusal eğitim için mücadelenin önemini bir kez daha hatırlatıyor.

Liberal saldırıların toplumsal mücadelelerle kazanılan kamusal hakları ortadan kaldırma çabası, demokratik toplumsal muhalefeti giderek daha fazla birleştirmektedir. Türkiye'de 1980'lerden beri uygulanan liberal politikalar, kamusal hizmetlerde önemli gedikler açmakla birlikte, zihinlerden eğitim hakkını silemediği gibi eğitim sürecindeki nüfusun artışına engel de oluşturamamaktadır. Bunun ötesinde gençlerin demokratik eğitim özlemlerini engelleyememektedir. Eğitimin her kademesinde hem yurttaşların istemleri artmakta hem de kamunun bu alandaki harcamalarının artması yönünde toplumsal baskı artmaktadır. Eğitimin de-

mokratikleşmesinin önemli zorlayıcılarından biri olan eğitim talebindeki artış, yanı sıra eğitim emekçilerinin sayısındaki artış ve demokratik ve nitelikli eğitim konusundaki baskı, eğitim yönetiminin de demokratikleşmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'de eğitim demokratikleştirilmesinden söz edildiğinde her zaman rejimin duyarlık noktaları ve esas olarak laiklik kritik bir tartışma konusu haline gelir. Bu alandaki değişiklikler ve yeni uygulama alanları her zaman rejim sorunuyla birlikte ele alınmaktadır. Buna göre, demokratiklik iki temelde değerlendirilebilir. Birincisi, var olan yasaların demokratik düzenekleri yeterince sağlayıp sağlamadığıdır, ikincisi, iktidar değişikliklerinin eğitimde içerik, yönetim tarzı ve kaynakların dağılımı açısından değişmelere yol açıp açmadığıdır. Bir siyasal iktidar değişikliğinin demokratikliği temel alan değişiklikler yaratması, rejimin siyasal çerçevesini genişletme yeteneği ile ilişkilidir. Bu anlamda, siyasal iktidar rejimin demokratikleşmesini esas aldığı noktada, tarihsel deneyimi ileriye götürmeye ve genişletmeye yönelmek durumundadır. Bu da toplumsal eşitsizlikleri eğitim sisteminde meşrulaştırma değil, eğitimi bu eşitsizliklerin yarattığı yapısal engellerden belli ölçüde de olsa koruyacak önlemleri almaktır. Türkiye'de eğitim sistemini düzenleyen yasaların değerlendirilmesi, demokratikliğin genel çerçevesi hakkında bize bir fikir verebilir.

18

Günümüz toplumlarında eğitim, "insanlığın barış, özgürlük ve sosyal adalet" ilkelerini gerçekleştirecek zorunlu bir temel olarak görülmektedir. İnsanlığın bugün, bu temeli gerçekleştirmekten hayli uzak olduğu görülmektedir. Toplumların örgütlenmesinin eşitsiz ve hiyerarşiye dayalı yapısı, bu zorunlu temelin gerçekleşmesindeki en önemli engeli oluşturmaktadır. Bugün en önemli sorunlardan biri, toplumun yapısal eşitsizlikler dolayısıyla eğitim olanaklarından yararlanamamasıdır.

Anayasal ilkeler ve yasaların genel ve soyut eşitliği, eğitim hakkının kullanılmasının güvencesi olmaktan oldukça uzaktır. 1998 UNESCO Dünya Eğitim Raporu'nun altını çizdiği saptama da bu gerçeğe işaret etmektedir. "Eskiden sosyal birlik ve bütünlük etke-

ni olarak grlen, sosyal ve ekonomik farklılık ve çeşitlilikleri aşmaya yetenekli olan eğitim, günümüzde, ileri teknikleri elinde bulunduranları ödüllendiren ve bunlara ulaşamayanları cezalandıran küresel bir ekonomi bağlamında, toplumlar arasında benzer farklılıkların ve çeşitliliklerin kaynağını oluşturmaktadır." (Akt. Gülmez, 2000:310). Dolayısıyla, eğitim ve eğitim hakkına, erişimin engellenmesi küresel ve ulusal eşitsizliklere de kaynaklık etmektedir.

1982 Anayasası Devletin "temel amaç ve görevlerinden birinin "insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" olduğunu öngörmüştür (md. 5). Anayasa, herkese, "maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı" (md. 17) ile bilim ve sanat özgürlüğü tanı mıştır (md. 27).

14 Haziran 1973 gün ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda eğitim ve ğretim sisteminin düzenlenmesinde temel alınması istenen amaçlarda, uluslararası belgelerde ngrlen amaçlardan kimilerine (kişiliği geliştirme, kişiyi yaşama hazırlama ve ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleme amaçlarına, eğitim hakkına) yer verilmiştir. Yasanın, 16 Haziran 1983 gün ve 2842 sayılı yasayla değiştirilen ilgili kuralı, ulusal eğitimin amaçlarından birincisini şöyle belirlemiştir:

Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek (md. 2/1).

Yasada, ayrıca, bireylerin çeşitli yönlerden gelişmiş bir kişilik, zgr ve bilimsel düşünme gücü ve insan haklarına saygılı olarak yetiştirilmesi amaç olarak belirtilmiştir. Yasa tüm programların hazırlanmasında "*Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği* "n'in temel alınmasını zorunlu tutmuştur:

Güçlü ve istikrarlı, *hr ve demokratik bir toplum düzeninin* gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olması gereken *demokrasi bilincinin*, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir Şekilde meydan verilmez (md. 11).

Yasanın ortaya koyduğu düzenlemeler, düşünce özgürlüğünü ve insan haklarını soyut düzeyde kurmakla birlikte, onların somut ifadelerini açıkça dışlamıştır. Soyut bir demokrasi eğitimi ve soyut bir insan haklarına saygı, bireylerin davranışa dönüştürmesi istenen amaçları oluşturmaktadır. Bu anlamıyla yasa, demokratikliği, demokratikleşmeyi düşünce ve eylem düzeyinde belli bir hedefle, "Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Atatk Milliyetçiliği" ile sınırlamıştır.

Anayasada ve yasada somutlaşan bu sınırlandırma, kendi içinde tanımlanmış bir demokratikliği içerdiği söylenebilir. Ayrıca, ona paralel düşünce ve gelişmelere açık olarak yorumlanabilir. Ancak, her değişiklik ve tartışmada olduğu gibi rejimin duyarlık noktaları olarak, laiklik ile birlik ve bütünlük erevesi içinde her zaman bunalım konusu olmayı sürdürmektedir. Buradaki önemli bir sorun, duyarlık noktalarının gerçek çelişkileri örtme tehlikesidir. Bu nedenle, eğitimde demokratikleşmenin asıl karakterini oluşturan Şey, eğitim hakkının kamusal mali destekli olarak nicelik ve nitelik bakımından toplumsal eşitsizliğin yaratığı yapısal engellere maruz kalmadan güvence altına alınmasıdır. Eğitim yönetiminin demokratikleştirilmesi de esas olarak, toplumdaki hiyerarşi ve eşitsizliğin eğitimin niteliklerinde gözlenen eşitsizlik ve hiyerarşiyle meşrulaştırılmasının ortadan kaldırılmasıdır. Bunun yolu da eğitim bileşenlerinin söz ve karar yetkisinin güvence altına alınmasıyla, özellikle öğretmenler için demokratik katılım ve denetim mekanizmalarının yaratılması ile sağlanabilir.

Eğitimin Demokratikleşmesinde Temsil ve Katılım Sorunu

Eğitimin demokratikleşmesini salt bir yönetimsel sorun olarak tanımlayan ve onu da salt bir temsil ve katılım süreci olarak anlayan ve oraya indirgeyen yaklaşımların yarattığı ideolojik bulanıklığın, eğitimin demokratikleşmesi tartışmalarındaki kavramsal karmaşayı artırdığı söylenebilir. Temsil ve katılım, toplumsal özyönetim fikrine ulaşmaya yarayan ara ynelimlerdir. Bu yönelimler kısmî ve reformisttir; ama yaratabilecekleri olanaklarla bu yönelimler demokratik bir gelişmeye hız kazandırabilir.

Demokratikleşme, çeşitli düzeylerdeki temsili organların sonsuz bir çoğalmasından daha fazla bir şeydir. Ne denli temsili olursa olsunlar, resmî onaydan geçen ve denetlenen gelişkin bir iktidar organları yapısı ile gerçek bir güçle donanmış, devletin yanı sıra ve ondan bağımsız etkinlik gösteren özerk birimler ağı arasındaki fark büyüktür.

Demokratikleşme, iktidarı halka daha yakınlaştırma sorunudur. Temsil ya da katılım, devletçilik kapısını ardına kadar açabileceği gibi siyasal yaşamın "resmîleşmesi" olasılığını da artırabilir. Temsilci seçme hakkını kullanmak ne yazık ki aynı zamanda seçme hakkından vazgeçmek anlamına gelmektedir. Barber (1995. 1 89)'ın da "Güçlü Demokrasi" adlı yapıtında belirttiği gibi, temsil ilkesi, değerlerinin, inançlarının ve eylemlerinin nihaî sorumluluğunu bireylerin üzerinden alır. Eşitlik ve adalet gibi siyasal değerler zynetime ve özerk yurttaşlık anlayışına dayanır. Temsil ilkesi ancak böyle bir ereve içinde değerini bulur. Aksi halde temsil özgürlükle bağdaşmaz; çünkü siyasal iradeyi başkasına havale eder ve dolayısıyla onu yabancılaştırır. Bunun bedeli de zynetimin ve özerkliğin ortadan kalkmasıdır. Kolektif tartışma, karar ve eylem yoluyla eğitime ilişkin siyasal kararların doğrudan sorumluluğunu almayan insanlar, her ne kadar eğitim hakkına sahip olsalar da, verilmiş olan bu hakkı uzun süre koruyup geliştiremezler. Biçimsel bir temsil eşitlik ilkesiyle de bağdaşmaz; çünkü eşitlerin seçtiği temsilciler "daha eşit" bir konuma yükselirler ve bu ayrıcalıklı konumun sürekliliğini sağlamak için gerekli araçlara ve yeteneklere sahip olurlar. Son olarak, temsil, toplumsal adaletle de

bağdaşmaz; çünkü adalet fikrinin kök salabileceği katılımcı bir kamunun oluşmasına engel olur.

Biçim olarak ne kadar demokratik olursa olsun temsili kurumlar, ancak toplumun demokratik olmayan güç ilişkilerini yansıtır. Demokrasi toplumun güçler dengesinde ezilenlerin lehine bir değişimi gerektirir. Ekonomik gücün küçük bir elit grubunun elinde yoğunlaşması, eğitimin demokratikleşmesi önündeki en büyük yapısal engeldir.

Katılım ya da katılımcılık, toplumsal özyönetim fikrinin kendisi olmadığı gibi, toplumsal özyönetim, katılımcılık fikrinin çok ötesindedir. Her türlü liberal ve sınırlı demokrasi anlayışı (radikal, müzakereci, güçlü, toplulukçu vb.), merkezine katılmayı alır. Ancak, bu demokrasi anlayışlarında temsil ve katılma, özyönetime götüren birer araç olarak değil, başlı başına birer amaç olarak görülmektedir. Katılmayı merkezine alan sınırlı demokrasi perspektifleri, özel mülkiyeti ve devlet iktidarını hedef almamakta, birey ya da toplumsal grupları (ya da onların temsilcilerini) daha önceden varolan, yapısı ve amaçları zaten konulmuş bulunan bir etkinliğin içinde belirli ölçülerde söz sahibi kılmakla yetinmektedirler. Bireyi yönetim sisteminin merkezine karar oluşturucu bir özne olarak değil de, bireyin iradesinden bağımsız olarak devlet katında alınan kararlar uyarınca ya da piyasa sinyallerine göre eylemde bulunan edilgin nesnelere yerleştiren böyle bir katılımcılık anlayışıyla toplumsal özyönetim gerçekleştirilemez. Temsil ve katılım kavramlarına, liberal demokrasinin araçsal ve işlevsel bağlamında sahip olabileceklerinden daha radikal ve daha zengin anlamlar yüklemek gerekir.

Kapitalizmi aşmaya yönelen bir strateji açısından katılımcılık gerekli ancak yetersiz bir koşul olarak kalacaktır. Ancak, katılımcılık halkın demokrasiyi derinleştirmek ve sermaye egemenliğiyle birlikte bütün eşitsizlikleri, sömürü ve baskı biçimlerini tasfiye etmek için seferber etmek üzere kendi deneyimleri temelinde eğitildiği bir ortam yaratması açısından toplumsal özyönetim doğrultusunda atılacak önemli bir adımdır. Katılım terimiyle kastedilen, yeni danışma mekanizmalarının kurulması, eskisine göre pek de-

ğışmemiş karar ve denetim yapıları içinde yeni iletişim düzenlemeleri değil, tamamen yeni karar alma biçimlerinin kurulup geliştirilmesi ve bu kararlar için gereken bilgilenme süreçleridir. İnsanların kendileri adına siyaset yapacak elitleri seçmesi anlamına gelen temsil, temsil edilenlerin doğasını değiştirerek onları edilgen kılarken; katılım, her yurttaşın kendinin siyasetçi olması anlamında daha özgürleştirici bir pratiktir.

Yönetişim söylemi içindeki katılım vurgusu, varolan temsili demokrasinin meşruiyet krizine sermaye cephesinden bir yanıt oluşturmaktan öteye gitmemektedir, iyi yönetişimin ilk adımı kamusal hizmetlerin özelleştirilmesidir. Buna göre, yerel yönetimler hangi kamusal zenginliği hangi sermaye grubuna satacağına, yanına STÖ temsilcilerini de alarak karar verecektir. Yönetişim söyleminin gerçek içeriği budur.

Demokratik katılım ilkesi ile yönetişim söylemi gerçekte taban tabana bir zıtlık içindedir. Katılım siyasi bir eylemdir, oysa yönetişim ideolojisi siyaseti teknik bir prosedüre indirgeyerek ve onu dar bir uzman grubunun özel işi olarak tanımlayıp, siyaset alanını piyasa lehine daraltmaktadır. Katılım, liberal söz dağarcığında, rekabet için gerekli bir önkoşuldur. Bir anlamda yönetişim, siyaseti tasfiye projesidir. Buna göre, toplum çatışan çıkarların olduğu bir bütünlük değildir, dolayısıyla çatışan çıkarların siyasi olarak örgütlenmesi gereksizdir. Toplum birbiriyle dayanışma içinde olan birimlerden oluşmaktadır (Hepimiz aynı gemideyiz!). Bu yüzden, toplumu oluşturan bireylerin dayanışma içinde karar süreçlerine katılımı ile, piyasanın mükemmel işleyen kendiliğindenliği bozulmadan, yani özel mülkiyet ve sözleşme özgürlüğü korunarak ve üretim ile bölüşüm bu temelde özgürce belirlenerek iyi yönetişim sağlanabilecektir. Bu stratejide, hükümet dışı örgütler (STÖ'ler) siyasi örgütlerden (siyasi partiler, sendikalar vb.) daha önemli hale gelir. Zaten siyasi partiler ve sendikalar toplumda çatışan çıkarlar olduğu gerçeğinden türemiş sınıf temelli örgütler olduklarından, STÖ'ler karşısında gereksiz ya da ancak onlar kadar değerli örgütlerdir.

Yönetişim içinde katılım, yukarıda da değinildiği gibi, devlet dışı

Örgütlerin (Non-Governmental Organizations-NGO) ve sivil toplum örgütlerinin (Civil Society Organizations-CSO) yönetişim sürecine dahil edilmeleri ve hatta bu sürecin bir parçası olmaları anlamını taşıtmaktadır. Türkiye Yönetişim Programında da alt projelerin uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarına öncelik verileceği ve "Kapasite artırımı, ađ oluşturulması ve iyi yönetişim ilke ve uygulamalarının ve katılımın artırımının karşılıklı diyalogla teşvikini hedefleyen kilit sivil örgütlere ve yerel inisiyatiflere" verilecek hibenin Program bütçesinin %45'ini oluşturduğu belirtilmektedir.

Türkiye'de en azından 20-30 yıldır üniversitede, işyerlerinde, ülke yönetiminde karar süreçlerine katılım talebi olanların ve katılımı savunanların başlarına gelenler hatırlandığında, tam da sosyal devlet anlayışının terk edilerek, kazanılmış tüm sosyal hakları geri almaya, sermayeye yeni kazanç kapıları amaya yönelik olarak geliştirilen yeni liberal politikaların hızla yaşama geçirildiği bir dönemde (1980'lerin sonunda) Dünya Bankası gibi bir "global NGO"nun yönetişim kavramını yeniden canlandırması, hem de "yerel"li, "katılım"lı, "hesap verebilir" ve üstelik "şeffaf" bir yönetim "slubunu" oluşturması incelenmeye değer bir durumdur. Ulus devletleri yeniden tanımlayan küreselleşme süreci, yereli ne çıkarmış ve yerel farklılıklara ilginin artmasına neden olmuştur, fakat yerel ölçeğin hangi çıkar ilişkileri içinde algılandığı ve bu ölçeğin aktörlerinin kimler olduğu yönetişim stratejisinin (ya da üslubunun) katılım konusuna yaklaşımını kavrayabilmek açısından önemlidir.

Eğitimin Demokratikleşmesinde Meknsal lek Sorunu

Eğitim sisteminin demokratik bir işleyişe kavuşturulması çabaları, genellikle, eğitim sisteminin merkezîyetçi yapısından arındırılması çabalarını gündeme getirmektedir. Eğitim sistemlerinin merkezîyetçi olmayan bir yapılanmaya kavuşturulmasıyla ilgili dünyadaki uygulamalar yeni değildir ve aslında Türkiye'de de yerelleşme tartışmaları yeni değildir. Türkiye'deki yerelleşme deneyim ve söyleminin dönüşümünü kabaca  dönemde ele almak olasıdır: Birinci donem cumhuriyetin kuruluşundan 1970'li yılların başına dek süren ve yerelleşmenin merkezî yönetimin bir uzantısı olarak

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

düşünülebileceği bir zaman dilimini kapsarken, 1970'li yılların başından 1980'li yıllara dek olan dönem, yerelleşmenin merkeze karşı görece özerklik çabası olarak algılandığı ve demokratik içerikli bir yerelleşme anlayışının egemen olduğu bir dönemdir. 1980'li yılların başından itibaren başlayan ve halen sürmekte olan üçüncü dönemdeyse yerelleşme pratiklerinin temelinde işletmecilik ve girişimcilik ilkeleri yatmaktadır.

Konunun son yıllarda gündeme gelmesi ve gündemde kalmasında 1980'lerden sonra eğitimdeki değişimi önemli ölçüde yönlendiren yapısal uyum programlarının (YUP) rolü büyüktür. Sosyal yapının dönüşümü kapsamında ele alınan eğitimdeki yapısal değişim, "eğitim sisteminin ve eğitim yönetiminin yeniden düzenlenmesi" başlığı altında eğitim yönetiminde "yönetişim" anlayışının, bu bağlamda da "yerelleşme"nin hayata geçirilmesine odaklanmaktadır. Daha açık bir ifade ile YUP, kamu yönetiminin bütününde olduğu gibi eğitim yönetiminde de yönetişimi hayata geçirmeyi hedeflemekte, yerelleşme de bu yönetim anlayışının içinde yer almaktadır.

Eğitim yönetiminde merkeziyetçiliğin kaynakların daha rasyonel dağıtımını sağlayacağı yönündeki inanç gibi, kaynakların daha eşitlikçi dağıtımını sağlayacağı yönündeki inanç da bugün artık sarsılmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde eğitim sisteminin merkezî planlamayla yönlendirilme uygulamalarının sonuçları pek çok yönden olumsuzdur. Türkiye açısından da durum böyledir. Aslında merkeziyetçi yapılanma ile kaynak dağıtımının rasyonel kılınması veya eşitlikçi biçimde gerçekleştirilmesi arasında sk bir ilişki olmadığı gibi, merkeziyetçilikten uzaklaşmanın mutlaka demokratikleşmeye yol açacağını beklemek de doğru değildir.

Eğitim, tüm tür ve düzeyleriyle bir bütün oluşturmakla birlikte, bu bütün, genel olarak toplumsal örgütlenmenin ve devletin temel örgütlenme biçiminin bir parçasıdır. Bugünkü yönetsel aygıt halkı siyasal/yönetsel alanlardan dışlamaktadır. Türkiye'de 1980'lerin başlarına dek srdrlen kalkınmacı politikalar, toplumsal alanların ekonomi karşısında ikincil bir önemle ele alınmasını, demokratikleşmenin önüne ekonomik büyümenin, eğitim hakkının kul-

lanılmasının önüne ekonomik büyüme için gerekli insan gücü ye-tiştirmenin konulmasını gerektirmiştir. Toplumun "eğitim ihtiya-cının" nicel ve nitel anlamda merkezden belirlenmesi, eğitim siste-minin dik, hiyerarşik yapısı ile uyumlu olmuştur. Toplumun bt-nnn yönetiminde halkın kendini doğrudan yönetmesinin n-n açacak yerel meclisler ve yerel yönetim organlarının oluşturul-masını esas alan; yerel kaynakların kullanımında ve yatırımların planlanmasında öncelikle yerel birimlerin söz ve karar sahibi ol-duğu demokratik bir yönetsel/siyasal yapıya gereksinim vardır. Bu gereksinim, eğitim sistemi için de geçerlidir.

Eğitimde demokratikleşme temel bir hedef olarak ele alınıp, eği-tim yönetiminin demokratikleştirilmesi ise demokratik eğitim s-recinin ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünde "demokratikleş-me" sorunu daha anlaşılır olmaktadır. Başka bir ifadeyle, sorunu nasıl bir eğitim süreci amaçladığımız biçiminde ele alarak, böyle bir sürecin nasıl ve nereden yönetilmesi gerektiği sorusunun ya-nıtlanması gerekmektedir. Bu, aynı zamanda, yerelleşmeyi tek ba-şına bir amaç olarak görmeme, onu bir fetiş haline getirmeme, her şeyden önemlisi de onu yönetişimin bir parçası olmaktan çıkarma anlamına gelmektedir.

Kapitalist toplumsal ilişkiler bağlamında bağımsız bir mekânsal birim olmadığından, eğitimin demokratikleşmesinde mekânsal l-ek sorunu da hegemonya süreçleri üzerinden çözümlenebilir. Her mekânsal ölçeğin (merkezî ya da yerel) onu kuran toplumsal ilişkilerle-anlam kazandığı, merkezî ya da yerel herhangi bir me-knsal ölçeğe kendiliğinden bir demokratik değer atfedilemeyeceği olgusunu göz ardı etmemek gerekir. Merkez ya da yerel olsun mekânsal ölçeğin kendisine nedensel bir g atfetmek, mekan fe-tişizmine düşmek anlamına gelecektir. Mekan fetişizmi, yerelleş-me ile demokratikleşme arasında doğrudan ve sorunsuz ilişki ku-ranların ve bu iki kavramı neredeyse eşanamlı sayanların temel bir hatasıdır. Yerelleşme tartişmalarında, genellikle merkezden yönetim ile yerel yönetim, yönetsel erkin ve karar verme yetkisi-nin büyük ölçüde merkezde toplandığı birlikçi (niter) bir yöne-tim sisteminden bunların büyük ölçüde yerel yönetim ya da top-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

luluklara devredildiği bir yönetim sistemine uzanan bir doğrunun iki ucunu temsil ettiği varsayılarak, bu iki mekânsal ölçek arasında yapay bir karşıtlık yaratılmaktadır. Oysa kapitalist toplumsal örgütlenme, kendisini yeniden üretecek bir mekanı her ölçekte yaratır.

Eğitimde demokratik bir yerelleşme söylemini hegemonik bir konuma getirmek için verilen mücadele sonuçta, her toplumda, bir-biriyle çatışan toplumsal gruplar arasındaki daha geniş bir ideolojik hegemonya mücadelesinin bir parçası olarak grlmelidir.

Eğitimde demokratikleşme ve bu bağlamda yrtlen eğitimde yerelleşme ve yönetişim tartışmalarını üst belirleyen süreç kapitalist küreselleşmedir. Bu süreci, kazananları ve kaybedenleri olan siyasal bir süreç olarak görmek yerine, teknolojik gelişmelerin tetiklediği alternatifini ve geri dönüşü olmayan bir süreç olarak kavradığımızda, eğitimde demokratikleşme çabası küreselleşmeye uyum arayışına dönüşmekte ve eğitimde yerelleşme/yönetişim girişimleri bu sürecin zorunlu bir sonucu olarak grlmektedir. Küreselleşme sürecinin ulus-devletleri aşındırırken, bu ulus-devletlerin kontrolündeki yerel birimlere de önemli ölçüde özerklik kazandırdığı, bunun da yerel dinamik ve g odaklarının etki ve önemini artırdığı savı da küreselleşme tartışmalarında yapılan en temel hatalardan birini oluşturmaktadır. Bu savdan hareketle, demokratikleşmeyle yerelleşme arasında doğrudan bir ilişki kurulmakta ve ulus-devletin aleyhine gerçekleştiği söylenen bir küreselleşme-yerelleşme dinamiği olumlanmaktadır. Emek-sermaye çelişkisini görmezden gelen bu tür bir kavramsallaştırma bir çok yönden sorunludur. İlkin, yerel ölçek diğer ölçeklere göre çok daha kaotik ve tanımlanması g bir mekânsal ölçektir. Toplumsal yaşamın ve sivil toplumun temel aktörü olarak yerel topluluklara yapılan vurgu fazlasıyla sorunludur. Yerel toplulukların ne olduğunun tam olarak tanımlanamaması ve kendi ilerinde oğru zaman daha baskıcı denetim mekanizmaları oluşturmaları bir yana, ana aktörler olarak görülmeleri eşitlik, özgürlük ve hakkaniyet gibi evrensel değerlerin savunulmasını güçleştirecektir. İkinci olarak, yerelleşmeyi kendi başına bir amaç olarak görüp, bir mekn-

sal ölçek olarak yerele demokratikleşme açısından nedensel bir güç atfeden görüşler, her mekânsal ölçeğin sermaye birikimi (piyasa) yasalarına tabi olduğu gerçeğini göz ardı ettikleri için mekan fetişizmine düşmektedirler. Eğitim emekçilerinin, küreselleşmenin doğal bir uzantısı olarak görölen yerelleşme eğilimine kapılmaları ve kendilerini bu ölçekle sınırlamaları çok önemli bir stratejik hata olacaktır. Her şeyden önce, küreselleşen sermaye karşısında kendilerini savunmayı hedefleyen eğitim emekçileri kendilerini sermayeyle aynı ölçekte, yani küresel ölçekte düşünme< zorundadırlar. "*Küresel düşünüp yerel davranmak*", eğitim emekçilerinin küresel sermayenin meydan okumalarına karşılık verebilmesi için gerekli ama yeterli olmayan bir koşuldur. Eğitim emekçileri, aynı zamanda "*yerel düşünüp küresel davranmak*" zorundadırlar. Aksi takdirde, bize küresel düşünüp yerel davranmamızı buyuran küreselleşmeci slogandaki mantık hatasına düşülecektir. Bu slogan düşünceyi ve eylemi farklı düzlemlere yerleştirdiği için bir dil sürçmesinden ibarettir.

28

Eğitimde merkezizetçilik koşulundan tümüyle kaçınmanın yollarını aramak bu koşuldan kurtulmaktan çok yalnızca onu gizlemek sonucunu getirebilir. Merkezizetçilik, yerelliklerle diyalektik ilişkisi içerisinde ele alınmalıdır. *Demokratik bir eğitim sisteminin görevi, eğitime ilişkin merkezi ve yerel nitelikteki özlem ve talepleri ilişkilendirmektir.* Demokratik merkezizetçilik ilkesi üzerine kurulu bir eğitim sistemi, merkezi ve yerel nitelikteki eğilim sorunlarını, baskı altında tutulanlar açısından tanımlamaya özen gösterir ve bunları birbirine yakınlaştırır. Burada dikkate alınması gereken önemli bir nokta, eğitimde neyin merkezi neyin yerel nitelikte bir sorun olduğuna ilişkin saptamada toplumsal hiyerarşiyi göz önünde tutmaktır. Merkezilik koşulu, hiyerarşik olarak yukarıdan dayatılamaz; tam da birbirinden farklı eğitim taleplerinin dile getirilebilmesi ve yaşama geçirilebilmesi için merkezilik koşulu her zaman sürekli bir tartışmaya açık olmalıdır.

Eğitimde Yerelleşmenin Demokratik Anlamı ve Değeri

Yerelleşme, halkın kamusal/siyasal alana doğrudan müdahale olanaklarını artıran ve bunu sürekli kılan bir mekanizma olarak görü-

lebilir. Eğitim politika ve uygulamalarının formülasyonuna halkın doğrudan katılımı eğitimde demokratik bir yerelleşmenin sonucu değil, önkoşuludur. Eğitimi sermayeden ve devletten ideolojik, politik ve örgütsel olarak bağımsızlaştırma hedefi eğitimde güçlü bir yerel yönetim oluşturulabilmesini gerekli kılar. Eğitimde yerelleşmenin amacı, yönetsel erkin yerel birimlere gçerilmesi sağlanarak demokratik katılım süreçlerinin işleyişini hızlandırmaktır. Varolan eğitim sisteminde katı merkezizyetçi karar mekanizması ancak bu şekilde ortadan kaldırılabilir.

Eğitim sisteminin yerel birimler ve yerel toplulukların istemlerini karşılayacak örgütsel bir yapıya ve işleyişe kavuşturulabilmesi için eğitimin her tür ve düzeyinde örgütleme yetkisi, yeni kurumların açılması da dahil, tamamen yerel birimlere ait olmalıdır. Böylece varolan eğitim sistemindeki hiyerarşik örgütlenme biçimi yerine yatay bir örgütlenmeye geçilerek, kurul yönetiminin egemen kılınması sağlanabilir. Eğitim sisteminde iletişim süreci yukarıdan aşağıya tek yanlı olarak değil, aşağıdan yukarıya doğru ve çok kanallı olarak işlemeye başlar.

Eğitimde yerelleşme ile eğitime ilişkin birtakım politika kararlarının alınmasında doğrudan halkoylamasına başvurabilme olanağı sağlanacağından, doğrudan demokrasinin gerçekleşmesi olanaklı hale gelebilir.

Eğitimde yerelleşmenin sonucunda eğitim kurumları gereksinimlerine yönelik plan ve programları kendileri düzenleyebilecekleri gibi, yürütmeyle ilgili her türlü yönetsel kararı, geniş katılımlı kurulları eliyle, kendileri alabileceklerdir.

Eğitimde yerelleşme ile merkez yönetimin taşrada örgütlenmesi kastedilmemektedir. Örneğin, MEB'in bir küçüğünü İstanbül Büyükşehir Belediyesi ya da valilikte kurmak yerelleşme değil, orada merkezî bir MEB yönetimi kurmaktır. Eğitimde yerelleşmeden karar verme, örgütleme ve uygulama yetkilerinin, merkezin vesaleti altında olmayan, onlarla hiyerarşik ilişki içinde bulunmayan özerk birimlerce kullanılması anlaşılmalıdır.

Eğitimde yerelleşme bir nitelik geliştirme aracı olarak da görülmemelidir. Çünkü eğitimde nitelik, pek çok etkenin rol oynadığı karmaşık bir sorundur, yalnızca bir yönetim sorunu olarak ele alınmaz. Kuşkusuz, eğitimin yerel yönetimi yerel demokrasiyi güçlendirecek, yerel kültürel gelişmelere duyarlılığı artıracak ve ulusal eğitim ile yerel eğitim gündemini dengeleme olanaklarını artıracaktır.

Eğitimde yerelleşme girişimi, yeni parasal kaynaklar yaratma ya da kaynakların etkin kullanımını sağlama amacıyla da savunulmamalıdır. Yerel yönetimle, eğitimin parasal yükünün alt yönetim birimlerine, öğrenci ve ailelerine, işyerlerine ve gönüllü örgütlere aktarmanın bir yolu olarak hiç düşünülmemelidir. Eğitimde parasal kaynaklar en önemli denetim aracıdır. Eğitim bürokrasisinin iktidarını zayıflatmanın bir yolu, eğitim harcamalarının nasıl yapılacağı konusundaki karar ve denetim yetkisini merkez yönetimin elinden almaktır. Yerel topluluklar eğitimde kendi önceliklerini ve gereksinimlerini belirleyip, kaynaklarını bu önceliklere göre dağıtabilmelidirler.

30

Bölgelerin ya da yerel birimlerin gelir ve servet düzeylerine bağlı olarak eğitimde eşitsizlikler ortaya çıkabilecektir. Eğitimde bölgesel/yöresel eşitsizlikleri azaltmada, hem merkezden yönetim hem de yerinden yönetim katkısına dayalı karma finansman modeli uygulanabilir. Bu modelde, parasal kaynaklar, merkezî yönetimden yerel yönetimlere eğitim gereksinimleriyle doğru orantılı, gelir düzeyiyle ters orantılı biçimde dağıtılmalıdır. Bu dağıtım ilkesi, eğitim alanında ortaya çıkan tüm eşitsizlikleri (kadın-erkek, kent-köy vb.) önlemede göz önüne alınmalıdır.

Eğitimin Demokratikleşmesinde Aktör Sorunu

Eğitimin demokratikleşmesi sürecini, özel mülkiyet haklarını güvence altına alma ilkesi üzerine kurulu liberal demokrasinin demokratikleşmesini hedefleyen daha genel bir sürecin parçası olarak görmek gerekir. Bu anlamda eğitimin demokratikleşmesi, kamusal eğitimin amaçlarının tanımından başlayarak, bu amaçların nasıl bir örgütsel yapı ve yönetsel süreçler içinde gerçekleşeceğinin belirlenmesinde özel mülkiyetin ve onun sahipliğinin tek belirleyici etken olmaktan çıkarılmasıdır. Touraine (1997: 78)'in de

belirttiği gibi, en etkili demokratik savaşım, zenginliği elinde tutanların toplumsal ve siyasal erki de elinde tutmalarına karşı verilmiş olan savaşımdır. Eğitimde eşitlik ve adalet, eğitimde demokratikleşme idealinin bir ereğidir. Liberal kuram, bu ilkeleri toplumsal ve siyasal denkleme sonradan dahil edilen birer değişken olarak görür. Bu kuramda temel amaç etkililiktir; eşitlik ve adalet bu temel ilkeye zarar vermediği ölçüde dikkate alınan bir ölçüttür.

Eğitimin demokratikleşmesine ilişkin bu perspektif, eğitim hizmetinin geleneksel aktörlerinden devletin toplumsallaşmasını ve piyasanın demokratikleşmesini zorunlu olarak gerektirir.

Uzun zamandan bu yana eğitimde demokratikleşme denilince, devletin eğitimdeki eşitsizlikleri azaltmak ve toplumsal kökenlerine bakmaksızın herkesin eğitim hakkından yararlanabilmesini sağlamak için devletin toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşama müdahalesini anladık. Bunun sonucunda devlet için ve onun uygun gördüğü nicelik ve nitelikte sunulan bir eğitime razı olduk. Dolayısıyla eğitim bizim özlem ve taleplerimize göre biçimlenen bir etkinlik olmaktan çıktı, maruz kaldığımız bir etkinlik olarak kaldı. Eğitim sistemi insana göre değil, insan devletin ve piyasanın istemlerine göre davranan eğitim sisteminin gereklerine göre kurgulanır oldu. Bu, sözcüğün tam anlamıyla insanı kendi yaratısının kurbanı yapan bir yabancılaşmanın anlatımıdır. Eğitimin demokratikleşmesine ilişkin bu tanımı artık yeterli göremeyiz, çünkü devletin müdahalesi başlıca şu ereğe hizmet eden bir araçtan başka bir şey olmamalıdır: Herkesin kendi yaşamına müdahale etme gücünü artırmak, yani insanı ve dolayısıyla toplumu özerkleştirmek. Herkesin özerk olmasını, yani herkesin kendisini yönetmeyi öğrenmesini istiyoruz: Ve insan, kendisini yönetebilme yeteneğini ancak, ortak şeylerin yönetimine eşitlikçi bir biçimde katılarak edinebilir. Bu gerçek belki de en çok eğitim alanı için geçerlidir. Özerk olmayan (yaderk) toplumlarda, insanların kendilerini içinde buldukları eğitim ve toplum tasarımı, bireyi aşan güçlerce toplum dışında düzenlenmiştir, başka bir deyişle, bireylere dayatılmıştır. Eğitimin demokratikleşmesinden, hem bireyin ve toplumun

zerkleşmesi ereğine hizmet eden hem de bu ereği kendi uygulamalarında yaşama geçiren bir eğitim sisteminin kurgulanmasını anlıyoruz.

Eğitim alanındaki iktidar ya da her yönetim kademesinde karar yetkileri tek yanlı olarak yukarıdan aşağıya doğru uygulanıyorsa, eğitimde demokrasiden söz edilemez. Çünkü biz, toplumsal aktörlerin bizzat ya da (görevden uzaklaştırma yetkilerini her an ellerinde tutarak) temsilcileri yoluyla devlet ve piyasa başta olmak üzere her türlü insanüstü ve insan yaratisı olan rgt denetleyebildikleri topluma demokratik toplum diyoruz.

Eğitimin demokratikleşmesiyle birlikte eğitimsel politika kararlarının oluşturulmasından uygulanmasına dek tüm süreç boyunca işleyen bir toplumsal denetim süreci ve bir toplumsal ortak karar oluşturma süreci söz konusu olmalıdır.

Eğitimin demokratikleşmesiyle yurttaş doğrudan ve somut bir biçimde, eğitime ilişkin bireysel kararları ile kamusal yararlar doğuran kolektif kararı birleştirerek herkesin hakları için mücadele edebilir.

Toplumun devleti denetlemesini sağlayan, demokratik değerleri piyasada da egemen kılan, devletin ve piyasanın dışında ve bunların öteki toplumsal aktörlerden ayrıcalıklı bir konumda bulunmadığı bir kamusal alan yaratmak gerekir.

Eğitim Yönetişimi İdeolojisi

Merkez ülkelerde başlayan ve evre ülkelere yaygınlaştırman yapısal uyum programlarının 1987'den itibaren ekonomik programların yanısıra sosyal programları da içerdiği bilinmektedir. Eğitim de bu sosyal programlar içinde yer almıştır. Daha ok Dünya Bankası (DB)'ndan alınan kredilerle finanse edilen projeler yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılan eğitimdeki yapısal uyum süreci, uygulamada bazı engellerle karşılaşmakla birlikte sürmektedir. Sözü edilen dönüşüm süreci yönetişim uygulamalarını da içermektedir ve AKP hkmetinin programında önemli bir yer tutması nedeniyle önümüzdeki yıllarda hızlandırılacak gibi görünmektedir.

Yönetişim, 1989'da sahraaltı Afrika ile ilgili bir DB raporunda "devlet-toplum karşıtlığını ortadan kaldırmaya" (Bayramoğlu, 2002: 86-87) dönük bir model olarak önerilmiştir. Yine DB raporlarında geliştirilerek 1997 dünya gelişme raporuyla son şeklini alan yönetişim kavramı, bugün, "etkin devlet" kavramına dayanan bir kamu yönetimi anlayışını ifade etmektedir. Türkiye Yönetişim Programında (www.un.org.tr/undp/governance_tr.htm) yönetişim, ".. bir ülkenin idaresinde tüm düzeylerde politik, ekonomik ve idari otoritenin kullanımı" olarak tanımlanmakta, ve "yönetişim vatandaşların çıkarlarını birleştirdiği, farklılıkları arasında orta yol bulduğu, hak ve sorumluluklarını hayata geçirdiği, mekanizmalar, süreç ve kurumları kapsar" denilmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerle ilgili olarak ele alındığında yönetişimin, sürdürülebilir kalkınma süreci açısından taşıdığı önem vurgulanmaktadır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu Tema II'de, sürdürülebilir kalkınma, "..temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığını tehdit etmeksizin, herkese sunabildiği kalkınma" olarak tanımlanmakta ve bunun için "..öncelikle endüstri, evre, siyaset ve toplumsal çıkarları dengeleyecek br siyasal iradenin" ortaya konulabilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır (<http://www.iulaemme.org/wssd/sdggtur2.doc>). Buna yüklenen anlam ise, ekonomik, toplumsal ve çevresel "değer ve çıkarları birbirleriyle bağlantılı olarak koruyacak" ve geliştirecek bir yönetim anlayışı ve üslubudur.

Yönetişim kavramıyla, devletin üzerindeki yükün azaltılması yoluyla "kapasitesinin artırılması" vurgulanmaktadır. Sosyal politikalarla ilgili yükümlülüklerinin önemli bir bölümünden vazgeçerek "küçülen" ve sermayenin çıkarlarını korumakla ilgili görevlerini genişleten "piyasa dostu devlet", yeni bir hukuksal temel üzerinde yeniden yapılanmaktadır. Devletin küçülmesiyle açığa çıkan hizmetler, yurttaşların ve toplulukların sunumuna bırakılan hizmetler olmaktadır. Bu, öncelikle, her devletin birbirinden farklı olması beklenen kapasitesinin belirlenmesini ve kapasitesinin dışın-

da kalan görevlerin ise yurttaşlar ve çeşitli topluluklarca üstlenilmesini gerektirmektedir. Burada yurttaşlar, topluluklar,., olarak sayılanlar sivil toplum rgtleri (ST) ve özel şirketler olmaktadır. Bu sürecin bir parçasını devletin kapasitesinin tanımlanması ve fazla yüklerden kurtarılması oluştururken; diğer parçasını yolsuzluklar, keyfi uygulamalar gibi durumların ortadan kaldırılarak devletin güçlendirilmesi oluşturmaktadır. Devlet, en temel hizmetler olarak söz edilen hukuksal yapının oluşturulması, istikrarlı makroekonominin sürdürülmesi, en temel kamu sağlığı hizmetlerinin sunulması, ilköğretim hizmetlerinin sunulması, yeterli bir ulaşım altyapısının oluşturulması ve minimal güvenlik hizmetlerinin sunulması dışında kalanları "kurumsal kapasitesinin yetersizliği" nedeniyle sunmamalı; örneğin yükseköğretim, iyileştirici sağlık hizmetleri, sigorta hizmetleri gibi sosyal hizmetleri özel sektör sunmalıdır (Zabcı, 2002:167). Böylece, bu hizmetlerin üretimi daha verimli olarak gerekleēecektir. Bu anlayış içinde devlet, "piyasaların başarısızlıklarını düzeltmek için onlarla ortaklık geliştiren, fakat onların yerini almayan" bir özellik göstermektedir. Devlet, bir anlamda, piyasa ile i içe, onu destekleyecek ölçüde güçlü ve küresel piyasaya uyumu güvence altına alabilen bir devlettir. Böylece ulusal devlet, kreselleēme sürecinde yeniden biçimlenen ilişkiler içinde, esas olarak özel kesim ve uluslararası sermayenin faaliyetlerini kolaylaştıracak yeni düzenlemeleri gerçekleştirme gibi kapsamlı görevler içeren, fakat mevcut görevlerini (daha çok da sosyal görevlerini) yerele hak ve yetki devri yoluyla "yerel birimleri uluslararası kapitalist sistemle daha kolay bir ilişkiye [taşıyacak]" (Gündoğdu, 2002: 187) biçimde daraltılmış olan bir role hazırlanmaktadır.

Yönetişimin hayata geçirilmesi için a) zel mlkiyelin korunmasının, uluslararası sermayenin serbestçe faaliyet göstermesinin koşullarını yaratmak üzere hukuksal reformların yapılması, b) Devletin ve devlet görevlilerinin eylemlerinden dolayı hesap vermelelerinin sağlanması, c) Sivil toplum örgütlerinin devreye sokulması, d) Politika belirlemede kamu-özel sektör danışma süreçlerinin işletilmesi, özel sektör için önemli olan bütçe, piyasalar, hükümet tasarımları konusundaki bilgilerin herkes için açık ve ulaşılabilir

olması, yani "saydamlık" ilkesinin uygulanmasının gerekli olduğu ileri sürülmektedir, iktidarın ve sorumlulukların devletin yanı sıra sivil topluma ve piyasaya dağıtılması, "yetki ikamesi" (Bayramoğlu, 2002:108) ilkesi ile de ifade edilmektedir. Bu ilke, yetkinin uygun en küçük birimlere ya da yerlere devredilmesini öngörmektedir. Sonuç olarak bunun anlamı, kamu yönetiminin kamu, özel ve sivil toplum örgütlerine dağıtılması olmaktadır. Yerelleşme ve zelleştirme olarak gözlenen bu tür uygulamalar, piyasa ile bütünleşen ve onunla uyumlu oluşumlardır.

Yukarıda da değinildiği gibi, yerelleşme yönetişim içinde önemli bir yer tutmaktadır. Yerelleşmeyi küreselleşme sürecinin bir parçası olarak ele alanlar, onu "yönetsel erkin, karar mekanizmalarının ve planlamanın merkezî hükümetten yerel yönetim birimlerine ya da hükümet dışı örgütlere aktarılmasını ima eden" (Lee, 2002:161) bir kavram olarak ifade etmektedirler. Bu küresel eğilim, "otoritenin politik olarak meşru bir şekilde dağılımını sağlama", "kaliteli hizmet sunma" ve "kaynakların verimli kullanılmasını sağlama" gibi gereklerle güçlenmektedir. Mevcut uygulamalar dikkate alındığında, 'yetkinin dağıtılması' (deconcentration) anlamında yerelleşme, görev ve işin merkezî hükümetten yerel kurumlara verilmesi ama karar verme yetkisinin devredilmemesi biçiminde uygulanabileceği gibi; 'veklet' (delegation) anlamında yerelleşme, özgül etkinlikleri planlama konusunda gerekli işleri yapmak üzere hiyerarşinin alt dzeylerindekiilere görev verme biçiminde uygulanır ama nihaî karar verme yetkisi sttekilerindir. 'Otoritenin başkasına devri' (devolution), yetkinin bağımsız davranabilecek özerk bir birime devredilmesi ve bu g transferinin yasama yoluyla mümkün kılınması anlamını taşımaktadır. Ancak, bu farklı biçimler birbirlerini dışlayıcı değillerdir ve Lee (2002)'nin belirttiği gibi, birçok ülkede eğitim sistemi bu formları bir araya getirebilmektedir. Aynı kaynakta, küresel eğilimin, eğitimle ilgili karar alma sürecinde "ğrencilere yakın olmayı gerektiren" okul-temelli yönetim (school-based management) tarzına doğru kaymakta olduğu belirtilmektedir. Walker (2002)'ın da belirttiği gibi, eğitimde yerelleşme çabaları, özellikle okul-temelli yönetimde odaklanma, ğrenci başarısı hedefi ile, "içinden ıkıl-

maz bir biçimde" i içe geçmiştir. "Okul geliştirme" kapsamında yrtlen ve ğrenci ve öğretmenler için standartlar geliştirmeyi de içeren, ğrenci başarisını yükseltmeye dönük bu çabaların beklenen sonuçları vermediği de belirtilmektedir. 1990'ların başlarında, ABD'deki 44 eyalette, Yeni Zelanda, Kanada, İngiltere, ispanya ve Galler'de aynı amaçla uygulanan yerelleşme yönündeki "reform"ların okul geliştirme konusunda, özellikle sınıf içi pratikler ve ğrenci başarısı alanlarında beklenen sonuçları vermediği belirtilmektedir (Walker, 2002).

Eğitimde yerelleşme politikaları da eğitime ilişkin konularda karar alma sürecinde farklı grupların, ilgili kuruluşların katılımının daha "kaliteli" ve "verimli" bir hizmet üretimine yol açacağı ve eğitime aktarılan kaynakların "yetersizliği" problemine çözüm getireceği yönündeki argümanlara dayanmaktadır. Kuşkusuz, bu uygulamaların arkasındaki, küreselleşme sürecinin yarattığı ve eğitim olanaklarından yararlanma konusunda çeşitli toplum kesimleri aleyhine gittikçe derinleşen eşsitsizliklere duyulan tepkilerin ve aynı zamanda bu konuda devletten kesilen umutların yarattığı muhalefetin dağıtılması ve daha da önemlisi, piyasa bağlantılı yeni umutların açılması gibi amaçları görmek gerekmektedir. Ayrıca, yerelleşmenin uygulanma biçimine bağlı olarak bazı durumlarda, politikacıların, uygulanacak eğitim politikalarının fomlasyonundan türeyen tersliklerin, başarısızlıkların sorumluluğundan korunma olanağının bulunması (Walker, 2002) da dikkate alınabilir.

Dünya Bankası (DB), yerelleşme konusundaki yaklaşımını "ağırlıklı olarak verimliliği güvence altına almayı amaçlayan malı aygıtların geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım" (Bayramoğlu, 2002:91) olarak belirtmekte, özellikle kamu hizmetlerinin finansmanında tüketiciden alınacak "katkıpayı" nemli bir boyutu oluşturmaktadır. Böylece eğitim gibi kamu hizmetlerinde girişilen yerelleşme uygulamaları zelleştirme kapsamındaki kimi uygulama biçimleriyle çakışmış olmaktadır. Walker (2002), yerelleşme sürecinin gizli işlevleriyle ilgili çalışmalar yapan Weiler'in, yerelleşmenin "belirli sosyo-politik düzenlemeleri meşrulaştırma" ve "a-

- *eğitim yoneti mi ve univ ersitede demokratik yapilanma*

tışma yoneti mine izin verme" gibi iki gizli işlevinden sız ettiğini aktarmaktadır.

Küreselleřme süreci, bilindiği gibi, sermaye dışında kalan toplumsal kesimleri büyük ölçüde yoksullaştıran, bu nedenle de küresel ölçekte tepkilere yol ačan bir süreçtir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok kesimden hükümetlere yönelik tepkileri yoğunlaştırır ve hatta hükümet değişikliklerine neden olurken, aynı zamanda giderek toplumların IMF ve DB gibi örgütlen (global hükümet dışı örgütler arasında sayılıyorlar) algılayışlarını da olumsuz yönde etkileyen politikalar nedeniyle çeşitli toplumsal kesimlerin tepkilerinin denetim altında tutulması, onların piyasa ile bağlarının kurulması, sürecin bir parçası haline gelmelerinin (sistemle bütünleşmelerinin) sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, "kamu hizmetlerinin sivil toplumca desteklenmesi" ya da "kalkınmaya yerel olanın dahil edilmesi" olarak adlandırılan uygulamaların asıl nedeni, bir anlamda, DB'nin "toplumsal alanı da denetleyecek ağlar oluşturmasında 'aracı' rolü oynamaları[nın]" (Zabcı, 2002:1 54) istenmesidir. Gerek STÖ'lerin gerek yerel toplulukların hem bazı hizmetlerin sunumuna özendirilmeleri, hem de "proje ortaklıkları" içine çekilerek ekonomik yaşamla bütünleşmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Görüldüğü gibi yonetişim, gerçekte, küreselleşme sürecini hızlandırmak üzere uygulanmakta olan yeni liberal politikaların kamu yoneti mindeki görünümünü ifade etmektedir. Katılımcı, demokratik bir devlet anlayışı olarak takdim edilen bu yoneti m stratejisi, aslında, Insel (2001)'in ifadesiyle "neo-liberal ideolojik bombardımanın önemli bir taşıyıcısı" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu strateji içinde, gerek STÖ'lerin "yerel" düzeyde en fazla etkin olmalarının beklenmesi, gerek devletin "kurumsal kapasitesinin yetersizliği" nedeniyle "yetki ikamesi"ne gideceği sosyal alanların varlığı yerelleşmenin önemini artırmaktadır. Yerelleştirmenin bugüne dek hep "demokratikleşme" ile eşanlımlı tutulmuş olması ise hem konunun ideolojik boyutunu gizlemekte, hem de konunun sağlıklı bir biçimde tartışılmasını güçleştirmektedir. Bilginin metalaşması, onun üretim ve dağıtım önceliklerini ve bu konuda devletin iş-

levini de değiştirmiştir. Eğitimde yönetim ideolojisiyle bugün gerçekleştirilmeye çalışılan şey, devletin eğitimden çekilmesi (eğitim alanında daha az devlet) değil, devletin küresel piyasa aktörleri ile ilişkisini ve sermayeye dönük eğitimle ilgili işlevlerini yerine getirme biçimini yeniden tanımlamaktır.

Eğitimin Merkezi Yapısı

Milli Eğitim Bakanlığı örgütsel yapısı; Merkez Yönetim Örgütü, Taşra Yönetim Örgütü Yurtdışı, Yönetim Örgütü olarak incelenebilir. Merkez yönetim örgütü, bakanlığın bünyesinde bulunan müsteşar, sürekli kurullar, ana hizmet birimleri, yardımcı birimler, danışma ve denetim birimlerinden oluşur. Taşra yönetim örgütü, il millî eğitim müdürlükleri, ilçe milli eğitim müdürlükleridir. Yurtdışı yönetim örgütü ise, yurtdışında bulunan eğitim müşavirlikleri ve eğitim ataşeliklerini kapsamaktadır.

38

Bakan, bakanlık hizmetlerinin anayasaya ve yasalara, hükümetin genel siyasetiyle milli güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına ve yıllık programlara uygun olarak yürütmekle ve bakanlığın faaliyet alanına giren diğer konularda öteki bakanlık ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla görevlidir (3797 sayı, 12/05/1992 tarihli Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun). Bu anlamda Bakanın alacağı kararları, siyasi partinin eğitim politikaları, hükümetin tutumu, bakanın danışmanları, geçmiş mesleki yaşamı etkileyebilmektedir. Ancak bu kararların alınmasında, kararlardan en çok etkilenecek olanların etkin olarak katılımının olmaması, mevcut eğitim sisteminin demokratik bir yapı özelliği göstermediğini düşündürmektedir. Eğitimden etkilenen diğer toplum kesimlerinin de etkin katılımı sağlanmalıdır.

Cumhurbaşkanı ve Başbakanın imzasını gerektirenler dışında kalan memurların atamaları Bakan tarafından yapılır. Her derece ve türdeki okullar ile kurum öğretmenleri, görev yerleri il milli eğitim müdürünün önerisi üzerine valiler tarafından belirlenmek üzere, valilik emrine Bakanca verilebilir. Lise ve dengi okullar ile kurumlara müdür atamaları Bakan tarafından yapılır. Bunun dışında kalan okullara müdür atamaları ise, İl Milli Eğitim Müdürünün öne-

risi üzerine valiler tarafından yapılır. Bakan gerekli gördüğünde atama yetkisini alt kademelere devredebilir. Bakan, müsteşar ve her kademedeki bakanlık ve kuruluş yöneticileri, sınırlarını yazılı olarak açıkça belirtmek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilir. Yetki devri, yetki devreden amirin sorumluluğunu kaldırmaz (Başaran,1994:50). Bu durumda yetki devrinin pek etkili olduğu söylenemez. Yetkiyle beraber sorumluluk da aktarılmalıdır. Böylece yapılan işler, yetkiyi devredenin baskısından da kurtarılmış daha demokratik kararların alınmasıyla yapılı hale gelecek, güvensizliği de ortadan kaldıracaktır. Bakan istediği kişiye Milli Eğitim Müdürlüğüne atayabilmekte, yönetmeliklerle atama şartları belirlenmesine rağmen, yönetmeliklere ek maddeler eklenilmekte böylece liyakat esasları göz ardı edilerek atamalar yapılabilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığında karar alma süreci, esas olarak Bakanın yetkisinde somutlaşmakta, yetki devri esasına bağlanmaktadır. Bu da eğitim sürecini yönetim mekanizmasının uzantısı durumuna sokmaktadır. Eğitim yönetimin demokratikleştirilmesi ya da kararlardan etkilenenlerin karar sürecine özne olarak katılması, yönetimin öngörüsü dışında, hiçbir yasal temele sahip değildir.

Müsteşarlık

Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir müsteşar ve yedi müsteşar yardımcısı bulunmaktadır. Müsteşarlık, lke eğitim sistemine ilişkin genel politika ve amaçların oluşmasında en etkin rolü olan yüksek düzeyde karar verme, planlama, örgütleme ve koordine etme organıdır (Kaya,1990:179). Müsteşar, görevleri nedeniyle bakanlıkta etkindirler, ancak Bakan isterse yetkilerine sınırlama getirebilir.

Bakanlığın Sürekli Kurulları

Sürekli kurullar, Bakana doğrudan bağlı olan ve Bakana danışmanlık görevi yapan kurullardır. Talim ve Terbiye Kurulu, Milli Eğitim şurası, Mdrlrleri Kurulu, ıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu, ğrenci Disiplin Kurulları, zel İhtisas Komisyonları sürekli kurullardır. Bu kurullardan sadece Talim ve Terbiye Kurulu sürekli olarak toplanıp çalışır, diğer kurullar ise yasa ve yönetmeliklere göre toplanıp çalışırlar. Kurulların görevleri genellikle, toplumun

eğitim çalışanlarının istek ve düşüncelerini, yeni teknoloji ve bilgileri eğitim sistemine getirmektir (Başaran, 1994: 50). Türk Millî Eğitiminin fikir ve hareket kaynağı olarak öngörülen Talim ve Terbiye Kurulu; diğer Bakanlıklar da dahil, eğitim ve öğretimle ilgili ilke ve politikaları belirleyen organların başında gelmektedir. 2547 Sayılı Kanununun 38. Maddesine göre üniversitelerden öğretim üyeleri Başkanlık Danışmanı olarak görevlendirilebilmektedirler. Özel ihtisas komisyonlarında üniversitelerden gelen bilim insanlarına yer verilmektedir. Ancak bu kurul bilimsel danışma kurulu olmasına rağmen bünyesinde akademik üyeler yer almamaktadır ve kurul üyelerinin atanması Bakanın seçimine bağlıdır. Bu durumda kurulun serbest iletişim ve karar olanaklarına sahip olduğu söylenemez. Bakanlığın sürekli kurullarından olan Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri belli bir süre için atanmış ve seçilmiş kişilerden oluşmalıdır. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar tavsiye niteliğindedir. Bu nedenle bu kararların uygulanması yönünde herhangi bir adım atılmamaktadır.

40

Bakanlığın Ana Hizmet Birimleri

Ana hizmet birimleri Bakanlık Merkez Örgütü'nün eğitim için yönetsel kararlar üreten, üretim alt sistemleridir (Başaran, 1994:52). Onaltı ana hizmet birimi vardır. Bunlardan onbeşi genel müdürlük biri ise başkanlıktır.

Ana hizmet birimlerinin görevleri 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da belirtilmiştir. Bu kanna göre, bütün genel müdürlükler kendine bağlı olan okul ve kurumların eğitim ve öğretim planlarını ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve Talim Terbiye Kurulu'na sunmak; yine genel müdürlükler kendilerine bağlı olan okulların eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetleri yürütmekle görevlidirler.

Görüldüğü gibi bir dersin programını yapmak, içeriğini tespit etmek, değişiklikleri yapmak merkez örgütünün tasarrufu altındadır. Bir öğretmenin dersin içeriğinde önerdiği değişikliğin sağlanması, aylar bekli de yıllar alabilmekte, değişiklik yapılması istenen konu bu süre içinde geçerliğini yitirebilmektedir.

Bakanlığın Danışma ve Denetim Birimleri

Bu birimler Bakan'a gerekli konularda araştırma, planlama, kılavuzluk yaparak yardımcı bilgi üreten birimlerdir. Bu birimler doğrudan yada dolaylı olarak Bakan adına eğitim sisteminin denetimini de yaparlar (Başaran,1994:56).

Bu birimler 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Bakanlık Müşavirleri, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'dir. Teftiş Kurulunun görevlerinden biri Bakanlığın amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek için bakanlığa teklif hazırlamak ve sunmaktır. Ancak bu önerilerin gerçekleştirilmesi Bakanın inisiyatifindedir ve bu birimlerin yaptıkları çalışmalar sadece teklif olmaktan öteye gide-memektedir.

Bakanlığın Yardımcı Birimleri

3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da ondört yardımcı hizmet birimi sıralanmıştır.

Yardımcı birimler bakanlığın girdilerini sağlayan, işlemlerine ortam hazırlayan ve çıktılarını topluma veren alışveriş alt sistemleri olarak sayılabilir (Başaran, 1994: 58).

Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde oldukça fazla oranda yönetim basamağı bulunmaktadır. Çok sayıda basamağın bulunduğu bir yönetsel yapı içinde araştırma, yaratıcılık, eleştirel bakış gerektiren geniş açılımı görevlerin istenen düzeyde yapılması beklenemez. Ayrıca yönetsel basamaklar arasında yetki dağılımı üst yöneticilerde yoğunlaşmıştır (Uluğ, 2001:94).

Merkez örgütünün görevleri kısaca şöyle sıralanabilir (Kaya, 1990):

- Eğitim-öğretim, yönetim, denetim, sağlık ve disiplin işlerini yürütme,
- Öğrenci, öğretmen, memur ve hizmetlilerle ilgili tüm işleri düzenleme,
- Hizmetlerin geliştirilmesini sağlayacak önlemler almak,

- Bina ve tesislerin yapısını, onarım ve donanımını sağlamak,
- Yatırım cari harcamalar ve döner sermaye ile ilgili işleri planlamak, programlaştırmak ve yürütmek,
- Kalkınma planlarında öngörülen sosyal kültürel, teknolojik ve ekonomik hedeflere ulaşmak için gerekli insan gücünü geliştirmek amacıyla çeşitli bölgelerin durumlarına uygun eğitim düzenini kurmak, gerektiğinde yeni kurumlar ve şubeler açmak,
- Hizmet alanlarına ilişkin istatistiksel bilgileri toplamak ve değerlendirmek.

Yukarıda özetle belirtildiği gibi, merkez örgüt neredeyse eğitim konularında tüm yetkileri elinde tutmaktadır. Taşra örgütleri sadece alınan kararların uygulayıcısı olmakta, onların kendi bölgelerinde yaşadıkları sorunlar ve yapmak istedikleri değişiklikler görmezden gelinmektedir. Karar almanın ve bu kararları uygulamanın (ekonomik ve yönetsel kararlar gibi) merkez örgütünün inisiyatifinde olması ve yoğunlaşması demokratikleşmenin önünde önemli bir engeldir.

42

Taşra Yönetim Örgütü

Vali ildeki tüm devlet işlerinin sorumlusudur bu nedenle valinin görevleri arasında ilin eğitim işlerini yürütme görevi de vardır. Valinin ildeki eğitimi yönetme görevi, ilin eğitim örgütü eliyle gerçekleşir. İl eğitim örgütü, eğitim işlerini yürütmekten dolayı valiye karşı sorumludur. İl milli eğitim müdürü, müdürlüğü oluşturan birimlerin ve ilin ilçelerindeki eğitim örgütlerinin en üst yöneticisidir. Müdür, ilin her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kuruluşlarının yönetim işlerini kendine verilen yetkilerin sınırı içinde yapmakla görevlidir (Başaran,1994:66). İl Milli Eğitim Müdürü'nün yetkileri merkez yönetim tarafından sınırlandırılmış olmasının yanında, valiler aracılığıyla verdikleri kararlarda bir anlamda denetlenir durumdadır, ildeki teftiş kurulu bile valinin onayı olmadan soruşturma yapamamaktadır.

Kaymakam ilçedeki tüm devlet işlerinin dolayısıyla eğitim işlerinin de sorumlusudur. İl ve ilçe yapılacak eğitim işlerinin türü yönünden farklılık göstermemektedir. İlçe eğitim örgütü kaymakam-

lığa bağlı olmakla birlikte, dolaylı olarak il eğitim örgütüne de bağlıdır (Başaran, 1994:68). İlçedeki durum da ildeki gibidir, ilçede de kaymakam vali yetkisiyle İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin görevlerini etkileyebilmektedir.

İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin eğitim sorunlarını çözmek için yeterince yetkileri yoktur, neredeyse her konuda bakanlığın emirlerini beklemektedir. Öğretmenlerin il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinden başlıca yakınma konuları arasında, yetkeci bir yönetim biçimi uygulamaları, bürokratik kuralları sıkı sıkıya uygulamaları, öğretmenlerle ilişkilerin iyi olmaması, siyasal yanlarının ağır basması, öğretmenler arasında birliği sağlayamaması, öğretmenlerin sorunlarını çözücü değil sorun çıkarıcı tutum içinde olmaları, öğretmenlerin örgütlenmelerine karşı olmaları sayılabilir (Başaran, 1994:70). Milli eğitim sistemi katı merkeziyetçi, bürokratik, hiyerarşik bir yapıdadır. Bu yapıyla eğitim sistemimiz, çalışanların düşüncelerinin hayata geçirilmesi, kararlarda demokratik katılımın sağlanmasından uzak görünmektedir. Oysaki demokratikleşme çabalarında, katı merkeziyetçi, bürokratik ve hiyerarşik yapıdan uzaklaşıp halka yaklaşma vardır.

Taşra örgütlerinin yetkisi dahilindeki kararlarda eğitimden etkilenen kesimlerin ve onların örgütlerinin etkin katılımı sağlanmalıdır. Bu kesimlerin istekleri ve beklentileri yönetimin istek ve beklentileriyle eşit olarak değerlendirilmelidir. Bu durum aynı zamanda ortaklık gibi eşit katılımı ve eşit karar haklarını da gerektirir. Eğitim sisteminde yapılacak olan yenilikler, katılım sağlanarak yine yönetimin görüşü biçiminde değil, katılımcıların görüşü biçiminde yapılmalıdır. Yapılan yenilikler böylece yukarıdan aşağıya dayatma şeklinde değil, aşağıdan yukarıya katılımcılık esasına uygun olarak gerçekleşecektir.

Eğitim sistemi, var olan durumu egemenler lehine yeniden üretmek yerine, eşitsizlikleri ortadan kaldıracak yapılanma içinde olmalıdır. Sistemin merkezi yapısından gelen ve taşra yönetimine kadar uzanan, emir verme anlayışına son verilerek, sistemde demokratikleşmenin zorlayıcılarından olan eğitim çalışanları, öğrenciler, veliler ve demokratik toplumsal güçlerin yönetime asıl öge

olarak etkin katılımları sağlanmalıdır. Böylece toplumun yapısından gelen hiyerarşi ve eşitsizliğin eğitim sistemi içinde meşrulaştırılmasına da engel olunacaktır.

Öğrenme Ortamında Demokrasi

Toplumdaki demokratikleşme talepleri ve eğilimleri, öğrenme ortamlarındaki bileşenlerin bu yöndeki taleplerine ve mücadelelerine yansımaktadır. Okulda veya herhangi bir öğrenme ortamında yer alan bireylerin, grupların demokratikleşme talepleri neleri içermektedir? Bunlara verilen yanıtlar demokratikleşme süreçlerini görmeye yardımcı olacaktır.

Okuldaki öğrencilerin ve velilerin seçme hakları, siyasal ve toplumsal alandaki demokrasi düşüncesine paralel bir gelişme göstermektedir. Seçme ve seçilme hakkı ve gücü de bu gelişmelere bağlı olarak biçimlenmektedir.

44

Öğrencinin okul, öğretmen, program, ders ve zamanlama seçimlerinin velilerin ekonomik, siyasal statüsü, dini, dili, cinsiyeti ve medeni durumu gibi hiçbir etkenden etkilenmeden gerçekleşebilmesi gibi, öğrenciler ya da okul içindeki bazı kişi ya da grupların fiziksel, psikolojik şiddetle karşılaşp karşılaşmamaları, okulda dayak dahil fiziksel ceza olasılığının sürüp sürmüyor olması da demokratikleşme ile ilişkilidir. Bunlar, okulun demokratikleşmesinin sadece bir örgütsel yapılanma ve yasal düzenleme/kural belirleme sorunu olmadığını, bunlarla beraber öğretmen ve çalışanların bilgi, yetenek ve tutumlarını da içeren demokratik iklimi yaratacak davranışlarla ilgili bir sorun olduğunu da düşündürmektedir

Burada sayılanların bir kısmı eldeki kaynaklarla ilişkilendirilecek nitelikte ise de bir sistemin demokratikliği bireylerin eşit olma, seçme/seçilme ve kendilerini ifade etme hakkına dayanan özgürlükleri ve kendilerini etkileyen kararlara katılma hakkı tümüyle tanınmadan ve sağlanmadan gerçekleştirilmiş olamaz. Her gelişme, yeni beklentiler ve farklı güç kaynakları arasındaki çatışma durumunu değiştireceğinden hiç bir zaman bir okulun demokratik bir işleyişin son haline ulaştığını söyleyebilmek olanaklı olmayacaktır. Ancak görelilik olarak demokratik okul özellikleri daha çok öne

çıkan durumları gerçekleştirmek olanaklı olabilecektir.

Ülkelerin siyasal ve kültürel olarak ortaya koydukları gelişim de her türlü kurumu bunlar içinde eğitim kurumlarını da içerir. İsviçre cumhuriyet anayasaları insanların özgürlük ve insancılığı garanti eden bir eğitim almaya gereksinimleri olduğunu; eğitilmiş olmanın özgür ve bağımsız kararlar alma zihinsel kapasitesi yarattığını; ahlaki olarak da kamusal iyiliğin bireysel iyiliğin önüne konduğunu belirtir (Criblez, 1999:108).

Herkes için eğitim anlayışı eşit haklar konsepti içinde liberal ve radikal siyasal programların merkezinde yatıyor olduğunda dahi, herkes için üniversite düzeyinde bir eğitim isteği söz konusu olmamıştır. Ancak burada, eğitim fırsatları daha çok statü, doğumla kazanılan haklar değil, bireysel performansla ilişkilendirilmektedir. Eğitim politikasında öncelikle herkes için ne kadar eğitim garanti edilmeli (zorunlu eğitim süresi) ve sağlanmalıdır sorusu yanıtlanmalıdır. Diğer yandan düşük eğitim düzeylerinde dahi sadece eğitimi yaygınlaştırmak eşitlik sağlamaya yeterli değildir. Herkes için *nitelikli eğitim* sağlamak ve üstün zekalıları ya da yeteneklileri daha ileri götürecek bir eğitim sağlamak eğitim fırsatlarının eşitlenmesine katkıda bulunabilir.

İkinci olarak, yükseköğretim kurumlarına geçiş için öngörülen koşullar bireysel performansa dayanmış olmayı garanti etmelidir. (Türkiye’de Kamu eğitim kurumları dışında (dershaneler, özel dersler yoluyla) yaratılan ve özel kaynakları kullanarak yarışma içinde avantajlı duruma geçebilme olanağı yaratan düzenlemeler, ekonomik güçten kaynaklanan bir performans farkı yaratmakta, yine paralı yüksek öğretim bu farkı performansa bağlı olmaktan çıkarmaktadır) düşük performansın eğitim ve uygun destek ile geliştirilebileceği bilindiğinden, yüksek öğretim programlarının tümüyle performans ölçütüne dayalı olarak kayıt sağlaması da "hakkaniyete" uygun olmayacaktır. Doğumdan başlayarak dezavantajlı olan grupların, özürsüzlükler, düşük ya da normal zekalıların aleyhine çalışan bir mekanizma ortaya çıkmış olmaktadır. Hakkaniyet ölçütü aynı zamanda bir değer olarak "insani" ölçü olarak görülmesi ve dikkate alınmalıdır.

Eğitimi yaygınlaştırma sorununun zm zorunlu okul sresinin belirlenmesidir. Bu durum İsviçre’de 9 yıllık zorunlu okula devam uygulaması ile üzülmüştür. Pek çok ülkede de 9-12 yıllık zorunlu eğitim uygulaması sorunun zm için alınan kararlar arasındadır. Türkiye’de de uzun süreli çabalar ve çatışmalar sonunda 8 yıllık zorunlu eğitim kararı alınmıştır. Yine de bu zorunlu eğitimin işlevsel ve herkes için yeterli (gereksinmeyi karşılayıcı) olup olmadığı konusu tartışmalıdır. İkinci olarak, eğitim politikaları konusundaki tartışmalar şunlarla ilgili olarak sürmektedir (Criblez, 1999);

- a) Modern toplumlar hala toplumsal olarak tabakalı toplumlardır.
- b) Eğitim bireyin yaşamdaki fırsatlarının en azından bir kısmına etki eder.
- c) Anayasalar eşit hakları garanti eder ve şu sorular ortaya çıkar: Zorunlu eğitimden sonra sadece sınırlı sayıda bir gencin yüksek öğretime gidebilmesine ve devletin onların eğitimini finanse etmesine nasıl demokratik olarak karar verilebilir?

46

Günümüzde uygulanan seçme sürecinin ölçtüğü nitelikler, le-bilme gücü, puanlamada dikkate alınan diğer değişkenler sürekli bir tartışma konusu olmaktadır. Örneğin, ortaokul başarı puanının hesaplanması, meslek liseleri mezunlarının alan dışı grlen bölümlere kayıt yaptırmak istemeleri durumunda düşük katsayı puanı ile hesaplanması, seçme sürecinin merkezi olması ve farklı eğitim ve yaşam koşullarında bulunan her öğrencinin aynı sınava girmesi vb. •>

Eğitim sisteminde seçiciliği azaltmak alt sosyal sınıflara daha çok olanak sunmamakta fakat basit olarak yüksek öğretime geçişte tüm sınıflara fırsat sağlamaktadır. Levy ve diğerlerinin araştırmalarının sonuçlarına göre, düşük sosyal sınıflar eğitim sisteminin seçiciliğinin azaltılmasından 1960 ve 1970’lerde daha fazla yararlanamamış, bundan dolayı azaltılmış seçicilik eğitim sistemini daha fazla adil yapmamıştır (Levy et. al. 1997, aktaran Criblez, 1999:110).

Okulda Demokratik Deneyimler Geliştiren Düzenlemeler

Okulda demokratik davranışların geliştirilmesi demokrasi kavramlarının bir program içinde öğretilmesi anlamında olmamalıdır.

Asıl olan öğrencilerin okul yaşamı içinde yaşadığı pratikler ve bunlara katılım konusunda duygularını ve düşüncelerini geliştiren süreçtir.

Bu konuda güvenceyi sağlayacak olan, yasal kurallar kadar ğretmen ve yöneticilerin sahip oldukları demokratik tutum ve okulun örgütsel ikliminin demokratik bir sürece uygun olarak oluşturulabilmiş olmasdır.

ilköğretim, ortaokul ve lise dengi okullar eğitici çalışmalar yönetmeliği çerçevesinde faaliyet gösteren eğitici kollar okulda demokratik davranışlar ve tutum geliştirmenin en önemli araçlarından birini oluşturabilecektir. Ayrıca yakın zamanda bu yönetmeliğe dayanarak hazırlanan ilköğretim okulları ğrenci temsilciliği i tüzüğü de öğrencilerin okul yaşamında demokratik örgütlenmelere ve seçme ve seçilme haklarının kullanılması, denetimi alanında yaşantılar kazanmalarına da katkıda bulunabilecektir.

Ancak tüm bu olumlu gelişmeler durumunda bile merkezi denetleme nedeniyle okulların kendi gereksinmelerini belirleyebilirle gücü bulunmamaktadır. Okullarda hangi kolların kurulacağı önceden belirlenmiştir ve bunlara ancak merkezi karar organlarının (Talim Terbiye Kurulu) onayı ile yenilerinin eklenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda okulların özgün dileklerine yönelik bir eğitsel faaliyet düzenlenmesinin n tümüyle açılmamıştır. Burada çok sayıda eğitsel faaliyet alanı belirlenmiş olmasının yenilerini açma konusunda okula verilen yetki sınırlamasını nemsizleştirmemesi dşnlmelidir.

Halk/Yetişkin Eğitimi - Demokratikleşme İlişkisi

Tarihsel olarak yetişkin eğitimi/halk eğitimi, eğitimin demokratikleşmesine denk gelen bir aşamada ortaya çıkmıştır. Okul sistemine girememiş olanların eğitimini hedefleyen bu eğitim, her dönemde eğitimden yararlanamayanlar öncelikli grubunu oluşturmuştur. Bu haliyle de okul sisteminin alternatifi olma iddiasını her zaman taşımıştır. Zaman içinde hedef aldığı grupların eğitiminden çıkan bilgi, eğitimin bir süreç olarak yapılanmasına nirengi noktası olacak bilgiyi üretmiştir. Bu nedenle bugün farklı

kavramlarla ifade edilen bu alan, eğitim sürecinin yapılanmasının tüm aşamalarında daha demokratik olmayı kendi eğitimbiliminin olmazsa olmazı haline getirmiştir.

Bugün Türkiye Milli Eğitim Sisteminde halkın/yetişkinlerin eğitimi de dahil okul dışı eğitim uygulamaları genellikle "yaygın eğitim" adı ile anılmaktadır. Yabancı dilde "nonformal" eğitimin karşılığı olarak sistemimize girmiş olan bu kavram örgütlü olmayan eğitim anlamında yanlış bir kullanımı ifade ettiğinden bu raporda yaygın eğitim kavramının kullanımından bilinçli olarak kaçınılacak, birbirine yakın anlamları ifade etmekle birlikte, aynı anlama gelmeyen halk eğitimi ve yetişkinler eğitimi kavramları birlikte kullanılacaktır.

Konuya demokratikleşme açısından yaklaşıldığında temelde iki konunun vurgulanması gerekmektedir. Birincisi, yetişkin/halk eğitimi alanının kendi özelliklerine uygun biçimde yapılandırılması, buna bağlı olarak eğitim ve öğrenmeye ilişkin tekellerden vazgeçilmesi, okul ve okul dışı öğrenmelerin eşdeğerliliğinin kabulü, bu alanda sunulan olanak ve fırsatların yaygınlaştırılması ve toplumsal gereksinimlere uyarlanmasıdır. ikincisi ise, yetişkin/halk eğitimi alanının demokratikleşmesinin sistemin bütününden bağımsız olarak ele alınamayacağı, sistemin bütününe ilişkin demokratikleşme önerilerimizin yetişkin/halk eğitimi sistemi içinde geçerli olduğudur.

Bugün MEB yapısı altında sürdürülen mevcut halk eğitimi uygulamaları, asıl olarak okul sisteminin eksiğini tamamlamayı hedeflemekte ve okul sisteminin yapılanması, yönetimi, programları, yapıları ve öğretim süreçleri açısından örgün eğitim sistemi tarzında sürdürülmektedir. Okul sistemine benzer bir hiyerarşik yapılanma içinde yönetilmekte, denetim açısından da örgün eğitim sisteminin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Eksik giderici ve tamamlayıcı işleve indirgenen bu alanın özgüllüğünün tanınmamış olması, alandaki meslektaşının de önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Türkiye'de yetişkin/halk eğitiminde planlama, eşgüdümleme, yönetim örgütlenme ve öğretim gibi çeşitli düzeylerde görev yapan profesyonel bir kadronun varlığından söz etmek olası değildir.

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

Bu noktada öncelikle alanın kendi özelliklerine uygun bir biçimde ele alınması yani yaklaşımın değiştirilmesi her şeyin yerli yerine oturtulmasının başlangıcı olarak görünmektedir. Bunun sunacağı demokratik bir zemin toplumsal sorun ve ihtiyaçları merkezine alan ve eğitimin her aşamasında katılımcıların deneyimleri üzerine yapılan ve onların güçlendirilmesini hedef alan bir dönüşüm demokratikleşme için bir zemin sunacaktır.

Bu merkezlerde sunulan kursların halkın sorun ve ihtiyaçlarını temel alan bir yaklaşımla, profesyonel eğitimcilerinin kolaylaştırıcılığında, gerektiğinde yapılandırılmış kurslar gerektiğinden serbest sosyal ve kültürel etkinlikler, tartışma grupları biçiminde çeşitlendirilip esnekleştirilmesi, yanı sıra çevre sorunları, kadın sorunları, insan hakları ve barış gibi konularda toplumsal dönüşümü hedefleyen toplumsal hareketlerin de kullanabileceği toplum merkezleri biçiminde yapılandırılması bu alanın demokratikleşmesinin kritik öğesi olarak görünmektedir. Bakanlıkça yürütölen yetişkin/halk eğitim etkinliklerinin önemli bir kısmı, merkezden öngörölen kurslar (okuma yazma, meslek kursları vb) sunmak biçiminde, çoğu kez de toplumdaki geleneksel cinsiyet kalıplarını pekiştirici nitelikte kurslardan oluşmaktadır. Kadınların toplumsal yaşamlarında değişime ve dönüşüme yol açmayan bu programların cinsiyetçi yapıdan kurtarılması alanın demokratikleşmesinin bir gereği olarak görölmelidir.

Türkiye'de geleneksel olarak sürdürölen çıraklık eğitimi uygulamaları ilk kez 1977'de çıkarılan 2089 sayılı yasa ile yasal bir çerçeveye sokulmuştur. Çıkarılan çıraklık yasası öğrencilik adı altında çocuk emeğinin sömürölmesi uygulamalarına son verememiştir. Sekiz yıllık eğitim uygulaması ve arkasından yürürlüğe giren 4207 sayılı Meslek Eğitimi Kanunu ile çıraklık eğitimi uygulamalarını kısmen iyileştirmekle birlikte çırakların toplumsal güvenlik, çalışma koşulları ve ücret sistemleri ile ilgili iyileştirmelere karşın, çırakların iş yerindeki eğitimi konusunda daha bütönsel bir eğitim anlayışına geçilemediği görölmektedir. Buradaki sorun çıraklık eğitiminin amacı ve içeriğine ilişkin çocuk hakları sözleşmesi kapsamında demokratik nitelik kazandırılmamış olmasındadır.

Öğrenmenin sadece okulda değil tüm yaşam süreçlerinde ve yaşamın farklı evrelerinde mümkün olduğu gerçeğinden hareketle, okul dışı öğrenmelerin eğitimsel değeri kabul edilmeli ve kredilendirilmelidir. Bunun anlamı okul dışı öğrenmelerin okul sistemine denklik sağlayacak bir biçimde belgelendirilmesi, Halk/yetişkin eğitimi ile örgün arasında yatay ve dikey geçişlerin sağlanmasıdır. Eğitim sistemimizde okul eğitimi ve okul dışı eğitimin bütünleştirilmesi ve okul dışı öğrenmelerin kredilendirilmesi çalışmaları gerçekleştirilememiştir. Özellikle mesleki eğitim alanında ulusal meslek standartlarının geliştirilmesi, bu standartların yayınlanması, buna uygun eğitimsel-öğretimsel etkinliklerin uygulamalarının yapılması, sınavların düzenlenmesi için "*Mesleki Eğitimi Belgelendirme Sistemi*" geliştirilmelidir. Bu amaçla ulusal düzeyde "*Meslek Standartları Araştırma ve Geliştirme Merkezi*" kurulmalı özerk bir yapıda oluşturulacak bu merkezde kamu kurum ve kuruluşlarının, işçi, işveren ve meslek kuruluşlarının temsilcileri ve ilgili uzmanlar yer almalıdır.

Eğitimin yaygınlaştırılmasının demokratik işlevi, yine sistemin bu iki parçası arasındaki yapısal bölünmüşlüğe son veren bir yaklaşımla okulun halkın/yetişkinlerin öğrenme gereksinimlerine ve koşullarına uygun öğrenme fırsatları sunduğu oranda da eğitimin demokratikleşmesine katkıda bulunacağını göz ardı edemeyiz

Yetişkin/Halk eğitimi uygulamalarının yaygınlaştırılmasının temel koşullarından birisi öğrenme olanaklarının çeşitlendirilmesi ve ulaşılabilir kılınmasıdır. Bunun için öncelikle eğitim sistemi içindeki marjinal konumuna son vermek, bu alandaki kamusal olanakları yaygınlaştırmak için bu alanın eğitim harcamaları içindeki (% 2.5) payını artırılması gerekmektedir.

Eğitim sistemimizde yetişkinlere okul diploması kazandıran bütün programlar açık öğretim adı altında tek bir sistemde bütünleştirilmiştir. Bu programların yanında geçmişte olduğu gibi dışardan bitirme programları, akşam ortaokul ve lise gibi yetişkinler için eğitim fırsatlarını çeşitlendiren programların uygulanması sistemin demokratikleştirilmesi açısından gerekli görülmektedir.

- eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma

Demokratik Eğitim Siyaseti ve Kamusal Denetim

Demokratik bir devlette temsil görevi, belli uzmanlıklar ve eylemlerin denetlenmesi yurttaşlar, parlamento, hükümet ve kamu bürokrasisi arasında *hassas bir denge* ile sürdürülebilir.

Demokrasi gücün kullanılmaması anlamına gelmemektedir. Ancak güç kullanımı bazı belirgin demokratik yollarla düzenlenmiş ilkelere bağlı bulunur. Yine demokratik bir kontrol mekanizması mevcut bulunur. Demokratik bir sistemde en azından üç temel ilkenin yararlı olacağı söylenebilir (Criblez, 1999):

- Gücün kullanımı demokratik olarak yasallaşmalıdır.
- Gücü ayırma yoluyla sınırlandırılmalıdır.
- Gücün kullanımı kontrol edilebilmelidir.

Eğitim kesiminde eğitim örgütlenmesini temsil eden ve en üst düzeyde yetki sahibi olan kişi/kurum Milli Eğitim Bakanı ve aktarılmış yetki ile müsteşarlık makamıdır. Okulda gerçekleştirilecek çok basit düzenlemeler ve içerikle ilgili değişimler gücünü üst düzeyde makam yetkisinden alan bir süreci gerektirmektedir.

Bu düzenleme siyaseti katılımın en üst düzeyde gerçekleştiği ve halkın seçme yeterliliğini eşit bir şekilde geliştirip kullanabildiği toplumlarda, siyasal ve toplumsal alanın demokratikleşmesi durumlarında dahi geleceğe ilişkin bir denetim yaratma gücünü içerir.

Demokratik bir eğitim sistemi başlangıç olarak gücü demokratikleştirmelidir.

Gücün kaynağının demokratikleştirilmesi ve yasallaştırılması durumunda dahi, gücün tek bir elde toplanması yerine yerel ve farklı eğitim düzey ve türleri itibarıyla paylaşılması sağlanmalıdır.

Kararların her düzeyde kontrol edilebilmesine olanak verilmez. Sistemin kendi adına aynı makamdan aldığı güçle yaptığı denetleme bunu sağlamaya yeterli olamaz. Bunu, eğitim sisteminin en üst düzeyinde gerçekleştirilen kararlara bağlı olarak kullanılan gücün bundan etkilenenler adına gücünü bu makamdan almayan bir erk tarafından denetlenmesi gereklidir. Böyle bir erkin ilk adresi yargıdır. Yargının eğitim kurumlarında demokratik değişmele-

re ve anayasal haklara uygun bir yapılanmaya gitmemesi nedeniyle ortaya çıkan ve bu nedenle de *kaynağını yitiren* güç kullanımını denetleyebilecek bir işleyişe sahip olması da gereklidir. Bu tür bir denetlemenin işlevsiz ya da etkisiz olması durumunda demokratik güç kullanmanın temel ilkelerinden birinin, gücün kullanımının denetlenmesi ilkesinin de eğitim kurumları açısından uygulanamamış olduğunu görürüz.

Demokratik bir okul demokratik yapılar ve süreçlerden, demokratik bir programdan oluşur. (Beane ve Apple, 1995) "Saklı programı" da dikkate almak gerekir. Saklı programın demokratik davranışlar geliştirmeye aykırı bir etkisinin bulunmaması gerekir.

ÖNERİLER

- 1- Eğitimde demokratikleşme tartışmalarını gerçek eksenine oturtabilmek için, eğitimsel olgu ve süreçleri, günümüzde küresel bir nitelik kazanan kapitalizmin üretim süreçleriyle ilişkilendirilip bütünsel bir yöntemle ele alınmalıdır.
- 2- Eğitim emekçilerinin, küreselleşmenin doğal bir uzantısı olarak görülen yerelleşme eğilimine kapılmaları ve kendilerini bu ölçüyle sınırlamaları çok önemli bir stratejik hata olacaktır. Her şeyden önce, küreselleşen sermaye karşısında kendilerini savunmayı hedefleyen eğitim emekçileri kendilerini sermayeyle aynı ölçekte, yani küresel ölçekte düşünmek zorundadırlar. "Küresel düşünüp yerel davranmak", eğitim emekçilerinin küresel sermayenin meydan okumalarına karşılık verebilmesi için gerekli ama yeterli olmayan bir koşuldur. Eğitim emekçileri, aynı zamanda "yerel düşünüp küresel davranmak" zorundadırlar. Aksi takdirde, bize küresel düşünüp yerel davranmamızı buyuran küreselleşmeciler slogandaki mantık hatasına düşülecektir. Eğitimi temel bir insan hakkı olarak "küresel yurttaşlık" gündemine taşımak kaçınılmazdır.
- 3- Demokratik bir eğilim sisteminin görevi, eğitime ilişkin merkezi ve yerel nitelikteki özlem ve talepleri eşgüdümlemek ve bütünlendirmek olmalıdır.
- 4- Eğitimin demokratikleştirilmesi denildiğinde demokratik toplumsal güçlerin eğitim etkinliğinin düzenlenmesine ve dönüş-

trlmesine kurucu özne olarak katılmasını anlamak gerekir ki, bu da zorunlu olarak, eğitim yönetiminde demokratikleşmenin içeriğini oluşturur. Öte yandan toplumsal ve siyasal alandaki resmi bilgi ile özgürleştirici bilgi arasındaki mücadele ise, hangi bilgi türlerinin ve hangi kültürel sermayenin meşru bilgi haline geldiği/geleceği sorusu etrafında bilginin niteliği ve örgütlenişi ile ilgilidir. Bu haliyle de eğitimde demokratikleşme çabaları "yeni bir bilgi siyaseti" arayışı temelinde yürütülmelidir.

- 5- Eğitimde neyin merkezi neyin yerel nitelikte bir sorun olduğuna ilişkin saptamada varolan toplumsal hiyerarşi göz önünde tutulmalı, hiyerarşinin altında yer alanlar lehine, merkezilik-yerellik koşulu, hiyerarşik olarak yukarıdan dayatılmamalı; tam da birbirinden farklı eğitim taleplerinin dile getirilebilmesi ve yaşama geçirilebilmesi için merkezilik ve yerellik koşulu her zaman tartışmaya açık olmalıdır.
- 6- Eğitim politika ve uygulamalarının formülasyonuna halkın doğrudan katılımı eğitimde demokratik bir yerelleşmenin sonucu değil, önkoşuludur. Eğitim alanında toplumu sermayeden ve devletten ideolojik, politik ve örgütsel olarak bağımsızlaştırma hedefini gözetmeyen her türlü yerelleşme girişimi, eğitimdeki eşişsiz güç ilişkilerinin sürmesine hizmet edecektir.
- 7- Eğitimde yerelleşmenin amacı, yönetsel erkin yerel birimlere gerilmesi sağlanarak demokratik katılım süreçlerinin işleyişini hızlandırmaktır. Varolan eğitim sisteminde katı merkezizetçi karar mekanizması ancak bu şekilde ortadan kaldırılabılır. Eğitim sisteminin yerel birimler ve yerel toplulukların istemlerini karşılayacak örgütsel bir yapıya ve işleyişe kavuşturulabilmesi için eğitimin her tür ve düzeyinde örgütlenme yetkisi, yeni kurumların açılması da dahil, tamamen yerel birimlere ait olmalıdır. Böylece varolan eğitim sistemindeki hiyerarşik örgütlenme biçimi yerine yatay bir örgütlenmeye geçilerek, kurul yönetiminin egemen kılınması sağlanabilir. Eğitim sisteminde iletişim süreci yukarıdan aşağıya tek yanlı olarak değil, aşağıdan yukarıya doğru ve çok kanallı olarak işlemeye başlar. Eğitimde yerelleşme ile eğitime ilişkin birtakım politika kararları-

nın alınmasında doğrudan halkoylamasına başvurabilme olanadı sağlanacağından, doğrudan demokrasinin gerçekleşmesi olanaklı hale gelebilir.

- 8- Eğitimde yerelleşmenin sonucunda eğitim kurumları gereksinimlerine yönelik plan ve programları kendileri düzenleyebilecekleri gibi, yürütmeyle ilgili her türlü yönetsel kararı, geniş katılımlı kurulları eliyle, kendileri alabileceklerdir.
- 9- Eğitim bürokrasisinin iktidarını zayıflatmanın bir yolu, eğitim harcamalarının nasıl yapılacağı konusundaki karar ve denetim yetkisini merkez yönetimin elinden almaktır. Yerel topluluklar eğitimde kendi önceliklerini ve gereksinimlerini belirleyip, kaynaklarını bu önceliklere göre dağıtılabilmelidirler.
- 10- Eğitimde bölgesel/yöresel eşsizlikleri azaltmada, hem merkezden yönetim hem de yerinden yönetim katkısına dayalı karma finansman modeli uygulanabilir. Bu modelde, parasal kaynaklar, merkezî yönetimden yerel yönetimlere eğitim gereksinimleriyle doğru orantılı, gelir düzeyiyle ters orantılı biçimde dağıtılmalıdır. Bu dağıtım ilkesi, eğitim alanında ortaya çıkan tüm eşsizlikleri (kadın-erkek, kent-köy vb.) nlemede göz önüne alınmalıdır.
- 11 - İnsanlığın ortak akılı niteliğindeki uluslararası insan hakları sözleşmelerinde eğitim hakkının tanım ve kapsamını düzenleyen maddeler aynen benimsenerek iç hukuka dahil edilmelidir. Bu bağlamda, ocuk Hakları Sözleşmesinde eğitim hakkını düzenleyen maddelere konan çekinceler kaldırılmalı; eğitim hakkını uluslararası insan hakları hukuku alanında en geniş lde yer verilen bir hak olarak tanımlayan Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve kültürel haklar Sözleşmesi, lkemizce imzalanmış fakat onaylanmamıştır. Bu sözleşmenin TBMM'nden geçirilerek onaylanması, ülkemizde eğitimin demokratik bir hak olduğu bilincinin gelişip yaygınlaşmasına katkıda bulunacaktır.
- 12- Eğitim emekçileri örgütlerinin MEB'in her türlü etkinliğinde bir taraf olarak tanınmasının yasal temelinin oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ,Barber, Benjamin (1995). Güçlü Demokrasi. (ev. M. Beşikçi). İstanbul: Ay-
rıntı Yayınları.
- ,Başaran, I.E. (1994). Türkiye Eğitim Sistemi. Ankara: Gul Yayıncılık.
- ,Bayramoğlu, Sonay (2002). "Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar ModelYo-
netişim", Praksis. Yaz, Sayı: 7, s. 85-116.
- ,Beane, James A. and Michael Apple. Democratic Schools. Association for Su-
pervision and Curriculum Development, Alexandria, Virginia, 1995, ss. 1 -25.
- ,Castoriadis, Cornelius (1993). Dünyaya, insana ve Topluma Dair. (ikinci Bas-
kı). (ev. H. Tufan). İstanbul: İletifim Yayınları.
- ,Criblez, Lucien (1999). "Requirements for a Demokratik Organization". Studi-
es in Philosophy and Education. Kluwer Academic Publishers. 18: 107-119.
- /Governance and Human Development in Turkey. [http://www.iulaem-
me.org/wssd/sdggtur2.doc](http://www.iulaem-me.org/wssd/sdggtur2.doc)
- ,Gundoğdu, İbrahim (2002), "Yerel, Yerel lek ve Siyasal Mücadele", Prak-
sis. Yaz, Sayı: 7, s.165-192.
- ,Kaya, Y.K. (1991). Eğitim Yönetimi Kuram ve Türkiye'deki Uygulama. Anka-
ra: Bilim Yayınları.
- ,Lee, Molly N. N. (2002). "Eğitimde Küresel Eğilimler" (ev. M. Hilmi Baş),
Eğitim Bilimleri. V. 2, Sayı:1, Mayıs. s. 157-168.
- ,Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun 3797 s,
12/05/1992
- ,Touraine, Alain (1997). Demokrasi Nedir? (ev. O. Kunal). İstanbul: Yapı
Kredi Yayınları.
- ,TrkiyeYonetişim Programı <http://www.un.org.tr> / undp / governan-
ce [tr.htmwww.un.org.tr/undp/governance_tr.htm](http://www.un.org.tr/undp/governance_tr.htm)
- >Uluğ, F. (2001), "Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Orgutu zerine Analitik Bir
Değerlendirme". 2000 Yılında Türk Milli Eğitim rgt ve Yönetimi Ulusal
Sempozyumu. Ankara:Tekifik Yayıncılık,
- ,Yerel Gündem 21 www.un.org.tr/undp/governance_tr.htm
- /Yükseköğretim Kanunu (1981). 2547 sayı 6.11.1981 Resmi Gazete.
- /Wainwright, Hilary (1995), "Yönetim Mantiğında Donuşum", Birikim. Sayı:
79, Kasım 1995, s. 72-77.
- /Walker, Elaine M. (2002) "The Politics of School-Based Management: Un-
derstanding the Process of Devolving Authority in Urban School Districts",
Education Policy Analysis Archieves. Vo.10, No.33, August 4.
(<http://epaa.asu.edu/epaa/v10n33.html>)
- /Zabcı, Filiz ulha (2002) "Dünya Bankası'nın Küresel Pazar için Yeni Strate-
jisi: Yönetişim", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. Prof,
Dr. Ahmet Demir'e Armağan. İmmuz-Eylül, V.57, Sayı:3, s. 152-179.

DEMOKRATİK EĞİTİMDE ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİNİN NİTELİĞİ ÜZERİNE

Doç. Dr. Selahattin DİLİDÜZGÜN

(İstanbul Üniversitesi, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi)

Hiç kuşku yok ki, öğretmen ve öğrenciler eğitim sürecinin iki başat ögesini oluşturuyor. Başka deyişle söyleyecek olursak eğitim sürecinde öğrenci alıcı, öğretmen de verici konumundadır. Eğitim sürecinde öğretmen ve öğrenci eğitimin niteliğini olduğu gibi eğitim yönetimini de nitel açıdan belirlemektedir. Bilindiği gibi eğitim yönetimini 'sorun çözme', 'karar verme', 'iletişim', 'örgütlenme', 'planlama', 'değerlendirme' gibi kavramlarla ifade edilmektedir (Erdoğan, 2000, 47-74). Yani çoğunlukla öğretmen ve öğrenci ögesi bu kavramlar çevresinde yan yana ve birlikte eğitimin yönetimini de belirleyen, etkileyen, değiştiren öğeler olarak karşımıza çıkıyor. Elbette eğitimi ve eğitim yönetimini belirleyen başka öğeler de var. Bunlar ders programları, ders kitapları, öğretim programları gibi başlıklar altında toplanabilirler. Konunun sınırları bakımından ben daha çok başta değindiğim öğretmen ve öğrenci ögesinin demokratik bir eğitim yapılanmasındaki yerlerini kısaca değerlendirmek istiyorum. Bunu yaparken eğitimin ve eğitim yönetiminin temel ögesi olarak gördüğüm öğretmenin niteliğini ve yetiştirilmesini ülkemiz açısından değerlendirmek istiyorum. Öğrenci boyutunda ise, eğitime çalışılan alıcı kitlesi olan öğrenci grubunun demokratik bir anlayışta olması için daha okulöncesi dönemden başlayarak yazılı kültürle olan iletişimine değinmek istiyorum. Bu bağlamda öğrencilerin düşüncesini eğitecek, demokratik düşünme alışkanlığı kazandıracak okuma/düşünme alışkanlığı kazandıracak kitaplardan, daha doğrusu çocuk kitaplarından söz edeceğim.

Eğitim sürecinin belirleyici, başat ögesi hiç kuşku yok ki öğretmenlerdir. Bu bağlamda eğitim yönetimi ile ilgili tartışmalarda da öğretmen ögesi tartışmaların odak noktasını oluşturuyor çoğunlukla. Eğitimin yönetiminden söz ederken, eğitim sürecinin temel kurumu olan okul yönetiminin de etkili olan ya da etkili olması ge-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

reken kişi öğretmendir. Sınıfın yönetiminden de sorumlu olan kişi öğretmendir. Bu açıdan baktığımızda şunu söyleyebiliriz: Okulların ya da eğitimin ağdaş bir biçimde yönetimi öğretmenin ağdaşlığına bağlıdır. Okulların yönetimindeki yönetimin niteliği de öğretmenin niteliğine bağlıdır.

Baştan beri öğretmenin niteliği vurgulanıyor. Kuşkusuz ğretmenin niteliği çok tartişılan bir konudur. Ancak şurası da açıktır ki, *her bilenin ğretmen kimliği kazanması* ya da bir zamanlar sıklıa dile getirildiği gibi *hiçbir şey olamayanların ğretmen olması* gibi yaklaşımlar yakın zamana kadar ülkemizde çok söylendi ve tartişıldı. Bir uzmanlık alanı olarak öğretmenlik mesleğinin saygınlık kazanması, eğitim sürecinin ve yönetiminin de demokratikleşmesini sağlayacaktır. Eğitim ordusu içinde bu mesleğe gönül vermiş, bütün maddi ve manevi güçlüklerine karşın özveriyle mesleği sürdüren sayısız öğretmenimizin olduğu açıktır. Ancak ğretmenlik mesleğinin kaynağı konusunda yaratılan tartişmalar ve bulanık ortam öğretmenin niteliği konusuna zarar verici niteliktedir. İyi derecede matematik ve çizim bilgisine sahip olanların mimar ya da mühendis olmadıkları, bu meslek için bir mühendislik fakültesini bitirmeleri gerektiği gibi iyi derecede herhangi bir alanda alan bilgisine -iyi bile olsa- sahip olanların o alanın ğretmeni olamayacağı ya da neden olmaması gerektiği de açıktır.

57

Yaklaşık bir ay sonra, yani 16 Mart'ta ğretmen okullarının kuruluşu kutlanacak. 16 Mart 1851'de, o zamanlar Darlmuallimn-i Rşdi adıyla ilk kez açılan ğretmen okulu, öğretmenlik mesleğinin ciddiye alındığını, özel bir eğitim gerektirdiğini de vurgular. Prof. Dr. Yahya Akyüz'n ortaya çıkardığı bir belge, öğretmenlik eğitimin o günlerdeki ilkelerini saptar niteliktedir (Akyüz, 2001, 162). 1 Mayıs 1851 tarihinde yayınlanan bu nizamname (Darülmuallimin Nizamnamesi), devletin ğretmen yetiştirmeye verdiği önemi gösterir. Özetle söyleyecek olursak bu nizamname, nitelikli ğretmen yetiştirmek için az sayıda ğrenci alınması, ğretmen okuluna öğrencilerin sınavla alınması, alınacak ğrencilerin Türkçe bilgilerinin iyi olması, okulun eğitim ğretim sresinin üç yıl olarak belirlenmesi, alan derslerinin yanı sıra bugünkü adıyla pe-

dagoji dersleri dediğimiz derslerin de olması, öğrencilere dolgun burs verilmesi, öğretmenlik mesleğinin saygınlığı, çalışkan öğrencilerin teşvik edilmeleri vs. gibi özellikleri hükme bağlamıştı.

152 yıl önce alınan bu tedbirler öğretmenlik mesleğinin önemi kadar, öğretmen eğitiminde göz ardı edilemeyecek noktaları da vurgular niteliktedir. Çünkü öğretmenlik eğitiminde nitelik aranması, günümüzde de olmazsa olmaz koşullardan biridir. Bunun gibi geçmiş ile günümüz arasında başka ortaklıklardan da söz etmek mümkün. Örneğin, öğrencilerin dil duyarlıklarının ve bilgilerinin aranması 150 yıl önce ne kadar önemli bir olgu olarak görülmüşse, bu konu bugün bizlerin de öğretmenlik eğitiminde üzerinde titizlikle durduğumuz bir konudur. Çünkü alanı ne olursa olursa her öğretmen Türkçe'yi doğru ve düzgün konuşmak zorundadır. Öğrencilerine ancak böyle güzel örnek olabilir ve anlatmak istediği konuyu doyurucu anlatabilir, öğretmek istediklerini sağlıklı bir biçimde aktarabilir. Bunun gibi, öğrencilerin maddi sorunla karşılaşmamak ve kendilerini öğrenimlerine verebilmeleri için devletin güvencesine alınmaları geçmişte olduğu gibi, günümüzde de yeterli olmasa bile çeşitli burs destekleri bu tabloya benzer özellikler sergilemektedir.

58

Darülmuaallimin Nizamnamesi üzerinde bu denli durmamın nedeni, günümüz ile bir ölçüde bağlantı kurmak istememden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de öğretmen yetiştirme güç ve yoğun emek gerektiren bir çalışma. Çünkü konuyu, öğretmeni yetiştirecek öğretmenlerden planlamaya, ders programlarından uygulama çalışmalarına değin çok geniş bir yelpazede düşünmek gerekiyor. Ancak bu süreçten sonra eğitimin ve eğitimi yönetiminin niteliğinden söz edebiliriz.

Ülkemizde öğretmen yetiştirme'görevi geçmişte değişik adlarla farklı kurumlara verilmiş. 1982'den bu yana ise öğretmen yetiştirimi, bütünüyle üniversitelere verilmiş bulunmaktadır. 1982 ile 1998 arasında Eğitim Fakültelerinin yanı sıra Fen ve Edebiyat Fakültelerinin de öğretmen yetiştirme konusunda faaliyette bulunmaları belli ölçüde plansızlığı beraberinde getirdiği gibi, kurumların görev alanlarının birbirine karışmasına neden olmuş, hem

- eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma i

emek, hem zaman israfı gerçekleşmiştir. Hiçbir ülkede öğretmenlik eğitimi böylesine plansız bir çerçevede yürümektedir. 1982 ile 1998 yılları arasında Eğitim Fakültelerinin yanı sıra Fen ve Edebiyat Fakülteleri verdikleri alan derslerinden başka *Pedagojik Formasyon Kursları* adı altında yaptıkları eğitim ile, hiçbir önkoşulu olmadan bütün öğrencilerine öğretmenlik hakkı veriyordu. Bu kurslar fakültelerde öğrencilerin öğrenimleri boyu seçmeli alınan derslerle sürdürüldüğü gibi,*özel kurslar olarak da düzenleniyordu. Dahası bu kursları bazı durumlarda sıkıştırılmış olarak birkaç haftada bile almak olanaklı oluyordu. Yani öğretmenlik formasyonu dersleri fazlasıyla 'formal' olmuş, amacın dışında göstermelik bir kimliğe bürünmeye başlamıştı. Aslında ülkemizin öğretmen gereksinimi karşılamak açısından olumlu gibi görünen bu tablo, plansız öğretmen yetiştirilmesine ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen gereksiniminin çok üzerinde öğretmen yetiştirilmesine neden oluyordu.

Öğretmen yetiştirme ve öğretmenin istihdamı konusundaki iki otorite olan Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu 1997 yılında sıkı bir işbirliği ve planlama gerçekleştirerek, Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırmış ve daha önce görülen aksaklıklar üzerinde çeşitli çalışmalar yapmıştır (bkz. Eğitim Fakültelerinin Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi, 1998).

Buna göre Eğitim Fakültelerinin 'bölüm yapılaşması Milli Eğitim sistemimizdeki yapılaşmaya paralel' bir biçime sokuluyor, ayrıca öğretmenlik eğitimine alınacak öğrenci sayıları da belli bir programa bağlanıyordu. Benzer bir biçimde ders programları ve derslerin sırası da belirlendiği gibi, öğretmenlik eğitimi alan öğrencilerin okudukları öğretmenlik derslerine ait uygulama derslerinin sayıları ve kredileri de her kademedede artırılmıştır. Daha önce öğrencilerin bir ya da birkaç ay gibi kısa bir süre gerçekleştirdikleri staj çalışması, daha uzun süreli ve öğrenimlerinin tümüne yayılan bir biçime getirilmiştir.

Özetle söyleyecek olursak Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılmasıyla MEB ve YÖK arasındaki diyalog ve işbirliği olumlu so-

nuçlar vermiş, öğretmenlik mesleğinin kaynağı da tam anlamıyla belirli hale gelmiştir. Buna göre ilköğretimdeki sınıf öğretmenliğinden bütün branş öğretmenliklerine kadar ğretmenler, Eğitim Fakültelerinde yetiştirilmekte, Fen ve Edebiyat Fakülteleri mezunu öğrencileri de üç yarıyıda tamamladıkları tezsiz yüksek lisans çalışmasıyla ortaöğretim kurumları için ğretmen olarak yetiştirilmektedir. Bu yaklaşım biçimi, öğretmenin yetiştirimini tıpkı Darülmuallimin Nizamnamesinde öngörüldüğü gibi planlı bir hale getirirken, hem öğretmenin saygınlığını hem de niteliğini arttırıcı önlemleri de beraberinde getirmektedir.

Eğitim Fakülteleri böylece sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin getirdiği koşullara uygun olarak ilköğretimin her kademesine ğretmen yetiştirme görevini üstlenirken, tezsiz yüksek lisans sistemi de ortaöğretim kurumlarına branş ğretmeni yetiştirmeye yönelmiştir.  yarıyıl boyunca srdrlen tezsiz yüksek lisans dersleri öğretmenliğin gerektirdiği bilgi ve beceri donanımını kazandırmak açısından yeterli bir süre. Sözünü ettiğim bu planlama ve önlemler ile hem ülkenin ğretmen gereksinimi daha planlı bir biçimde karşılanmaya, hem de daha nitelikli ğretmen yetiştirme yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Öğretmenlik mesleğinin yaparak daha iyi öğrenildiği bir gerçek. Bugün uyguladığımız öğretmenlik programlarında, 1998 yılından öncesine bakışla uygulama derslerinin her kademedede artmış olması, bu mesleği daha saygın ve daha iyi öğrenilen bir meslek olma yoluna sokmuştur. Gelişmiş ülkelerdeki öğretmenlik uygulamaları ya da diğer adıyla öğretmenlik stajları, ğrenci henüz fakltenen mezun olmadan 6 ay veya 1 yıl bile sürmektedir. Bu süre sonunda bazı sınavları geçmek ve ciddi bir sağlık muayenesine tutulan ğretmen adayı, ancak bu sürecin sonunda ğretmen olma hakkını elde eder.

Eğitimin niteliğini belirleyen diğer öğenin ğrenci boyutu olduğunu söylemiştik. Daha doğrusu öğrencinin nitelikli olması yaptığımız eğitimin verimliliğini ve eğitim yönetimini nitelikli kılacak bir etmen olarak görünmektedir. Öğrencinin niteliğini de kuşkusuzu eğitimin niteliği belirlemektedir. Karşılıklı etkileşim içindeki bu ol-

gu çerçevesinde öğrencilerin daha okulöncesi dönemden başla-
yarak düşünme, okuma, tartişma, kendini ifade etme gibi alanlara
ısdırılmış olması gerekir ki, gerçekten de eğitimimiz verimli ve
demokratik bir çizgide srebilsin. Bunun için de, özellikle ocuk-
lar için üretilmiş nitelikli kitapların okulöncesi dönemden başla-
yarak planlı bir biçimde eğitim sisteminin içine alınması zorunlu-
dur. Konumuzun dışında gibi görünmesine karşılık, nitelikli birey
yetiştirmenin nitelikli okur-düşünür yetiştirmekle yakın bağlan ol-
duğuna inanmaktayım. Okumayan bir toplum olduğumuzdan ři-
kayet eder dururuz. Dahası medya ortamlarında her gün *ne kadar
okumadığımız ya da ne kadar okumaz yazmaz olduğumuz* tartişı-
lıp durulur, istatistikler, araştırma sonuçları yayınlanıp durur. El-
bette bunların hepsi doğrudur. Özellikle son yaşadığımız ekono-
mik kriz sırasında çoğu yayınevının yayınladıkları kitapların baskı
sayılarını 500'e indirmiş olmaları bu bağlamda ayrıca dşndr-
cdr. Okuma sorunu elbette başlı başına bir sorun ve belki de bu
toplantının doğrudan amacını oluşturmuyor. Ancak okuma kültü-
rnn yerleşmediği bir ortamda hangi demokratik zemini sağla-
mak olanaklıdır? Okuma alışkanlığına ve kültürüne sahip olma-
yan ğrenci ve öğretmenlerin oluşturduğu eğitim ortamlarında
gerçekten demokratik bir eğitim yönetiminden söz edebilir miyiz
acaba? Elbette hayır! Bunun için ocuk kitaplarını (elbette nitelik-
li olmaları koşuluyla) okuma kültürünün gelişmesinde ve yerleş-
mesinde önemli bir yer tuttuğuna inanmaktayım (bkz Dilidüzgün,
2003 a). Ben bu nedenle burada biraz da ocuk kitapları ve bun-
ların okuma alışkanlığına nasıl katkıda bulunduğu konusuna bir
nebze değinmek istiyorum.

ocuk kitapları, adı üzerinde çocuklar için üretilen kitaplardır.
Ancak bu konuda da ülkemizde ciddi aksaklıklar yaşanmaktadır.
Öncelikle bu kitapların bilimsel anlamda araştırma konusu yapıl-
ması oldukça yenidir. Örneğin Ankara Üniversitesi Eğitimi Bilim-
leri Fakültesi'nin açtığı *ocuk Kültürü Araştırmaları Merkezi* bu
konudaki bilimsel araştırmalara öncülük etmekte olan bir kurum
kimliğini taşımaktadır. Bunun yanı sıra düzenlenen sempozyum-
lar, kongreler, çalıştaylar, yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri
bu alanın gelişmesine katkı sağlamaktalar. Ne var ki ülkemizde

ocuk yayınlarını kuşatıcı, bu yayınların niteliğini ve eğitimde kullanılmasını açıklayan, belli bir yöntem anlayışıyla dile getiren çalışmalar henüz çok sınırlı. ocuk kitaplarının özellikle iletişim becerisini önemseyen Türkçe derslerinde kullanılmasına yönelik kendi hazırladığım bir çalışma bugünlerde yayınlanmış bulunmaktadır (Dilidüzgün, 2003 b). Bu bakımdan Türk ocuk edebiyatı araştırmalarının emekleme aşamasında olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Ülkemizde ocuk kitabı yok denemez. Ancak nitelik konusunda şaşırtıcı derecede olumsuz tablolar göze çarpmaktadır. Çünkü ocuk kitapları ya da ocuk edebiyatı ürünleri yazarların yalnızca öznel beğenileri doğrultusunda gelişmekte, sonuçta da sıklıkla şikayet ettiğimiz aşırı öğretici, tek yanlı bakış aırlarının sergilendiği, aşırı derecede politize edilmiş kitaplar piyasaya egemen olmaktadır. Bu tür kitapların çoğu çocuğu çekebilir, dahası ocuk bunları zevkle bile okuyabilir. Ancak gerçek bir okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olmaz, çünkü bunlar ya sabun köpüğü gibi hiçbir iz bırakmadan snp gider, ya çocuğun dünyasını kararttığı için ocuk dünyasına zarar verir ya da onun tek taraflı olarak belli inançları edinmesini sağlar. Oysa gerçek okuma alışkanlığı kazanmak, sağlıklı düşünmek ve eleştirme olgusu ile neredeyse özdeştir. Çünkü gerçek edebiyat ürünleri doğaları ve yapılışları gereği okurunu baskıcı bir anlayışla egemenliği altına almaz, onun zoraki olarak kendine inanmasını beklemeyiz. Tam tersine *okanlamlılık* dediğimiz kurgusal özelliği bakımından okurunu olabildiğince zgr bırakır, onun kendisinden istediği şeyleri istediği kadar koparmasına izin verir. Her edebiyat ürünü de kendi içinde bir yapılanma, bir strateji içerir. Kitabı (doğru!) olarak anlamak isteyen okur ise onun bu yapısını dikkatlice çözümlenmek, kitap ile iletişim kurarak söyleşmek ve kitabın tahakkümü altına girmeden onun iletişisiyle mesafeli bir biçimde etkileşmek durumundadır (Bu konuda bkz. Kavcar 1999; Edebiyat Eğitimi alıştayı, 2002, Göktürk 1988). Aynı beklentileri rahatlıkla ocuk kitapları için de kurabilir, yalnız çocuğa grelik ve ocuk gerçekliğini gözden yitirmeden elbette.

Bu biçimde oluşacak ocuk kitaplarıyla yetişen çocukların edebiyat okuru olmaları neredeyse kazanılmazdır. Edebiyat okuru olma-

yi burada demokratik kültürün bir parçası olarak algılamak gerekiyor. Yoksa ayaklı kütüphane gibi çok Şey okuyan ama hiçbir Şey almamak anlamında söylemiyorum Edebiyat okurunun düşünce- si de tıpkı edebiyat kitaplarının içerdiği plan gibi geliŐir. Okur olan kimselerin düşünceleri de sağlam temeller üzerine kurulu olduğu gibi, demokratik tartışma kurallarını da iyi bilirler. Çünkü onların bu alıŐkanlıkları okudukları kitaplardan edindikleri tartışma alıŐkanlıđından -gelir.

Bu bağlamda, bilinçli ve sağlıklı bir anlayış ile yetiŐtirilen öğretmenlerden oluşan bir eğitim ortamında, okur niteliğini haiz çocukların yaratacağı demokratik kitle ile gerçekleştirilecek eğitim süreci de daha demokratik olacağı gibi, eğitim yönetiminin de daha demokratik, daha verimli ve daha yaratıcı olacağını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- , Akyuz Yahya, **BaŐlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi**, GeniŐletilmiŐ 8. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.
- , Diliduzgun Selahattin, **ađdaŐ ocuk Yazını - Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım**, 2. Baskı, Morpa Kultur Yayınları, istanbul, 2003 a.
- , Diliduzgun Selahattin, **İletiflim Odaklı Türkçe Derslerinde ocuk Kitapları**, Morpa Kultur Yayınları, İstanbul, 2003 b.
- , Erdoğan İrfan, **Okul Yönetimi ve ğretim Liderliği**, Sistem Yayıncılık, istanbul, 2000.
- , Göktürk AkŐil, **Okuma UđraŐı**, İnkılâp Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1988.
- , Kavcar Cahit, **Edebiyat ve Eğitim**, GeniŐletilmiŐ 3. Baskı, Engin Yayıncılık, Ankara, 1999.
- , **Edebiyat Eğitimi alıŐtayı**, 9 Mart 2002, Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi, ađdaŐ Yaşamı Destekleme Derneği Beyoğlu Őubesi, istanbul, 2002.
- , T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, **Eğitim Fakülteleri ğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi**, Ankara, Mart 1998.

ULUSLARARASI TEBLİĞ

İSVEÇ'TE EĞİTİM YÖNETİMİN DEMOKRATİKLEŞTİRİLMESİ

Jan FORSELL (LARARFORBUNDENT, İSVEÇ) (*İsveç Öğretmenler Sendikası, Kıdemli Uzman*)

Sayın Başkan, Seçkin delegeler;

İsveç Öğretmenler Sendikası adına, bu sempozyuma beni davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Daha önce iki kez Eğitim-Sen'i ziyaret etmiş olmaktan memnuniyet duydum ve her iki ziyaretim de benim için büyük bir deneyim oldu.

Bugün de İsveç Öğretmenler Sendikasının ve 200 binden fazla üyesinin selamlarını ve iyi dileklerini size iletme fırsatına sahip olmaktan memnuniyet ve onur duyarım. Yıllardır sendikanızı ve çalışmalarınızı takip ediyoruz. Zaman zaman büyük zorluklarla karşılaştığınızı biliyoruz. Şimdi bu zorlukların geçmişte kalıp kalmadığını yada gelecekte de hakim olup olmayacağını bilmiyorum. Fakat bildiğim bir şey var; İsveç Öğretmenler Sendikası dostlarınızın desteğine her zaman güvenebilirsiniz.

Özür dileyerek başlamak istiyorum. Açılış konuşmalarına bakılırsa bu sempozyum üniversitelerin durumu üzerine odaklanacaktır. Benim konuşmamın odağı üniversite öncesi eğilim sistemi olacaktır. Fakat her iki düzey arasında paralellikler olduğundan eminim.

Sendika çalışmaları ve sendika sempozyumları genellikle, bildiğim kadarıyla, ücret ve çalışma koşullarıyla ilgili sorunlarla bağlantılıdır. Son günlerde, yine de, eğitim alanında örgütlü pek çok sendika okulun ve öğretmenlik mesleğinin güçlendirilmesi ve yenilenmesini desteklemek üzerinde daha fazla yoğunlaşmaya başladı, ilgi odağındaki değişikliğin nedeni, bilginin, toplumdaki değerlerin yaratılmasında ve refahın korunmasında en önemli unsur olduğuna duyulan inançtır. Ticaret, sanayi ve tek tek yurttaşlar, başarılı olmak, rekabet edebilmek ve varlığını sürdürmek için hepsi giderek daha fazla bilgiye bağımlı hale geliyor.

Bir kez daha yinelersek bu sempozyumun teması tamamen farklıdır. *Eğitim Yönetimi ve Yüksek Öğretimde Demokratik Yapılan-*

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma* i

ma, aslında eğitim alanının çok ötesinde önemli ve enteresan başka birçok yönünü gündeme getirir. Fakat eğitim alanına sadık kalırsak, tema  soruyu ortaya çıkarır. Ne? Nasıl? Kim?

- *Ne*, Okulda neyin ğretileceğidir? Bu müfredatlar, ders programı gibi şeyleri gündeme getirir.
- *Nasıl*, meslektekilerin -müdürler ve öğretmenler- hangi yöntemin kullanılacağına karar verme özgürlüğüne ilişkindir,
- *Kim*, okulda ne öğretileceğine kimin karar verdiği ve meslektekilerin hangi yöntemin kullanılacağına karar verme özgürlüğünün ne kadar olduğu ile ilgilidir.

Eğitim yönetimi söz konusu olduğu sürece, sorulacak birkaç soru vardır.

- Eğitim alanında müdürler ve diğer yöneticiler nasıl atanır?
- Atandıktan sonra konumları ne kadar gvencededir?
- Okul ya da görevli oldukları herhangi birimi yönetirken ne kadar özgürlüğe sahiptirler? Yasalarla ya da kurallarla ne kadar sınırlıdır?

Bence bir eğitim sisteminin demokratik olup olmadığı sorusuna verilecek yanıt bir bakıma, yukarıda bahsettiğim sorulara nasıl cevap verildiğine bağlıdır ve size enteresan ve başarılı bir sempozyum dilerken İsvete bu somların nasıl yanıtlandığını açıklamak istiyorum.

Bunu yapabilmek için, yine de, İsveçli ğretmenler görevlerini yaparken onlara bir ereve sunan İsveç eğitim sistemi hakkında kısa bir sunuş yaparak başlamam gerekiyor.

İsveç eğitim sisteminde temel bir ilke; etnik ve toplumsal kökenine ve yaşadığı yere bakılmaksızın herkesin eşit eğitim olanağına sahip olması gerekir. Eğitim Yasası aynı zamanda öğrencilerin bakımında özel sorumluluğu olan okulun ekstra desteğe ihtiyacı olduğu ifade edilir. Zorunlu ve lise eğitimi müfredatları ulusal çapta geçerlidir. Zorunlu okul ve lisenin her ikisi de geniş kapsamlıdır. Bütün okullar kolektif eğitim yapar. Aynı zamanda, zorunlu eğitim ve lise eğitimi tarafından verilen eğitime eşit yetişkin eğitimi de söz konusudur.

İsveç'te eğitimle ilgili bütün sorumluluk Parlamento ve hükümete aittir. Bu, mesleki eğitim, üniversite ve yüksek öğretimin yanı sıra okul öncesi eğitimi de kapsar. Geleneksel olarak, İsveç'te eğitim, kamusal sektör içerisinde organize edilmektedir ve çok fazla merkezileşmiştir. Yasal düzenlemeler, müfredatlar ve devlet bağışları vasıtasıyla, hükümet ve ilgili kuruluşları okuldaki işlere dair çok detaylı yönetmelikler düzenlemektedir. Yine de, son yıllarda uluslar arası düzeyde sürmekte olan yerelleşme ve kuralsızlaştırma trendi İsveç'te eğitim alanına da ulaştı ve birçok detaylı kurallar şimdi kayboldu.

İsveç eğitim sistemi içerisinde iki sorumluluk düzeyi net olarak tanımlanır:

Ulusal düzey

Ulusal düzeyde Eğitim Yasası ve eğitim sistemini ilgilendiren diğer yasalar, Parlamentodan geçer. Yasalardan önce her zaman hükümetin kanun tasarıları ve çoğunlukla hükümet komisyonları gelir. Hükümet daha sonra yönetmelikleri de düzenler ve okul sisteminin tamamı için müfredatlar ve ders programları oluşturur.

Yerel düzey

Yerel düzeyde, İsveç'te 290 belediyedeki yerel otoritelerin, ulusal düzenlemelerle (Eğitim Yasası, çeşitli yönetmelikler ve ulusal müfredatla ders programı) uyum içinde okulları işletme sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, aynı zamanda personel ve okul binalarının sorumluluğunu da içerir. Bu yüzden, bütün öğretmenler ve müdürler yerel otoriteler tarafından istihdam edilir. Her belediyenin, okul işletmekle sorumlu belediye konseyi tarafından seçilen yerel okul kurulu olması yasayla zorunlu kılınır.

Her okulun, okulu idare etmekle sorumlu bir müdürü olması yasayla zorunlu tutulur. Okul için gerekli talimatları ve bütçeyi belediyenin okul kurulundan edinir. Fakat, Eğitim Yasası ya da yönetmelikler bazı karar alma konularının doğrudan müdürün sorumluluğu olduğuna karar verebildiği için müdür aynı zamanda bazı talimatları doğrudan hükümetten de alır. Bu gerçek, hükümet, yerel idareler ve öğretmen sendikaları arasındaki uzun süre-

li bir tartışmanın başlıca kaynağıdır. Hükümet açıkça talimatları doğrudan okul müdürüne vermek ister. Yerel idareler, bu durumun İsvet anayasasının güvence altına aldığı yerel bağımsızlık hakkının büyük bir ihlali olduğunu ileri sürer. Öğretmen sendikaları, hükümetin okulun hedeflerini oluşturduğu ve daha sonra okuldaki çalışmanın nasıl yapılacağını karar vermeyi meslektekilere bıraktığı bir sistemi tercih eder.

Eğitim Yasası, çeşitli yönetmelikler, müfredatlar ve ders programlarını parlamento çıkarır ya da Hükümet okul sisteminin yasal çerçevesini oluşturur. Bu politik organlar üzerinde etkide bulunmak için isvet ğretmenler Sendikası, sendika açısından önemli eğitim politikaları meseleleriyle ilgili olarak bakanlar, parlamento yeleri ve hükümet görevlileri ile birlikte sık sık davet edilir. Hükümet raporları Parlamenteoya sunulacak kanun tasarılarına dönüştürmeden önce, diğer ilgili taraflarla birlikte sendikaya da hükümet komisyonlarının raporları üzerine görüşlerini ifade etme fırsatı verilir.

Eğitim sisteminin ya da okul yönetiminin demokratik olup olmadığı sorusunu yanıtlamaya çalışırken, hemen bir problemle karşılaşırsınız. Benim görüşüm, mutlak demokrasi diye bir şey yoktur. Yine de sistemin az ya da çok demokratik olduğunu söyleyebilirsiniz. Öyleyse, İsvet sistemini öğrenelim ve yukarıda bahsettiğim soruları yanıtlamaya çalışalım.

Okulda ne öğretileceğine kim karar verecek? Peki, İsvet'te buna hükümet ve parlamento karar verir. Bunun gerisindeki neden eğitim bütün bir toplumun çıkarınadır. Benim görüşüm, eğer bu tür meseleler özgürce seçilmiş bir parlamento ve parlamentonun çoğunluğunun ya da parlamentonun çoğunluğunun desteğiyle oluşturduğu bir hükümet tarafından kararlaştırılırsa demokrasi en iyi şekilde görevini yapar.

Parlamento, oluşturulan hedeflere ulaşmada hangi yöntemlerin kullanılacağına öğretmenlerin ve müdürlerin karar vermesi için büyük bir özgürlük tanır. En azından, müfredatlar böyle söyler. Öte yandan, Ulusal Eğitim Dairesi ve yerel kurullar çoğunlukla okullara detaylı talimatlar vermek isterler. Fakat tamamıyla, de-

mokratik bir sistemin bir parçası olarak bunu göz ardı edebileceğinizi düşünüyorum.

Diğer soru, okul müdürleri ve eğitim alanındaki diğer yöneticilerin nasıl atandığını ve atandıktan sonra konumlarını nasıl güvenceye aldıklarını gündeme getirir.

Bir yönetici açığı olduğu zaman, yerel idare ya da daha ziyade yerel okul kurulu gazetelerde ilan yoluyla ve hatta bugünlerde yerel idarenin web sitesine verdiği ilan yoluyla halka duyurur. İlgilenen başvuru sahiplerinden, CV ve muayyen bir dönemdeki önceki işverenlerinin referanslarını içerir başvuru belgeleri istenir.

Verilen belgeleri, yerel idarenin görevlileri inceler ve genellikle iş için en iyi nitelikleri taşıdıklarına inandıkları birkaç (3-5) başvuru sahibi seçilir. Başvuranlarla yerel idarenin görevlileri mülakat yapar ve bazen eski işverenleriyle daha fazla bilgi için ilişki kurulur. Kimi zaman bu mülakatlarda, eğitim alanındaki sendika temsilcileri de bulunur. Yerel idarenin görevlileri başvuranlardan birini görev için en uygun olarak önerdiği zaman bütün bu süreç sona erer ve daha sonra yerel okul kurulu kararını verir.

68

Bunu yapmadan önce, okul kurulu eğitim alanındaki sendikaların yerel şubeleriyle görüşmelere girmek zorundadır. Bu tür bir görüşmeye, sözde *ortaklık görüşmesi* adı verilir. Bu, işyerinde büyük bir değişikliğe yol açacak kararları vermeden önce işveren görüşme yapmak zorundadır anlamını taşır. İşveren, yine de, görüşmeler sona erdikten sonra istediği kararı almakta serbesttir, bu yüzden bütün bir ortaklık görüşmesi sisteminin tamamen bir formalite olduğunu söyleyebilirsiniz.

İsveç'te okul yöneticisi olarak çalışmak için gerekli herhangi bir resmi vasıf, bir önemli istisna hariç, aranmaz. Bir okulun müdürü/yöneticisi olarak istihdam edilebilmek için eğitim yada öğretme ya da buna uygun bir iş vasıtasıyla edinilmiş pedagojik deneyiminiz olmak zorundadır. Bu vasıf, parlamento tarafından ıkarılan Eğitim Yasası tarafından şart koşulur.

Bakanlığa ait kuruluşlarda istihdam herhangi bir resmi vasıf gerek-tirmez. En iyi olan içe alınır. Ancak bakanlıklarda çalışanların o-

Đu niversite derecesi ya fa dengi bir eğitim alt yapısına sahiptir. Atama modeli yukarıda bahsettiğim modeli izler. Yalnız bir tek fark vardır o da şüphesiz ki uygun kişi yi seçme içinde yer alan görevliler, hükümet görevlileridir.

Müdürün konumu normalde oldukça güvenlidir. İşten çıkarılmanın iki zemini vardır

- Kişisel nedenler
- İşin olmaması

Kişisel nedenler, yalnızca ciddi bir suç işersen ya da akli dengen bozulursa ve müdür olarak hizmet vermeye uygun olmazsan işten ıkarılabilirsin demektir. İşin olmaması, iş olmadığı içindir, mesele, eğer okul kapanırsa, fakat öyle olsa bile işveren size başka bir iş önermek zorundadır.

Bütün bunlar İş Güvenliği Yasasında düzenlenir. Bu yasa, parlamentodan geçer ve bütün İ sve işgücü piyasasına uygulanır.

O zaman İ sve eğitim ve okulların yönetimi sistemi demokratik midir? Peki, daha önce dediğim gibi bana göre demokrasi saf bir şey değil. Bence bazı maddeler var ki bu soruya evet cevabı vermeme olanaklı hale getiriyor.

- Öğretmenlere ve müdürlere, çalışmalarında hedeflere ulaşmak için istedikleri yöntemleri seçme hakkı tanıyan, demokratik olarak seçilmiş bir parlamento ve hükümet tarafından oluşturulan bir okul mevzuatı
- Daha önce bahsetmediğim bir şey, öğrencilerin ve velilerin okullardaki çalışma üzerinde etkide bulunmasını güvenceye alma.
- rgtlenme, görüşme ve endüstriyel eylem hakkını güvenceye alan bir iş gücü piyasası düzenlemesi ve haksız işten çıkarmaya karşı ve iyi çalışma koşulları için yasalar

Bütün bunlara İ sve'te sahibiz ve doğru bir şekilde kullanılıyor, bu durum. İ sve eğitim sisteminin ve okulların yönetiminin demokratik olduğunu söylememi mümkün hale getirecektir.

PANEL

EĞİTİM YÖNETİMİNDE DEMOKRATİKLEŞME

Yöneten: Ramazan GÜNLÜ (*EBİSAK-Eğitim Sen Eğitim Bilim Sanat Kurulu, Yürütme Kurulu Üyesi*)

Sayın konuklar, panelimizin konusu *Eğitim Yönetiminde Demokratikleşme*. Eğitim Yönetiminde Demokratikleşme konusu tabii ki tüm toplum kesimlerinin eğitimden aldıkları paydan, eğitim bileşenlerinin eğitim sürecinde karar alma sürecinde oynadıkları role kadar bir çok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Giderek 20 milyonu orta büyüklükteki bir ülke nüfusuna ulaşan bir nüfus alanının ilgilendiren demokratikleşme sorunu Türkiye'nin demokratikleşmesinin ana alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu sebeple bu konulardaki ortak görüşlere ulaşma imkanlarını sağlayacak olan tartışma ve müzakereler eğitim alanında örgütlenmeye başlamış sendikal hareketlerin bu alana önemli katkılar getirecektir. Öncelikle *Eğitim Yönetiminde Demokratikleşme* toplumun bütün kesimlerinin toplumsal eşitsizliklerden özgür bir şekilde eğitim olanaklarından yararlanabilme imkanlarının bir arayışıdır. Bu sebeple Eğitim Yönetiminde eğitim sürecinde yer alan aktörler mutlaka daha geniş nüfus kesimlerine ulaşan nitelikli eğitim imkanlarının açılması konusunda bir perspektif sunacaklardır. Bu da gelişmenin, ilerlemenin, daha demokratik bir hayatın imkanlarını bize açacaktır. Şimdi konuşmasını yapmak üzere Sayın İşıl Ünal'a sözü veriyorum.

Prof. Dr. İşıl ÜNAL (*Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi*)

Öncelikle, üzerinde konuşmak istediğim konunun "eğitim yönetiminde demokratikleşme" değil, bildirimizde de ifade ettiğimiz gibi, "eğitimde demokratikleşme" olduğunu belirtmek isterim. Yani "eğitim yönetiminde demokratikleşme" diye bir konuda konuşmayı uygun bulmuyorum. Eğitimde demokratikleşme üzerinde duracağım. Ama kuşkusuz, bunun yönetsel boyutlarına, mekanizmalarına girmeye çalışacağım.

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

Ne yazık ki bizler, canımızı acıtan sorunlarla karşılaştığımızda onlar üzerinde konuşma, tartışma ve o konuları inceleme gereği duyuyoruz. Ne yazık ki, eğitimciler olarak, eğitim sürecini izleme ve eğitim süreci ile ilgili her zaman her eğitim sisteminde var olan ve olacak olan sorunlar ile ilgili gündem belirleme gibi bir şansımız olmamaktadır. Artık gerçekten eğitimcileri çok rahatsız eden, eğitim sürecini olumsuz yönde etkileyen sorunlar üzerinde, üstelik de yeni AKP Hkmetinin daha yoğun olarak uygulayacağını net bir biçimde açıkladığı bazı konular üzerinde tartışmak durumundayız.

Hepinizin bildiği gibi bugün tartışacağımız eğitimde demokratikleşme sorunu, yalnızca bizde değil tüm dünyada demokratikleşme adına gerçekleştirilen bazı uygulamalar nedeniyle gündemimize geldi. Eğilimdeki uygulamalar dünyadaki tüm eğitim emekçilerini, aslına bakarsanız tüm toplumları yakından ilgilendiriyor. Çünkü yeni liberal politikalar dediğimiz politikalar çerçevesinde uygulanmakta olan yapısal uyum programlarının dayattığı bazı uygulamalarla karşı karşıya bulunmaktayız. Zaten demokratik olmayan bir sistemin bu uygulamalarla birlikte, ki bunlar bir süredir uygulanıyor, içinden çıkmaz bir biçimde aldığı grnm, artık bizim bu konuda bir şeyler yapmamız gerektiğini de hepimiz açısından ortaya koyuyor.

Yapısal uyum programları en can alıcı boyutları ile 80'den sonra uygulanmaya başlandı. Yapısal uyum programları, eğitimi aşan, tüm toplumsal yapının küresel piyasa işleyişi ile bütünleşmesini amaçlayan programlar ve öncelikle "gelişmiş" lkelerde uygulanmış olan programlardır. Eğitim açısından konuyu ele alırsak, bu programlar çerçevesinde eğilim bütünüyle yeniden yapılandırılmaktadır. Sadece "yönetimi" değil, sistemin bütünü yani eğitimin işleyişi, eğitim ortamları, eğitim ortamındaki bileşenlerin rolleri onların katkıları bunların hepsi değişime uğramaktadır. Bir kısmı yavaş, bir kısmı daha hızlı değişiyor. Bugün özellikle eğitim yönetimi boyutu vurgulandığında, katılım, yerelleşme gibi kavramları da beraberinde getiren "yönetişim" zerinde duruluyor.

Sabah oturumunda, Sayın Müsteşar'm da konuşmasında çok sık gündeme getirdiği ve genel olarak hepimizin zaman zaman dş-

tüğü mantıksal bir hata üzerinde durmak istiyorum. Şöyle bir mantık kuruyoruz genellikle: "Örneğin yönetim, yerelleşme, bütün dünyada uygulanıyor. Her ülke uyguluyor. O zaman biz de çağdaş bir toplum olmak istiyorsak, bunları uygulamalıyız. Bunlar evrensel uygulamalardır, evrensel değerlerdir." Böyle bir genelleme son derece yanlış. Niye yanlış? Çünkü bunlar, koskoca bir küreselleşme programı kapsamında her yerde küresel ölçekte uygulanıyor. Ama her ülkede uygulanıyor olması, bu uygulamaların çağdaş toplumların "olmazsa olmaz"ları oldukları anlamına gelmiyor ve emekçiler açısından söz konusu uygulamaları meşru kılmıyor. Nitekim, bunlara tüm dünyadaki emekçiler de karşı çıkıyorlar. Eğitimdeki uygulamalara eğitim emekçileri karşı çıkıyorlar. Genellikle, evrensellik, evrensel değerler, evrensel bilgi gibi sözcükler "bilimsellik"le bağdaştırılarak kullanılan kavramlar olduğu için, bunlar bize son derece güzel, kabul edilmesi gereken hoş kavramlarmış gibi geliyor. Hayır, böyle bir şey yok. Zaten sosyal bilimlerde de "evrensellik" ilkesi bugün çok tartışmalı bir konudur. Ama belirtmek istediğim nokta; neoliberal politikalar her yerde uygulanmaktadır, çünkü küreselleşme programının bir parçası, küreselleşme sürecinin bir parçasıdır.

Uygulandığı her ülkede emekçiler bu uygulamalara karşı çıkıyorlar. Çünkü onların aleyhine bir süreç işletiliyor. Sabahki bildirimizde bazı kilit kavramlar üzerinde durmaya ve bunları yeniden tanımlama ihtiyacını ortaya koymaya çalışmıştık. Yönetimden, yerelleşmeden, katılımdan, temsilden bahsedildi. Bildirimizin uzun olması ve kısa bir sürede tümünü sunmak istememizin getirdiği bazı güçlükler nedeniyle, zaman zaman yerelleşmeye karşı olup olmadığımızı, katılımdan yana olup olmadığımızı netleştirememiş olabilirsiniz. Temsil diyorlar, temsili kötülüyorlar. Niye temsil kötü olsun? İşte, demokratik kitle örgütlerinin katılımına karşı çıkıyorlar, oysa biz kendimizi bildik bileli sivil toplum örgütlerini savunuruz. Demokratik kitle örgütlerini hep savunuruz, bunların kararlara katılımında ne zarar olabilir? Niye durup dururken böyle bir konuyu gündeme getiriyoruz? Bizim geçmişten beri desteklediğimiz demokratik kitle örgütlerinin katılımı sorununu niye bu şekilde tartıştığımız yönünde bir soru da zihinlerde oluş-

muş olabilir. O nedenle birkaç örnek üzerinde bu kavramları açmaya çalışacağım.

Gündemdeki bir örnek üzerinde duralım. YÖK yerine önerilen YEK 17 kişiden oluşuyor. Kurul, yani "yükseköğretim eşgüdüm kurulu" 17 temsilciden oluşuyor. Bu 17 temsilcinin sadece 7'si üniversitelerden, 10 tanesi ise hepiniz okumuşsunuzdur gazetelerde, Genelkurmay'dan tutun, TOBB'dan tutun, bir takım bakanlıklardan, TISK ve yanılmıyorsam işçi sendikalarından en az iki tanesinin temsilcilerinden oluşuyor. Bu tipik bir yönetim mantığı arkadaşlar. "Katılım" diye bize dayatılan bir şey. Böyle bir katılım olabilir mi? TOBB'un ne işi var Yükseköğretim Eşgüdüm Kurulu'nda. Genelkurmay'ın ne işi var? Üniversite dışındaki bileşenlerin ne işi var? Niçin onlar bu kurulda olsunlar ve bunun adı demokratiklik ve katılım olsun? Böyle bir katılım mantığı olabilir mi? Ama yönetişimin getirdiği katılım mantığı budur. Çeşitli "devlet dışı örgüler"i ve "sivil toplum örgütleri"ni (Dünya Bankası bunları ayırıyor) sürece kattığınızda demokrasi sağlanıyor. Böyle bir şey olamaz.

Diyeceksiniz ki üniversite tüm topluma hizmet sunan bir kurum değil mi? Niye toplumla iletişim kurmasın, niye bakanlıklarla iletişim kurmasın? Tabii topluma hizmet sunuyor. Toplumun bir kurumunu üniversite, ama bu iletişimi kendisi kurmalı, sunduğu hizmetle ilgili tartışmaları kendisi yapmalı, kendi sorunlarını çözme mekanizmalarını kendisi kurmalı, kendisini yönetebilmelidir. Ancak o zaman özerk olabilir. Yoksa kim var kim yok toplayıp getirip bir üst kurul oluşturduğunuzda ve üniversitelerle ilgili temel yönlendirici kararları alma yetkisini ona verdiğinizde, üniversite ne özerk, ne demokratik olur.

Katılımı, ne yapmak istediğimize bağlı olarak tanımlamak durumundayız. Ne yaptığımızdan bağımsız, ne yapmak istediğimizden, nereye gitmek istediğimizden bağımsız bir katılım kavramı olamaz. Örneğin okullarda oluşturulan kurullardaki katılımı düşünün. Bu katılımda niye öğretmen vardır? Çünkü öğretmen fiilen öğrenme ortamındaki aktördür. Öğrenci o ortamdadır. O ortamda bulunan insanlar kendi yaşadıkları süreci daha iyiye götürmek

kendilerini özerk kılmak ve yetkinleştirmek üzere bir ortam oluşturabilmek için düşünmek ve bu yönde çaba göstermek, eylemde bulunmak durumundadır. Ama dışarıdan birisi gelip de siz şunları şunları yaparsanız, demokratik olursunuz dedi mi, bu demokratiklik olmaz. Demokratiklik, hangi birimle, hangi süreçle ilgileniyorsak, o süreçte bulunanlarla ilgilidir. Katılım da yle. Söze bir örnek vermek istiyorum. Üniversitelerde dekanların yetkiyi bütünüyle kullanma, kurulları çalıştırmama yetkisi var ama geçmişten gelen bir teamül gereği, çoğunlukla alıştıyorlar. Faklterlerdeki yönetim kurulu, fakülte kurulu gibi kurullarda, akademik unvanlar yükseldikçe daha fazla sayıda olmak üzere, profesör, doçent ve yardımcı doçent temsilcileri bulunur. Profesörler kendi aralarında toplanır temsilcilerini seçerler, aynı biçimde doçentler ve yardımcı doçentler de kendi aralarında toplanıp temsilcisini seçer. Burada bir hiyerarşik durum vardır, profesörler doentlerden, doçentler yardımcı doentlerden daha fazla temsilci bulundururlar. Üniversitede daha fazla sayıda buldukları için değil, unvanları nedeniyle. Bir kez seçildikten sonra, temsilciler kurul toplantılarında temsil ettikleri grubun görüşünü değil kendi görüşlerini dile getirirler. Çünkü bu konuda oluşturulmuş bir mekanizma yoktur ve gruplar temsilcilerinin kurullarda ne yaptığını hangi görüşleri savunduğunu ancak kendilerine sorarak öğrenebilirler. Bizim sabahki bildiride belirtmek istediğimiz sorun buydu. Böyle bir durumda temsil gerçekleşmemiş demektir, yalnızca gruplar yetkilerini devretmişlerdir. Niye? Çünkü, biz birini seçiyoruz gönderiyoruz kurula, ondan sonra o artık nasıl isterse öyle davranıyor. Bizi nasıl temsil edebiliyor bu durumda? Eğer bizim görüşlerimizi, isteklerimizi öğreniyor, örneğin toplantı öncesinde bizimle toplanıp gündemdeki konuları tartışıyor ve toplantıda bunları aktarıyor olsa, o zaman bizi temsil ettiğini düşünebilirim. Yoksa, kişiyi bizim seçmiş olmamız onun bizi temsil ettiği anlamına gelmez.

Bir başka noktaya daha değinmek istiyorum. şimdi mesela bugün okullarda, literatürde okul temelli yönetim diye adlandırılan yönetim biçimi çerçevesinde düşünebileceğimiz uygulamalar var. Okul gelişim modeli, yerelleşmeyi ve katılımı da içeren bir model olarak gündeme getirildi, aynı zamanda TKY uygulamalarıyla bir-

leştirildi. Bunlar neden uygulanıyor? İki nedenle uygulanıyor. Bir tanesi kaynak yaratmak için, ailelerden para toplayabilmek için, o yerel ölçekten kaynak elde edebilmek için. Bir de "kalite" denilen ve nasıl tanımlandığı belli olmayan, kökünü sanayiden alan "eğitim kalitesi"ni sağlamak için uygulanıyor. Daha çok da bu "kalite" kavramı ile birlikte gündeme getirilen değerleri, anlamlandırmaları (eğitimin müşterileri, eğitimden yararlanabilmek için fiyatını ödemek gerekir gibi) eğitime taşımak için. Oysa eğitimin niteliği, eğitim sürecindeki aktörlerin, öğrenme ortamında bulunanların anlamlandırması gereken bir kavramdır. Piyasadan alınmış kavramın eğitim sistemine dayatılması uygun değildir. Kaldı ki, eğitimde nitelik, bir çok bileşeni olan karmaşık bir kavramdır. Ama ne oluyor? Katılım, velilerin ve çevredeki diğer varlıklı kişilerin okula kaynak akıtmasını sağlama ile ilişkili bir uygulama olduğu gibi; ğrenci başarısı ve oradan okul başarısı etrafında işletilen bir "rekabet" fırtınasının aracı haline geliyor. Herkes rekabeti temel almalı, birbirimizle ve diğer toplumlarla rekabet etmeliyiz! Sabahki bildiride de ısrarla vurgulandığı gibi, yerelleşme uygulamaları kaynak yaratmak amacıyla, kaliteyi sağlamak amacıyla ya da başka bir Şeyi sağlamak amacıyla kullanılmamalıdır. Çünkü yerelleşme demokratikleşme süreciyle birlikte bir anlam taşır. Yoksa tek başırta yerelleşme uygulaması demokratikliği getirmez. Bu son derece can alıcı bir noktadır. Umarım sorularla konuyu daha fazla açma olanağımız olur. Őimdilik teşekkür ederim.

Alaaddin DİNÇER (*EĞİTİM-SEN Genel Başkanı*)

Tekrar merhaba. Ben rgtsel görüşümüzü ifade etmek üzere en son bana söz verilir diye bekliyordum ama Ramazan Hocam sürpriz yaptı. Öncelikle Şunu söylemek istiyorum: Bu panelle ya da sempozyumla bizim amacımız, Türkiye'de yıllardır tartışılan ve bizim gndemlerimizi oluşturan, özellikle güncel aktüel olan ya da popüler olan diyelim moda deyimini ile konulara ilişkin bugün yeni bir bakış açısı geliştirmektir. Bu gelişen süreçlerle birlikte özellikle örgütsel bir bakış açısı oluşturma anlamında geçmişte söylediklerimiz ile bugün yenilenen ya da yenilenmek durumunda kalan görüşlerin bir sentezini çıkarıp, bu konuya ilişkin örgüt-

sel bakış açımızı tazelemek yenilemek anlamında bu çalışmayı çok önemsiyoruz. Bunlar, arkadaşlarımızın ifade ettiği gibi, devam edecek çalışmalardır. Şimdi kuşkusuz eğitim yönetimini yönetim ve katılım açısından değerlendirmek gerekiyor.

Katılım ve yönetim süreçlerini değerlendirirken, ister istemez bir takım kavramları tanımları birlikte ele almak gerekiyor. Bu tanım ve kavramlar, demokrasi, insan hakları, söz ve karar hakkını kullanma olarak önümüze çıkıyor. Çünkü; eğitim yönetiminde demokratik bakış merkezine insanı alan bir bakışı ifade ettiği için, örgütlenme süreçleri ile birlikte ele alındığında anlamlı olmaktadır. Eğer bütün sistemler insana ve insan için ise öyleyse insanların kendi kendilerini yönetme ya da kendileri ile ilgili karar süreçlerine katılmasından ya da karar süreçlerinde kendilerinin olmasından niye korkulur? Kuşkusuz biz bu noktada eğitim sisteminin demokratikleşmesi kavramıyla sadece şekilsel değil, özellikle içerik bakımından da bir demokratikleşmeden söz etmekteyiz. Bu anlamda eğitim sisteminin ülkede mevcut olan sistemle çok yakın ilişkisi ve ilintisi vardır.

Kapitalist sistemde siyasal iktidarlar; genellikle kendi partilerinin, çıkar gruplarının veya kişilerin isteklerinin savunucusu olan iktidarlardır. Bu açıdan bakıldığında demokratik yönetim ve karar süreçlerine katılma günümüz demokrasilerinde sadece sembolik bir nitelik kazanmaktadır. Türkiye'de hemen her alanda olduğu gibi eğitim alanında da dağ gibi birikmiş sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların kaynağı, yakın geçmişte yaşanan gelişmelerle tanımlanabilir. Bu sorunların kaynağı, yakın geçmişte yaşanan gelişmelerle tanımlanabilir. Türkiye nasıl bir eğitim sistemi yapısına sahiptir? Türkiye'deki eğitim sistemi 1920'li yıllardaki kuruluşundan başlayarak milliyetçi/devletçi bir ideolojinin hegemonyasındadır. Bu ideoloji esas olarak; Türk ulusunu ve Türk devletini yüceltme eğilimi taşımıştır. Yetiştirilmek istenen kuşaklar milliyetçi değerlerle kuşatılmış, devletine ve devletin üzerinde yükseldiği yüce değerlere mutlak bağlılığı esas alan bir özellik göstermektedir. Muasır medeniyetçi söylemin yaygın olarak kullanıldığı ancak, hümanist söylemlerin ise zaman zaman kullanıldığı bu eğitim ideolojisinde evrensel ve hümanist

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma* 1

değerler reddedilmekte, diğer uluslara karşı sürekli şüphe, korku, güvensizlik ve kin duygularının telkin edildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla, yabancı düşünce ile zararlı düşüncenin, yabancı etki ile zararlı etkinin eş anlamlı olarak bu sistemde bu ideolojik yapıda kullanıldığını yine ifade edebiliriz.

Türkiye eğitim sisteminde; özellikle eşitlik, özgürlük, aydınlanma, eleştiri, evrensel ve enternasyonal değerlere uzak ve güvensiz bir tutum benimsenmiş durumdadır. Henüz başlangıç yıllarında dahi eğitimin temel ideolojik yaklaşımının oturduğu üçlü sac ayağının temelini milliyetçilik, din ve faydacılık oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda din, milliyetçiliği pekiştiren ve tamamlayan bir öge olarak hep kullanılmıştır. Yine bu dönemde din ögesinin modernleşmeyle birlikte teknoloji ve gelişmiş batılı bir takım yönetim anlayışlarının benimsenmesiyle biraz daha ötelendiğini ifade edebiliriz. Ancak, bu aşamada da yabancılara karşı önyargının çok güçlü olduğunu, evrensel değerlerin zararlı ilan edildiğini sosyalizmin ve enternasyonalizmin her renginin sansür edildiğini, yasak ve baskı çemberinin evrensel değerleri sınırlandırdığını ifade edebiliriz. Din, 2. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası dönemde önem kazanan sosyalizm ve demokrasi akımlarına karşı panzehir olarak kullanılmıştır. O yıllar ve sonrasında dinin siyasette ve eğitimde olabildiğince kullanıldığını görmekteyiz.

12 Eylül 1980 rejimiyle birlikte bu anlayış, biraz önce sıraladığımız üçlü sac ayağı ve açık ve yıkıcı unsurlara karşı önlem olarak nitelenen siyasal partilerin ve özel olarak ta Milli Eğitimin resmi ideolojisi haline gelmiştir.

Bütün banlar, belli bir ideolojik-felsefi anlayışa denk düşmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Merkez Teşkilatı hepimizin bildiği daireleri, müdürlükleri talim terbiyesi, müsteşarlıkları ile yapılandırılmış aynı zamanda buna bağlı olarak İl Müdürlükleri, İlçe Müdürlükleri ve o müdürlüklere bağlı çeşitli yardımcı müdürlükler ve şube müdürlükleri biçiminde yapılandırılma işte birtakım amaçları ve ilkelerin gerçekleştirilmesi adına bu amaçların ve ilkelerin bir çoğunun yazılı metinler üzerinde kalması adına bu yapılanma tamamen yukarıdan aşağıya merkezi bürokratik olarak belirlenmiş ve özellikle bu

dönemde ve her dönemde atama yöntemi ile ve atama yönteminde de esas alınan siyasal iktidara yakınlık kriterleri ölçütleri üzerinde yönetici atamalarının gerçekleştirildiğini görüyoruz. Şimdi ben Milli Eğitim Bakanlığının bakanlığa bağlı birimlerin yapılanmasının geniş ve detay ayrıntılarına zaman yetersizliği nedeniyle girmeyeceğim. Ancak, bugünkü bu sempozyum çalışmasının sonuçlarını biz kitap haline getireceğiz. Detay ve ayrıntıları birçok arkadaşımız biliyor ama bilmeyen arkadaşlar açısından özellikle oradan alabilirler o kitap haline getirilmiş bu çalışmanın sonuçlarını edindiklerinde daha ayrıntılı olarak göreceklerdir.

Her toplum; bir sistem olarak alt sistemlerin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Toplumsal-ekonomik sistemi oluşturan en önemli alt sistemlerden birisi de eğitim sistemidir. Eğitim sistemini etkileyen etkenler açıklanırken, diğer sistemlerden etkilenmesini dış etkenler, alt sistemlerden etkilenmesini de iç etkenler başlıkları altında ele almak mümkündür.

78

Eğitim sistemimizi olumlu ya da olumsuz etkileyen başlıca dış faktörlerden bazıları demokrasi, kalkınma, bilim, teknoloji ve nüfustur. Bununla birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal sistemlerin tümü eğitimi etkilemektedir. Bu etkenlerden kimi eğitimi olumlu olarak etkilemekte, kimi ise eğitim sisteminin sağlıklı çalışmasını engelleyen olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

Siyasal etki açısından baktığımızda, Türkiye eğitim sistemi, Cumhuriyet tarihi boyunca, politikacıların kendi görev alanları dışındaki konulara aşırı müdahale etmelerinin sürekli olarak olumsuz sonuçlarını yaşamıştır. Bu müdahale o kadar büyük boyutlara vardırılmıştır ki, hükümetlere göre, hatta aynı hükümet içinde her bakan değişikliğinde eğitim politikaları da değişikliğe uğramış, eğitim sistemimiz yaz-boz tahtasına döndürülmüştür. Örneğin bir hükümet döneminde eğitimde kredili sistem benimsenirken, daha sonra kurulan hükümet ya da hükümetler farklı eğitim uygulamalarını benimsemiş, bu nedenle eğitim sistemi sürekli olarak sorunlar üreten bir biçim almıştır. Böyle bir yapı içinde, üretilen eğitim politikalarının uygulanması ve bu uygulamanın sağlıklı yönetimi mümkün olmamaktadır.

Ekonomik etken açısından ise verilebilecek pek çok örnek bulunabilir. Ülkenin özellikle son dönemde yaşadığı ekonomik krizler, üretim, toplumdaki üretim, tüketim ve bölüşüm ilişkilerinde yaşanan sıkıntılar, toplumun diğer kurumlarını olduğu gibi eğitimi de doğrudan etkilemektedir. Bütçeden yıllar içinde eğitime ayrılan paydaki azalmalar, öğrenci ve velilerin ekonomik durumlarının gün geçtikçe kötüleşmesi eğitim üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Toplumsal faktörlerin eğitim kurumu üzerindeki etkileri, kuşkusuz toplum içindeki ekonomik-siyasal değişimlerden bağımsız değildir. Buna göre, göç, terör, savaş vb toplumsal değişimler eğitim üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Göç nedeniyle daha önce okulu olan yer boşalmakta ve okul sıkıntısı olmayan yerde okul sıkıntısı başlayabilmektedir.

Eğitim sistemini etkileyen iç etmenler çoğunlukla eğitimin alt sistemleriyle bağlantılıdır. Bunlar, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim, il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve birimleri vb.dir. Bu sistem içinde çalışanlar ve her bir sistem açısından ortaya konulan ürün/hizmet eğitim üzerinde etkili olmaktadır. Bugün ulusal eğitimdeki verimsizlikte ve başarısızlıkta, eğitim yönetiminde görülen "erk bölünmesi"nin, örgütsel yapı bozukluğunun, eşgüdüm-süzlüğün, işleyişteki aşırı "bürokrasi" alışkanlığının, katılımsızlığın, yönetici seçiminin ve çağdaş yönetim tekniklerini yeterince kullanmamanın etkisi bulunmaktadır. Sistemdeki denetmen, uzman, öğretmen, öğrenci, yardımcı personel eğitim üzerinde önemli etkileri olan iç etmenlerdir. Bunların yetiştirilmeleri ve eğitimi bu anlamda büyük önem kazanmaktadır.

Türkiye'de eğitim yönetiminin, geleneksel, hegemonik yönetim anlayışına uygun olarak düzenlendiği söylenebilir. Merkez, taşra ve okul örgütlerinde bu yönetim anlayışının izlerini görmek mümkündür. Eğitim politikaları, merkez örgütünce, Talim Terbiye Dairesi Başkanlığı tarafından oluşturulmaktadır. Genel müdürlerden oluşan bir komisyon, oluşturulan eğitim politikalarına uygun programlar uygulamakla görevlidir. Teftiş Kurulu ise, uygulamaları denetleme görevini yürütmektedir. Esasen, her üç kuruluş da ge-

nelde hükümetlerin politikalarına, dolayısıyla almış olduğu kararlara bağlı olarak çalışmaktadır. Bu anlamda bağımsız karar verme yetkileri yoktur. Kitlelerin politikaların oluşumuna ve uygulanmasına katılımı her düzeyde engellenmektedir. İl ve ilçelerde, eğitim yönetiminde sorumlu konumunda bulunan, müdürlerin, müdür yardımcılarının, şube müdürlerinin anti-demokratik yaklaşımları, kitleleri dışlayan tutumları bir yana, bu kişilerin belirlenmesinde, aranan niteliklere uygun, bilimsel, nesnel bir ölçüt de yoktur. Özellikle taşra örgütü yöneticiliği, daha çok partilerin arka bahçesi gibi görülmektedir. Yönetim biliminin gerektirdiği; liyakat, kriter, uzmanlık, yetkinlik, uygunluk, etkinlik ve beceriklilik özellikleri yok denecek kadar azdır. Taşrada bu görevler daha çok partilerle uğraşan "tüccar esnafın isteklerine uygun davranışlar gösterenler arasından belirlenmektedir. Günümüzde eğitim yöneticiliği bir makam elde etme, yetkiyi elinde tutma, bürokrasiye egemen olma anlayışı üzerinde şekillenmektedir. Bu şekillenmede iktidar partisine yakınlık, yatkınlık, yandaşlık, milletvekili aday adayı olma ve milletvekili akrabalığı gibi "önemli" ölçütlerle belirleyici olmaktadır.

Şimdi yöneticilere yapılan atamaların nasıl oluştuğuna bakmak gerekir. Yöneticiler daha çok anti-demokratik yaklaşımlara sahip, kitleleri dışlayan tutumları benimsemiş, özellikle yönetsel ve bilimsel ölçütlere uygunlukları olmayanlar arasından belirlenmektedir. MEB'in taşra örgütlenmelerinin iktidar partilerinin arka bahçesi gibi görüldüğünü ve yönetim biliminin gerektirdiği liyakat, kriter, uzmanlık, yetkinlik, uygunluk, etkinlik, beceriklilik gibi özelliklerinin yok olduğu yine özellikle taşrada daha çok partilerle uğraşan tüccar esnafın isteklerine uygun davranışlar gözleyenler arasından seçildiğini ifade etmek istiyorum. Zaman zaman birlikte hep beraber yaşadığımız, tepki gösterdiğimiz yaşamamızın bir parçası haline gelen bu yönetim anlayışının sürekli bir arka planı var. Bu arka plan kendisine muhalif olan eleştirel duran ya da somutlarsak kendi haklarını kullanma noktasında ya da kendi haklarını koruma noktasında müdahaleci olanlara karşı sübjektif bir niyetin taşınmasıdır. Ya da potansiyel suçlu gibi görülmesidir.

Öğretmen mesleğe atandığı andan itibaren gizli sicil denen ve ne olduğu bizce bilinen ama bilimsel olarak bir türlü açıklanamayan ve dünyanın hiçbir yerinde örnekleri olmayan anti-demokratik uygulamaya tabi tutulur. O sicil raporlarında kendisine kırmızı kalemle çizgi çekilenlerin ya da biraz önce sıraladığım haklı nedenlerden kaynaklı bir takım etkinlikler içinde bulunanların yönetimlerde etkin görevlere gelmesi de yasalar ve yönetmelikler eliyle engellenmiş durumdadır.

Sonuç olarak Türkiye'deki eğitim sistemi, mevcut siyasal, ekonomik, sosyal sistemin bir izdüşümü niteliğindedir. Kuşkusuz eğitim sistemi ile ilgili olarak tespitler yapmak, sonuçlar çıkarmak önemli bir adımdır. Ancak toplumsal sorumluluğumuz bizlere, sadece sorunların tespitini yapmayı değil, somut, bilimsel, demokratik ve uygulanabilir öneriler geliştirme zorunluluğu vermektedir. Bu kısmı sorular bölümünde yanıtlamayı tercih ediyorum, teşekkür ediyorum.

Ömer ÖZÜDURU (*MEB Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi*)

81

Sayın başkan, sayın konuklar eğitim yönetiminde demokratikleşme denildiğinde benim düşünceme göre yönetimin demokratikleşmesi yönetim sürecindeki insanların kafasındaki demokratikleşmeyle özdeştir. Devletin demokratikleşmesi dediğiniz zaman boş bir kavram olan içinde insanların bulunmadığı bir devlet düşünülüyor onu yönetenler insanlar demokratik düşünebiliyorlarsa, demokrasiyi özümsemişlerse, o devletin demokratik bir devlet olduğundan söz edilebilir. Tabi ki o düşüncede olan insanların hukukun üstünlüğü ilkesine ve hukuka saygılı olmaları gerektiğini belirtmek gerekir. Bu düşüncelerle benim size sunum genelde eğitim yönetimindeki demokratiklik eğitim yöneticilerinin özellikleri ve öz düşünceleri ile ilgili olacaktır.

Toplum bilimciler ve ekonomistler toplumlari ve toplumsal olaylari tarihsel gelişme ve toplumsal değişim doğrultusunda belirli dönemlere ayırarak inceleme ve açıklama gereksinimi duyarlar. Toplumsal değişimin ve kültürel gelişimin ön koşulu yaşanan zamandaki bilimsel ve teknolojik uygulamalardır. Zamanımızda insanlık ileriye doğru niteliksel bir gelişme sürecindedir. 21. yüz-

yılın üçüncü yılındayız. Dünya toplumlarının yaşamında yeni bir uygarlık kimilerinin akıllarına sığmayacak kadar hızla gelişmeye başladı. Bu yeni uygarlığa hepimizin bildiği gibi "Bilgi Çağı", "Bilgi Devrimi Çağı", "Uzay Çağı" gibi adlar veriliyor. Görüldüğü gibi bu yeni çağın adındaki anahtar sözcük bilgidir. Bilgiye ulaşmanın bilgiyi kullanmanın temel koşulu ise eğitimidir, eğitim bilimsel teknolojik bilginin olmasa olmaz ön koşuldur, eğitim bütün zamanlarda bilimin, bilginin, teknoloji ve toplumların itici gücü olma niteliğini hep sürdürmüştür. Her toplumun eğitimsel yapısını o dönemin toplumsal özellikleri belirler. Demokratik bir toplumda eğitim kurumlarının yapılanması da demokratiktir. Otokratik yapıdaki bir toplumda bu yapı otokratiktir.

82

Eğitimin işlevi bireyin kişiliğini geliştirmek onun potansiyel her gücünü ortaya çıkartmak ve yeteneklerini toplumsallaştırmaktır. Eğitimdeki çağdaş demokratik ve devrimci gelişimle toplumun ve bireylerinin aynı doğrultuda gelişimi arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Akıl, bilim ve bilgi bireylerin ve onları yönetenlerin vazgeçemeyecekleri tek belirleyici yol göstericidir. Demokratik eğitim yönetiminin ve yöneticisinin ilk ve vazgeçilmez ilkesi aklı, bilimi ve bilgiyi rehber almaktır. Bu ana ilke doğrultusunda demokratik düşünceye sahip bir eğitim yöneticisinde şu özelliklerinde bulunması gerekmektedir; doğru karar vermek, kontrolü elde tutmak, yeniliklere ve gelişime açık olmak, çalışanların sorunlarını çözebilmek, yetki devredebilmek, iletişim kurabilmek, sevgi dolu ve hoşgörülü olmak, barış ve dayanışma duygusuna sahip olmak, liderlik tekniklerini doğru uygulayabilmek, motivasyon ilkesinin yerinde ve zamanında kullanmak, toplam kalite ilkelerini uygulayabilmek, çağın gerektirdikleri konusunda kendisinin ve çalışanların eğitimsel gelişimlerini sağlayabilmek, demokratik düşünce yapısına sahip olan bir eğitim yöneticisi günlük çalışmalarında da bazı davranış özelliklerini göz ardı etmemelidir. Karşılaştığı herhangi bir sorunun çözümünde de yapılması gereken nedir? Sorusuna da katılımcı bir yaklaşımla yanıt aramalıdır. Bir şeyin kesin olduğunu iddia etmek yerine kendisine daima düşünme ve araştırma payı bırakmalıdır. Ayrıntıları yönetmek yerine ana konuların yönetimine yoğunlaşmalıdır, çalışma alanında dost ve arkadaş

ilişkilerinden yararlanmaktan vazgeçip, uzman danışmanların düşünce ve önerilerine önem ve öncelik vermelidir. Politik ve medyatik baskılarla karar değişikliğine gitmemelidir. Karar vermede en doğru seçeneğin bilimsel araştırma yöntemi olduğunu hiç unutmamalıdır.

Toplumun ve bireylerinin ağdaş gereksinimlerini iyi saptamalıdır. Sürdürülebilirlik ilkesi gereği gelecek kuşaklara yaşanabilir evre ve ortak miras bırakmayı amaç edinmelidir. Zamanımızda kimi eğitim yöneticileri topluma yarar sağlayacak yaklaşım süreçlerini kabullenmekte güçlük çekiyorlar. Bilgi ağı değişikliklerinin ve yeniliklerinin bir biçimde kendilerine değmeden geçip gideceklerine alışılmış eğitim sistemi ve politikalarını Hiçbir şeyin değiştirmeyeceğine inanıyorlar. Geleceğin şimdiki zaman gibi devam etmesini bekliyorlar. Demokratik eğitim sistemlerindeki son gelişmeler, bu tür düşünceleri ve beklentileri yok edebilecek duruma getirmiştir. Bilimsel gelişmeler ve teknolojik değişiklikler, karma karışık ya da rasgele değildir. Kitle iletişim araçlarıyla ulaşılabilir, akılla kavranabilir ve hatta gözle görülebilir niteliktedir. Demokratik düşünceye sahip her eğitim yöneticisi bunları bir araya getirip değerlendirdiğinde yönettiklerine birlikte yaşama, dayanışma, sevgi, hoşgörü, ekip çalışması gibi olumlu tutum ve davranışları kazandırmayı gerçekleştirebilecektir.

Bizler sanayi uygarlığının son, bilgi çağının da ilk kuşağıyız. Eğitim yönetiminde demokratikleşmeyi ağdaş anlamda sağlayamazsak, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma, özelliklede bilgiyi üretme gibi niteliklere sahip bur toplum olma özelliğini gsteremezsek, Cumhuriyetimizin 100. yılı olan 2023'te bilgiyi üretin ve bize bilgiyi transfer eden toplumlara bağımlı olmaktan kurtulamayız. Bu anlamda ulusal bağımsızlığımız tartışma konusu olabilir. Bizden sonraki kuşaklar, çocuklarımız, torunlarımız bizi yargılar. Bizler varlık dünyasında olmasak bile tarih bizden kendi yöntemleri ile bunun hesabını sorar. Diyorum ve hepinizi saygı ile selamlıyorum.

Nikolai KOLOBASHKİN (RUSYA, Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası, Uluslararası İlişkiler Sekreteri)

Değerli meslektaşlar ve dostlar,

Rusya'da yüksek öğrenimin genel durumu ve yönetimi ile ilgili genel bir tablo sunmam istendi. Sendikamız hakkında sizi bilgilendirmek isterim. Rusya Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası okul öncesinden üniversiteye kadar eğitimin her aşamasındaki bütün personele hizmet verir. Üyelerimiz arasında ulusal düzeyde 300'den fazla devlet üniversitesinden 380.000 öğretim elemanı ve yardımcı personel vardır. Bazı işkollarının kendi teknik üniversiteleri vardır ve geleneksel olarak burada çalışan personel o iş koluna ait sendikaya üye olur.

Genel olarak yüksek öğrenimin yönetimi hakkında konuşurken, Avrupa'daki birçok ülkeyi çağırıştıracağına inanıyorum. Kamu Üniversiteleri, Devlet ve Toplum karşısında sorumluluk sahibidir ve birçok bakımdan kendi özerk öz-yönetim organlarına sahiptir. Açıktır ki; her Üniversite eğitim sürecini yerine getirmesi için gerekli bağımsızlıktan yararlanmalıdır. Hükümet kurumları tarafından temsil edilen Devlet eğitim müfredatının niteliğini ve kamu parasının harcanmasını kontrol eder.

Rusya'da Kamu Üniversiteleri, federal hükümet ya da yerel idarelerce temsil edilen Devlet tarafından kurulur ve her Üniversitenin genel toplantı ya da konferansında benimsenen kendi Kurallar ya da Yasaları ile idare edilir. Genel Toplantı İdari Konseyi ve esasen yürütmenin şefi ve gelecek konferansa kadar 5 yıl süreyle en güçlü figür olan Üniversite Müdürünü seçer. Dekanlar ve kürsü başkanları da aynı zamanda ya Genel Toplantıda ya da kendi organlarının toplantısında seçilir.

Bir üniversitenin sendika komitesi, çalışan personelin ve çoğu kez öğrencilerin çıkarlarını temsil eder ve yönetimde en önemli sosyal partnerdir. İki taraf arasındaki işbirliği, genellikle her iki yılda bir imzalanan toplu sözleşme temelinde hayata geçirilir. Bu anlaşmalar, ücretler, çalışma koşulları, barınma, eğlence gibi sosyal ve ekonomik hakları kapsar.

Rusya'da yüksek öğrenimi geleneksel olarak karakterize eden Şey kamu yada devlet statüsü olması, toplumun her kesiminden insana açık olması ve kktenciliğidir.

Devlet karakteri hakkında konuŐtuđumuz zaman, ülkeye yeterli sayıda nitelikli personel sağlamak için bütün aŐamaları idare etmesini kastediyoruz. Bu doğaldır çünkü ekonomik olarak gelişmiş her ülke personel kapasitesiyle kendine yeten bir ülkedir.

Aıkklık dediğimiz zaman, ahlaki normlar hakkında konuŐuyoruz. Rus yüksek öğreniminin tarihi, ailelinin sosyal ve maddi statüsüne bakmaksızın yüksek öğrenimden yararlanmada eşit fırsatlar için verilen mücadelenin genel olarak baŐarısını gösterir.

Kktenciliği hakkında konuşurken, bilimsel bilginin, hepimizin yaşadığı karmaşık dünyanın kimsenin iğneyemeyeceği doğa ve toplum kurallarını eğitilen kişinin kavramasını sağlayacak eğitim süreciyle birleŐmesini kastediyoruz.

Maalesef bugün Rusya'da bu köktenciliği yok eden süreçlerle karşı karŐıyayız. Okul müfredatı yalnızca *ien* bilimleri değil aynı zamanda beşeri bilimlere de az önem vermektedir. Unutmamalı ki, yalnızca iyi okul eğitimi gençlere nitelikli yüksel öğrenimin yolunu açar.

Son yıllarda sendikamız, niversite Müdürleri sendikası gibi diğer toplumsal örgütlerin de desteğiyle kamu üniversitelerinin özelleŐtirilmesini engellemeyi baŐardık. Fakat hala eğitimde kamu sektörünü azaltmak için çaba ve yeni teoriler var. Örneğin; günümüzde parasız eğitim alan niversite öğrencisinin oranı; her 10.000 kiŐide 196 kiŐidir. Bu sayıyı 170'e düŐürerek Devlet bütçesinden 200 milyon ABD \$ tasarruf edilmesi önerilmektedir. Başka bir öneri de teknik üniversitelerde mesleki eğitimin tamamen pazarın talebi üzerinden düzenlenmesidir- bunun ekonomiye getirdiği yk 400 milyon \$'dır. Teşekkür ederim.

Ramazan GNL

Değerli Katılımcılar, panelimizin ikinci kısmına geçiyoruz. Sayın konuŐmacıların sundukları konuŐmalarla ilgili bazı özetlemeler yapmak istiyorum. Sayın IŞıl nal, Eğitim ğrenimde demokratik-

leşmeden ziyade, eğitimde demokratikleşmeyi tartişmak gerektiğini belirtti. AKP hkmetinin uygulamaya eğilimli olduğunu Dünya Bankasının yürüttüğü uyum programlarının bir demokrasi yanılması yarattığını belirtiyor. Bütün dünyada uygulanıyor olması bunun meşru olduğunu göstermez. Evrenselliğin kendisi de kaldı ki tartişmalı bir konudur. Kitle örgütlerinin temsil ettiği olması kendi başına bir demokratiklik ifade etmemektedir. Söz konusu Yüksek ğretim Eş Güdüm Kurulu Yasa Tasarısı taslağında temsil edilmesi istenen Odalar Birliği, TISK gibi örgütlerin durumunu buna örnek gösteriyor. Temsilcinin de temsil edilenlerle çelişkisinin temsil sorununda önemli bir sorun olduğunu vurguladı. Okul temelli yönetim anlayışı çerçevesinde de aslında kaynak yaratma anlayışının ne çıktığını kamusal kaynakla sağlanacak olan eğitim finansmanının velilerden sağlanması yoluna gidildiğini grlmektedir.

Sayın Alaaddin Dinçer'in sunuşunda bazı noktaları vurgulamak istiyorum. Eğitim Yönetiminde Demokratikleşmenin bazı kavramlarla birlikte ele alınması gerektiğini vurguladı. Bunlar; demokrasi, insan hakları, söz ve karar hakkı kavramlarıydı. Günümüz demokrasilerinde demokratik yönetimin sembolik bir anlamı olduğunu vurgulandı. Eğitim sistemimizin demokratiklik açısından oldukça sorunlu olduğunu vurguladı. Sistemimizin zararlı ve yıkıcı yabancı düşüncelere kapalılık adı altında bir baskıyı ifade ettiğini, bu baskıcılık içinde milliyetçilik, din ve paydacılığın ne çıktığını vurguladı. Özellikle 1980'lerden sonra dinsel ideolojinin askeri rejim ile eğitim sisteminde etkili olduğunu vurguladı. Eğitim sistemi etkileyen etmenler olarak demokrasi, bilim ve siyasal etki ve ekonomik etkiyi özellikle vurguladı. Bugünkü merkezi yapının aşırı bürokratik oluşunun demokratikliği olanaksız hale getirdiğini vurguladı. Politika geliştiren Talim ve Terbiye Kurulunun ve onları uygulamaya geçiren genel müdürlüklerin politik baskı altında olduğunu vurguladı. Taşra müdürlüklerinin de özellikle siyasal partilerin etkisi altında olduğunu vurguladı. Mevcut yönetim anlayışının arka planında insanların, öğretmenlerin kendilerini savunma, kendi haklarını koruma mücadelesinin sicil raporlarında ifadesini bulduğunu ve onların sistemin zararlı eğeleri olarak değer-

lendirdiğini vurguladı. Esas olarak rejimin genel çerçevesinin eğitim sisteminde de kendisini gösterdiğini vurguladı.

Sayın zduru'nun konuşmasından bazı noktaları vurgulamak istiyorum. Eğitim sistemini toplumun gelişme perspektifinin içine yerleştirmek gerektiğini vurguladı ve bunun esas temelinin bilimsel ve teknolojik gelişmeler olduğunu ve günümüzdeki bilgi çağının da en önemli aracın anahtarın eğitim olduğunu söyledi. Eğitimin esas işlevinin bireylerin yeteneklerini toplumsallaştırmak olduğun, demokratik eğitim yönetiminin demokratik eğitim yöneticiliği ile gerçekleştirilebileceğini vurguladı. Sorunların çözümünde katılımcı yaklaşımın, yöneticilerle benimsenmesi gerektiğini vurguladı. Demokratik düşünceye sahip eğitim yöneticileri ile eğitim sürecinde işbirliği birlikte yaşama ve ekip ruhunun eşgdmlenmesinin yöneticilerin esas sorumluluğunda olduğu ve aynı zamanda da küresel dünyada var olabilmenin ruhsal bağımsızlığa duyarlılık temelinde gerçekleşebileceğini vurguladı. Şimdi konuşma sırası, sorularla bağlantılı olarak, varsa eksik kalan sorular dahil olmak üzere konuşmacılar birbirlerinin görüşlerini de değerlendirmeye tartışmaya açabilirler.

Ömer ZUDURU

Teşekkürler Sayın Başkan. Sorunun birisi; "ğretmenlerin görevlerinden atılmasını nasıl buluyorsunuz?" Soru aynen böyle. Tabi nereyi nasıl kastetti? Eğitim sistemi içinde öğretmenlerin görevlerinden atılması kastediliyorsa, bu yasal bir nedene dayanıyorsa, 657 sayılı Devlet Personel Yasası'nda belli. Yani tek rneği yüz kıztarıcı suç işleyen bir öğretmenin suçu sabit olmuşsa, yasa gereği sistemin dışına gider. Yasayı beğerirsiniz, beğermezsiniz. Beğermiyorsanız, değerıştirirsiniz. O ayrı konu ama mevcut yasanın uyguladığı Şey bu Őekildedir. Yüz kıztarıcı su işleminin ne olduğunu da herhalde baha bu soruyu yönelten arkadaşımız bilir. Ama siyasal düşüncesinden dolayı siyasal eylemlerinden dolayı öğretmenin görevinden atılması gibi bir düşünceyi dile getiriyorsa, kendisi gibi bende ona katılmıyorum, insanlar düşüncelerinde özgürdür. Onu başkalarını rahatsız etmemek koşuluyla her zaman eyleme koyabilir.

Bir başka soru; "Mensup olduğunuz kurul saydığımız ve çok güzel ifade ettiğiniz çağcıl özelliklerine sahip midir" Benim aşağı, yukarı 14 yıldır görev yaptığım Talim Terbiye Kurulu genel olarak ifade edildiğinde, benim içinde çalıştığım sürece gayet rahatlıkla ifade edebilirim ki, çağın dışında. Örneğin anti-laik her hangi bir karara hiçbir şekilde imza koymamıştır. Özellikle üzerinde durduğumuz konu; laik eğitimi, demokratik eğitimi Türk toplumunda yerleştirebilme düşüncesidir. Yalnız Sayın Başkanında söylediği gibi, bu çabada siyasi erkin baskıları olmadığı söylenir mi? Söylenmez mi? Sorusu akla geliyor. Siyasi erk çoğu zaman hiyerarşinin tepesinde olduğu için müdahale edilir. Ama ben genel olarak şunu söyleyebilirim ki Talim Terbiye Kurulu benim içinde çalıştığım sürede, daha önce çok örnekleri var. Bu tür baskılara karşı bütün kurul üyelerinin toptan istifa ettiği eğitim tarihinde var.

88

Ben ve arkadaşlarım elimizden geldiği kadar Türk Milli Eğitimine çağın gereklerine uydurma çabasını her zaman adapte etmek çabasını her zaman gösterdik. Hatta şimdi'de göstermeye devam ediyoruz. Tabi bu Anadolu tabiriyle "davulun sesi uzaktan hoş gelir" deniyor. Dışarıdan öyle görüldüğü gibi değil. Elbette bir çok baskılara da göğüs germek gerekiyor. Bir taraftan siyasi hiyerarşik baskılar, onun dışında medyatik baskılar. Sonra toplumdaki çıkar ilişkilerinin çatışmasının yansımaları vs. gibi bir sürü neden Talim Terbiye Kurulunun, Milli Eğitim Bakanlığından daha fazla medyatik ya da gündeme getiriyor. Birçok öğretmen arkadaşımız bunun nedenini dışarıdan kendine göre seyrediyor, biliyor. Ama asıl nedeni, nereden kaynaklandığını ne ettiğini buradan anlatmak çok uzun bir zaman alır. Ben işin o tarafına girmek istemiyorum. Şunu da söylemek gerekiyor tabi; toplumun herhangi bir kurumu birilerine göre şöyle değerlendiriyor, başkasına göre de başka değerlendirilebilir. Ama genel değerlendirme sosyolojik olarak şöyle olmalı; toplumun bütün kurumları ve bütün kesimleri birbirine benzer.

Bir başka soru "Eğitimin amaçlarından birisi olarak belirttiğiniz yeteneklerin toplumsallaştırılması yaklaşımını biraz açıklayabilir misiniz" diyor. Bir tane örnek vereyim zannediyorum açıklanır.

Bir köy çocuğunu düşününüz ilköğretimi bitiriyor. Sonra orta ğretimi bitiriyor. Daha sonra şu yakınımdaki Gazi niversitenin müzik bölümüne geliyor. Orada müzik kompozitr oluyor. Birkaç beste yapıyor, çok beğeniliyor ve çok dinleniyor, işte eğitim onun müziğe ait yeteneğini dışsallaştırıyor. Daha sonrada topluma mal ediyor. Toplum onun o yeteneğinin dışsallaşmasından yararlanıyor. Böylece hem kendisi toplumdaki statüsü açısından toplumsallaşıyor, statüsü yükseliyor, dolayısıyla da toplum ondan yararlanıyor. Bir heykeltraş içinde aynı şey söylenebilir. Bütün sanatçılar için söylenebilir.

Bir başka soru "Demokratik Toplum yaratamadığımız bir gerçekliktir sizce eğitimin demokratikleşme ile ilişkisini ifade ettiniz. Tlim Terbiye Kurulu ne yaptı neden başarılı olamadı? " şimdi iki şey söylemek istiyorum. Aşağı yukarı salondaki dinleyiciler benden daha genç ama benim yaşımda olan insanlarda var. Hepimiz için şunu söyleyebilirim. Hiçbirimiz ilköğretimde okurken eğitim kuralları içinde insan hakları kavramını okumadık. Ama biz bu kavramlar gündeme geldiği andan itibaren programlara, İnsan Hakları kavramını koyup, insan hakları ile ilgili Yurttaşlık Eğitimi ve insan Hakları programını ve kitabını bizim çocuklarımız 1996 yılından beri okuyorlar. Lisede de Demokrasi ve insan Hakları eğitimi diye bir program var. Kitap ,yine aynı şekilde okutuluyor. şimdi insan haklarından birisini size söylemek istiyorum. "Dilekçe Hakkı" bir özel veya devlet televizyonunun bir şeyi mikrofonu alsa da Kızılay'da özellikle niversite mensuplarının mezunlarını sese. Yani niversiteden mezun olanları sese de sorsa; "Herhangi bir vatandaşın devletten bir istemine karşılık dilekçe yazsa da yasal olarak karşılığını ne kadar sürede alacaktır." Soru bu. Ben %90'ının buna doğru yanıt vereceğini zannetmiyorum. Yani dilekçe hakkının içeriğini yüz niversite mezunundan sekseninin bileceğine inanmıyorum. Yani inanmıyorum derken bunu denediğim için çünkü kendi içimizde bile bu konuyu gündeme alıp, programlaştırdığımızda'daha sonradan gelen bir arkadaşımız 60 gün süre içinde adam ölür dedi. Ama yasa, yasa koyucu dilekçe hakkının devlet katında 60 gün içinde gerçekleştiğini yazıyor. Çocuklar şimdi bunu bile öğreniyor, insanca yaşama hakkının ne ol-

duğunu, mesken mesuliyetinin ne olduğunu her Şeyden evvel en evvel ortak miras kavramını öğrenmeye başladılar. Biz küreselleşme sürecinde yükselen değerlerin hemen hepsini geciktirmeden eğitim programlarına aktarma çabası içindeyiz. Programını çıkarıp ders kitaplarına geçiriyoruz. Birçok ilköğretimde olan arkadaşlarımız onları bilirler. Ama lisedekiler demokrasi ve insan hakları eğitim orada seçmeli olduğu için tarih, coğrafya ve felsefe grubu öğretmenleri okutuyor onları. Diğer ğretmenler onu farkına varmayabilirler. Çünkü, ğrenciler 2-3 seneden daha yeni onu seğmeye başladı. İstatistiksel olarak baktığımızda da lisedeki 19'a yakın seçmeli ders içinde en çok seçilene demokrasi ve insan hakları ile ilgili olan derstir. Çocuklar çok merak ediyor. Kendi haklarının ne olduğu, insan haklarının ne olduğunu öğrenme çabası içindeler. Ben zaten sunumda da onu söyledim.

Eğer bir toplumu demokratikleştirmek istiyorsanız, mutlaka araç olarak kullanacağınız tek anahtar eğitim ve bilgidir. Eğitim yoluyla bilgi ulaŐtıracaksınız. Toplumun bütün katmanlarına ve herke-se ancak eğitim yoluyla demokratikleşmeyi sağlayabilirsiniz. Yani tepeden koyma kurallarla vs. insanların demokratik bir zihniyete sahip olacağı düŐüncesi sosyolojik olarak yanlıŐtır. Eğitmek zorundayız. Aslında zaman olsa ben size bu konu ile ilgili Fransa'dan çok tipik bir örnek verebilirim. Fransa'da Paris civarında bir Őehirde, Lyon zannediyorum, orada bir felsefe ğretmeni öğrencilerine felsefeyi öğretmekle ilgili bir yöntem buluyor. Yöntem Şu; ğrenciler derste birbirlerine soru soruyorlar. Orkestra Şefi ğretmen. Yeri geldiğinde öğretmene de soruyorlar. Bir koşul koyuyor. Her ğrenci sorulan soruyu bilemediğinde üzerinden giysilerinden biri parçasını soyunuyor. Oraya kurula koymuŐ. Bu soruyu soran ve eylemin içine giren öğrencinin isteğine bağlı. İsterse ceketini çıkarttıktan sonra bilemediği sorular için başka hiçbir giysisini çıkartmaz. Fakat yle bir an geliyor ki, ben sofi miyim, değil iniyim diye bir kız ğrenci öğretmene soru soruyor. O bunu bilemiyor. Her sorduğu soruyu bilemedike ğretmen atleti ve klotu ile sınıfın karşısında kalınca, ğrenci evde yemek yerken ailesine anlatıyor bunu. Medyada bu kaık mı, sapık mı, teŐhirci mi diye gidiyor üstüne. Sonra Fransa Eğitim Bakanlığı ğretmeni yargıcın kar-

şısına çıkartıyor. Öğretmen kendisini iyi savunuyor. "Benim amacım burada belirli bir sınırı öğrencilere öğretmek. Nerede durulacağını öğretmek ve onların özgür bireysel özgürlüklerine katkıda bulunmak" 17 yıl bu yöntemi uygulamış. Yetiştirdiği öğrenciler içerisinde de yazarlar olmuş. Onlar gelip tanıklık etmişler ve Fransız yargıçları öğretmeni haklı bulmuş. Öğretmen mahkemeden çıkarken toplanan insanlar onun üzerine çiçek atmışlar. Şimdi aynı olay Türkiye'de olsaydı; ne olacağını anlatmama hiç gerek yok. Çünkü batı toplumları eğitimi insanların, bireylerin öz yeteneklerini toplumsallaştırmak için onu ön plana çıkartmak için kullanmaya başladılar. Yani onları sürüye katmak için eğitmiyorlar.

Bizim eğitimimizde bütün çaba apaçık söylüyorum ki, sürüye iyi uyumlu insan yetiştirmek, sürünün içine katmak. Oysa ki, bireysel nitelikleri ön plana çıkan insanlar yetiştikleri zaman toplumda lokomotif olma ve diğer katarları çekme özelliğine sahip oluyor. Yani batıdaki eğitim sistemleri ile bizdeki karakteristik eğitim sistemi arasındaki bence en büyük farklılık ve uçurum budur. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Işıl ÜNAL

Benim önümde güzel sorular var. Özellikle bir tanesi çok güzel. Genellikle üniversite ile ilgili sormuş arkadaşlar. Bir tanesi şöyle Levent Eraslan sormuş. "YEK ya da YÖK adı ne olursa olsun üniversitelerin üstünde yapılandırılan üst kurullarıyla üniversite akademik özgürlük ve kurumsal özerklik sağlanabileceğine inanıyor musunuz?" Hayır. "Bir akademisyen olarak kendisinizi özgür hissediyor musunuz?" Hayır. Şimdi üst kurullar hiçbir zaman önermiyoruz. O kurulların demokratik bir işleyişe neden olabileceğine başlangıçta düşünmüyoruz. Üniversitelerin demokratikleşme derken, hep kastettiğimiz kendi içindeki kurullar. Ama bugün var olan kurullarla da sınırlı tutmuyoruz kuşkusuz. Yani biz üniversiteyi demokratikleştirmek üzere hangi mekanizmalara hangi konulara ihtiyaç duyarsak, öyle yapmaya başladığımızda, onu tartışmaya başladığımızda, hep birlikte üniversite bilecenleri olarak onun ne olduğunu belirleyebiliriz. Ama genel olarak yani üstünde kurulmuş bir kurul anlamında, hayır. Kuşkusuz kendimi özgür

hissetmiyorum. Rektörler genellikle zaman zaman çeşitli nedenlerle bizimle toplantılar yaptıklarında şimdiye kadar biz hiç kimsenin yazdığı çizdiğiyle ilgili soruşturma falan açmıyoruz. Nedir yani kendisini akademisyenler özgür hissetmiyor. Özgür olmadığını iddia ediyorlar diye hep yakınırılar.

Akademik özgürlüğün olmaması için ya da akademisyenlerin veya üniversitelerin diğer bileşenlerinin kendilerini özgür hissetmemesi için ille de yazdıkları çizdikleri konusunda soruşturma açılması gerekmez. Üniversitede öyle bir ortam oluşturursunuz ki insanlar görüşlerini rahatça dile getiremezler, istedikleri etkinlikleri istedikleri gibi yerine getiremezler. Kaldı ki buna neden olabilecek nedenler, üniversite var. Örneğin bizim bir disiplin yönetmeliği var. Korkunç bir şey, hiç göreniniz var mı? Aranızda bilemem, ama herhangi bir kuruma, seminere gitmek için izin almanız gerekiyor. Eğer izin almazsanız, ve verdiğiniz belirlenirse, kamu görevinden mene kadar cezası var. Diyeceksiniz ki şimdiye kadar uygulandı mı? Yani benim bildiğim bir uygulama yok. Uygulanmışta olabilir. Ama uygulanmamış olması bile bunun bir baskı oluşturmayacağını ifade etmez. Sizin tepenizde demokrasinin kılıcı gibi duruyor. Bir dekan uygulamaz, bir rektör uygulamaz ama bir başkası uygular. Her an uygulanabilir olarak duruyor. Kaldı ki böyle bir yönetmeliği çıkaran üniversite yönetiminin üniversiteye bir bakış açısı var demektir. Akademik etkinliklere, akademik çalışmalara bir bakış açısı var demektir. Bu bakış açısı size ceza olarak yansımaz ama diğer kararların hepsine yansır. Sizinle kurduğu iletişime yansır, fakültede yaratılan ortama yansır, hepsine yansır. Yani ille de gelip size bir konuda disiplin cezası verilmesi ya da okuldan atılmanız, görevden atılmanız, gerekmiyor bunun baskı olması için.

Bunu hemen çok beğendiğim bir soru ile birleştireceğim. Soru şöyle "12 Eylül'den sonra kurulan YÖK'ün uygulamaları üniversitede birer dük alık haline getirdi. Bugün birçok üniversitede belirli anlayış hakim oldu, nerdeyse dönüşü mümkün olmayan bir konuma geldiler. Kısacası YÖK misyonunu tamamladı Şimdi ise YÖK kağıttan dev durumuna düştü. Artık kapatılması ya da kapa-

ılmaması neyi değiştirir ki, bu düşünceye nasıl bakıyorsunuz? Mustafa Bor sormuş? şöyle düşünüyorum bu konuda; gerçekten YK niversitelerde gerçekten bir YÜK kültürü oluşturdu. Üniversiteyi ele alış biçimi, akademik çalışmalara bakış açısı, belirli bir akademik etkinliği değerlendirme biçimi, akademisyenleri yükseltme biçimi onları değerlendirme biçimi anlamında, fakülte ortamı anlamında,öğrenciye bakış açısı anlamında,öğrenciyi nereye koyduğu anlamında YK kültürü oluştu. Yani YK'ce bir bakış var artık. Bu ne yazık ki geçen 20 yıl içerisinde işleyen toplumsallaşma süreci ile iselleştirildi. Artık akademisyenler bazen farkına vararak, bazen varmayarak bu kültürle davranıyorlar. O nedenle geri dönülemez bir süreç mi ? Hayır buna inanmıyorum. Ama bu bizim mücadelemize bağlı. Sadece akademisyenlerin değeril, bütün niversite bileşenlerinin bu konudaki mücadelesinde çok sıkı biçimde bağlı. Aynı şekilde öğretmenler açısından da bu konuya bakmamız mümkün. Demokratik ortamların oluşturulması, öğrenme ortamlarının demokratik hale gelebilmesi tam anlamıyla öğretmenlerin yürüteceği mücadeleye bağlı. Yani ne zaman ki öğretmenler özne haline gelir, kendilerini bir özne olarak tanımlar ve mücadelelerini bunu sağlamak üzere gerekieştirenler ise, işte o zaman esas eğitim ortamı demokratik olur. Aksi halde eğitim ortamının demokratikleştirilmesi mümkün değeril, çünkü; bu demokrasi kavramına da aykırı bir durum. Birisinin başkaları üzerine yaptđđ bir işlem değerildir demokratikleşme. Yani demokratikleştirezsiniz ama demokratik bir ortamı siz kendinizce var edebilirsiniz, kendinizce mücadele ederek var edebilirsiniz. Burada ben hiçbir bileşenini birbirinden ayırmıyorum.

Böylelikle nc soruya gelmiş oldum. Akademisyeniyle, öğrencisiyle, ğretim elamanları bir bütün olarak, ğretim yeleri değeril. YK zihniyetinde hep ğretim yeleri vardır. Diğerleri ikinci derece de genellikle çok fazla geçici olan zaten kadroları da öyledir, szleşmelidir. Dolayısıyla çok fazla anlam atfedilmeyen elemanlardır. Bütün niversite bileşenleri bunun içinde. Öğrenciler de var kuşkusuz. Yönetimde olmaları gerektiğini düşünüyorum, ancak o zaman niversiteler demokratik olabilir. Biraz önce bu oluşturulacak ortamların hep o ortamlardaki bileşenlerine bağlı oldu-

đunu onların yürüteceği mücadeleye bağlı olduğunu söylemiştim. Öğretmenlerin vereceği mücadeleyi özellikle çok nemişyorum. Çünkü; yüksek öğrenim dışında kalan bütün bir eğitimi ifade ediyorlar. Eğitim sisteminin niversiteler dışında kalan bütün geride kalan kısmı bu mücadele ile ilişkili. Burada şöyle bir sorun görüyorum. Elbette mücadele etme belli bir bilgi birikimini de sağlamayı gerektirir. Yani bir şeyi bilirsiniz, o konuda öğrenirsiniz, o konuyu tartışırsınız, kendiniz açısından tartışırsınız ve bir takım kavramları sorgularsınız. Yeniden tanımlarsınız ve bütün bunların üzerine kurarsınız mücadelenizi. Fakat bu bilgi size dışarıdan verilmmez. Yani hiçbir şekilde bilenler yoktur. Herkesin bildiğini iddia etti şeyler aslında bilmediklerinin bir ifadesi olabilir. şöyle bir söz var biliyorsunuz;çok bilen çok aldanır diye... Bildiğini ancak bildiği kişinin zannedilebilir. Çünkü bilgi sürekli değişiyor, durumlar değişiyor, koşullar değişiyor.

94

Biz, sürekli olarak onu yeniden düşünmek ,yeniden kavramlaştırmak ve yeniden o konuda mücadele etmek durumundayız. Özelikle bu bileşmeden yanılabilir olabiliyim, yanılmakta çok olumlu bir ifade eder. Ama akademisyen sürekli okuyor, öğrencilerine aktarıyor, bunları biriktiriyor, yazıyor, çiziyor falan vs. Ama sanki bilgi bu akademisyen gurubundan alınmak zorundaymış gibi bir düşüncede doğmuş gibi geliyor bana. Böyle bir şey yok . En iyi bilen, en yüksek unvan diyelim ki, profesördür ya da akademisyendir diye bir kuralı kesinlikle kabul etmememiz gerekiyor. Bileni tanımlamamız gerekiyor. Her birimiz biliriz ve daha fazla bilebiliriz. Örneğin; işte bugün yaşanan sorunlarla ilgili olarak öğretmenlerin bilgilenme süreçlerin ve kendilerini örgütlemesi bunu sağlayabilmeleri belki bu demokratikleşme dediğimiz sürecin çok önemli bir parçasını oluşturabilir.

Genel bir ilke olarak eğitimde, eğitim bileşenlerinin nesneleştirilmesine karşı çıkmamız gerekiyor. Yani onlar üzerinde yapılan işlemlere karşı çıkmamız gerekiyor. Ne demek bu? Örneğin öğretmeye karşı çıkmamız, öğrenmeyi savunmamız gerekiyor. Birlikte ğrenmeyi, öğrenme ortamını hazırlamayı, öğrenmeyi cazip hale getirmeyi, öğrenmeyi sevmeyi telaffuz etmemiz gerekiyor. Aynı

şekilde yetiştirme diyoruz. Biri özne öteki nesne yetiştiriyor. Böyle bir şeyi insan olarak asla kabul etmememiz ve bunu sürekli sorgulamamız gerekiyor. Aynı şekil de ve çok daha vahim olarak demokratikleştirme diye bir kavram kullanıldı. O zaman demokrasi kavramıyla asla bağdaşmayacak, birinin demokratik haline getirilmesi gibi bir kavramı biraz sorgulamamızla, biraz üzerinde düşünmemiz ile ve bu tür düşüncelere yol açmayan kavramları üretmemizde yarar var diye düşünüyorum. Tabi bunu hep birlikte yapacağız. Birileri yapıp diğerlerine bunları ulaştırmayacak. Sonuçta hep birlikte yapacağımız, hep birlikte düşüneneceğimiz şeyler bunlar. Teşekkür ederim.

Aîaaddin DİNÇER

Teşekkür ediyorum. Bana 3 tane soru gelmiş. Bir tanesi "Sayın Aîaaddin Dinçer Türkiye'deki Kürt'lerin ana dilinde eğitim görebilmeleri için projeleriniz var mı? Varsa nasıl bir yöntem öneriyorsunuz" Tabi eğitiminin demokratikleşmesi boyutunda, demokratik eğitim bağlamında tartıştığımızda, hiç kuşkusuz bunun ayaklarından bir tanesi bütün kimliklerin kendi ana dillerinde eğitim hakkını kullanabilmeleridir. Buna dair tartışmaları ve kamuoyunda yaşananları biliyoruz. Eğitim-Sen'in konuya ilişkin, bunun hayata nasıl geçirileceğine ilişkin elbette ki somut önermeleri var. Ama kurs yada okul açmak gibi bir projesi yok Eğitim-Sen'nin görevi de değil. Bunu böyle değerlendirmek durumundayız. Böylesine geniş bir konu, anadilde eğitim ile ilintili olarak haziran ayında bir sempozyum düzenleyeceğiz. Bu sempozyumların devamı niteliğinde olacak olan o sempozyumda enine boyuna bu konuları uluslararası boyutta derinlikli olarak tartışma olanağı bulacağız. O sempozyumdan bir sonuç çıkarma şansımız olacaktır.

ikinci soru; "Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamayı düşündüğü aday öğretmenlik hakkında ne düşünüyorsunuz? Şimdi Milli Eğitim Bakanlığının uygulamayı düşündüğü aday öğretmenlik, uzman öğretmenlik ve baş öğretmenlik hakkında sendikamızın görüşü alternatif çözüm önerisi grevli toplu sözleşmeli özgür demokratik örgütlenme modelidir. Başka bir model yoktur. Öğretmenlerin böyle apoletlere filan ihtiyacı yok. Rütbelere ihtiyacı

yok. Onun için bunu onaylamıyoruz biz.

Son olarak "Eğitim-Sen'in projelendirilmiş ayakları oluşturulmuş bir eğitim yönetim modeli var mıdır? Varsa bu modelin benzeri herhangi bir ülkenin yönetim modeli ile benzeşmekte midir?" diyor. Ben bu noktada özellikle eksik kalan konuşmamın ikinci bölümünü oluşturan belki de bugün tartıştığımız eğitim yönetiminin demokratikleşmesinin önemli paradigmasını oluşturacak olan önerilerimizi sıralamak istiyorum.

Kuşkusuz tespitler yapmak, sistem ile ilgili ve sonuçlar çıkartmak önemlidir. Ancak asıl önemli olan adım, bizim toplumsal sorumluluğumuzun gereği olarak, sorunların tespitini yapmanın ötesine geçerek, somut, bilimsel, demokratik, uygulanabilir öneriler, alternatif çalışmalar ortaya koymaktır. Bu bağlamda özellikle eğitim yönetiminin demokratikleşmesi konusunda yerelleşme ve yönetim modeline alternatif oluşturabilecek 90'li yıllarda Eğitim-Sen sürecinde tartıştığımız bir bakıma bugün yeniden gündem olan demokratik ortak çalışanlar yasası, önümüzdeki günler kamu personel reformu tartışmaları bağlamında kamudaki personel istihdamı, personelin statüsü, konumu, çalıştırılması, iş ilişkileri vs. bir bütün olarak yeniden tartışılacak ve bizim ağırlıklı gündemimizi oluşturacaktır. Bu anlamda yeniden o süreçlere dönüp bu tartışmaları yapma gereksinimimiz var diye düşünüyorum. Zaten KESK'te geçtiğimiz aylarda bu konuyla ilgili bir sempozyum gerçekleştirdi. Aşağı yukarı görüş ve önerilerini oluşturmuş durumda.

Şimdi bu "yerelleşme" ve "yönetişim" modellerine alternatif olmak üzere şunları söylemek istiyorum;

Demokrasi; yönetim, katılım kültürünün, bireyde bilince çıkarılmasıdır. Bireyin bütün bir yaşamı boyunca, bunu kendine temel bir yaşamsal ilke edinmesidir. Yoksa sadece seçimden seçime sandığa gidip oy vermesi değildir. Yani üretenlerin aynı zamanda yöneten olma bilincinin gelişmesidir. Salt yönetime oy verme şeklinde değil, yönetim mekanizmaları ile birlikte onun bütün oluşum ve karar süreçlerine katılma anlayışıdır. Bu bağlamda "yerelleşme" ve "yönetişim" anlayışına alternatif olabilecek demokrasi nüveleri diye de nitelendirebileceğimiz işyeri konsey ve komitele-

rini yeniden tartışmaya açmamız gerekmektedir. Buna, bugün her zamankinden daha çok gereksinim olduğunu düşünüyorum. Yönetim oluşumları, eğitim örgütleri aracılığıyla doğrudan katılımı öncelikli olarak esas alan (başlangıçta bu delege usulü şeklinde olabilir) bütün yöneticiliklere gelmenin, gelebilmenin yöneticileri belirleyebilmenin belirlenmiş koşulları, kriterleri, belli yetkinlikleri taşıyanlar arasından bu konseyler aracılığıyla yöneticilerin seçimini gerçekleştirmek gerekiyor. Bu aynı zamanda salt bir seçim olmasının ötesinde seçenlerin seçtiklerini denetlemeyi de önüne koyan, yerel ve genel hukuksal alt yapılarının aşağıdan yukarıya doğru olduğu, yapılar içinde yer alanların hiyerarşik bir düzenden ziyade eşitlikçi ve özgürlükçü bir katılımı müdahale ettikleri ve yöneticiliklerde bulunmanın belli yıllarla sınırlandırıldığı (3+3, 4+4, 6 yıl veya 8 yıl olabilir.) yönetici belirleme modeli uygulanmalıdır. Kimse anadan doğma yönetici, emekli olana kadar ya da mezara kadar yönetici olmamalıdır. Bunun elbette ki tartışılması gerekiyor. Bileşenler, yetersizliklerin görülmesi, problemlerin ortaya çıkması kolektif yönetim anlayışından sapma görülmesi durumunda aynı seçici bileşenler tarafından yöneticiler geri çağırılabilmeli, geri çekilebilmelidir. Eğitimin demokratikleşmesinden bizim anladığımız budur. Demokratikleşmenin bireyde bir kültür haline dönüşmesini ve toplumsal süreçlere bu kültürle müdahale etmesini algılıyoruz. Yoksa basitçe seçim sandığını öğretmenler odasına koyup, müdürü seçmek olarak algılamıyoruz.

Merkez örgütünün yapılanmasında çeşitli toplum kesimlerinden ve onların örgütlenmesinden (sendika, dernek, üniversite, basın) bütün bu çevrelerden eğitim alanı ile ilgili temsilcilerden bir eğitim bilim kurulu oluşturulmalıdır. Düşünebiliyor musunuz? Eğitim politikalarının belirlendiği kurumun adı "Talim ve Terbiye Kurulu" (talim etmekten ve terbiye etmekten) geliyor. Böyle bir kurulun kendisinin demokratik olmasını düşünebilir misiniz? Ya da böyle bir kuruldan üretilecek politikaların demokratik olmasını düşünebilir misiniz?. Önce adının demokratikleşmesi, Eğitim, Öğretim ve Bilim Kurulu'na dönüşmesi gerekiyor. Yine Eğitim Bilim Kurulu dışında eğitimin diğer konuları ve sorunlarına ilişkin karar süreçlerine biraz önce ifade ettiğim işleyiş içerisinde eğitimin bi-

leşenleri aşağıdan yukarıya doğru müdahil olmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığının şu anda var olan merkez örgüt yapılanmasında oluşturulacak birimler günün koşullarına uygun olmalıdır, işlevsiz ve gereksiz birimler kapatılmalı, bu birimlerde çalışanlar diğer bölümlere nakledilmelidir. Merkez örgütlenmenin yönetsel yapılanmasında çalışanların, üretenlerin örgütleri aracılığıyla yönetime katılımı yönetsel kriterleri taşıyanlar arasından seçimle belirlenmesi esas alınmalıdır. Merkez örgütün görev ve yetkilerinin bir bölümü bürokratik hantallığı önlemek adına yerel konseylere devredilmelidir. Merkezde oluşturulacak bu yapısal değişiklik, il ve ilçe örgütlerine, oradan okullara kadar uzanmalıdır. Şimdi, bütün bunların olabilmesi, gerçekleşebilmesi için eğitim yönetimine katılımı eğitiminin demokratikleşmesini engelleyen Türkiye'deki bir çok yasanın, başta Anayasa olmak üzere değişmesi gerekmektedir. Biz bütün bu süreçleri tartışırken, toplumda demokrasi kültürünün oluşmasında çok anlamlı olması nedeniyle yönetimin demokratikleşmesine önem veriyoruz.

98

Açış konuşmamda ifade ettim. Son günlerde üniversite yasası ile ilgili tartışmalar var. Üniversite yasası ile ilgili tartışmalarda bir kere bu üniversite alanının tartışması olmalıdır. Ne YÖK ne de YEK olmamalıdır. Dolayısıyla, benini bakış açım göre bir kere yüksek öğretim olmamalıdır. Adı üzerinde üniversite. Onun için biz, Meslek Yüksek Okullarının üniversitelerden ayrılmasını önerdik. İki yıllık ön lisans programları var.

Sonuç olarak; unutulmamalıdır ki eğitim sistemine demokratik bir içerik kazandıramayan toplumların demokratikleşmesi olanaklı değildir. Demokratikleşmenin yolu ise; öncelikle laik, bilimsel ve demokratik eğitimden geçmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, demokratik bir toplumu oluşturmak için eğitim sisteminin işleyişinden yönetimine kadar tam anlamıyla demokratik bir yapının üzerinde yükselmesi gerekir. Bu gerekliliğin ve zorunluluğun yerine getirilmesi eğitim emekçilerinin taleplerinin gerçekliğe dönüşmesi şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonrada yürütülecek kararlı, inatçı, ısrarlı mücadelenin ürünü olacaktır. Teşekkür ediyorum.

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

Ramazan GNL

TeŖekkr ediyoruz. Panelimizde ele alınan konu, gerçekten Türkiye'nin bugün ihtiyaı olan demokratik bir toplum perspektifi yönünde göstereceği çabalara destek vermeyi ve onun üzerinde oldukça geniŖ bir uzlaŖmayı sağlamak gerektiğini göstermektedir. Eğitim yönetiminin demokratikleŖmesi, doğrudan eğitim sisteminin ve toplumun demokratikleŖtirilmesi perspektifinde ele alınmalıdır. Doğal olarak eğitim yönetiminin demokratikleŖmesi sadece bileŖenlerin bu süreç içinde karar vermeleri değil, asıl meŖruluđu nu aldığı, toplumun bütün olanaklarıyla daha eŖit, daha zgr ve paylaŖımcı bir noktaya taŖınmasıdır. Bu noktada panelimize katkıda bulunan sayın konuŖmacılara teŖekkr ediyoruz.

DEMOKRATİK OKUL

TEBLİĞ: GÜÇLÜ DEMOKRASİ VE OKUL

Doç. Dr. Mustafa GÜNDÜZ (Cumhuriyet Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi)

Sayın Başkan,

Sayın Genel Sekreterler,

Sayın Yurtdışından Katılan Konuşmacılar,

Sayın Şube Başkanları,

Değerli Konuklar,

Hanımfendiler ve Beyefendiler.

Demokratik okul ve dolayısıyla demokratik bir toplum tasarımına yönelik bu sempozyumu gerçekleştirdiğiniz ve katıldığınız için hepimizi kutluyor, saygılar sunuyorum.

Bu konuşmanın temel varsayımı, demokrasinin insanca bir yaşam isteğinin temel gereği olduğu ve bunun ancak eğitim ile gerçekleştirilebileceğidir. Bu kapsamda, demokrasinin genel kavramsal çerçevesi belirlenmekle birlikte, okulun konumu, yani demokratik okulun genel özellikleri değerlendirilecektir.

Geride bıraktığımız yüzyılı simgeleyen en önemli kavramlardan birisi hiç kuşkusuz demokrasi olmuştur. Bu yoğun ilgiye rağmen, henüz üzerinde uzlaşma ile durulan bir tanımına ulaşılamadığı gibi, İsveç'ten katılan Jan FORSELL'in de vurguladığı üzere, sorunsuz bir demokrasi de yoktur.

Bu çelişki, kavramının kapsadığı alanın ve taşıdığı iddianın doğal bir sonucudur. Nihayetinde demokrasi, uzlaşmazlıkların bir yaratışıdır. Bu haliyle üzerinde uzlaşılan bir tanımının yapılması, onun doğasına ters düşecektir. Hep yeniden tanımlanması gerekir. Bu gereklilik, onun ilgili olduğu alanın sürekli değişiyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Demokrasi kavramının bu görüntüsü, ona olan güveni sarsıp, çelişkilerden, "sanal kurtuluş idesi" olarak değerlendirilmesine yol

açabildiği gibi aresizliklerin çaresi gibi ele alınmasını da berabere-
rinde getirebilmektedir.

Doğrusu, biz bugün burada, demokrasinin bir insanlık değeri ola-
rak görülmesinden yana olan tezlerden sadece birini tartışacağız.
Bu, demokrasinin her Şeyden önce bir yaşama biçimi olduğu ger-
eğidir.

Bir yaşama biçimi olarak demokrasi, hiç kuşkusuz, yetkin bilinç-
lere dayanır. Ancak, bunlar tarafından kurulur ve yaşatılır. Ger-
ekten, demokrasi için tartışma götürmeyen tek sorun onun her
durumda yetkin bilinçleri gerektirmesidir.

Alain Touraine'e göre yetkin bilinç, bilge bilincidir. Dış koşullar
açısından özerk, kendi i koşulları açısından da zgr olmak is-
ter. Özgür olan kişi, zgrleştiricidir de. Özgürleştirici kişi olmak,
hiçbir dışsal koşulun sınırlandırmasını eylemin sınırı olarak kabul
etmeden, kendine ve diğerlerine saygılı olmaktır.

Bütün bilinçler yetkin olsaydı, demokrasi kendiliğinden bir yaşa-
ma biçimi olurdu. Zaten demokrasinin bugün bile dş gibi
durması, yetkin bilinçlerin yok denecek kadar az olmasındandır.

Demokrasi, gerçekten bir yönetim biçimi değil, bir bakış açısıdır,
bir seziş ve bir kavrayış biçimidir. Bir rgtlenme tarzı, bir bilinç
koşulu ve bilincin kendi kendisi karşısında içtenliğini gerektirir.

Demokrasi insan içindir. Ve insanla olanaklıdır. Demokratik insa-
nın bulunmadığı yerde demokrasi olamaz. Demokrasi için gerek-
li olan insan, demokrasi için gerekli olan eğitim / okul sorununu
birlikte getirir. Bunun için, Antikçağ Ege uygarlıklarında Paideia
ve Alman düşüncesindeki Bildung bir zmd. Demokrasi, yal-
nızca bir kurumlar bütünü değildir; her Şeyden önce bireylerin bir
isteği ve umududur. Görüldüğü üzere, demokrasi, her Şeyden n-
ce ve doğrudan doğruya tek tek bireylerle ilgilidir. Tek tek birey-
lerin bir yaşama biçimidir. Hiç kuşkusuz, yaşama biçiminin da-
yandığı bilinç düzeyi, birbirinden farklı adlarla anılan demokrasi
derecelerini de ortaya çıkarmaktadır.

Bu farklı demokrasi derecelerini karşılayan bir çok demokrasi t-
rnden söz edilmektedir. Bunlar; siyasal demokrasi, sosyal de-

mokrası, hukuki demokrasi, temsili demokrasi, doğrudan demokrasi, birlikçi demokrasi, liberal demokrasi, çoğulcu demokrasi gibi adlar alabilmektedir.

Bunlar arasında, bir kategorileştirme yapılabilir. En genel ayırım, Temsili ve Doğrudan demokrasi biçiminde olabilir. Temsili demokrasi içerisinde; otoriter, hukuki ve çoğulcu demokrasi içerisinde de birlikçi ve güçlü demokrasiden söz edilebilir.

Doğrusu, konumuz gereği, diğer demokrasi adlandırmalarının yalnızca cılız yanlarını belirleyerek güçlü demokrasi üzerinde durmak istiyorum.

Otoriter demokrasi, merkezi bir idarenin, iktidarı, aynı zamanda onun en büyük haklılaştırıcı normları arasında sayılan güvenlik ve düzen adına kullanmasıdır. Hegemonyaya eğilimli ve tamamen eşitçi değildir. Temsile olan bağımlılığı ve siyasetin yerini alan "hikmet" duygusuna açık olması, bu demokrasinin zayıf yanlarıdır. Böylelikle siyasetçilerin erdemi, siyaset etkinliğinin yerine geçer.

Hukuki Demokrasi, birinci türe göre daha az merkezi durumdadır. Kaldı ki, merkezi hükümet organları üzerinde yargı yolu ile bazı kısıtlamalar ve zorunluluklar getirerek hakların belirlenmesi ve korunması üzerinde de durur. Hukuki demokrasi, yaşama sürecini ve birey eylemliliğini ciddi bir aşındırmaya konu eder. Siyasal alana hukuki müdahaleler, sorunlar yaratabilir.

Çoğulcu Demokrasi, en çok özgürlük kavramı üzerinde duruyor görünür. Özgürlük, piyasaların hem işleme ilkesi hem de ana hedefidir. Serbest piyasa, varsayılan özgürlük ve pazarlık eden kişilerin eşitliği kurgularına dayanır. Kamusal düşünce üretmez. Gerçek iktidar dünyasından habersizdir. Özel çıkarlar peşinde koşmanın, mucizevi olarak kamusal yarar üretmek için yapıldığı serbest piyasa, görünmez el ve basitçe faydacılık yanılsamaları yoluyla siyaseti gerçekleştirmek ister.

Bu üç demokrasi tarzı da iki genel zaafiyete-zayıflığa dayanır. Bunlardan birincisi, temsil ve diğeri de özerk olması gereken siyasete gizli temeller atmaktır.

Temsil ilkesi bireylerden, değerleri, inançları ve eylemlerinin nihai sorumluluğunu çalabilir. Adeta, seçmen yalnızca oyunu kullandığı gün özgürdür. Gerçekte temsil, özgürlükle bağdaşmaz, çünkü siyasal iradeyi başkasına havale eder. Dolayısıyla onu yabancılaştırır. Bunun bedeli de özyönetimin ve özerkliğin ortadan kalkmasıdır. Temsil, eşitlikle bağdaşmadığı gibi toplumsal adaletle de bağdaşmaz.

Yine, özerk olması gereken siyaset, bu üç demokrasi tarzında sırasıyla hikmet, haklar ve özgürlük gibi nosyonlara indirgenir. Evet, bu kavramlar demokratik siyaset içinde anlam ve önem kazandırılması gereken kavramlardır. Ama, bunlar siyaseti tanımlamaz, siyaset tarafından tanımlanır.

Şu halde, siyaset, siyasetçilerin yaptığı şey olmuştur. İnsanların yaptığı şey ise, siyasetçiler için oy vermek.

Bu üç zayıf demokrasiye birlikçi demokrasi alternatif olarak görünse bile onun da zaafı bulunmaktadır. Birlikçi demokrasi, bütün bir halkı organik bir bütün olarak algılar. Merkezi ve etkin bir yönetimi doğurur. Yurttaşlar, gerçekçe siyaseti bu merkeze bırakmıştır. Dolayısıyla konformist, kolektivist ve hatta baskıcı olabilir.

Görülüyor ki, demokrasinin geleceği, sözü edilenlere değil, Benjamin Barber'a göre, güçlü demokrasiye bağlıdır.

Güçlü demokrasi, katılımcı tarzda siyasetle tanımlanır. Mutlaka her düzeyde ve durumda değil, yeterince sık olarak ve özellikle temel siyasetlere karar verilirken, ilgili çevrenin doğrudan kendi kendilerini yönetmek için katılımlarıyla gerçekleşir. Özyönetim; gündem oluşturma, tartışma ve siyaset yapma (eylem) süreçlerine yurttaşların devamlı katılımlarını kolaylaştırmak için oluşturulmuş kurumlar yoluyla yaşama geçirilir.

Güçlü demokrasi, özgürlük, eşitlik ve toplumsal adalet gibi demokratik değerlerden vazgeçmeden, temsilin getirdiği sınırlamaları ve gizli bağımsız temellere bağlı olmayı potansiyel olarak aşabilir.

Siyasal duruma yönelik güçlü demokratik çözüm, kendi kendini devam ettiren bir yurttaş eylemliliği diyalektiğinden, özgürlüğün

ve eşitliğin güçlendirildiği ve siyasete varlık kazandırıldığı devamlı bir cemaat inşası sürecinden çıkar.

Siyaset onun üniversitesi, yurttaşlık çalışma alanı ve katılım da öğretmeni olur. Güçlü demokrasi bağlı olduğu insanı yaratır, çünkü ona bağlıdır.

Gerçekte, demokrasinin bu güçlü formülasyonunun temel kavramları tartışma, karar ve eylemdir.

Tartışma, güçlü demokrasinin merkezindedir. Güçlü demokratik tartışma, konuşma kadar dinlemeyi, düşünme kadar hissetmeyi ve ifade etme kadar eylemde bulunmayı içerir. Tartışma eşduyumu doğurur, sevgiyi besler ve imgelemi harekete geçirir. Tartışma, özetlenen geçmişi ve özlenen geleceği içerir.

Tartışmanın demokratik sürece birçok katkısı olur, birçok işlemi yerine getirir. Bunlar:

Çıkarların ifade edilmesi; İkna etme; Gündem oluşturma; Karşılıklı keşfetme; Bağlılık ve yakınlık; Özerkliği koruma; Tanıklık ve Kendini ifade etme; Yeniden formüle etme ve Kamusal çıkar, ortak iyi ve yetkin yurttaşlar yaratılması olarak cemaat kurmaktır.

Güçlü demokraside karar verme bir irade etkinliğidir. Eğer ortak karar, ortak tartışmanın sınanmasıysa, o zaman ortak eylem de ortak kararın sınanmasıdır.

Görüldüğü üzere demokrasi, ne çoğunluğun hükümeti ne de temsili yönetimdir, insanların kendi kendisini yönetmesidir.

İşte, tam da bu noktada, kendi kendisini yönetecek insan kadar yetkin insanın ne olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Yetkin bilinç sahibi insan veya demokratik insanın özellikleri nelerdir?

Demokratik insan, kendisini tanıyan ve keşfetmekte olan insandır; Kendisine dayanan insandır; Kendisini geliştiren insandır; Mükemmellik bilinç ve duygusuyla yaşayan insandır; Özgün ve özgür yaşayan insandır; Aydın tavrılıdır; Kendisine, Başkalarına ve değerlere saygılı olandır; Mutludur ve Salt değildir.

Demokratik yaşam, insan tarafından ortaya konulan ve insan içindir. İnsanın yaşama biçimidir. Doğuştan gelen bir özellik değil,

hazır verili bir durum değildir. Öğrenmek gerekir. Böylece eğitim-siz demokrasi düşünülemez. Bugün için eğitim, en genel olarak okullarda verilmektedir.

İşte okullar, demokrasi eğitimi verecek, demokratik insan yetiştirecekse, öncelikle kendisinin bu işleyişe ve yapıya sahip olması beklenmelidir.

Demokratik okul, hem yapı hem işleyiş olarak nasıl olabilir.

Eğitim ve okul, belirli bir zorunluluk biçiminde görünmesine ve siyasal sorumluların gözde konularından biri olmasına karşın, üzerinde pek düşünülmez.

İşte bugün bizler, belki de önemli bir eksiği, en azından eksik olduğunun farkına varılmasını sağlayarak, tamamlamaya çalışacağız.

Klasik Eğitim, birbirleriyle ilişkili üç temel ilkeye dayanır. Bunlar;

1. İlk ilke, çocuğu, kendi yöreciliklerinden alıp, onu çalıştırarak ve/veya bazı yetiştirici yöntemler aracılığıyla usun ve bilginin evrenine taşımak,
2. Bireyin içinde bulunduğu toplumun evrensel değerinin keskinlenmesidir. Bu Eski Yunan'da Paideia ve Alman düşüncesindeki Bildung (yetiştirme) anlayışına uygundur. Burada, toplumsal rollerin öğrenilmesinden çok, çocuğa doğrunun, iyinin, güzelin anlamını vermek ve bilim, bilgi, kahramanlık örneklerini göstermek önemlidir.
3. Bireyin özel gelenek ve göreneklerinden uzaklaşıp, ulusal ve evrensel değerlere adanmasını hedefler.

Oysa:

1. Eğitim, bireyin özgürlüğünü sağlamalı ve güçlendirmelidir,
2. Eğitim, diğerinin tanınmasını ilke edinir ve
3. Durumlar ve fırsatlar arasındaki eşitsizliği düzeltme istencidir, Burada okul, toplumun ondan beklediği yönde bireyler yetiştirmekle birlikte, asıl, demokratik eyleycileri amaçlamaktadır.

Görülüyor ki, erdemli bireylerin tercihi olan demokrasi, ancak okullar aracılığıyla gerçekleştirilebildiğine göre, öncelikle okulun

kendi kendisini yönetmesi gerekir. Yürütme erkinin ya da iş paza-
rının boyunduruğundan çıkması gerekir. Bunu gerçekleştirecek
olanlar öncelikle öğretmenlerdir.

Eğer okul, yalnızca toplumsallaştırma ilkesiyle tanımlanırsa, onun
(okulun) düzenlenimi ve normları da topluma gore, daha doğru-
su, topluma egemen olan yürütme erkine göre tanımlanır. Ama
okul, demokratik yaşama geçecek olan bireylere dayandığında, iş-
leyişi hakkında karar vermesi gerekenler de: Öğretmenler ve đ-
renciler, yani yaşamlarının büyük bir bölümünü okulda geilenler
ya da kişiisel geleceklelerini okulda hazırlayanlar.

Okulların demokratik bir yapı ve işleyişe kavuşturulması, kuşku-
suz bir anda ve yasa metinleriyle gerçekleştirilemez. Bunun için
emek vermek zamanı, iyi kollamak beklemek gerekir. Yine de bu
kadar başarısızlıkların olduğu ve gcszlklerin arttığı bu ortam-
da kabul görme oranı artabilir. Nihayetinde demokratik okul, de-
mokratikleştiricidir de...

106

Bireylerin eyleyen olma yeteneğini ve istencini geliştirmeyi ve her
birine ötekinin de kendisi kadar zgr olduğunu, kendisi kadar bi-
reyleşme ve toplumsal çıkarlarını, ekinsel değerlerini koruma hak-
kının bulunduğunu öğretmeyi görev edinen bir okul, aynı zaman-
da bu bireylere öteki ile ilişkilerin zorunluluğunu gösterirse de-
mokrasi okuluna dönüşür. Demokratikleştirci okul, bireyleri yal-
nızca belli bir ekonomik yaşam için yetiştirmek değil, öncelikle
kendileri için, yaşamın iniş ıkışları arasında yer alan baskılara
karşi, kendi deneyimlerinin bütünlüklerini bulabilecekleri ve ko-
ruyabilecekleri özgürlüğe kavuşmaları için yetiştirmektir.

Okulun demokratikleştirici olabilmesi için, bütün çocukları eşiit
olarak değerlendirmesi ve zorunlu bir biçimde laik ve ücretsiz ol-
ması yeterli midir? Gerçekte bu kadar az Őeyle yetinildiğinde, eşiit-
lik anlayışi yanlış yorumlanır. Eğeritim düzeyi yüksek bir ailede ya-
şayan çocukla, ana-babası Fransızca konuşamayan çocuğu, yal-
nızca aynı okulda okuyorlar ve ikinci çocuğa, birinci çocuğun
atalarının tarihi öğretiliyor diye, birbirine eşiit olarak mı değerlen-
direceğiz?

Eşitlik ulaşılması güç bir amaçtır ve ancak toplumsal gerçeklik düzlemindeki eşitsizlikler dengelenerek eşitlik amacına biraz olsun yaklaşılabilir.

Okulda aynı zamanda, yetkin bilincin temel dayanağı olan eleştirel bilincin oluşturulması, ancak öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Bunun için, öğretmenlerin konumlarını yeniden gözden geçirmemiz gerekir.

Öğretmenler, bağımsız olmalıdır. Öğretmenlerin bağımsızlığı, yargıç ve savcılarının bağımsızlığı gibi, bir demokrasinin zorunlu koşuludur; çünkü demokrasi öncelikle devlet erkinin ve her tür toplumsal erkin sınırlanmasıdır.

Demokratik okul için, öğretmenlerin işlerinde ve mesleklerinde bağımsızlaşmalarını sağlamak ne kadar önemliyse, yürütme erkini yöneticileriyle sendikaların yöneticileri arasında yapılacak müzakere ve tartışmalarla belirlenecek kurallarla işletilmesi de o kadar önemlidir.

Değerli Meslektaşlarım!

Biliyorum ki, sizler öğretme edimini bir mesleğin, bir programın ya da bir konu alanının savunusuna indirgemiyorsunuz; ama lütfen sesinizi daha da yükseltin! Çünkü, eğitim dizgesinin içinden aykırı sesler yükselmedikçe savunmacı önlemler ve loncacıklar durmayacak!

Toplumumuz, okuldan bilgi ve diploma vermekten başka bir şey beklemediğine ve çocuğun geleceğinin güvencesini geldiği yerin toplumsal ortamına, duygusal gelişimini de cebindeki walkman bıraktığına göre, yapacak çok işimiz var.

Zor ve zahmetli yolda, demokratik toplum inancıyla yürüyen bizler, her şey için, "Eğitim Sen' in temel sloganı haline gelen "İnsanca bir yaşam için" başaracağız.

PANEL

DEMOKRATİK OKUL

Yöneten: Birgl Ayman GÜLER (A.  SBF Kamu Yönetimi *ğretim yesi*)

Hepiniz hoş geldiniz. Panelimizin konusu, "Demokratik Okul" Ben vakit geçirmeden sözü Almanya'dan gelen konuğumuz Dieter Haase'ye veriyorum. Buyurun Sayın Haase.

Dieter HAASE (*GEW, Almanya*)

Almanya'da Eğitim Reformu ve Okulun Demokratikleştirilmesi Uluslararası PISA-projesi ile Alman Eğitim Sisteminin karşı karşıya gelmesi sonucunda, Almanya okul yapısını, ğretim yöntem ve tekniklerini, eğitim sistemini sorgulamak durumunda kalmıştır.

108

Yzeyssel çözümler ve Almanya'da ortaya çıkan farklı sonuçlar, bir de en iyisini yaparız mantığındaki siyaset kavgasıyla çözüm retilenmemektedir. Almanya artık başarılı eğitim sistemleri olan ülkelere doğru bakışını çevirmek durumundadır.

Üç aşamalı seçici okul sistemi, ğretim yöntemleri, okul öncesi kurumlarla (kreş, anaokulu) arasındaki işbirliği, ğretmen yetiştirme, tabii okulların yapısı ve dışa açılma özellikleri de değerlendirme kapsamındadır.

Okulun demokratikleştirilmesi bunun bir parçası olup, okul sonrası toplumsal kabule doğru bir adımdır.

Demokratik bir okulda tüm öğrencilerin birlikte öğrenmeleri ve fırsat eşitliğinin sağlanması da, bu bağlamda yer almaktadır. Bu, sosyal kökene bağlı dezavantajların dengelenmesi anlamına gelmektedir. Buna, parasız eğitim, eğitim araç-gereç serbestisi (zgrlğ) yanında öğrenim gideri olmaması da dahildir. Almanya'da devlet kasası boşalmış durumda olduğundan biz eğitim sendikası olarak bu demokratik hakların devamını sağlamak için hkmetle eğitim politikası açısından tartışmalara girmektediriz.

Okulun Özerkliği:

Okul, her koşulda kendi sorumluluğu konusunda teşvik edilmeli ve güçlü bir destek sağlanmalıdır. Bununla ifade etmek istediğim bürokratik kontrol yada merkeziyetçilik değildir. Almanya da çok basamaklı bir okul yönetimi hiyerarşisi yanında, devlete ve belediye ait okul yönetimi arasında bir ayrım mevcuttur. Bu makamların yetkisinde okullar için kullanılacak kaynaklar bulunmaktadır. Okulun kalitesi denetim sonucu değil, değerlendirme sonucu garanti altına alınmak zorundadır. Okul ile özdeşleşme, tüm ilgililerin (öğrenci, veli, öğretmen ...) demokratik bir süreç içerisinde oluşturulacak ortak okul profiline katılımı sonucu gerçekleştirilebilir.

Bağımsız bir okul aynı zamanda iyileştirilmiş bir okul yönetimi gerektirmektedir. Okul yönetimlerinin öğretmen-öğrenci katılımı ve kendine ait yeterli bir bütçe ile okulu yönetecek konuma getirilmesi bunun gereğidir. İyi okul para gerektirir, ancak toplumsal getirişi bunun kat kat üstündedir. Okul yöneticiliği görevinin Almanya'da emekliliğe kadar sürmesi ve alanda uzmanlık sağlayan bir eğitim programının olmaması konusunda bir değişim gereklidir. Bu konuya yönelik çalışmalar henüz yetersizdir.

Çözüme yönelik adımlar ancak ve ancak tarafların; velilerin, öğrencilerin Almanya'da talim ve terbiye konusunu politikacıları bir tercihle karşı karşıya bırakacak düzeyde tartışmaları sonucu gerçekleştirilebilir. Daha sonra bu önerilerin hükümet, parlamento, bilim adamları, sendikalar ve medya tarafından işlenmesi gerektirir.

Alman okullarında veli, öğrenci ve öğretmen katılımına yönelik düzenlemeler buna olanak sağlanmaktadır.

Veli ve Öğrencilerin Okul Yasası Yoluyla Katılım Olanakları:

Almanya'da mevcut olan okul yasası farklılıklarından dolayı konuşmamı Berlin'deki okul sistemi yapısıyla sınırlandırmak istiyorum. 16 eyaletin eğitim sistemleri arasında belirgin farklılıklar söz konusudur. Berlin'de üç yıldır yeni bir okul yasası taslağı üzerinde çalışılmaktadır. Şu an bu taslak kamuoyunda tartışılmaktadır.

Okulun yapısı ve katılım heyetlerinde de bazı değişikliklerin öngörülmesi nedeniyle, bu konuya değinmekte yarar görmekteyim. Halen yürürlükte olan okul yasası okul yönetimini aşağıda açıkladığı gibi düzenlemektedir.

"Okul yöneticisi okulu, heyete dayanarak ilgili makamların düzenlemeleri ve heyet kararları doğrultusunda yönetir. Ayrıca öğrenci ve veli temsilciliği arasındaki eşgüdümü sağlar."

Öğretmenler, veliler ve öğrenciler sınıftan eyalet düzeyindeki seçimlere kadar eğitim süreçlerine yönelik çeşitli heyet ve toplantılara katılırlar. Ancak bu katılım isteklerin etkili kılınmasına katkı sağlamamaktadır. Daha çok tartışmaya katılım söz konusudur.

Katılım öğrenilmek ve mümkün kılınmak zorundadır. Yeni okul yasası taslağında veli ve öğrenciler, geniş ölçüde olanaklar sağlayan bir çoğunluğa sahiptirler.

Bu, tek kelimeyle, veli ve öğrencilerin okul yasasında politik olarak daha güçlü katılımlarını sağlamaktadır.

Veli ve öğrenci temsilciliklerinin bu geniş kapsamlı yetkileri özellikle öğretmenler arasında ve eğitim sendikalarında tartışılmaktadır.

Okul kurulları dışında, bölge ve eyalet düzeyinde de öğretmen, veli ve öğrenci kurulları seçilmektedir. Öğretmen, veli ve öğrenci kurullarının bölge ve eyalet düzeyinde iyi çalışmaları sonucu, öğrencilerin girişimleriyle eyalet öğrenci temsilciliği kurulmuştur. Bu kurula eyaletteki tüm okulların'(ilk+orta öğretim) öğrenci temsilcileri dahil olup kendi aralarında bir yönetim kuruluna sahiptirler. Yasada bu durum öngörülmemiş ancak, öğrencilerin uzun mücadeleleri sonucunda, eyalet öğrenci temsilciliğinin tanınması sağlanmıştır.

Bu yapının, yıllarca yasal bir temele dayanmadan varlığını sürdürmesine rağmen fiili olarak etkinliği eyalet öğrenci temsilciliği aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yeni yasa farklı bir örgütlenme biçimi olarak, öğrencilerin eyalet düzeyinde temsilini olası kılmaktadır.

Veli heyetleri, politik taleplerini ortaya koyarak, bunların kazanımı için gerekli girişimlerde bulunarak yasal haklara başvurmuşlar-

dır. Örneğin öğrenci ve Eğitim ve Bilim Sendikası (GEW) ile birlikte eğitimde tasarruf tedbirlerine karşı düzenlenen mitinge katılmışlardır.

Okulun Demokratikleştirilmesi:

Sahip olunan katılım haklarının her zaman kullanılamaması demokrasinin okulda yaşanma zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Okuldan toplumsal merkeze geçiş, eğitim alanında çetin bir mücadeleye gerektirmektedir.

Eğitim-öğretim sürecine katılım ve bu süreç içerisindeki yapı da Demokratik Okul anlayışını öngörmektedir. Demokrasinin, okulda birlikte yaşamın kalite göstergesi ve aynı zamanda eğitimin nesnesi olarak öğrenilebilirliği konusunda geçerli dayanaklar mevcuttur. Buna yönelik olarak tüm Almanya'yı kapsayan güncel bir program geliştirmiştir. "Demokrasiyi öğrenmek ve yaşamak."

Bu program okulların demokratik gelişim süreçlerinde bakışlarına katkı sağlamayı, tüm eğitim-öğretim taraflarının yeni metod arayış ve deneyimlerindeki işbirliğini şeffaflandırmayı ve ulaşılabilir kılmayı, yani okulun çevreye açılımını sağlamayı hedef almıştır. Okulun demokratik gelişimi, anlamaya yönelik öğrenmeyi, analitik düşünme yeteneğini, demokratik davranış geliştirmeyi, uygulamaya yönelik bilgiyi kapsayacak şekilde, öğrenme sürecine sokularak öğrencilerin toplumsal yaşama hazırlanmalarını içermelidir.

Tüm eğitim-öğretim tarafları ve sosyal çevrenin öğrenme ortamı olarak okulun gelişimine katkı sağlamaları demokratik okulun oluşumunda ciddi değişimlere imkan sağlayacaktır. Bunun sağlanabilmesi için organizasyon ve proje yönetimi, okul ve gençlik çalışmaları, şiddet karşıtı eğitim, politik eğitim ve okul kalitesi konularında uzmanlık eğitimi gereklidir.

Projenin asıl hedefi gençlerin içinde bulunduğu şiddet, ırkçılık ve siyasi bıkkınlıklarının önüne geçmektir. Ayrıca demokratik yaşam biçimini mümkün kılmak, demokratik okul kültürünü okul kalitesi olarak algılamak ve yaşamak projenin hedeflerindedir. Beş yıllık kapsayan bu projede çeşitli modüller sunulmaktadır. Pilot okul-

lardan elde edilecek sonuçlar Almanya'da demokratik okulun gelişiminde yapı taşlarını oluşturacaktır.

Pedagojik Terim Olarak Demokrasi:

Aşağıda projeye yönelik rapordan bahsedeceğim;

Demokrasi, her ne kadar yönetim ilişkilerinde bir norm (standart) gerektirse de, eğitim ilişkilerinde durum böyle değildir. Eğer okula kurumsal eğitim sürecinde, demokratik ilişkilerin yaratılması görevi yüklenmişse, bundan okul ve okuldaki yaşama ilişkin bir dizi koşullar türetilebilir. Belli ki; ailede, okulda, dernekte ya da işyerinde, yani yakın çevrede yaşanan demokratik ilişkiler demokratik angajmana ilgi ve hazır bulunuşluk düzeyinin ön koşuludur. Topluma ve devlete yönelik tutumlarda da aynı durum geçerlidir. Formal olarak demokratik yapıyı içeren eğitim süreçlerini organize etmek okulların görevidir. Eğer okul demokratik ilişkileri geçerli kılacaksa, öncelikle okulda demokratik ilişkilerin yaşanmasını mümkün kılmalıdır.

112

Demokrasi, yaşam biçimi olarak okulda mümkün kılınmalıdır. Bu nedenle okul, kurumsal yapının kurallarından bağımsız olarak demokratik bir düzenin temel kuralları çerçevesinde yapılanmalıdır. Eşitlik, saygı, aşağılamama çift taraflı ve korunarak gerçekleştirilmelidir. Bu kuralların geçerli kılınması okulun rutin yapısı, pedagojik ilişkiler ve okuldaki didaktik süreçler için birtakım neticeler doğuracaktır. Değinen nedenlere dayanarak, okula, gençlerin demokrasi karşıtı kültürleriyle mücadele etme görevi yüklenmiştir. Birlikte yaşamın gereği olan eşitlik, kişiliğe saygı, kabul görme gibi değerleri demokrasinin gereği olarak yaşama geçirmek, okulun görev yelpazesinde yer almalıdır.

Okul, demokratik yaşamın uygulama alanı bulduğu, tecrübelerin yaşandığı alternatif bir ortam sunmalıdır. Demokrasi, hem politika, hem eğitim hem de karşılıklı ilişkiler için bir model oluşturmaktadır. Böylece demokrasi kapsamlı ve temel anlamıyla yapısal bir norm, politika ve pedagojinin kalitesidir ki; politik ve pedagojik eylemlerle sürekli yenilenmesi ve fiili olarak gerçekleştirilmesi zorunludur.

Amaç, okul ve okul dışı eğitim ve öğretimin demokratik anlamda iyileŐtirilmesidir. Demokrasinin sadece uyarlaması bile karmaŐıklıđından ötürü sosyal politik bir sorumluluk olacaktır.

Prof. Dr. Birgl Ayman GÜLER

Teşekkür ediyoruz. Şimdi sözü İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Fakültesi, Yabancı Diller Bölüm BaŐkanı Prof. Dr. Tülin Polat'a veriyorum.

Tülin POLAT (*i. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bl. BŐk.*)

Eğitim ve demokrasi, anlam ve işleyiş yönünden birbirine bağlı iki kavramdır. Eğitimin demokratikleşmesi yada eğitim sürecinin temel kurumları olarak okulların demokratikleşmesi, o toplumda demokrasi kültürünün yerleŐip geliŐmesiyle ilgili bir sorundur. Öte yandan kural ve kurumlarıyla demokrasinin gereklerine uygun bir işleyişe eriŐememiŐ toplumlarda daha eğitimin/okulun demokratikleşmesi güçtür. Birbirlerini tamamlayarak bir bütünü oluşturan eğitim ve demokrasi süreçlerinde ortaklığı sağlayan nokta, her iki sürecin temelinde yatan *insanlaŐma* çabasıdır.

113

Eğitim insanlaŐmaktır. İnsanın ürettiği her değer eğitim yoluyla insandan insana, kuŐaktan kuŐađa aktarılır. Bu toplumsal bir varlık olarak insanın yaşadığı toplumla bütünleŐmesi, toplumun bir bireyi olması demektir. İŞte bu nedenle genel bir yaklaşımla eğitim *insanın toplumsallaştırılması* olarak tanımlanır.

insanın yaŐamını diğer insanlarla birlikte paylaŐım ve dayanışma içinde sürdürebilmesi belirli düzenlemeleri gerektirir. Güçlü olanın gçsz, sahip olanın sahip olmayanı ezdiği bir ortamda demokrasinin özünü oluşturan katılımcılık, paylaŐımcılık gibi değerlerden söz edilemez. Kaynağını çoğulculuk ve çokseslilikten alan demokrasi, insanın diğer insanlarla / ötekilerle olan kaçınılmaz ilişkilerini eşitlik ve adalet temelinde düzenleme ve sürdürme çabasının ürünüdür. Bu bağlamda eğitime düŐen görev, kendisiyle ilgili kararları verebilme sorumluluğunu üstlenebilen bilinçli yurttaŐları yetiŐtirebilmektir. Açıktır ki, bunun yolu da demokratik eği-

timden geçer. Bir başka deyişle, bir toplumda demokrasinin güçlenmesi, demokrasiyi bir "yaşama biçimi" olarak özümsemiş yurttaşların yetiştirilmesiyle sağlanabilir. Eğitimin/okulun demokratikleşmesinin önemi de bu yönelimde somutluk kazanır." Kendi kararlarını verme yetkinliğine ulaşamamış insanların oluşturduğu toplumlarda demokrasinin yaşatılması mümkün değildir. Ne var ki, insanlaştırma süreci olarak gördüğümüz eğitim, demokrasiyi güçlendirerek yeşertebileceği gibi, demokrasinin beklentilerine uygun insanları yetiştiremediği durumda, demokrasinin gelişmesinin önünde bir engel durumuna da düşebilir.

Eğitim çok yönlü, çok ögeli bir dizgedir. Okulun işleyişi, değişimi ya da yenileştirilmesine yönelik tartışmalarda, eğitim/öğretim sürecinde payı olan yönetici, amaçlar, ders kitapları, ders içerikleri, ders işleme yöntemleri, öğretmen öğrenci gibi öğelerin tümünü hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle etkileşimleri çerçevesinde göz önünde bulundurmamız zorundayız. Bu öğelerden birinde var olan bir aksama doğrudan diğerlerini de olumsuz yönde etkiler. Sözelimi, demokratik süreçlerde yetiştirilmemiş ve demokratik koşullarda demokrasi kültürünü özümsemiş olarak çalışmayan öğretmenlerden demokrasi kültürü doğrultusunda öğrenciler de yetiştiremezler. Okulların demokratik ve katılımcı bir yapıya kavuşturulması, bu sorunun çözümü için yeterli bir yol değildir. Çünkü sorun, karar süreçlerinde yer alabilmek değildir yalnızca. Sorun, katılımcıların özgür, yaratıcı ve eleştirel bakış açısıyla özgüvenli bir biçimde söz üretebilecek donanımda olmalarıdır aynı zamanda.

Eğitim/öğretim sürecini yönlendiren temel soru *nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz?* sorusudur. Doğal olarak zamanla değişen koşullar doğrultusunda bu sorunun yanıtı da değişimler geçirir. Bugün artık eğitimle ilgili ve yetkili her kesim, yöneticisinden uygulayıcısına değin herkes, bilgi yüklenmiş bireyler yerine bilgiyi kullanabilen, öğrenmeyi yaşam boyu sürdürebilecek düşünen ve sorgulayan bireylerin yetiştirilmesi konusunda uzlaşmış görünmektedir. Okulun demokratikleşmesi yönünden de önemli olan bu genel kabule karşın uygulamalar da inandırıcı ve doyurucu so-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

nuçların uzağındayız ne yazık ki . Okullarımızı etkileyen değişmeler de yaşıadığımıza göre eğitim dizgesinde ki değişimlere karşın değişmez kalan yönler nelerdir? Kanımca bu sorunun yanıtı içinde okulun demokratikleşmesinin engellerini de barındırmaktadır. Kongar'ın 1980'lerde yaptığı değerlendirmeye göre;

- * Türk Eğitim sistemi ideolojiktir. Bir başka anlatımla iktidarı ele geçiren her eğilim kendi düşüncesi doğrusunda yapılandırma-yı amaçlar.
- * Türk Eğitim sistemi tekilcidir. Bir başka anlatımla kitabın yazdığı öğretmenin söylediği tartışılmaz tek doğrudur.
- * Eğitim sistemimiz toplumsal ve teknolojik yönden ulusal ve özgün değildir, aktarmacı bir yaklaşım söz konusudur.
- * Eğitim sistemimiz, toplumun teknolojik gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik değildir.
- * Eğitim sistemimiz, hem kendi içinde hem de dış çevreyle uyumlu ve tutarlı değildir. Hem eğitimin erdemlerinden söz edilir, hem de işsiz kalacak mezunlar verilir

115

Kongar'ın eğitim sistemimizle ilgili bu değerlendirmesinin geçen zaman içinde aşıldığını söyleyebilir miyiz? Sıralanan bu özellikler okullarımızın demokratikleşmesi konusunda da sorun yaratan bu nedenler değil midir?

Eğitim ve demokrasi bağlamında tartışılması gereken sorunlar yalnızca ülkemize özgü sorunlar da değildir. Günümüzde gelişmiş lklerde de eğitim sorunlarına çözümler aranmakta ve bu bağlamda demokrasinin açmazları tartışılmaktadır. Keane'e göre bu gün Avrupa'da da demokrasi, çeşitli antidemokratik g ve eğilimlerin tehdidi ile karşılaşıyor her yerde. Nitekim Frankfurt Manifestosu 1989 diye adlandırılan ve Almanya'nın temel eğitim düzlemindeki okulları için geliştirilen öneriler içinde demokratik eğitim anlayışının özellikle vurgulandığını görüyoruz. Demokrasi adına savaşın meşrulaştırılmaya çalışıldığı günümüzde okullarda demokrasinin erdemlerine anlatmak ve yerleştirmek kolay değildir hiç kuskusuz. Ancak tamda tanık olduğumuz ve yaşıadığımız bu ve benzeri oluşumlardan ötürü demokratik okulu ödün vermeden savunmak gerekiyor. Avrupalılık bağlamında farklı olanı hoş-

görülü ve kendi kimliğine yabancılaşmamış bireylerin yetiştirimi iyi niyetli bir çaba olmaktan öte, yeni koşulların yarattığı bir zorunluluktur. Gittikçe küçülen dünyamızda yaşamın her alanında farklı kültürlerden insanların kaçınılmaz birlikteliği, *demokrasi ve barış eğitimi şiddetlen* arınmış barışçıl bir geleceği kurmak isteyenlerin birincil görevi yapmıştır.

Okulun demokratikleşmesi konusunda belirtilmesi gereken bir noktada okulun işlevinin özü ile ilgilidir. Bir toplumsallaşma süreci olarak okul bireye istenilen davranışları kazandırmakla yükümlüdür. Bu, bir anlamda da insanın önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda biçimlendirilmesidir. Burada sorun, sunulanı benimseyen/öğrenen kişi yerine, sunulanı sorgulayarak yeniden üreten kişinin, bir başka anlatımla boyun eğmek için eğitilmiş insanın değil, toplumu ileriye taşıyacak yaratıcı düşünceli insanın nasıl yetiştirileceğidir. Spring, özgür eğitim savunurken okulun bizzat varlığının özel bir politik ve ekonomik ideoloji tarafından kullanılmaya izin verdiğini belirtmektedir. Bu açıdan baktığımızda eğitimin tarafsız olduğunu da söyleyemeyiz. Eğitim süreci ya var olan durumu sürdürebilecek ya da var olanı değiştirebilecek güçte bireyler yetiştirmek gibi iki farklı yoldan birini seçerek yapısını oluşturur. Bu konu da Shaul şöyle demektedir: "Tarafsız eğitim süreci diye bir şey yoktur. Eğitim ya genç kuşağın bugünkü sisteminin mantığına entegrasyonunun kolaylaştırmakta, sisteme uygunluk sağlamakta kullanılan bir araç olarak işler, ya da erkeklerin ve kadınların gerçekliği eleştirel ve yaratıcı olarak ele aldıkları, dünyalarının dönüştürülmesine nasıl katılacaklarını keşfettikleri bir araç, bir özgürlük pratiği haline gelir."

Özgürlükleri güvence altına alan demokrasi anlayışı da, ancak farklı düşünceleri özgürce geliştirebilen okulları yarattığı sürece canlı kalabilir.

Yaşamın gizi farklılıklardadır. Farklılıkları korumanın temel yolu da ne düşüneceğini değil, nasıl düşüneceğini öğrenmiş ve empati duygusu (kendisini başkasının yerine koyarak bakabilme) gelişmiş kişilerin yetiştirilmesidir. 1940'lar da küçük bir Amerikan kasabasını inceleyen sosyologlar ortaöğretimde toplumsal sınıfları-

la meslek programları arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu saptadılar. Kasabanın üst sınıfından gelen çocuklar kolejlere girerken kasabanın alt sınıflarından gelen çocuklar meslek programlarını dolduruyordu Celep'in araştırması da yönetimin ya da öğretmenlerin ayrıcalıklı davranmalarının okullarımızda öğrenme kültürünü olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Okullaşma oranında ve cinsiyet farklılıklarının önemli bir etmen olduğu hepimizin bildiği bir gerçek. Demek ki, okulun demokratikleşmesinde, yani eğitimin yaygınlaştırılarak hiçbir ayırım gözetmeksizin her kesimi içeren eşit koşullarda bir hizmet olarak sunulmasında, öncelikle üzerinde durulması gereken sorun, eşitlik ilkesinin her hangi bir nedenle zedelenmesini önleyebilmektir.

Freire, öğrencileri dünyaya uyumlu kılmak için bilgi yığmaya yönelik eğitim anlayışını *bankacı eğitim* olarak eleştirirken şu saptamayı yapmaktadır: "A'nın nesnel olarak B'yi sömürdüğü veya sorumlu bir kişi olarak özgüvenini pekiştirmesini engellediği herhangi bir durum, bir ezme durumudur." Ezme durumunu yok etmek ve özgürleştirici bir eğitim sürecini gerçekleştirmek, kuşku yok ki, niteliklerle ilgili bir sorundur. Bu nedenle bu noktada, çağımızın beklentilerini karşılayacak bir okulun öğrencilerine kazandırması gereken nitelikler de eğitimcilerin üzerinde durması gereken önemli bir konudur. Öyleyse soralım nasıl bir dünya da yaşıyoruz? Bu dünyanın bireyleri hangi nitelikler doğrultusunda yetiştirilmelidir? Hızla küreselleşen dünyamızda sorunlar da küreselleşti. Sorunların çözümü de demokrasinin savunduğu değerlerden dayanışmayı gerektiriyor. Dayanışma tarafların eşit konumda olduğu bir iletişimle gerçekleşebilir. İletişim de, ancak bir ezme durumu olmadığında sağlıklı bir biçimde yürütülebilir. Günümüzde sanayi toplumu sonrası bilgi toplumu diye adlandırılan bir evrede yaşıyoruz. Bu aşamanın en başta gelen kaynağı bilgidir. Yenilik ve verimliliğe ulaşmanın yolu da bizzat üretim konusu olan bilgiden geçmektedir. "Çalışanları bilgisiz, beceriksiz, yetersiz ve yeteneksiz olan örgütlerin kendilerini güçlü olmaları düşünülemez." Gerçekten de günümüz de insanlar arasında ayırım niteliksel olarak bilenler ile bilmeyenler arasında yoğunlaşmaktadır. Bilginin kendisi bir değer olmaktan çıkmıştır. Teknolojik gelişme-

lerin bir sonucu olarak bilgiye ulaşmak inanılmaz lde kolaylaşmıştır. Artık bilgiyi kullanabilmek ve yeniden üretebilmek insana kazandırılması gereken nitelikler olarak grlmektedir. Bilgi hızla değişerek gelişmektedir. Buna bağlı olarak okulda öğrenilenler de hızla eskimekte ve yenileşme gerektirmektedir. Eğitimle ilgili tartışmaların odak noktasında *yaşam boyu öğrenmek, öğrenmeyi öğrenmek* gibi kavramlar yer almaktadır. Bilgi teknolojisinin kaydettiği gelişmeler, beraberinde göz önünde tutulması gereken yeni sorunlar getirmiştir, ama bilginin demokratikleşmesi yönünde çok önemli bir sonuç da yaratmıştır. Bölgeler, lkeler arasındaki farkları yok edebilecek bu sonuç, toplumların da, okulların da demokratikleşmesi yönünde ileriye doğru atılmış önemli bir adımdır. Harran'daki bir ğrenci de bugün gerekli donanım sağlandığında dünyanın herhangi bir yerinde üretilen bilgiye ulaşabilir. Demek ki sorun, nerede olursa olsun her öğrenciye ağdaş koşulların gerektirdiği olanakları sağlayabilmektedir. Bu sorunun çözümü, eğitimde koşul ve fırsat eşitliğinin yaşama geçirilmesinde yatar. Eğitimin demokratikleştirilmesi bağlamında fırsat ve koşul eşitliği tektipleştirmek olarak da algılanmamalıdır. İstenilen, herkes için yarışın eşit olanaklarla başlamasıdır. Farklılıkları yaratacak olan değer emektir.

118

Ülkemiz eğitim sürecine bu açıdan baktığımızda ilginç bir tablo ile karşılaşıyoruz: Özel okul ve benzeri kurumlarda öğrencilere burada kısaca değindiğimiz nitelikleri kazandırma yönünde kayda değer çalışmalar yapılmaktadır. Parasal olanakları yeterli olan öğrenciler ağdaş beklentilere uygun niteliklerle geleceğe hazırlanırken, çocuklarımızın büyük bir bölümü bu niteliklerden yoksun kalmaktadır. Ülkemiz nüfusunun genç olması sürekli yinelenen bir zenginliğimizdir. Nüfus artış oranındaki azalmalar dikkate alınca ülke olarak bir ayrıcalığımızı oluşturan bu özelliğimizi belli bir zaman dilimi içinde yitirebileceğimizi de düşünmeliyiz. Genç nüfusa sahip olma gibi bir zenginliği nasıl kullanıyorsunuz sorusuna i rahatlığıyla yanıtlar üretilebilecek durumda mıyız?

Eğitim ve demokrasi süreçleri her varılan aşamada yeniden üretilmesi gereken açık süreçlerdir. Her yeni gereksinim eğitime / oku-

la yeni işlevler yükler. Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş, eğitim düzenimizde bir dönüşüm noktasıdır. Bu olumlu gelişmeyi, toplumun her katmanına eşit olanaklarla sunmak ve daha da geliştirmek zorundayız. Kimi ğrencilerin kilometrelerce yol giderek tek derslikte, kimi öğrencilerin de bilgiye ulaşma ve bilgilenme yönünde çeşitli olanaklarla öğrenim gördüğü bir ortamda demokratik eğitimden söz edilebilir mi? Bu nedenle Eğitim Sen gibi, eğitimi eleştirel bir gözle izleyen örgütlerin, en azından devletin sorumluluğunda olan ilköğretim düzeyindeki eğitim hizmetlerinde fırsat ve koşul eşitliği taleplerine süreklilik kazandırmaları gerekir. Verimli bir yabancı dil ğretimi bilgisayar, internet gibi bilgiye ulaşmak için gerekli olan donanımlar her okulun ve her öğrencinin hakkıdır. Ekonomik yetersizlikleri bu hakkın kullanımında bir engel olarak gösteren yetkililere sormak gerekir: Para, toplumun hangi kesimleri için yok? Toplumun hangi kesimleri geleceği yönetenler olarak yetiştiriliyor? Toplumun hangi kesimlerine ise edilgen roller uygun görülüyor?

Prof. Dr. Birgl Ayman GÜLER

Değerli hocama teşekkür ediyoruz. Hatta bir dakika daha vardı. Biraz nden almıştım. Hocamın konuşması bana çok çağrışımlı bir çok çağrışımlı bir konuşmaydı gerçekten. Kimler için? Ne için? diye sordunuz. Yani neden demokrasiyi tartışıyoruz? Hakikaten bugünlerde küreselleşme doğrultusunda dünyanın genel düzeninde büyük bir değişiklik var. Toplumlar arası mobilit denen kavram bize hoşgörü kavramını gündeme getirdi. Ama aynı hareketlilik ile gündeme gelen bir kavram var ki; yönetişim kavramı. Bambaşka bir projeyi gündeme getiriyor. Yani toplumda katılma hakkını doğrudan sermayeye, iktidarın eşit ortağı olarak açıyor. Bir tarafta bürokrasi, bir tarafta şirketler, bir tarafta sivil toplum kurumları olsun. İşte size katılım diyor. Bu çok etkili ama okulun yönetiminde, rneğin OGYE'de ya da endüstri bölgeleri içerisinde. Tamam ğretmenler, veliler, okul idaresi ve öğrencileri istiyorum. Ama işadamlarının ne işi var? Sanayi Odası Temsilcilerinin ne işi var? Yönetişim gereği OGYE karşımızda. Dolayısıyla demokrasi derken, katılım derken, bir başka projelerinin de bir taraftan yr-

düğünü çok ciddi olarak görmek gerekiyor. Hemen nc konuşmacıma sözü veriyorum.

Füsun KOKSAL (*MEB Talim Terbiye Kurulu yesi - Kurul Başkan Yardımcısı*)

Teşekkür ediyorum sayın başkan. Değerli konuklar hepimizi saygıyla selamlıyorum. şüphesiz ki demokratik toplumların en temel hedeflerinden birisi yurttaşların yönetime katılımıdır. Okulları da bir ulusu yansıtan küçük topluluklar olarak düşünürsek, öğrencileri de toplumda söz sahibi bireyler olarak düşündüğümüzde demokrasinin yeşereceği, geleceğin yetişkinleri olarak bireylerde demokrasinin yaşama biçimine dönüőeceđi okullara her düzeydeki tüm eğitim ğretim kurumlarına gerçekten büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Demokratik okulun en temel koşulu, en başta tüm okul ikliminin dönüşmesi ve demokratikleşmesidir. Bunu gerçekleştirmede en etkili yöntemlerden başta geleni öğrencilerin karar alma süreçlerine etkin katılımlarının sağlanması, okuldaki tüm bireylerin öğretmenler ve öğrenciler başta olmak üzere idari personelden, yönetim kadrosuna kadar bütün bireylerin arasında demokratik ve olumlu yaklaşımlarla gerçekleştirilen uyumlu bir iletişimin olması büyük bir önem taşımaktadır.

120

Okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin, sivil toplum örgütlerinin, eğitim sendikalarının, yerel yönetimlerin ve velilerin etkin katılımı demokratik okulun sağlanmasında şüphesiz bir koşul. Bu saptamalardan sonra izin verirseniz ben konuşmamın bundan sonraki bölümünde, biraz önce Sayın Tülin Polat Hocamızın, temellendirdiği ve işin anahtarı diye isimlendirdiği kendi kararlarını kendileri verebilen, demokrasiyi yaşama biçimi haline getirmiş bireyleri nasıl yetiştirebiliriz? Bunun için neler yapmalıyız? Hangi nlemleri almalıyız? Sanıyorum bugün esas olarak üzerinde durmamız gereken, sorgulamamız gereken en önemli boyut bu gibi geliyor. Eğitim süreci boyunca okul ortamında bireyler demokrasiyi nasıl iselleştiyecekler. ğrenim süreci boyunca öğrenilen tüm olumlu kazanımlar davranış biçimine nasıl dönüőecek? Demokrasinin özümsenmesi yaşam biçimine dönüşmesi dünkü oturumlarda da vurgulandığı gibi sanıyorum sayın başkanın ze-

rinde ısrarla durduğu, demokrasinin toplumsal bir kültür oluşturmasıdır.

Bütün bunlar nasıl gerçekleşecek? Hepsinden önemlisi öğrencilerimiz birey olma, insan olma bilincini nasıl kazanacaklar? Eğitim kademelerinin tümünde nasıl daha yaratıcı, daha girişimci, daha üretken, dürüst ve sorumluluk duygusuna sahip, kendilerini rahat ifade edebilen, düşünce ve fikir üretebilen ve bunları barış ve uzlaşı ortamlarında karşılıklı alış veriş içerisinde sergileyebilen küresel düşünebilen, karar verebilme yetkisine sahip, çok önemlisi verdiği kararların sorumluluğunu sonuna kadar üstlenebilen, bilimsel ve akılcı düşünebilen, sorgulayabilen, eleştirel düşünebilme becerisi kazanmış bireyler yetiştirmek. Sanıyorum bilgi ağı dediğimiz, iletişimde bilgi alış verişinde teknolojide bu denli büyük hızlı değişimlerin yaşandığı bu çağda eğitimi düşünen, eğitimi sorgulayan irdeleyen, niteliği ve kalitesi için kalbi çarpan yüreği çarpan herkesin bütün kurumların ve kuruluşların sinerjik bir yaklaşımla bu soruna eğilmesi ve çözüm yollarını bütünüyle bir sinerjik yaklaşımla bulmamız ve yaşama geçirmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.

Daha nceki değerli konuşmacıların da vurguladıkları gibi, demokrasinin içselleştirilebilmesi, bilgi çağındaki öğrencilerin esasen bilgiyi aktarılan ve ezberleyen kişiler değil artık bilgiye ulaşabilen, bilgiyi üretebilen yani diğer bir değişle edindiği tüm bilgilerin analizini, sentezini, yorumunu yapabilen, bütün bu edinimleri günlük yaşamları sorunların çözümünde kullanabilen ve böylece gelecekte toplumsal sorunlara duyarlı, toplumsal sorunlar içinde çözüm üretme becerisi kazanmış bireyler yetiştirmek gerekiyor. İşte bir yanda eğitimin artık ağdaş yorumlarının da yapıldığı yeni bir vizyon beklendiği, dünyada yeni paradigmalardan eğitimimize yansıtılması ve tümüyle yaklaşımlarımızın bu anlamda değişmesi gerekir. Bu yaklaşımlar zaten demokrasinin içselleştirilmesi bağlamında temel olan yaklaşımlardır. Bakanlığımızca ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca da bu bağlamda son yıllarda ğretim programlarından ders kitaplarının yaklaşımına, öğrenim yöntem ve tekniklerinden öğretmenlerimizin hizmet içi eği-

tim yoluyla da bu edinimleri kazanmalarında çok önemli adımlar atılmaktadır. Öyle ki; eğitim-ğretim yoluyla da bu edinimleri kazanmalarında böylece eğitim öğretimin tüm süreçlerinde çok önemli dnm ve değişimin sağlanması için hakikaten önemli adımlar atılmakta.

Değerli katılımcılar, işte bu noktada bir yandan demokratik okul ikliminin oluşturulmasında sınıflarda demokratik değerlerin geliştirilmesinde sanıyorum en etkin kişiler öğretmenlerimiz, tüm ders alanları. Öğretmenlerimize çok büyük sorumluluklar duyor. Bilgi ağı dediğimiz bu çağda, öğretmenlerin asıl işlevi öğrenciye çok Şey öğretmek değil, onların öğrenme kapasitelerini geliştirmek, onlara rehberlik yapmak, demokratik ve katılımcı eğitim ortamları hazırlayarak onlarda zekayı zgr ve yaratıcı düşünceyi ortaya çıkartmak, onların bilgi üretmesine, bilgiyi yorumlamasına, onları kullanabilme becerilerine sahip olmasına, her Şeyden te düşünme yf öğrenmeyi öğrenmelerine, fikir üretmelerine olanak hazırlayacak daha doğrusu kendilerini geliştirmelerine fırsat verecek demokratik ortam ve zeminlerin hazırlanmasında öğretmenlerimize büyük yükümlülükler duyor. Tabi bu öğrenim yöntem ve tekniklerinin doğal bir sonucu olarak da öğretmenlerimiz öğrenciyi değerlendirirken, sadece onların bilgisin ölçen bilgi yaklaşımlarıyla değil, onların sınıf içi tartimalara katılma, sergiledikleri ve sahip oldukları fikir zenginlikleri, sorumluluk alma, ekip çalışmalarına yatkınlıkları, edindikleri bilgi ve bulguları paylaabilirle gibi özelliklerini dikkate alarak, onların başarıları hakkında karar vermelidir.

Demokrasi ve insan hakları dersleri bilindiği gibi liselerimizde 1999'dan itibaren uygulanmaya balanan birders. Amaç burada demokrasinin tanımını, insan haklarının tarihsel gelişimini ve buna benzer pek çok teorik ve üst bilgiyi aktarmak değil, demokratik ilkelerin günlük yaşamda uygulanıına kendi davranışlarıyla örnek olan öğrenciler yetiştirmek olmalı. Bu bağlamda öğrencinin gerçek yaşantısından yola çıkılarak verilen örnek olay ve durumlar için akıl yürütmelerine, düşünce üretmelerine ve bunları bir uzlaı ortamında birbirleriyle paylamalarına, bir-

birlerine aktarmalarına fırsat ve olanak tanınmalıdır. Sınıflarda demokratik ortamlar yaratılmalı, sınıf yönetim yaklaşımına büyük zen gösterilmeli. Böyle sınıf ortamlarının da temel amacı gerçekten karşılıklı saygı, hoşgörü, sorumluluk duygusu ve dürüstlük adalet, öğrencinin kendisini ifade etmesinden kaynaklanan, giderek yaşam içerisinde zgven duygusunun, empatinin gelişmesi ve nitelikli demokrat bireyler olması. Sanıyorum bütün bu yöntemlerin yaşama geçirilmesiyle birlikte demokrasiyi özümsemiş, etik değerleri gelişmiş, insana, insan onuruna saygı duyan kendisiyle, ailesiyle, toplumla barışık bireyler. Öyle sanıyorum ve temenni ediyorum ki toplumsal gnencin de temel unsurları olacaktır.

Değerli konuklar, demokrasinin toplumun tüm kesimlerinde kurumsallaşması bu konudaki duyarlılığın harekete geçirilmesi için okulun bu anlamdaki dönüşümü demokratikleşmesi, demokratik yurttaş bilincinin eğitim yoluyla kazandırılması kesinlikle yadsınamaz bir gerçek. Böyle bir eğitim daha öncede ifade ettiğimiz gibi zgr, yaratıcı, sorumlu, başkalarının haklarına saygılı, kendi sorunlarına çözümler üretebilen, ülke kalkınmasına ve ekonomisine katkıda bulunan, yurttaşların yetişmesine olanak verecektir. Bakanlığımızca bu bağlamda çalışmalar yoğun şekilde devam ediyor. Bir de işin başka boyutu; bu hedeflere ulaşmak için yesi olduğumuz Avrupa Konseyi ülkelerince de 2001 yılında uygulamaya başlattığımız demokratik yurttaşlık eğitimi projesi çalışmaları yoğun şekilde sürdürülüyor. Bu çalışmalarda katılımcılık esası ile bakanlığımızın tüm ilgili birimleri müfettişler, okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, hepsinden önemlisi Avrupa Birliği sürecinde sivil toplum örgütleriyle yoğun şekilde bir iş birliğini eş güdüm içinde niversitelerimizde, diğer bakanlıkların ilgili birimleriyle oluşturduğumuz gruplarca ğretim programlarının yeniden yapılandırılması, eğitsel materyal üretilmesi mevcut mevzuatın tümüyle incelenmesi Avrupa Birliğine uyumunun sağlanması, okullarda demokratik yurttaşlık eğitimi ni uygulamalarının gerçekleştirilebileceği yeni yapıların kurulması, ğretmen yetiştirmede kamuoyu duyarlılığının sürekli kılınması ve tüm okullarda yurttaşlık etkinliklerinin yaygınlaştırıl-

ması. Bu başlattığımız Avrupa Konseyi bünyesinde, onlarında desteklediği demokratik yurttaşlık eğitimi projesinin alt çalışma grupları. Yine sanıyorum çok yakında okullarımızı bir genelge ile duyurusu yapılacak. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 16 Ekim 2002 tarihinde kabul edilen demokratik yurttaşlık eğitimi tavsiye kararları ki, bizimde imzamızın olduğu Avrupa Konseyinin insan hakları çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerine, demokratik yurttaşlık eğitimi yoluyla geliştirmeyi amaçlayan insan hakları ve demokratik eğitiminde yol gösterici temel belgelerden birisi olan bu Avrupa Konseyi nerileri tavsiye kararları bir yandan bakanlığımızın internet web sayfasında açıklandı.

Son iki dakikamı da şu şekilde değerlendirebilir, kısa kısa öğretmenlerimize şu önerilerde bulunabilirim. Demokratik okul hedefine biraz daha yaklaşabilmek, okulun değişimini sağlamak, ğrenci katılımını ve başarısını artırmak için gerçektende ğrenci merkezli eğitim tüm okullarda benimsenmeli; ğrencelerin etkin, katılımcı, üretken, girişimci, sorun çözebilen bireyler olabilmeleri, onların aktif ve etkin eğitim ortamlarında yetişmelerini etkin kılmakta. Okullarda demokratik ortamlar yaratılmalı, öğrenciler okullarda bütün karar alma süreçlerine planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme boyutuyla katılmalılar. Okullarda ğrenci kurulları oluşturulmalı, öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılmaları desteklenmeli, okul bireyin içinde yaşadığı toplumun mutlu, üretken., başarılı bir yesi olmak için kazanacağı davranışların eğitimin alındığı bir kurum haline dönüşmeli, okul ve sınıf ortamlarında öğrenciler kendi görüş ve düşüncelerini çok rahatlıkla paylaşabilmeli, fikir üretebilmeli, öğretmenlerimiz bu konularda kesinlikle özendirici olmalı. Dersler ve diğer etkinlikler öğrencilerin ekip zihniyeti ve karşılıklı fikir paylaşmalarına fırsat tanıyacak grup çalışmalarına olanak verecek biçimde düzenlenmeli. Öğrenciler ortak olarak sorun çözme, problemleri saptayıp hedefe ulaşmak için birlikte hareket etme becerilerini kazanmalı. Sınıf ve okul kuralları öğrencilerin katılımlarıyla belirlenmeli. Öğrencilere kendi hak ve sorumlulukları anlatılmalı, hak arama bilinci verilmeli, öğrencilere arkadaşlarının haklarına sayđı göstermeleri, n

yargılı davranmamaları, yaş, cinsiyet, din, dil, ırk ve renk ayırımı yapmamaları gerektiği bilinci kazandırılmalı.

Okullar, öğrencilerin çevresiyle işbirliğinin sağlandığı sosyal yaşam merkezleri olmalı. Sosyal yaşama ait kazanımların elde edilmesinde öğrencilerin uzun saatlerinin geçirdiği okulların konumu da çok önemli. Okulların estetik, sıcak ve rahat ortamlar olması ayrıca okullardaki sıra düzeninin, oturma biçiminin, öğrencilerin katılımına etkileşim ve iletişime olanak sağlayacak biçimde bir düzene getirilmesi sağlanmalı. Öğrencilerin yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde etkinlikler düzenlemeleri ve bunlara katılmaları özendirilmeli. Öğrencilerimizin ürün elde etmeleri sağlanmalı, gerçekleştirdiği ürün ve etkinliklerin sonuçlarını sergileyerek bütün okulca takdir edilmeli, öğretmenler tarafından takdir edilmeli ve ödüllendirilmen diye de düşünüyorum. Yapılan etkinlikler herkesin aynı sonuca vardığı aktiviteler değil, gerçek sorunlara ait araştırmalar olmalı.

Öğrencilerin zihinsel gelişlerini desteklemek, kendilerini anlatma becerilerini geliştirmek için satranç klüpleri, *fotoğraf* klüpleri, zeka oyunları kulübü, bilim kulübü, felsefe kulübü, çevre, bilişim, kültür ve sanat sorun çözme yaratıcı düşünme kulüpleri için adımlar atılmalı projeler üretilmeli. Öğrencilere verilecek ev ve dönem ödevleri güncel konuları içermeli ve aynı zamanda öğrencilerin kişilik gelişimlerine etkili olan ve onların sosyalleşmelerini sağlayan konulardan seçilmeli, onların gözlem, araştırma ve keşfetme yeteneklerinin ortaya çıkarmalıdır. Bütün bu önerilerden sonra son olarak şunu ifade etmek istiyorum ki; okullar gerçekten demokrasi eğitim için en temel birimlerdir. Bütün bu dönüşümler gerçekleştirildiğinde okullar öğrencilerin mutlu, sağlıklı, başarılı biçimde kendilerini gerçekleştirebildikleri, demokrasi, insan hakları, sevgi, saygı ve hoşgörü bağlamında birey olma bilincine ulaştıkları kurumlar olarak gerçek işlevlerine kavuşacaklardır. Ayrıca okullar çevreleriyle birlikte sosyal yaşam merkezleri olarak eğitimle ilgili tüm kesimlerin katılımlarına ve kullanımlarına olanak verecek şekilde yeniden yapılandırılarak demokratik okul ortamlarının gerçekleşmesi sağlanabilecektir. Teşekkür ediyorum.

Emiraii ŐİMŐEK (EĞİTİM SEN Genel Sekreteri)

Teşekkür ediyorum. Bende tüm arkadaŐlarımı selamlayarak başlamak istiyorum. Elbette ki toplumun tüm kesimleri, demokratikleşme, demokrasi eğitimin demokratikleşmesi ve okulda demokrasi- nin oluşmasında hemfikir ise o zaman çok fazla bir problem yok demektir. Elbette ki biz çalışanlar, emekçilerin tarafı olarak demokrasiye en çok ihtiyaç duyan, karŐımızdaki güçlü işveren yapısına karşı mücadele eden bir örgüt olarak yaşamın her alanında demokrasiyi savunmanın en tabi iŐlevimiz olduğunu düşünüyorum. Bu noktada çok fazla bir problem yoktur sanırım. Fakat gerçek böyle mi bir dönüp bakmak lazım. Gerçekten toplumun tüm kesimleri demokrasi noktasında bir konsensüs sağlanmış bunun gerçekten bir demokrasi bilinci oluşmuş, bir kültüre dönüŐmüŐ ve yaşamın her alanında uygulanmaya çalışılıyor mu? Biraz buraya dönüp bakmak lazım. Ben çok fazla konumdan kopmadan işin pratik boyutuna dönmek istiyorum.

126

Değerli arkadaşlar bir ülkenin ve toplumun demokratikleşmesine en iyi örneklerden birisi o ülkenin okullarında verilen eğitimidir. Eğer eğitim demokratik öğeler taŐıyorsa, demokratik bir yurttaş yetiŐtirmeye yönelik ise orada gerçekten sağlıklı bir eğitim verildiğini ve o ülkenin demokratik bir ülke olduğunu söyleyebiliriz. Dönüp bakalım gerçekten böyle mi? Eğer bir ülkede yoksullarla zenginlerin yani çeşitli tabakalardan insanların, aynı düzeydeki ğretim sürecinde farklı eğitim kurumlarında öğrenim görüyorlarsa, hele bu elit tabaka farklı zengin ailelerden ve çeşitli siyasal tabakalardan gelen kişilerden oluŐuyorsa, o ülkede bu eğitimin verilmiş olması bile, o ülkede ne demokrasiden ne demokratikleşmeden ne de demokratik eğitimden söz etmemizi güçleŐtirmektedir. Halbuki, okullar gerçekten toplumun çeşitli sosyal tabakalarından insanların bir araya getirildiği, çocukların bir araya getirildiği ve onların çeşitli elemelerden sonra, çeşitli roller üstlenmesi, çeşitli roller verilerek topluma kazandırıldığı yerlerdir.

Aslında okullar, çok eşit koşullarda yani eşitliğin sağlanabileceği ortamlardır. Özel okullar veya çok programlı okullar vb ile zaten demokrasi anlayışı başlangıçta fırsat eşitliği yok edilerek gündem-

den kaldırılıyor diye düşünüyorum. Değerli arkadaşlar, sadece ekonomik farklılıklarla bu ortadan kalkmıyor. Kültürel farklılıklar, milliyetçi bakış açıları ve diğer yaklaşımlarla da bu durumu gözlemlemek mümkündür. Bir toplumda gerçekten 7-8 yaşma kadar belli bir kelime hazinesine ulaşmış çocukların 7-8 yaşında kendi o kazanmış oldukları kelime hazinesi yok sayılarak, yani pedagojik bir katliam gerçekleştirilerek, farklı bir eğitim sürecine dahil edilmesi fırsat eşitliğini engellemiyor mu?

Değerli arkadaşlar, özellikle kitle demokrasisi olsun, halk demokrasisi olsun ya da çağdaş demokrasi diye tanımlanan demokrasi olsun Mustafa Hocam bugün güçlü demokrasi dedi. Hangisine bakarsanız bakın burada temel işlevlerden birisi eğitim eşitliğine ve başarıya dayanır. Yani eğitim eşitliği ve başarı yoksa orada demokrasiden çok fazla söz etmek olanaklı değildir. Tabi sadece demokrasi demek eğitim eşitliği ve başarı demek değildir. Toplumun tüm bireylerinin sisteme katılımı demektir. Doğrudan katılımı demektir. Toplumun tüm kesimlerinin, örgütlenip sisteme karşı örgütlenme haklarını ve çıkarlarını savunması demektir. Demokrasi daha buna benzer birçok anlam yükleyebilir, çeşitli ilkeler sayabiliriz diye düşünüyorum.

Fransız devrimci Dalton özellikle eğitim ile ilgili şunu söylüyor. *"Halk için temel gereksinimlerden birincisi ekmek, ekmekten sonra eğitim gelir"* diyor. Tabi ki bunu söylerken herhalde dogmatik bir eğitimden değil, demokratik bir eğitimden söz ediyor. Demokrasi ile özellikle eğitim ve demokrasi arasında da böyle doğrudan bir ilişki olduğunu düşünüyoruz. Yani eğitim olmazsa demokrasi, demokrasi olmazsa demokratik bir eğitim olması mümkün değildir. Okul sistemi içinde de olup bitenler ise okulu doğrudan ilgilendiren eğitim sistemi ve demokrasi gibi kavramlara gerekli kavramlar yüklenmeden anlaşılabilir diye düşünüyorum.

Özellikle demokratik bir okul modeli oluşturmak, ancak demokrasinin toplumsal yapıya, toplumun en küçük birimine kadar egemen kılınmasıyla olanaklıdır. Yani toplumda biraz önce arkadaşlarında ifade ettiği bir demokrasi bilincinin yaratılmasında okulun

birinci derecede bir işlevinin olduğunu düşünüyorum. Yine eğitim olayında yaygın olan görüş, demokrasiyi karar ve eylem süreçlerinde gerçekleştirmektir. Yani karar ve eylem süreçlerinde de okul hayatında demokratik davranış biçiminin, kolektif karar alma biçiminin okul süreçleri içerisinde de gerçekleşmesi gerekir. Yine okul sistemleri içerisinde çeşitli demokratik etkinlik tartışmaları yürütülebilir. Ancak, eninde sonunda insanların hepsinin politik güçte bir paylarının olması düşüncesi kendi temelleri üzerinde oturan bir düşünce olmalıdır. Özellikle demokraside temel kuralardan birisi, gerçekten doğru bilgilenme ve akılcı yargılara varabilmektir. Özellikle demokratik toplumda bunu sağlayacak kurumların başında okul gelir. Okulun burada doğru bilgilendirme ve bu bilgilerle toplumsal yaşam hakkında akılcı yargılara varabilme gücüne de erişmesi gerekir. Okulların amaçlarından birisi olarak toplumsal ekonomik uygulamaları sürekli kılma gibi bir amacı olduğunu da söyleyebiliriz.

128

Bizler ğretmenler olarak gerçekten idealist insanlarız. Tüm bu sorunların gerçekten okul sistemi içerisinde çözülebileceğine inanıyoruz. Bunun içinde biz yüzyıllardır bir mücadele içindeyiz. şu bir gerçektir ki, Okul yapısı toplumsal, ekonomik, siyasal yapıdan bağımsız değildir. Bunlarla doğrudan ilişkileri vardır, karşılıklı etkileşim söz konusudur. şimdi okulun özellikle toplumdaki rolünün temel rollerden birisinin sosyalleştirme olduğunu görüyoruz. Sosyalleştirme ise toplumdaki belli statülerin rol dağılımlarının daha çok mesleklerin dağılımıdır. Okulun böyle bir işlevi vardır. Temel toplumsal bir işlevi vardır. İşte burada okul bu işlevi yerine getirirken, gerçekten ne derecede doğru konumlanmıştır ve bu yapıya uygun demokratik bir anlayış sergilemiştir. Biraz bunlar üzeride yoğunlaşmak gerekir.

Okulun toplumunun gelişme sürecini etkileyerek toplumsal süreci bir bütün olarak etkileme noktasında kendi dışındaki üç temel görevi vardır..

1. Kültürel süreci etkileme; Yani bir toplumda var olan kültürün değişimini dönüşümünü srekleştirmesini kurumsallaştırır. Ya-zısıyla, diliyle o toplumdaki değerler sistemini geliştirmesini

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

sistemli bir Şekilde gelişimini sağlar okul sistemi. Toplumda böyle bir işleve sahiptir.

2. ŐeŐitli bilgi ve beceriler kazandırarak toplumumda ŐeŐitli mesleklerin dağılımını sağlanır, becerilerin kazanılmasını sağlar.
3. Toplumsal bütünleŐmeyi ve kaynaŐmayı sağlamak yönünde oldukça etkilidir. .

Burada özellikle üçüncü noktadan itibaren baktığımız zaman mevcut sistemler elbette toplumun toplumsal bütünleŐme ve kaynaŐma adına eleştirel yanı olabilir. Her yönetim, özellikle kendi sistemini yeniden okul sistemi içerisinde üretmeye çalıŐır. Ama burada Şu sonuç çıkartılabilir. Demek ki okul sisteminin böyle politik bir fonksiyonu da vardır diye bir sonuca varılabilir. Şu bir gerçektir arkadaşlar. Toplumsal ekonomik yapıdaki bu özelliklerin yani devlet dahil bütün toplumsal kurumlara da yansyacağı açıktır. İnsanlık tarihi tamamen bu örneklerle doludur. Ortaçağda özellikle okullarda devlet kurmak isteyenler okullarda ilkin huku okutmuŐlardır. ŐađdaŐ toplumlar dediğimiz toplumlarda da sistemler gerçekten giderek okul üzerinde ekonomik, sosyal, siyasal kendi sistemini sürdürmeye yönelik baskılar uygulamaktadır. Peki gerçekten okul, bu eleŐtirisel bakış açısıyla baktığımızda tamamıyla sistemin hegemonik varlığını sürdüren bir araçtır diyebilir miyiz?. Böyle bir tanımlama doğrudur. Fakat okul, toplumla da çok iice geçen bir yapıdır. Yani bir başka deyimle toplumun aynasıdır. Tamamıyla böyle demek sınırlandırmakta çok doğru değildir. Ancak en azından bu dar kapsam içinde yaklaŐmamak gerekir yani sistemin bazen istemediği, gerçekten ynlendiremediği bir çok değişim dönüŐümlerinde dışarıda toplumsal değişim dönüŐümlerinde okulu veya okulun bire bir etkilediğine tanık olabiliriz.

Bu kavramlardan hareketle okulda demokrasiye gelince gerçekten bir çok vurgu yapıldı. Ben tekrara girmek istemiyorum ama birçok noktanın özellikle eğitim emekçileri açısından da önemli olduğunu düşünüyorum. Şimdi demokrasi tanımları yapıldı, tartışma, karar alma, eyleme uygulama süreçleridir diye özellikle belirtildi. Gerçekten arkadaşlar okullarda özellikle karar alma süreçleri dediğimiz zaman bugün ğretmen kurullarında son 20 yıldır karar-

lar alıyoruz. Yani karar süreçleri içerisinde bir biçimde öğretmenler katıldı. Ama 20 yıldır görüldü ki; öğretmen gerçekten karar alma süreçlerinde bulunmasının çok fazla bir anlamı da yok. Şimdi size ters gelecek biliyorum söylediğim birazdan açacağım. Söz konusu olan öncelikle yönetime katılmadır, ikincisi karar alma süreçleri ve yönetime katılmadır. Veliler, göreceli olarak baktığımızda çeşitli biçimlerde okullarda yönetimlere de katılıyorlar aslında. Okul aile birlikleri, okul koruma dernekleri ya da okulu sevenler dernekleri vs. kurumlar aracılığıyla yönetime de bir biçimde katılıyorlar gibi görünüyor. Şimdi gerçek böyle mi? Gerçek böyle değil arkadaşlar. Okulda hangi karar süreçlerine katılmalıdır? Politikanın oluşum süreçlerine mi katılmalıdır emekçiler, yoksa politikanın uygulanma süreçlerine mi katılmalıdır? Bizim öğretmenler kurullarımızda öğretmen arkadaşlarımız politikanın oluşum süreçlerine katılmazlar. Daha çok oluşan politikayı uygulama süreçlerine, müdahale edilmeye çalışılırlar bununda şeklini biçimini tamamıyla merkezi otorite tarafından o hiyerarşi tarafından gönderilen genelgeler, tebliğler belirler.

Demek ki bizim eğitim emekçileri olarak, eğer okulda demokrasi diyorsak, birincisi karar alma sürecinde politikanın oluşum süreçlerinde bulunmalıyız. Elbette ki uygulama süreçleri de ekip işidir. Ekip ruhuyla hareket edilmesi lazım. Bu da yaygınlaştırılmalıdır. Birinci noktadaki temel eksikliğin burası olduğunu düşünüyoruz. Bu uygulamaya toplumundaki demokrasi anlayışıyla paralel olarak geçilmiştir. Çok merkezi hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Bu yapı her şeye kendisi karar vermek istiyor. En alta kadar böyle yönlendirmek istiyor ve böyle bir süreç işletiliyor. Tartışma ortamları konusuna gelince; tartışma ortamları hemen kesilir okullarımızda. Neyle kesilir? Yine biraz önce ifade ettiğim bu genelgelerle, tebliğlerle kesilir. Evet öğretmen arkadaşım siz öyle diyorsunuz ama burada böyle yazıyor. Şimdi burada tartışma süreci kesiliyor. Özgür bir tartışma sürecinin olmadığı bir ortamda özgür kararlar alabilme ve uygulayabilme şansı çok fazla yoktur. İşte bunun için öğretmen arkadaşlarımız öğretmenler kurulunda alınan kararlarda bile yeterince kendini içinde hissetmemiştir. İşte bunun için gerçekten okul aile birlikleri en azından orada yönetici sonuçta okul

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

aile birlikleri hatta koruma dernekleri için bile ifade edilebilir. Oluşturulan koruma dernekleri için bile ifade edilebilir.

şimdi bizde yeni bir uygulama başlatıldı. Biraz önce ifade edildiği gibi, OGYE ya da Müfredat Laboratuvar Okulları işte bu katılımcılık boyutunu ön plana çıkartarak buradan doğru yeniden belli bir amaca yöneliyor. şimdi gelinen amaç gerçekten okulu demokratikleştirmek mi? Soruyorum Talim Terbiyenin de çalışmaları var diğer kurumlarımızın da çalışmaları bulunuyor? Bu noktada amaç eğitimi tamamıyla piyasalaştırmaktır. Eğitimi kamusal bir hizmet olmaktan çıkartmaktır. Bu uygulamalar, eğitimin giderlerini halkın üzerine, velilerin üzerine nasıl yıkarım bunun projesidir. Ama bu ne adı altında yapılıyor? Katılımcılık adı altında yapılıyor. Katılımcılık derken 70-80 yıldır kafamıza hep cop yemişiz. Demokrasi deyince katılımcı deyince bizim üyelerimizin bile gerçekten ciddi biçimde ilgilerini çekmektedir. Böyle olduğu içinde olayın bu boyutu düşünülmeden birden TKY içinde, kalite çemberleri içerisinde kendimizi bulabilmekteyiz.

131

Değerli arkadaşlar, okulda demokrasinin temel engellerinden birisinde gerçekten yönetim anlayışıdır. Özellikle bu yönetim anlayışını vurgulamak istiyorum. Okul yöneticisi, idarecisi kendisini mevcut sistemin savunucusu daha doğrusu uygulayıcısı olarak görmektedir. Kendi zgr düşüncelerini dahi sistem içerisine katmamaktadır. Böyle olduğu için kendisini sistemin savunucusu olarak hissettiği için de okuldan doğru gerçekten yenileşme değişim dönüşüm anlamında gelen bir çok yaklaşımı kuşku ile karşılamaktadır. Bunun içindir ki yıllardır özellikle eğitim emekçilerinin gerçekten iş yerlerinde dile getirdiği sorunlarının bir çoğuna da kuşkuyla yaklaşılmıştır. Genel olarak bu yaklaşımlar içerisinde bir çok nerileri iş yerlerinde yeterince değerlendirememiştir. Ancak biz örgütsel süreçlerimizle daha çok örgütlenerek bu süreçlerin nn atıktık.

Değerli arkadaşlarım, özellikle okulda demokrasi konusunda da bir vurgu yapmak gereği duyuyorum. şimdi okulda demokraside, demokrasinin uygulanmasında bir çok engel bulunmaktadır. Bir kere okullarımızda biraz önce belirttiğim gibi çalışanlar açısından

belki okul bileşenleri açısından olmayan bir ortam öğretmenle öğrenci arasındaki yetkinlik farklılıklarından, seviye farklılığından kaynaklı çeşitli sosyal farklılıklarından kaynaklı, okulun bir bütün olarak kurallar ve gelenekler topluluğunun uygulandığı bir alan olmasından kaynaklı, bir çok engeller söz konusudur. Bu engeller içerisinde gerçekten sağlıklı bir iletişim ve etkileşimin olduğu söylenemez. Bunun sağlandığı çok fazla pedagoğ örnekleri söz konusu değildir. Şimdi burada özellikle yapılması gereken demokrasi-lerde neden ve nasıl sorularını geliştirmektir. Okul içerisinde tartışma ortamını zenginleştirmek, bunun platformlarını yaratmak gereklidir. Özellikle de bu aşamada okul konseyleri ve Okul komiteleri benzeri oluşumlar oluşturulabilir.

Çok pratik bir iki şey söyleyip bitirmek istiyorum. Öğrenci gerçekten okuldaki politikalar ile ilgili sorular sorabilmeli, okuldaki bu politikaların uygulanması ile ilgili sorular sorabilmelidir. Çeşitli forumlar, konferanslar, tartışma süreçleri olabilmeli ve bu tartışma süreçleri sonucunda referandumlar yapılabilirdir. Gerçekten biz okulu bir mikro toplum olarak kabul edersek, demokrasi bilincini, demokrasi kültürünün yaşam bulacağı alanlar olarak kabul ediyorsak, bu süreçlerin okullarda çok sağlıklı gelişmesi gerekir diye düşünüyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Birgöl Ayman GÜLER

Emirali Bey'in söylediği o yapı, OCYE eğitim bölgeleri bize ne kadar eğitim politikasını tartıştırıyor. Yapıları, 1990 yılında Milli Eğitimi Geliştirme Proje kredisi alındı. Aslında başlayan bir yapı. Dünya Bankasından 300.000.000 \$'lık Milli Eğitimi Geliştirme Projesine aldığında Türkiye 208 adet, aklımda yanlış kalmadıysa, okulda MLO (Müfredat Laboratuvarı Okulu) uygulaması başlattı. O Projenin kapsamında bu OGYE'ler Toplam Kalite Yönetimi teknikleri ilk denemeler olarak bizim yaşamımıza girdi. MLO'larm yönetiminde kurullar oluşturulduğunda buraya, yörenin eğer varsa Sanayi Odası Temsilcisi, yoksa ileri geleni çağırıldı. Hatta daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı ihmal etmeyin bunları kurullarınıza mutlaka katın diye okul müdürlerine emir verdi. O yapının içerisinde okul müdürü, yörenin ileri gelen zengininin orada var olu-

şuna "bakanlık para vermiyor bak kalorifer yakamıyoruz. Bunlardan para alacağız, O yüzden geliyorlar" diye baktı. İleri gelen de "şimdi müdür benden gene para isteyecek" diye mümkün olduğu kadar o sistemde yer almaktan kaçtı. Bu bizim ülkemizin gerçeği olarak sermaye kesiminin okul politikasında yer alma örneğidir. Çok bize özgü.

MLO sistemi için 1998 yılında Dünya Bankası'ndan Temel Eğitim Projesi kredisi alındı ve bu sistem Türkiye geneline yaygınlaştırıldı. 2002'de en son yine yüklüce bir kredi miktarıyla temel eğitim proje kredisi aldık. Şimdi "okul yönetişimi" adı verilen demokratik okul modeli tüm okullarda derinleştirilmeye çalışılıyor. Model son derece nettir. Demokratik Okul Modeli olarak gündeme konuyor. Demokrasinin şartı, toplumun en üretken gücü, liberallere göre özel sektördür, sermayedir. Her OGYE içerisinde bürokrasi-sermaye beraberliği sağlanıyor. Ama sermaye kimi zaman oda yoksa doğrudan doğruya iş adamı kılığıyla geliyor. Eğer oda varsa TOBB kılığında o sandalyelerde yer alıyor. Bu liberalizmin demokratik okul projesidir. Okul düzeyinde ortaya çıkarılışıdır.

Bugünkü "bunlar gelsin biraz para alırız onlardan" diyen okul müdürü" ya da "gene para isteyecekler" diye kaçan yerel ileri gelen bizi hiç aldatmamalıdır. Çünkü GATS anlaşmasına Türkiye imza attı. Orada ilköğretim sistemi dahil, özelleştirme politikası için engelsiz sınırsız alan ilan edildi. Liberalizasyon alanlarını bir kere daha genişleterek, GATS'ta liberalize edeceğim dediğiniz alanı daraltamazsınız. Dünyada bir sağlık sektöründe, iki eğitim sektöründe Amerikan sermayesi ve Avrupa sermayesi akacak yer arıyor. Mümkünse örgün eğitimde, değilse başlangıç için yaygın eğitimde pazar arayışı inanılmaz boyutlara ulaşmış durumda. GATS, Türkiye pazarının hükümetler tarafından onlara açıldığı anlaşmadır. Yani OGYE'ler de özelleştirmenin belli bir noktaya gelmesinden sonra, açık olarak izi düşürülmüş olan sermayenin, yerli ya da yabancı şirket temsilcilerinin sandalyeleri olarak hazırlanıyor. Bu çerçeve içerisinde demokratik okul; evet liberal için demokrasi, iktidarın kararının doğrudan doğruya özel sektöre sermayeye verildiği modeldir. Yönetişim modelini de getiriyor, "ka-

tılımcı" bir model. Katılımcı, ama sermayenin iktidara taşınmasını sağlayan bir katılım modeli. Orada sendikamla, ğrencimle, velimle yer almamın ne kadar anlamlı olabileceğini en iyi bu heyet takdir eder. Bu modele karşı son derece pratik yöntemler, karşı cevaplar geliştirmek gerekiyor. O karşı cevaplar, önemli bir tartışma noktası oluşturuyor.

Artık Genel ilkeleri sınırlayan bir demokratik okuldan bahsetmenin ağı geçti. Çünkü önümüzde çok somut günü belirleyen sermayeye ait demokratik okul modeli var. Yine bir kez daha kendi modelimizi koymaktansa koyulmuş bir modele karşı eleştiri noktasına düştük. Bana kalırsa toplumsal muhalefetteki sendikal açıdan bulunduğumuz geri noktayı bir kez daha bu örnek bize açık olarak gösterdi. Buna karşı alternatifi geliştirmek maalesef gene başlangıç olacak. Ama z alternatifi ortaya koymak için belki başlangıç noktası oluşturacak. şimdi soru-cevap bölümüne geçiyoruz.

Tülin POLAT

134

Sorular bu toplantıda olması gereken tartışılması gereken konuları dile getiriyor. Füsun Hanımdı galiba bir takım şeyler sıraladı. Emirali dostum, böyle bahsedebilirim herhalde, siyasi pratiğin verdiği deneyimle sesini çok farklı kullanarak sonuçta aynı şeyleri söyledi. Dolayısıyla biz şu noktadayız. Herkes aynı şeyi söylüyor. Karar koyucusu, bakanlık yetkilisi, sendika yetkilisi, ğretmeni, annesi, babası herkes aynı şeyi söylüyor. Çocuklarda aynı şeyi söylüyor, istiyor. Buraya gelmeden bir hafta önce otobüsle bir yere gidiyordum. Ben gerçek bir eğitim emekisiyim bana göre çünkü 30 yıl alışım ksur hani zal'ın oğlunun yok ama gerçek anlamda benim dikili bir ağacım yok. Otobüsle bir yerden bir yere giderken, yanımda iki genç konuşuyor. Konuşmalarından anlıyorum niversiteye giriş sınavı aşamasındalar. Dershanelerden bahsettiler, oradan bahsettiler, buradan bahsettiler dedi sonra ocuk arkadaşına "ya gençliğimiz okullarda çürüyüp gidiyor" dedi. şimdi bakın işin zeti burada. Bana göre eğer ğrenci okulu böyle algılıyorsa, okula böyle gidiyorsa, biz zaten bütün isteklerimize rağmen bir yerde hata yapıyoruz. Yoksa istekleri dinlediğinizde, herkes doğruyu görmüş oluyor.

Sokrates yazılı kültüre geçişte inanılmaz karşı koyuş içinde olmuş. "Eyvah biz şimdi tembelleşeceğiz beyin bilgiyi aklında tutma çabasından yoksun kalacağız" diye yazılı kültüre geçişte karşı koymuş Sokrates. şimdi biz bugün baktığımızda ne tutucu bir durum diyebiliriz. Elektronik devrim denilen sanayi sonrası devrimle ilgili kaygılarım yanlış anlaşılmayı önlemesi için burada tekrar etme gereğini duyuyorum. Yani Dünya Bankasının gelerek ülkeyi bilgisayarla donatması, dolayısıyla Türkiye sermayenin yeni pazarı olarak sunulması, gibi bir niyetim asla olmaz. Eğer ğretmen öğrencinin özgüvenini sarsıyorsa bir ezme durumu içindedir. Ezen dir yani. Eğitim emekçilerinin hepsi ezilen değil. Eğer yönetici, müdür, öğretmenin özgüvenini sarsıcı tutum içindeyse ezendir. Eğer ğretmen öğretmene olan iletişimde böyle bir şey varsa ğretmen meslektaşını ezliyordur. Trakya niversitesinde yapılan bir araştırma okullarda dersler arasında, fark olduğunu dolayısıyla öğretmenler arasında fark olduğunu ortaya koyuyor. Doğru, matematik dersinin yanında spor dersinin, müzik dersinin değerini aynı olamıyor. O zaman Matematik ğretmeni belki müzik öğretmeninden daha iyi oluyor. Ben 7 yıl okul aile birliği yeliği yaptım. On ksur yılda dekanımız ve dekan yardımcımız bile İstanbul niversitesinin her fakültesinin öğrencisinin siyasal, kültürel, düşünsel anlamda gerçekleştirdiği her etkinliğin sorumluluğunu taşıyan bir kişiyim. Dolayısıyla bu pratiklere yabancı değilim. Ama biz çok geç nüfusu olan bir toplumuz. Bu bizim müthiş bir zenginliğimiz, ancak 2030 yılında bitecek. Araştırmalar bunu ortaya koyuyor, Avrupa'nın en geç nüfuslu toplumuyuz. Müthiş bir dinamiklik ve bu sözünü ettiğim etkinliklerde de hayranlığın ötesinde beni hayrete düşürecek geler görüyorum. Eleştirdiğimiz eğitim sistemi içinde. Ama 2030'da yapılan bir araştırmanın yalancısıyım. 2030'da nüfus artımının hızı hesap edilerek bitecek bu Avrupa'nın nüfusuna yaklaşık bir nüfus ortaya koyacağız. Demek ki 30 senemiz var. Herhangi bir nedenle dil bağlamında da aynı şeyi söylüyorum ezme ezilme konusunda ama ısrar, Emir Ali kardeşim ona da değindi ısrar bir tek dil üzerinden yapılıyorsa, oda bir ezme durumudur. O da eleştirilen milliyetçiliğin başka bir resim içinde sürdürülmesidir. Çünkü ezen ezilen, emek sermaye çelişki-

sinin söz konusu olduğu zamanda toplumsal bakış açıları sınıflar arası çatışma bakış açısının belirleyenidir. Burada ne kültürel farklılıklar, ne cinsiyet farklılığı, ne etnik kimlik siyaseti yönlendirici olamaz. Olursa işte böyle önce bölerler sonra yönetirler. Eğer emek kesimi arasında kültürel farklılıklardan, cinsiyet farklılığından bölünmeler olursa buyurun çoğunluk erkeklerde. Şu anda biz demokrasi tartışıyoruz. 10 tane kadın ya var ya yok. Masada çoğunlukta'yız. Bende buradaki çoğunluğumuza dayanarak yeni bir bası-ki oluşturmaya başladım sözü uzatarak. Özür dilerim ama ilgi duyan arkadaşlarımla çıkışta, yemekte konuşmaya hazırım. Bundan büyük bir mutluluk duyarım. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Birgül Ayman GÜLER

Soruların büyük bir kısmı Füsün Hanım'a yöneldi. Buyurun lütfen.

Füsün KOKSAL

136

Teşekkür ediyorum sayın başkan. Ben de bir panelde Milli Eğitim Bakanlığı temsilcisi olmanın şu anda dayanılmaz yoğunluğunu yaşıyorum. Sanıyorum 3Q'a yaklaşan ve her biri yarım sayfa olan sorularla karşı karşıyayım. Ama hiç birini göz ardı etmeden tümünü okuyup sentezlemeye çalıştım. Bende sanıyorum Sayın Tülin Polat gibi genel bir yaklaşımla önce şunu ifade etmek istiyorum. Çok fazla vaktinizi almamak için 29 yıllık meslek yaşantımın yaklaşık 4 yılını kurul üyesi olarak Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nda temel felsefem tamamen üretmekten yana olan bir kişi olarak görevimi sürdürmeye çalıştım en iyi biçimde.

Burada bana yöneltilen, benim şahsımda Milli Eğitim Bakanlığı'na yöneltilen tüm eleştirileri, tüm soruları tüm bu sorunların giderilmesine yönelik olarak sizlerle tamamen aynı düşündüğümü ve bütün bunların giderilmesi için gerçekten çok önemli adımlar attığımızı ifade etmek isterim. Ancak bu arada benim de bazı öğretmenlerimize sitemlerim olacak. Burada soru olarak karşıma çıkan, örneğin bir fen bilgisi ders saatlerinden söz eden ya da bir demokrasi insan hakları dersinin yaklaşımlarından eleştirel biçimde söz eden sorularla karşılaştım. İzninizle şunu ifade etmek istiyorum.

Alanı olan fen bilgisinden örnek vererek tamamen sunumunun paralelinde söylemlerden yaşama geçirdiğimiz bir çalışma oldu. Yani öğrencinin demokratik ortamlarda kendini ortaya koyabileceği tüm yaklaşımlar, gerek öğretim programlarında gerekse bakanlığı ait ders kitaplarında ölçme değerlendirme yaklaşımlarında geceli gündüzlü bir çalışma ile ortaya konuldu.

Mesai saatleri sınırı tanımadan, biran önce öğrencilerimize çağdaş, yeni yöntemlerle uygulayabilecekleri, fen bilgisi dersini severek demokrasi ve insan haklarını gerçekten demokrasi ortamlarında ortaya koyarak işleyebilecekleri dersler olarak yoğun çaba sarf ettik, yoğun uğraş verdik. Fakat bu eğitimin odak noktası dediğimiz öğretim programları. Maalesef üzülererek söylüyorum. Bir çok öğretmenimizi ayrı tutuyorum. Bunlar zaten özlemle bu öğrencinin içindeki bu özgür ve yaratıcı düşünceyi ortaya çıkarmaya çalışan yöntemleri uygulayan öğretmenlerimiz. Ama birçoğu da elinin tersiyle bunu bir kenara bırakıp ansiklopedilerden öğrenciye not tutturup onları öğrenciye hala ezberlettiren öğretmenlerimiz de olduğunu üzülererek aldığımız değerlendirmelerden, yeni bildirimlerden edinmiş bulunuyorum. Ben top yekun bakanlık olarak yapılan bu çalışmaların, öğretmenlerimizce de sınıf mevcutları ya da olanaksızlıklar ya da kara tahta öne sürülmeden programı vizyonuyla, misyonuyla çok iyi sentezlendiğinde, öğretmenlerimizin hakikaten bu tür değişim aşamasında onlara biraz yük getirecek bir çaba sarf etmeleri gereken bir yaklaşımda olduğunu göreceklere. Ölçme yaklaşımları eleme sistemi deniyor. Ölçme yaklaşımlarında da öğrenci sayısı çok olan bir ülkede maalesef bu eleme sistemi olmak zorunda. Olmazsa olmaz bir koşul ama eğer bu yeni örneklerini ortaya koyduğumuz programlar tam olarak incelenirse, onlardaki ölçme değerlendirme yaklaşımlarında da çok önemli bir dönüşüm yaşandığı görülür. Öğrencinin bilgiyi kullanmasına, yorumlamasına olanak tanıyacak örnek çalışmalar yapıldı. Artık yavaş yavaş eleme sistemimizde yani sınav sistemimizde aynı zihniyetle hazırlanmış sorular var. Bütün bunların bu dönüşümün karşılanabilmesi biraz da öğretmenlerimizin çaba sarf etmelerini gerekli kılıyor.

Benim bu aşamada söyleyeceklerim bu kadar. 30 soru içinde özümsemeye çalıştım. Belki 1-2 saatlik bir zaman olsa hepsi için tek tek, uzun uzun konuşabiliriz. Ama yine de çözümler için sizlerle hep aynı düşünüyoruz. Her zaman için desteklerinizi bekliyoruz. ğretmenlerimizin katkısının fikirlerinin alınmadığından söz ediliyor. Efendim böyle bir Şey kesinlikle söz konusu değil. Artık bizim eğitim ğretim süreçlerinde yaptığımız tüm çalışmalarda bilimsel süreç izleniyor, ihtiyaç analizi çalışmaları yapıyoruz. Toplumun tüm kesimlerinden belki sizlere ulaşamıyoruz ama bir çok öğretmenimizden, velilerimizden, hatta mezun öğrencilerden, meslek odalarından, tüm kuruluşlardan görüşler olarak bire bir tartışarak müzakere yöntemleriyle bir noktaya ulaşmaya çalışıyoruz. Bu anlamda da katılımcılığın ilk adımları atıldı diyebilirim. Ben sabırlarınızı taşırmamak için sözlerime son veriyorum. Yine her zaman için karşılıklı bu konuları tartışmaya, konuşmaya aığım teşekkür ediyorum. Saygılar.

138

Emirali ŐİMŐEK

Ben beş dakika içerisinde bitireceğim arkadaşlar, yine zamana bağlı kalarak. Yalnız Tülin Hanımla anlaşamadığımız br nokta var onu ifade etmek istiyorum. Aslında belki aynı Şeyi ifade etmek istiyoruz ama farklı Şekilde ifade ediyoruz. Tülin Hanım bunu kastetmiyor kesinlikle bunu kastetmediğini biliyorum. Şu bir gerçektir ki, demokrasinin üzerindeki en büyük tehditlerden bir tanesi, özellikle yönetim erklerini elinde bulunduranlar açısından, bir takım fobiler yaratarak bunu da bütün topluma kanıksatıp, gerçekten bununla demokratik tutum ve davranışların nn kesmeye çalışmalarıdır. Örneğin bizde uygulanan bir konsept vardır. Nedir bunlar? Bölücülük ve Őeriat konseptidir. Yani bu konsept gereği söylediğimiz Şeyler egemen sınıfların içine gelmezse, anında o konsept içerisinde değerlendirir ve sizi sistem dışına itmeye çalışırlar.

Okulun toplumsal bir görevi vardır. Sosyal görevini, toplumsal görevini yerine getirmek zorundadır. Ailede verilen bir takım bilgiler, örneğin din bunun içindedir. Kültürel yapı bunun içindedir. Aileden verilen bu tür bilgilerin daha sistemli bir Şekilde okul ak-

tararak kurumsallaştırır. Şu genel genel bir doğrudur; siz gerçekten kültürel farklılıkları, kültürel zenginlikleri eğer okul sistemi içerisinde daha da zenginleştirmez ve kurumsallaştırmazsanız, bir kültürün katliamını gerçekleştirmiş olursunuz. Bu aynı zamanda bireyin de katliamıdır. Okul içerisinde onun kültürel varlığını devam ettirememesinin engellenmesidir. Bu bağlamda bu kültürel farklılıkların, bir kültürün aktarıcısıyla okul, kültürel farklılıkları gözetip okul sistemi içerisinde değerlendirmesi gerekir.

Okuldaki demokrasinin engellerinin önündeki en büyük engel noktalarından birisi şiddettir. Bu da egemen yapılanmanın gerçekten okula kadar inmiş bir biçimdir. Yani okulda dahi o anlayışın devamıdır. Örneğin okulda biz bir takım bilgi ve becerileri ilkin zorla, baskıyla kabul ettirmeye çalışırız. Bazen bunun oranı artar şiddete dönüşür. Sonuç itibarıyla Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası olarak bu konuda çeşitli yayınlar yayınladık. Bu yayınlarla burada yeni bir kültürü yaratmaya çalışıyoruz ve buna biz bu kültüre Eğitim-Sen'li kültürü diyoruz. Eğitim-Sen'li kültürü dediğimiz bu yaklaşım tam anlamda demokratik eğitimci kültürü, demokrasi kültürüdür. Bunu yerleştirmeye çalışıyoruz.

Söylediklerimin sistemli bir şekilde tekrar altını çizmek istiyorum. Eğitim programları eleştirici düşünce ve yaratıcılığı geliştirecek biçimde yeniden hazırlanmalıdır. Ders kitapları bunu sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Tüm okul bileşenleri yönetici, öğretmen, öğrenci, çalışanlar arasında demokrasiye karşı köklü bir bilinç ve inanç geliştirilmelidir. Demokrasi için demokratik ilkesi yaşama geçirilmelidir. Özellikle bunu vurgulamak istiyorum. Okullardaki yönetim ve denetim uygulamalar daha çağdaş hale getirilmelidir. Okullarda demokrasi eğitimi yaygınlaştırılarak hayata geçirilmelidir. Her okulun yapısı içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde öğrenci, öğretmen, çalışanlar ve öğrenci velilerinin de içinde yer alacağı kurullar, konseyler oluşturulmalıdır. Ancak bu kurullar, Toplam Kalite, OGYE gibi eğitim piyasalaştırmayı ve özelleştirmeyi amaçlayan değil, eğitimi bütün bireyler için temel bir insan hakkı olarak gören kurullar olmalıdır.

Ŗimdi özellikle bunları da vurguladıktan sonra beni gerçekten sabırla dinlediğiniz için hepinize teŖekkr ediyorum.

Prof. Dr. Birgl Ayman GÜLER

Değerli arkadaŖlar, panelin bir genel toparlamasını yapalım arzu ederseniz. Demokratik okul meselesini biz panel boyunca daha çok demokratik okul içi mesele diye gördük. Oysa ilkelerimiz okulun içinden gelmiyor. Birincisi, "fırsat eŖitliđi sunan bir sistemde demokratik okul". Bu Sayın Haize'nin konuŖmasının ilk cmlesiydi. Demokratik bir okulun n Ŗartı fırsat eŖitliđi sunan bir toplumsal sistemdir. O halde demokratik okul dediğimizde taleplerimiz aslında politika düzeyinden baŖladıđı görülür. Fırsat eŖitliđi sunan sistem kuŖkusuz eğitimin kamu hizmeti olarak görüldüğü, kamusallaŖtırıldıđı, zelleŖtirme politikasına son verilmiŖ, ticarileŖmeye son verilmiŖ bir sistem yaratmayı gerektirir. Fırsat eŖitliđi için kamu hizmeti olarak eğitim sistemi talebimiz var. Fırsat eŖitliđi sunan bir genel ortamda, okulun kendi örgütlenmesi bakımından dört temel unsur sayılabilir. Bu unsurlardan birisi olan ğretmen istihdamı sistemi burada gündeme gelmedi.

140

Eğer ğretmen istihdamı bir kamu hizmeti ise, eğitim memuriyet rejimi içerisinde gerekleŖtirilmesi gerektirir. Kamu hizmeti memurluk kadrosu üzerinde yükselir. Ama eğitim eğer özel hizmet olarak organize ediliyorsa, kadro sistemi kamu görevliliği sistemi iŖe yaramayacaktır. Onu çağıran model performans değerlendirme sicil sistemidir. Demek ki eğitim, fırsat eŖitliđi sunan bir kamu hizmeti olmak zorundaysa öğretmenlerin istihdamı bakımından tercih etmek zorunda kaldığımız iki model vardır. Bu çok önemli. Türkiye'de 1.750.000. memur alıŖıyor. Bu memurların tam 650.000'i Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde. 5500' Ankara'da merkezde bürokraside alıŖıyor, %0.8'i, 650.000 insanın %99.2'si, Türkiye'nin taŖrasında il, ilçe, okul köylere kadar doğrudan üretken hizmet alanında emek veriyor. Performans sistemine dayanan ücret sistemi ve szleŖmelilik çok yakın zamanda Türkiye'de ğretmen istihdamının önüne gelecek muazzam bir fasit olarak karŖımızda duruyor.

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

Eğer szleşmeliliğe, performans ücrete dönük bir ğretmen sistemi gelirse fırsat eşitliliği ilkesine uygun bir eğitim hizmeti asla mümkün olmayacaktır. Szleşmelilik ve performans bu inanılmaz patronaj sistemin içinde yaşayan, çalışana düşmanca bakan politikalar ortamında düşünmek dahi istemiyorum. Demokratik okulu tartişırken bu panelde ğretmen istihdamı meselesinin ciddiyle ele alınmış olması gerekir. Demokratik okul için üzerinde durulması gereken ikinci unsur; okulun içindeki unsur, karar süreci her okulun kendi içindeki karar sürecidir. Bir üstte ilçe düzeyindeki, bir üstte il düzeyindeki ve nihayet ulusal düzeydeki karar süreçleri ve şimdi eğitim bölgeleri danışma kurulları var. Demek ki eğitim bölgeleri de karar sürecinin içinde yer alacak.

Karar süreci içerisinde adına yönetişim denilen yeni bir model karşımıza çıkıyor. Yönetişim modeli, kendine göre gerçekliliği koruyor ve çok açık olarak, yaşayan bir ölçüte göre kendini görüyor. Meselelere sınıfsal bakıyor. Toplumsal, genel yarar açısından bakmıyor. Yönetişim modeli okulda eğitim bölgesi düzeyinde, ulusal düzeyde tüm karar sürecini sermaye kesiminin çok açık ağırlık içerisinde bulunacağı yeni bir modele doğru çekiştiriyor. Yönetişim katılımcı görünüyor ama özü bakımından son derece antidemokratik buna karşı bir karar süreci tartişması başlatmak gerekiyor. Eğer fırsat eşitliği sunan bir okul sistemi isteniyorsa, okul içi karar sürecinden ulusal karar sürecine kadar yeni modellerin ve alternatiflerin üzerinde durulması gerekir.

Kamusal rgtlenme ile ticari örgütlenme arasındaki farklılık okulların yalnızca kamu kesiminin elinde bulundurulması değildir. Türkiye'de bugün bakanlığın doğrudan yönetiminde, onun uygulamasındadır. Ama okullar servislerle, kantinlerle, temizlik şirketleriyle, genel onarım sistemleriyle, bilgisayar onarım programlama araçlarıyla taşeronlaştırılmıştır. Okul, bir i kamu alanı birde dış kamu alanı olmak üzere tümüyle ticarileşmiştir. Bu harenin okullarımızdaki kamu hizmetini erittiğini en iyi bizler biliyoruz. Öğretmenler arasındaki ilişkiden tutun, ğrenci ğretmen arasındaki ilişkiye kadar. Okul idaresi ile servis ihaleleri kantin ihaleleri ilişkisine kadar.

Yozlaştırmanın temelini oluşturan taşeronlaştırma ve zelleştirme sistemidir. Buna karşı çıkılmadığı sürece bir demokratik okul ya-pılandırmasını gerçekleştirmek mümkün değildir. Buna ilişkin n-lemeler neler olmalı? zerinde durmak gerekir. Son olarak mutla-ka ve mutlaka kaynak sorunu çözülmelidir. Bütün gerekçeler pa-para yok söylemi üzerine kurulur. Para var. nemli olan neye önce-lik verdiğinizdir. Fırsat eşitliği temelinde yürütülecek kamu hiz-meti olarak eğitim, yeterli kaynaklarla teğhiz edilmelidir. Bu kay-nakta katkı paraları sözüm ona benim sorumluluğunu artırmak üzerinden sağlanamaz. Bu kaynak genel bütçe içinde vergi gelir-lerinden ayrılması gerekendir. Devletin varlık nedeni budur. Dev-letin varlık nedeni banka kurtarmak değildir. Bu boyutlarıyla bir-likte demokratik okul programı büyük bir programdır. Bu progra-mın üzerine somut, çok somut analizlerin yapılması, önerilerin geliştirilmesi gerekiyor.

142

Ve son olarak hep "demokrasi nedir?" sorusuna kafa yorduk. Ben demokrasiyi davranış meselesi olarak almıyorum. Hoşgörü, bir arada bulunma tamam. şiddetten yana olmamaya hiç itirazım yok. Ama davranıştan önce demokrasinin iki bacağı var. Biri eşit-lik, diğeri zgrlk. Eşitlik, adalet derken toplumsal eşitlikten söz ediyorum. Bunun maddi anlamı fırsat eşitliğidir. Elbette toplumsal ve hukuksal eşitlik bunun soyut mekanizması olarak fırsat eşitli-đinden, bir de özgürlükten, toplumsal özgürlüklerden, siyasal öz-grlklerden bahsediyoruz. Bilinç bu düzeyde benim için önemli hale geliyor.

Eğer demokrasiyi eşitlik, özgürlük meselesi diye ele alırsak, ayak-ları havada olmaktan kurtulur. Çünkü ağdaş demokrasi burjuva-ziye ait bir terimdir. 12.yüzyılda rahat ticaret yapılısın diye kente yerleşen adamın serften özgürlük talebi ile eşitlik tartışması başlar. Benimle eşit ol ki seninle anlaşma yapayım talebinden kaynaklan-mıştır. Çok somuttur. O feodalizmi özgürleştiren şey bireysel hu-kuki eşitliğimiz idi. Serf ile tüccarın kolay ticaret yapmasıydı. Ne zaman ki 18. yüzyıldan başlayarak işçi sınıfı doğdu Avrupa tari-hinde, o zaman eşitlik talebi yalnızca hukuki eşitlik olmaktan ık-tı. "Hadi bakalım zenginliğin eşit paylaşımı" diye söylenmeye

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma* :

başlandı. Asıl demokrasi düşüncesini yeni sınıflar aldı, geliştirdi. Bu bir dönüşüm problemi, bölüşümde karar verme gücünü talep problemi vardır. Dolayısıyla davranış boyutu ancak bu politikanın üzerinde bilinçtir. Eğitim boyutu o politikanın üzerinde inşa edilen bir şeydir. Eğer demokrasi problemini böyle görürsek o zaman daha yaşamsal olur. Böyle grebilirse, yeterli davranışlar bakımından da yeterli gereken şeyi talep etmede de yeterli cesareti gösterebileceğimiz kesindir. O somutluğun içerisinde demokrasi problemi, uzaklarda bir yerlerde hayali kurulabilen değil, gerçekten davranış sorununa oranla daha maddi, daha erişilebilir olur. şimdi örgütlenerek, talep ederek inşa edilebilir bir şey olarak gözüküyor. Teşekkür ediyoruz.

TEBLİĞ

GEÇMİŞTEN GELECEĞE TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE

(Reformlar, Tartışmalar, Arayışlar)

Adalet ALADA (*İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*)*

Çalışmada; Türkiye'de modern üniversitenin kuruluş çabalarından bugüne değin, oluşum ve reform dönemleri tartışmalarından seçmeler yapılarak üniversitenin bu süreçlerdeki yeri ve özellikle varolma - özerklik mücadelesi açısından bir irdeleme sunulmaktadır ve yapılan belirlemelerden yola çıkılarak geleceğe dönük bir perspektif oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'de modern anlamda ilk Üniversite (Darülfünun) 1846'da hazırlanan bir layiha ile 1863'de İstanbul'da kuruluyor; çeşitli sebeplerle 1860'lı yılların sonuna kadar birkaç kez kapanıp yeniden açılıyor. Kapatıldığı bir aralıkta Üniversitenin tekrar açılması için Sadrazam Sait Paşa tarafından II. Abdülhamit'e sunulan ikna metninde Üniversiteden beklentiler şöyle dile getirilmektedir.¹ Kısaca Üniversite ile; devlet memuriyetine insan yetiştirebilecek; dış ülkelere tahsil görmek üzere gönderilen gençlerin orada hükümet karşıtı fikirlerle tanışmalarına engel olunabilecek, ülke bunlardan yararlanabilecek; Müslüman alimler yetiştirilerek Hıristiyan dünyasına karşı güç kazanılabilecek; Üniversite tahsili alanlar geçimlerini kendileri temin edebilecek; yalnız politika ve diplomasi işleriyle değil, fen ve ilim alanında da uzmanlar yetiştirilerek refah ve zenginlik sağlanabilecektir.

Bu gerekçeler temelinde 1900'de yeniden açılan Üniversite (Darülfünun-ı Şahane) Abdülhamit rejiminin çekinceleri içinde marif vekili tarafından gönderilen müfettişler eşliğinde ve deneti-

(*) Bu bildin, Doç. Dr. Adalet ALADA, Yrd. Doç. Dr. Sezai TEMELLİ, Doç. Dr. Hayri KOZANOĞLU ve Doç. Dr. Tanay Sıdkı UYAR tarafından hazırlanmıştır

(1) Osman Nun Ergin, Türk Maarif Tarihi, C 3-4, İstanbul, 1977, sf 1213

minde edebiyat, dünya tarihi, felsefe ve siyaset konularının dışarıda bırakıldığı sığ programlarla yürütüldü.² 1908 Meşrutiyet ilanı ile ismi Darülfunun-Osmani olan Üniversitede programlar yeniden düzenlenerek zenginleştirildi. Bu yıllar aynı zamanda öğrencilerden Üniversiteye ilgi ve talebin olduğu yıllardır. İttihat ve Terakki hakimiyetinde geçen bu yeni dönemde Üniversitede ciddi bir tasfiye (1909) de gerçekleştirildi. Üniversite topluluğunun bu durum karşısındaki sınırlı tepkisi ise siyasi tehditlerle sona erdirildi.³

ittihat ve Terakki aynı zamanda çağdaş bir Darülfunun da istiyordu. Başta Emrullah Efendi ve Ziya Gökalp olmak üzere Eğilim Reformu konusunda ilk adımın Darülfunun'dan başlanması gereği vurgulanıyordu.⁴ Bu bağlamda 1916 yılında öğretim üyelerinin (müdürrisler) bir mazbata hazırlayarak nezarete sunmaları önemli bir adımdır. Mazbatada Darülfununun (Üniversitenin) gerçek bir hüviyete sahip olabilmesi ve ilmi hayatı sürdürebilmesi için müstakil olması talep ediliyor, fakültelerin seçilmiş üyelerinden oluşacak bir senatonun kurulması, bunun bakanlıkla - üniversite arasındaki ilişkileri düzenlemesi, üniversite rektörünün sıra ile her yıl ayrı fakülte mensuplarından senato tarafından atanması öneriliyordu.⁵ Müdürrislerin görüşleri, Hükümetçe de kabul olunarak,

- (2) Ayrıca 1900'den 1908'e kadar Darülfunun öğretimi paralı olup senelik 1 lira, imtihanlar için uç ayda bir alınan 25 kuruş, diploma 2 lira... (bkz. a.g.e.,1217-1224).
- (3) Tasfiyeye ilişkin zengin bir başvuru eser için bkz. M. Tuncay - H. Özen "1933 Tasfiyesinden Önce Darülfunun", Yapıt, S.7, 1984, sf.8-10.
- (4) 1912'de Emrullah Efendi'nin hazırladığı Nizamname ile başlayan süreç 1913'ten sonra Üniversitenin yapılanması bakımından da hızlı bir döneme girmiştir. Almanya'dan hocaların getirilişi, programlar hazırlanması, kütüphane, alet-araç, araştırma yerlerinin düzenlenmesi gibi M. A. Aynı'den aktaran O. N. Ergin, a.g.e., sf. 1226.
- (5) O. N. Ergin, a.g e., sf. 238. Yine 1917'de İttihat ve Terakki Kongresinde Z.Gokalp'ın yaptığı konuşmada "...Esasen devletin ilimlerin tesisi hususundaki vazifesi vasıtaları sağlamaktan ibarettir. Devlet karar yahut irade ile kanun yaptığı gibi ilim yapamaz... Biranız bunlar kendi kendine seçilsinler siz seyirci kalınız İlimi verin alimlere, siz yine ele mulkun dizginini alınız... Darülfunun emirlerle düzelmez onu yapar ancak serbest bir ilim Bir mesleğe haricinden fer gelmez bırakınız ilmi yapsın muallim... Serbest tedrise olmalı...öğrenci alacağı dersi ve hocayı seçmeli,...öğrenci de öğretici de bu serbestiyet işleyişinde manevi muvafakatini alacaktır..."(O.N.Ergin, a.g.e., sf.1351-1357).

Ekim 1919'da bu çerçevede bir Nizamname hazırlanmış, 2. Maddesinde ilmi muhtariyete yer verilmiştir.⁶

Özerklik (muhtariyet) açısından çok önemli bir düzenleme olan 1919 tarihli Nizamnamenin hazırlanma sırasında bir etüt sunan I .H. Baltacıoğlu'na göre;⁷ "Darülfünun başlangıcında bir siyaset müessesesi olarak doğdu; ilmi değil fenni mesleki tahsile ynelmi; tesandden yoksun olan niversite husumetkardı; ...yapılacak ıslahat ilme, ilmi prensiplere...aklıselime, hayata istinat etmeliydi...Fikrin istiklalini kabul etmeyen, içtihadın meşruiyetini tasdik etmeyen bir memlekette ilme hürmet yoktur. Onun için Darülfünun mes'elesi, her şeyden evvel, ilmin ve ilim erbabının istiklali meselesidir. Biz Türkler henüz tamamıyla asri bir cemiyet bünyesine mazhar olamadığımızdan dinimiz, ahlakımız, zevkimiz hükümetin murakabesi, polisın nezareti altındadır, ilmimiz de bu tabiiyete memurdur. Hürriyet-i efkar...henüz bu milletin vicdanında yer tutmamıştır. şimdiye kadar Darülfünunun müstakil olamaması bundandır. İlmin esaretindeki sebep...teşkilat meselesidir de. Bizde Darülfünun mderrislerinin büyük çoğunluğu memurdur. Memur da olmasalar azil ve nasıpları hükümete ait olan mderrislerdir, idari kuvvetler tarafından bu kadar kolayca müteessir olan kimselerde fikir istiklali, meslek mefkuresi g yaşayabilir. Bunun için Darülfünun mes'elesi ilmi muhtariyet mes'elesi demektir...ğretim yeleri tayin vasıtasındansa liyakata göre ilmi bir velayet tarafından takdir edilerek... Üniversitenin kendi yapacağı iştir...özerk niversite, bölümleri arasında ciddi ve mesleki dayanışma oluşturacak...mesleki ahlak kaidelerinin tespiti ilmi bir cemaat, kolektivitte haline gelecektir...İlmin millet malı olmasına çalışılmalı. Genel ve toplumsal bir müessese olarak niversite halka açılarak duvarlar arasında kalmayacaktır. niversiter muhtariyet, maarif nezaretinden kurtulup kendi meclislerinin, iç yapıları-

(6) T. Timur, "1919 zerkliği gerçek bir ozeklik olmadığı gibi, henüz ozgur bilimsel araştırma geleneğinin yerleşmemiş olduğu bir toplumda özerkliğin anlamı da yoktu..." demektedir (Toplumsal Değişme ve niversiteler, Ankara, 2000, sf.233). Ancak, bu yorumda talebin bizzat müderrisler tarafından yapıldığı gözden kaçırılmakta, geleneğin yerleşmesi için (gelmeyecek) vakit beklenmektedir.

(7) O.N.Ergin, a.g.e., sf 122S-1238 (vurgu.AA).

nın denetimine, idaresine geçmekle gerekleŒebilir...niversite... kendi ahlakına kendi vicdanına bağlanmalıdır" .

Gerçekçi tespitlerden yola çıkararak Nasıl bir Reform sorusunu cevaplamaya yönelik bu grŒler, gerçek niversite özerkliğine duyulan sammi bir talebi dile getirmektedir ve yapılan tespitler bugün içinde bulunduğumuz koŒulları da büyük ölçüde anlamaya ve açıklamaya elveriŒli bir zemin sunmaktadır. Sadece dilin sadeleŒtirilmesi yoluyla bu grŒler bugün aynen ve daha da acil bir biçimde gerekleŒmesi için savunulabilir.

Cumhuriyet ilanından hemen sonra Darülfünunun Emirliğine seçilen Baltacıoğlu Darülfünunun ilkelerini " hürriyet-i fikriye, ilmi zihniyet ve ilmi metot" olarak belirlemektedir.⁸ 1 Nisan 1924'te İstanbul Darlfnu adını alıp katma bütçe ile mali özerklik ve aynı zamanda tüzel kiŒilik kazanan niversiteye baŒka misyonlar da yklenilmeye alıŒılmıŒtır. Örneğin, Akil Muhtar, Darülfünunu "yalnız ilim ve marifetin değil hissiyat-ı milliye ve ahlakıyenin menba ve masdarı"⁹ olarak tanımlanmıŒ ve yine bugüne değin gelenekselleŒen-kurumsallaŒan milliyetçilik öğretisiyle niversite sorumlu kılınmıŒtır.

1920'li yılların ikinci yarısına doğru siyasilerin üniversitede yeni bir tasfiye yapılmasına yönelik baskıları karŒısında "bilimin siyasete değil, siyasetin bilime dayandırılmasını, demokrasinin de bir gereği olarak savunan"¹⁰ rektörün direnŒine karŒı niversitenin özerkliğinin kaldırılması yojunda dŒnceler TBMM'de zaman zaman hırınlaŒan bir üslupla dile getirilmeye baŒladı.¹¹

Devrimi anlayamamak ve onun gerisinde kalmakla, "tutucu"¹² olmakla suçlanan Darülfünuna karŒı yeniden yapılanma alıŒmala-

(8) M Tuncay - H.Ozen, a.g.e., sf.20 dn.35.

(9) a.g.e, sf 22.

(10)a.g.e.,sf 20.

(11)Bu konuda çarpıcı bir rnek Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ifadesidir. "Biz muh-tariyeti bir muktesp hak gibi telakki etmeden once, onun, kendi mevcudiyetini ispat etmesi gerekir. Bizde bir Darülfünunun var mı, yok mu? Ewela bunu anlayalım" (M.Tunçay - H. zen, a.g.e.,sf.23); Farklı bir anlamda da olsa ülkemizde, niversitenin mevcudiyet sorunu henüz cevabını bulamamıŒ bir soru olarak karŒımızdadır.

(12)1-1. Widmann, Atatürk Üniversitesi Reformu,ev.A.Kazancıgil-S.Bozkurt,istanbul,1981, sf.31.

rı için görevlendirilen isviçreli Profesör Albert Malche'a göre tasfiye ve mevcut özerkliğin kaldırılması zorunluluktur. Nihayetinde 31 Mayıs 1933'de kabul edilen 2252 sayılı kanunla Darülfünun kapatılıyor ve 1 Ağustos 1933'de yeni bir Üniversite kuruluyordu. Böylece Türk hukuk dilinde ilk kez yer alan "Üniversite"¹³ "yeni bir müessese olup Ananesi kendisi ile başlayacaktır".¹⁴ 1933 Reformu ile Darülfünunun 240 hocasından 157'sinin görevden alındığı bilinmektedir. Bu işlemin geri planında siyasilerin üniversiteyi "rejimin bir organı haline getirme amaçları yanında...Darülfünunun içinden de, kavgada fes kapmak (kendileri rektör ve dekan olmak) yahut sevmedikleri meslekdaşlarını kürsülerinden attırmak isteyenlerin"¹⁵ çabası saklıdır.

Daha sonraki dönemlerde ve özellikle ara rejim uygulamalarında üniversite topluluğunun benzeri davranışsal eğilimleri sergilemekten sakınmadığı ve adeta gelenekselleştirdiği açıkça görülecektir. Örneğin, 27 Mayıs 1960 askeri yönetim döneminde üniversitedeki görevlerinden alınan 147 öğretim üyesi listesinin 9 öğretim üyesinden (!) oluşan bir komisyon tarafından hazırlanması, "üniversitelerin kendi içindeki benci! ve duygusal hesaplaşmadan kaynaklanmaktadır".¹⁶ Yine 12 Eylül 1980 sonrası 1402'lik olarak görevlerine son verilen öğretim üyelerinden M. Tuncay'ın, istifa ederek ayrılan O. Aruoba'nın bu belirleyici tasfiye komisyonları ve raporlarının ifşa edilmesine dönük talepleri bu son derece önemli etik sorunun halli için dikkate alınmalıdır.¹⁷ Özellikle, ara rejim dönemlerinde ve bu dönemlerin derin izlerinin, korkularının yaşandığı sonraki yakın dönemlerde; Üniversite, kendisine yönelik müdahalelere karşı koymak yerine ve hatta sıkıyönetim sorumlularından daha gayretkeş bir tutum sergilemekten kaçınmamıştır. Öyle ki, hukuki rejimi ortadan kaldıran komutanlara hukuk

(13)E.E.Hirsch, Hatıralarım,Ankara, 1985, sf.241.

(14)E.E.Hirsch,Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi, C.1, Ankara,1980,sf.315.

(15)M.Tunçay-H.Ozen "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya Bir Tek Parti Politikacısının Ölenemez Yükselişi ve Düşüşü",Tarih ve Toplum, S. 10, Ekim 1984, sf.9.

(16)N. Mazıcı, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri, Gur yay.,1989,sf.202.

(17)H.Ozen, Entellektüelin Dramı,Ankara-Istanbul: İmge yay.,2002, sf.211;192.

fakültelerinde fahrî doktora verilebilmekte, üniversite devletin kolluk ve koruma gücü olarak tanımlanabilmektedir.

1933 Üniversite Reformu ile özerklik kaldırılarak Üniversite Bakanlık emrine tabi hale getirilmiştir. Faşizmden kaçan Alman hocalar ve kısmi yeni kadrolarla üniversitede yeni bir dönem başlamıştır.

1946 yılı yeni bir Üniversite Yasası'nı getirir. Milli Eğilim Bakanı Hasan Ali Yücel üniversitedeki yeni yapıyı özerklikle açıklar ve özerkliğin "yönetim, öğretim ve mali konularda şahıslardan çok kurullar vasıtası ile temin edileceğinden"¹⁸ bahseder.

Niyazi Berkes 7-8 Ağustos 1945'te Tan Gazetesi'nde yayınlanan "Üniversiteler" başlıklı yazısında dönemin üniversitesini "su kütlesi gibi durgun ve sessiz" olarak tanımlamakta, tartışmalar sürerken üniversiteden çıt çıkmadığını belirtmekte ve kaçınılmaz olarak "ilim hürriyet istemiyor mu?" sorusunu gündemine almaktadır.¹⁹

Bugün YÖK- YEK tartışmaları ekseninde bakıldığında da üniversitenin temelini teşkil eden akademik topluluktan duyulabilecek netlikte bir ses çıkmamaktadır. Konu, siyasilerin, YÖK organları ve rektörlerin karışılmışçasına görünen yapay bir tartışma ortamında ele alınmaktadır. Statükoyu korumak, bekle, gör ve ona göre vaziyet almayı olağanlaştıran, ancak aynı ölçüde kişiliksizleşmeyi, yabancılaşmayı da içeren bu tutum bilimsel özgürlük ve akademik etik ile uyuşmayan ayrık bir durum yaratmaktadır. Bu koşullar ise, daha önce dile getirilen 'Üniversite var mı? Özgürlük istiyor mu?' sorularını bugün için de haklı kılmaktadır.

1946 üniversite yasasının uygulama dönemi sancılı yaşanmıştır. 21.4.1948 tarihli TBMM'de gerçekleşen oturumda "üniversitenin özerkliği, ecnebi profesörlerden birkaçının görevine son verilmesi ve üç solcu profesörün kürsülerinin kaldırılması konusu" tartışılmıştır.

(18)E LHirsch,(1950),a.g.e., C.2, sf 943.

(19)Bkz., N.Berkes, Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları, İstanbul Adam yay. 1985, sf.282-287.

Savaş sonrasının iki kutuplu dünyasında yaratılan ideolojik korkuların, koyu bir milliyetçiliğin histeriye varan söylemi ve gayet uzun gerçekleşen tartışmalar içinde aklıselim bir ses dikkat çekicidir (Afyon Karahisar Milletvekili Em. General Sadık Aldoğan):

"Bazı arkadaşlarımız, üniversitenin bizim istediğimiz...gibi sar ettiğimiz paralarla mütenasip derecede verimli olmadığını...acı bir surette ve hatta üniversite heyetlerimizi rencide edecek şekilde beyanatta bulundular...Tabii bu konuşmaları ile arkadaşlarımız samimiyetle istiyorlar ki Üniversitelerimizin ruhi ve manevi tarafıyla iyi olsun. Milliyetçilik esaslarına göre, üniversitedeki öğrencilerimiz bu esaslar dahilinde fikren ve ruhen yükselsinler ve bu milliyetçilik bütün üniversitelerimizi sarsın.

Arkadaşlar; bir üniversite, teşbih etmek lazım gelirse, bir ağaç gibidir. Biyolojik bir şeydir. Biz istediğimiz gibi bir üniversite yapamayız. Üniversite

150

kendi kendine vücuda gelir. Üniversiteyi böyle sistematik bir şekilde kuramayız...Tarihe bakacak olursak üniversiteler gelişe gelişe... bir tefekkür kaynağı olmuştur. Eğer üniversitemizin bünyesinde bazı noksanlıklar görüyorsak iyiden iyiye bilelim ki bu noksanlık bizim Üniversiteyi Hükümet eliyle kurmuş olmamızdan ileri geliyor! ...Bakınız bugün, mesela: Milliyetçilik diyoruz; milliyetçilik politik bir şeydir... Biz Üniversite içinde, milliyetçilik ideolojisini elimize alarak, üniversitenin içinde bu cereyanı, bu ideolojiyi hakim bir ideoloji diye tatbik kalkacak olursak üniversitenin içine siyaseti biz kendimiz sokmuş oluruz... Bu itibarla prensip bakımından üniversiteler içindeki tedris tarzına oradaki filan profesör şunu söylemiş, falan bunu söylemiş diye bunları ele alarak bizim kendi 'ideolojimize uygun bir ideoloji değildir' diye üniversite içindeki fikir hürriyetine ve oradaki içtihat hürriyetine karışmamız doğru değildir....

Üniversitelerarası Kurulun kararına karşın (üniversitenin muhtariyetine rağmen) onun yerine biz geçerek bu üç kürsünün kaldırılmasını istiyoruz. Bunu doğru bulmuyorum... Üniversite kendi kendini meydana getirecektir. Yoksa devlet eliyle kürsüler kurmak

kürsüler kaldırmakla niversite olmaz. O kendi kendine doğar, gelişir".²⁰

Tartışmalar sonucunda Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki hocalar üniversiteden uzaklaştırıldı. 1954'de CHP'nin mallarına hkmete el koyulmasını eleştiren Prof. N. Esen, Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki görevinden alındı.

1956'da niversiteler Kanunu'nda 6435 sayılı kanunla değişiklik yapılarak, Bakan'a siyasi beyanda bulunan niversite mensuplarını, Senato'nun görüşü alınarak Bakanlık emrine alma yetkisi verildi. Özerklik zedelendi. Akabinde 1956'da A..SBF Dekanı, 1958'de Prof. Nail Kübalı İ..Hukuk Fakültesinden Bakanlık emrine alınmişlardır.

27 Mayıs 1960 sonrasında 115 sayılı yasa ile ğretim elemanlarının Bakanlık emrine alınması hükmü kaldırılmış, bilimsel ve idari zerklik Anayasal güvence altına alınmiştır (md. 120). Ancak, hem 147'ler olarak bilinen tasfiye hem de ardından 1971 Askeri darbesi ile yeniden geriye yönelinmiştir.

7.7.1973'de yayınlanan 1750 sayılı yasa, milliyetçi, muhafazakar vurguyla birlikte niversitelerst Kuruluşlar, Devlet denetimi ve gözetimi başlığında YOK ve Denetleme Kurulu gibi yeni birimler getirmiş, ayrıca Denetleme Kuruluna niversite ya da fakülte idarelerine el koyma yetkisi vermiştir (md. 8/c).

Yasanın TBMM'de yapılan görüşmelerinde günümüzde YOK'e yapılan eleştirilerin benzerlerine tanık oluyoruz. Örneğin, (Trabzon Milletvekili M. Aslantürk) "YK her halükarda niversite dışı bir kuruluştur. Bu yüzden YOK'e verilecek yetkiler hiçbir zaman üniversitelerin bilimsel yönetimine ve bilimsel çalışmalarındaki özgürlüğe karışmaya olanak verecek nitelikte olmamalıdır.

Üniversite dışı bir kuruluş olan YK'e ancak planlama ve koordinasyon görevleri verilebilir...".²¹ Yine Denetleme Kurulu'na iliş-

(20)E.E.Hirsch (1950), a.g.e. C 2, sf. 1194 vd. (vurgu : AA). Üniversite adına dile getirilen bu lesbtler, özellikle siyaset - niversite ilişkileri bakımından 1919 yılında I.H. Baltacıoğlu tarafından düzenlenen raporla benzerlik taşımaktadır ve geçen zamana karşın ve bugüne de uzanan değişmeyen bir anlayışın hakimiyetini gösterir.

(2DTBMM Zabıtları, B.121, 5.6.1973 O. 1, sf.268.

kin maddenin görüşmelerinde (Sinop Milletvekili Hilmi İşgzar) "bir taraftan ilmi muhtariyeti isteyeceğiz, diğer taraftan da doğrudan doğruya siyasi bir teşekküle niversitenin denetimini bağlayacağız...Biz bunun tamamen niversitenin yetkili organlarına bırakılmasının faydalı olacağı kanaatini taşıtmaktayız...".²²

1750 sayılı yasanın bazı maddelerinin (niversitelerst Kuruluşlara ilişkin hükümler, güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümler ve el koyma, örf ve adet tanımlaması gibi) iptali için Ankara niversitesi ve CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaları üzerine, özerklik konusunda zengin bir tartışma imkanı doğmuş, Mahkemenin daha önceki kararlarına da referans verilerek sözü edilen düzenlemelerin kaldırılması yoluna gidilmiştir (1975).

Örneğin; (A.M. E.69/52 , K.72/21) "Devletin denetim ve gözetim yetkisi hükümleri yönetim özerkliği bulunan bir kuruluşun yönetim işlerine karışmasını haklı göstermez... Anayasa'nın 1971 değişikliği ile niversitenin Devlet Gözetimi ve Denetimi altında konulması özerk bir kuruluş olan üniversitelerin yalnızca bilimsel gereklere göre ve özgürlük ortamında ğretim ve araştırma yapmak olan amaçlarından sapmaları önlemek düşüncesine dayanmaktadır...niversite dışındaki bir yerin yönetime katılması ise, belli bir ölçüde, herhangi bir siyasi gücün niversite yönetimi üzerinde etkili olması sonucunu doğurur. Üniversitenin yalnızca bilimin nesnel gereklerine göre ve özgürlük içinde çalışmasını kısıtlar".²³

Sonuç olarak Mahkeme Yasanın YK'n Kuruluş ve İşleyişini düzenleyen 5.maddesi ile görev ve yetkileri düzenleyen 6. Maddeyi, ayrıca niversitenin görevlerini açıklayan 3. Maddenin b fıkrasındaki 'örf ve adet' ifadesini iptal etmiştir. Bu çerçevede yasa, katılıma kısmen olanak veren, karar süreçlerini kurullar eliyle çalıştıran bir kurgu içinde 1981 'de düzenlenen 2547 sayılı YK dönemi-kadara kadar varlığını sürdürdü.

(22)TBMM Zabıtları, B.121, 5.6.1973 o.1, sf.272.

(23)Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S:13, 1976, sf.62-63.

1981'de mevcut niversitelerarası Kurul'un direncine karřın²⁴ Askeri yönetim bugün hepimizin tabi olduğu YK' düzenlemiştir. Daha sonra 1982 Anayasasının 130-131. maddeleri ile yasal dayanağa kavuşturulan YK yürütmeye bağlı devlet rgt olarak konumlandırılmış ve bilimsel özgürlüğün sınırı devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünde belirlenmiştir. Ne yazık ki bugün halen yürürlükte olan bu yasa, temel özellikleriyle; hakim bir ideolojik milliyetçi söylem, tek tip niversite yapılanması, adeta sınırsız yetkilerle donatılmış YK, güçlü Rektör yönetimi, tüzel kişiliği kaldırılmış ve etkisizleştirilmış fakülteler, Akademik unvanla atamalarda kurullardan Rektöre yetki devri gibi merkeziyetçi bir yapıda tanımlanabilir. 12 Eylül 1980 Askeri Rejimi'nin organize ettiği model üniversitedeki kariyer anlayışını bozan, onu dıştan ya da yukarıdan müdahalelere iyice açık hale getiren, meslekteki güven duygularını sarsan düzenlemeleri ile bilimsel özgürlüğün ve akademik özerkliğin özünü de onarılamayacak düzeyde zedelemiştir. Bu bağlamda getirilebilecek en demokratik örgütlenme modelinin bile, kişiliksizleştirilmış, parçalanmış niversite bileşenleri (akademisyenleri, öğrencileri, idarecileri ile) dünyasında ne kadar demokratik sonuçlar yaratabileceği kaygılı bir beklentidir.

Buraya kadar anlatılanların ortaya koyduğu ilk belirleme Prof. Coşkun San'ın son derece yerinde ifadesiyle Türk niversite Tarihi'nin bir "müdahaleler tarihi"²⁵ olduğu gerçeğidir.

Bu müdahalenin kaynağı siyasi iktidardır, devlettir. Müdahale ise yararlılık ilkesi ile açıklanabilir. Sait Paşa döneminde iktidara yönelik fitne-fcuru önlemek adına dışarıya ğrenci gönderilmesini engellemek ve bunun için de ülkede niversite açmak gereklidir. Modernleşme kaçınılmazdır, niversite bunun öncüsü olmalıdır. Ancak, hep göz önünde ve devletin belirleyiciliğinde varlık bulabilirler. Milli devletle birlikte araçsal yararlılığı yine modernleşmenin

(24)B. şenatalar "Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Yükseköğretim", Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Bilim 'Bilanço 1923-1998" Ulusal Toplantısı (ayrı basım), Ankara, 1999, sf.81.

(25)C. San "Bir Toplumsal Kurum Olan niversite'de özerklik ve Bilim zgrlğ", A..SBF Dergisi, 1993, C.48, sf.152.

dinamiği ve aynı zamanda milliyetçi-cumhuriyetçi nesillerin, kadroların yetiştirilmesinde üstlenilen siyasal misyonla tanımlanabilir.

Günümüzde ise niversiteler, güçlü devlet ve serbest piyasa formülasyonu içinde, yine milliyetçilik ideolojisiyle ervelenen ana yapısıyla resmi işlevi gerçekleştirirken diğer taraftan sermayeye dayalı olarak kar ve istihdam ihtiyaçlarına cevap vermek adına iki yönlü müdahaleye maruz kalmaktadırlar.

Üniversitelere Müdahaleler Tarihi içinde önce hakim biçimde devleti, son 25 yıllık dönemde ise devlet ve sermaye güçlerinin kalıcı birlikteliğine şahit olmaktadır. Göremediğimiz ise, niversitenin kendi varlığına ve geleceğine yönelik gerçekleştirmesi gerekli müdahaledir. Bu yokluğun nedenselliği temelde 1919'dan bu yana zaman, zaman dile getirildiği gibi Akademia'nın, niversiter topluluğun yokluğuyla açıklanmaktadır.

zmlleme öncelikle niversite topluluğunun kendi içinde müşterek bir anlam dünyası yaratabilmesi, kendi kural, değer ve kararlarını özerk bir yapı içinde gerçekleştirme imkanını yakalayabilmesinde görünmektedir. Ülkemizde varolan niversite gerçeğinden, demokratik niversite mücadelesinin kazanılmış deneyimlerinden, uluslar arası niversite metinlerinden yararlanarak Nasıl Bir niversite İstiyoruz? sorusunu temel ilkelerin belirlediği bir ereve içinde cevaplayabiliriz.²⁶

Temel İlkeler
Akademik zgrlk
Yönetsel zerklik
Toplumsal Sorumluluk

Bilimsel bilgiyi üretmek, bu bilgiyi üretecek insanlar yetiştirmek ve üretilen bilgiyi toplumla paylaşmak niversitenin temel hedefidir. Bu hedefler araştırma, yayın, uygulama ve eğitim araçlarıyla bir *kamusal hizmet* olarak gerçekleşir.

(26)TUMAS, OES, ğretim yeleri/Elemanları Dernekleri, Eğitim-Sen niversiteler şubesi alışmaları, LIMA Bildirgesi 1988, UNESCO 1997,1998 Tavsiye Kararları, F. Mayor (1998) The Universal University, Higher Education Policy. Ayrıca bu ereve metnin hazırlanmasında dostça katkılarından dolayı Sezai Temelli ve Din Alada'ya teşekkür ediyorum.

Eğitim, öğretim ve araştırma hakkı; ancak akademik özgürlüğün ve üniversite özerkliğinin bulunduğu bir ortamda tam olarak kullanılabilir. Akademik - sanatsal özgürlük; bilim insanlarının mevcut, egemen öğretile kısıtlanmadan, öğretim ve tartışma özgürlüğünü, araştırma yürütme ve sonuçlarını yayma ve yayınlama özgürlüğünü, ve profesyonel ya da temsili akademik organlara katılma özgürlüğünü ifade eder. Akademik özgürlük bireysel haktır. *Özerklik* ise kurumsal bir yetki olup, üniversitelerin akademik çalışmalarını, işleyiş kuralları, yönetimleri ve diğer faaliyetleri bakımından kendi iradeleriyle oluşturdukları organlar eliyle kendi kendilerini yönetmeleridir.

Yukarıda sözü edilen akademik ve sanatsal özgürlük ile özerk üniversiter hayat; devletten, piyasadan ve diğer toplumsal güçlerin müdahalesine karşı yasal güvencelerle korunmalıdır. Aynı zamanda akademik - sanatsal özgürlük, özerk üniversitenin iç müdahalesine karşı da güvenceye alınmalıdır. Akademisyen, yurttaş olarak devlet politikaları ve yüksek öğretimi etkileyen politikalar hakkındaki görüşlerini özgürce ifade etme yolunda toplumsal değişime katkıda bulunma hakkı da dahil olmak üzere kişisel haklarını kullanırken, engelleme ve müdahaleyle karşılaşmamalı ve bu haklarını kullanmalarından dolayı cezalandırılmamalıdır.

Özerk üniversite demokratik katılımcı bir şekilde inşa edilmelidir. Akademik personel, idari personel ve öğrencilerin asli unsurları oluşturduğu üniversitede tüm karar organları bu unsurların katılımı ile aşağıdan yukarıya doğru seçim ve sürekli katılım mekanizmaları ile güçlendirilecek demokratik bir özyönetim oluşturulmalıdır. Seçilmiş, sorumlu kurullar eliyle, her düzeyde denetime açık bir yönetsel anlayış geliştirilmelidir. Kendi iç yapısında özerk olan üniversitenin topluma karşı sorumluluğunu yerine getirebilmesi için etkileşim kanallarının kurulması önemlidir. Danışma kurulları bunun sadece bir yanıdır.

Üniversiteler, mali yönden kamu desteğinde ve sınırlı bir özerklik içinde tanımlanabilir. Üniversite gereksinim duyduğu mali kay-

nakları hükümete bildirmek ve ayrılan kamu paylarını yine kamusal denetim içinde kendi öncelikleri çerçevesinde kullanabilmelidir. Her üniversite üyesi için bilgi alma hakkı saklı kalmak üzere, ulaşılabilirlik, açıklık ve yetkili organlar eliyle hesap sorulabilir bir düzenleme sağlanmalıdır. Üniversitelere genel bütçe dışında, belediyeler ve il özel idareleri de kaynak aktarıcı olabilmelidirler. Bu bağlamda üniversiteler piyasa koşulları söyleminden uzak tutularak asli amaçları doğrultusunda parasız ve nitelikli öğretimle sorumlu kılınmalıdırlar.

Genel olarak insan hakları bildirgeleri ve özelde uluslar arası üniversiter metinler de (LİMA, 1988 - UNESCO, 1997 ve 1998, v.b.) dikkate alınarak akademik özgürlüğe ilişkin bireysel sorumluluklar, akademik değerlendirme kriterleri, etik ilkeler, iş güvencesi ve işten çıkarılma koşullarının adil ve açık biçimde düzenlenmesi gereklidir.

Üniversite çalışanlarını temsil eden örgütlerin eğitim-öğretim ve bilim alanındaki ilerlemelere katkıda bulunabilecek bir güç olarak değerlendirilerek tanınmaları ve diğer bileşenlerle birlikte genel üniversite politikalarının belirlenme ve uygulanma sürecinde yer almaları gereği açıktır.

ULUSLARARASI TEBLİĞ

Dr. ilectra PAPADİMİTRİOU (OİELE, YUNANİSTAN)

Üniversitelerin demokratikleşmesi ve yönetim: Yok olmak mı, in-tiba etmek mi, yaratmak mı?

Bayanlar, Baylar,

Köprüler çok önemli unsurlardır. Belçika, Mons-Hainaut niver-sitesindeki hocam M. Pol Dupont'da bu konuda aynı Şeyi dşn-yor. Köprüler zor durumların içerisinden kolaylıkla geçilmesine izin verirler, olanak sağlarlar. Őahsen lkelerimiz arasında kurul-muş olan köprüleri oldukça taktirle karŐılıyorum. Bu köprüler ba-zen bir deprem olayında yaşanan yardımlaŐma veya yapılan ortak bir futbol maçı olabiliyor. Öyle görünüyor ki gerçekten sağlam köprüler, dünyamız üzerinde yaşayan herkes için en iyi yaşamı sağlamaktadır, bu yaşamın güvencesidir.

Eğitim-Sen tarafından kurulmuş olan köprüler, geçmişte, günü-müzde (ve dilerim gelecekte) büyük bir öneme sahiptir, zira bu köprüler eğitimsel köprüler olmaktadır. Bugün her zamankinden "bir ulusun gelişmesi ve niteliği, geniş ölçüde sahip olduğu yük-sek öğretimine bağlı kültürel ve bilimsel seviyesine bağlı olacaktır" (Attali, 1998).

Üniversitelerde demokratikleşme konusunu içeren bu sempo-zyumda Yunan zel öğretmenler federasyonu adına bugün burada, sizin karŐınızda olmaktan büyük mutluluk diyorum. Bu zor ilginç dönemlerde, yine ilginç ve zor sorular yöneltmekte nc olan Eği-tim-Sen'e Federasyon baŐkanımız Sayın Kouroutos'un tebriklerini iletmek istiyorum.

Demokrasi, anlamı her tarafa çekilebilen bir kavramdır. Bizler o-đunlukla demokrasinin tanımını yapmadan ve yine, demokrasiye ilişkin sözlerin sorumluluğunu üzerimize almadan, demokrasiden bahsederiz. Acaba gerçekten, açıkça ve somut olarak demokras-i-nin tanımını yapabiliyor muyuz? Demokrasi öncelikle bir fikirten oluşuyor. Eflatun'un mağara efsanesine göre, insanoğlu fikirleri anlamada başarılı olamamaktadır, zira kendi zihinsel bariyerleri-

ni sembolleştiren bir mağarada kapanmıştır ve üşümektedir. İnsanoğlu bir ateş yakarak ancak fikrin gölgesini görebilir, asla fikrin kendisini göremez. Bu bakımdan sayın gündüzün savunduğu demokrasinin ideolojik değil ama bilinçlendirme yöntemi ve yaşam biçimi olarak etik bir sorun olduğu konusunda onunla hem fikirim. Ayrıca demokratikleşmeyi kültür olarak yorumlayan Sayın Diter'in yaklaşımını da tasvip etmekteyim. Öyleyse demokratikleşme yolunun anahtarı, tutumlarının ve yürüttüğü fikirlerinin demokratik olup olmadığını sorgulayan ve bunları başkalarına da soran insandır.

Üniversitelerin demokratikleşmesi ve yönetimi; yok olmak mı, intiba etmek mi, yaratmak mı? Bu benim konuşmamın başlığıydı.

Üniversite öğretiminin demokratikleştirilmesi ve yönetimi konusu sembolik ve toparlayıcıdır; geleceğe yönelik bir sorun olmasına karşın son derece somut bir sorundur. Bence bu karmaşık mesele-ye ancak kendimize ve muhataplarımıza sormamız gereken birkaç soru ile çözümler aramamız uygun olacaktır.

Demokratik üniversite nedir?

Bu sorunun sadece bir mi, yoksa birden fazla mı cevabı bulunmaktadır?

Altbach'a göre üniversite, yönetimde ve karar alma aşamasında daha az önemli role sahip olan öğrencilerin çoğunluğuna rağmen hocaların karar veren durumunda olmaları nedeniyle tam anlamıyla demokratik kurumlar değildir. Öte yandan üniversitelerin zor sorular sorabilmek için gerekli tarafsızlığı ve nesnelliği elinde bulunduran az sayıdaki kurumlardan biri olduğunu vurgulamak gerekir. Akademik topluluk doğal olarak eleştirel olmaktadır.

Yunan üniversitelerinde öğretmenler tarafından örgütlenmiş KOS-MEP adı verilen akademik sendika bulunmaktadır. Bu sendika oldukça dinamiktir ve eğitim reformları, verilen eğitim için gerekli mali desteğin sağlanması ve yönetimden oluşan birtakım haklarını talep etmek amacıyla sık sık grevler düzenlemektedir. Öğrenciler üniversitelerdeki, her alandaki karar alım aşamalarına %30

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma* 1

oranında katılmaktadır. Rektörün seğilmesi gibi bir durumda bu oran %50'lere kadar çıkabilmektedir.

Demokratik olan, kapılarını öğrencilere sonuna kadar aan niversiteler midir?

Çok fazla tatmin edici olmamasına rağmen, *-toplu niversite-* ifadesi, son yıllarda niversite dünyasının yaşadığı, dikkat çeken değişimi anlatmak için uygundur.

Yüksek ğrenim son çeyrek yüzyılda 'toplulaşmıştır'; daha *nce* sırf elitlerin eğitiminde faaliyet gösteren bu ğrenim Avrupa'da gençlerin yarısından fazla devam ettiği toplu eğitim kurumuna dönüşmüştür.

Üniversite sorunları hakkında yapılan düzenli konferansların başkanı De Antonus ve Avrupa Konseyi Eğitim Komitesi Başkanı Lisoni'ye göre bizler demografik verilerdeki düşüşlere rağmen yüksek öğrenimine katılımı arttırma sorunu ile karşı karşıya bulunmaktayız.

Bununla beraber katılımı arttırma beraberinde çözülmesi gereken kalabalık problemler de getirecektir. Örneğin öğrenimin kalitesinin genişlemesiyle birlikte ekonomik kaynakların kullanılabilirliğini sağlamak; eğitimde başarılı olan öğrencilerin sayısının artmasını sağlamak gibi.

Yüksek ğrenim sistemleri, çok çeşitli ve talepkar yüksek tahsil öğrencilerine hitap etmektedir. COALDRAKE (2001) *ğrencilerin statüsü ve rolü tüketicisi, müşteri ve ilgili taraf statü ve rolüne dönüştükçe* söz konusu evrimi takip edebilmek için birçok idari reform gerektiğini düşünmektedir.

Bu noktada yüksek öğrenim kurumlarının idare edilmesine ilişkin OECD programı 1990-2000 yıllarında öğrencilerin yönetmeye ilişkin yeni katılımlarının sonuçları üzerine bir dizi bilginin oluşturulması için bir proje (İMHE) hazırlamıştır.

Uzun yıllarca yapılan araştırmalar, pratik deneyimler ve de Amerikan niversitelerinde uzun sreden beri oldukça yaygın bir pra-tiğe sahip olan öğrenciler tarafından yapılan öğrenim değerlendi-

rilmesi,yine bu değerlendirmenin çok değerli ve yararlı olduğu gerçeğinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Poissant (1 996)'a göre *ğretimin öğrenciler tarafından değerlendirilmesi* Kanada niversitelerinde de yaygınlaşmıştır. Bu değerlendirmeler, sözleşmelerin yenilenmesinde olduğu gibi hocaların terfisi hakkındaki karar alımında belirgin bir etken olmuştur.Bu durumda kariyerler üzerindeki etki ne kadar büyükse, değerlendirme kistasları bu kadar yüksek olmalıdır.

Kitabın amacı üniversitelerde halen yapılan değerlendirme sisteminin zayıf noktalarına işaret edip, sisteminin iyileştirilmesi için öneride bulunmaktadır. Sonuç olarak hocanın öğretiminin değerlendirilmesinin mümkün olduğu kadar, sadık ve dolayısıyla daha adil olmasını sağlamak acısından *birçok kaynak ve bilgi aracı* kullanma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

ABD kamu üniversitelerinde tam tersi yapılmaktadır.(Hutchings ve Marchese,1990) Bu kurumlar ğretim programlarının etkinliği konusunda veri göstermek zorundadırlar. Yani ğrencilerin bilgi edinimini ölçüp elde edilen sonuçları bildirmeleri gerekir. Birçok kişi devlet tarafından düzenlenen bu değerlendirme sisteminin gerekli iyileştirmelere yol açmayacağını düşünmektedir. Uygun olmayan değerlendirme sistemleri,öğrencilerin karşı çıkması ve sonuç çıkarmadaki saydamlık yoksunluğu,bu yöntemin akıbeti konusunda şüpheler uyandırmaktadır.

Üniversiteye devam edememe durumunda demokratikleşme ne olacak?

"Toplumsal kökeni ne olursa olsun her bireye fırsat ve başarı şansı veren eğitim *demokratik bir eğitimidir* Ancak bu fırsat eşitliği başlangıçta eşit entelektüel yetenek gerekmektedir"(Donni ve Pestiau,1995-Leclecq, 1998)

Üniversitede diploması, gençlerin geleceği açısından vazgeçilmez bir araç istihdam piyasasında çok kıymetli bir belge olursa, *demokrasinin idealinde* her gencin eşit şekilde başarı şansına sahip olması gerekmektedir. Halbuki başarsızlık daha çok mteva-zı ailelerden gelen gençlerde grlmektedir.

OECD genelinde birinci sınıfa kaydını yapmış 3 öğrenciden biri üniversiteyi diploma almadan terk etmektedir. Bu durum kaygı vericidir. Bir ülkenin kalkınması bugün her zamankinden çok vatandaşların yetenek seviyesine bağlıdır. Bilgi toplumu bu insani ve mali israftan rahatsızlık duymaktadır.

Kamu iktisat ve nüfus iktisat araştırma merkezinin son zamanlarda yayınlanan "yüksek öğretimin demokratikleşmesi bir gerçek midir?" başlıklı (Donni ve Pestiau,1995) alışma sentezine göre terk olayı gelişi güzel bir olay değildir. Zaman içinde bu olay, özellikle son 29 yılda hem sıklık açısından hem de mütevazi ailelerden gelen gençlerin üzerindeki etkileri açısından olumsuz bir gelişme göstermiştir.

Yüksek ğretim politikalarının çerçevesinde birkaç ülke ğrencilerinin başarsızlığına karşı mücadeleye öncelik vermiştir. Ancak uygun tedbirleri ve bunların nasıl hayata geçirileceğini iyi tespit etmek gerekir. Üniversite ğrencilerinin başarsızlığının nedenleri analitik bir yaklaşımla belirlenmelidir. Fransızca ,ve İngilizce olarak kaleme alınan birçok etüde dayanan Romainville (2000) başarsızlığa yol açan etkenlerin çokluğuna işaret etmektedir.

Öğrencilerin başarsızlığını konu alan çalışmaları okurken bu çalışmaların çoğunun tarafsızlığına şaşırmamak elde değildir. Öğrenci dernekleri niversite tarafından düzenlenen bir mali istismar ne sürer, niversite idareleri ise kurumlarının mali kaynaklarının kıtlığından şikayet ederler. Hocalar orta lise eğitimini yerip ğrencilerinin bilgisizliğinden şikayet ederler. Eğitim sosyologları yüksek öğretimin ancak pek yaVaş demokratikleşiğini hatırlatmaktadır.

Herkes bir ölçüde haklı, ancak herkes, hakkın tek sahibi olduğunu iddia ettiği ölçüde haksızdır. Üniversitede başarsızlığın insani, toplumsal, kültürel ve ekonomik yönleri vardır. Kısacası, karma bir konudur. Başarsızlığa yol açan faktörlerin çokluğu ile bu faktörlerin arasında ki karma ilişkileri bu olayın sistematik bir tahlini gerektirmektedir. Zaten çözümün etkinliği de bu tahlile bağlıdır.

Yukarıda izah edilen tahlillerden yola çıkararak CIUF'un "başarı" alışma gurubunun (Leclercg, 1997) şu sıralarda yapılan niversiteye giriş ve sınıfta kalma kısıtlanmaları hakkındaki tartışmada

- Öğrencinin ailesinin, toplum kökeninin, orta-ıise öğreniminin gelinen durumu tayin ettiğini ve bu durumda da
- Üniversitenin, yetişkin olan bireye sınıfta kalabilmesi ve yeniden yönlendirilmesi ve gerekirse de geçmişin yükünden kurtulabilme şansı verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu fikre bizde katılmaktayız. Bundan yola çıkararak elde edilecek sonuçların, reform yapması gereken siyaset dünyası ve aynı zamanda bir zihniyet değişikliği yapması gereken niversite tarafından değerlendirilmesi gerekir. Üniversite yönetiminin orta-lise öğretimini veya öğrencileri yermektense, acil olarak demokratikleşme yolunda hazırlanma, branşlar arasında geçme esnekliği vs. gibi konularla ilgili tedbir alması gerekmektedir. Global düşünme niversiteleri kendi bünyelerinde faaliyet göstermeyi engellemez.

162

Toplu niversitesinde başarısızlığa karşı nasıl mücadele edilir?

Birkaç strateji yolu önerilmektedir;

- Bilgilendirme ve yönlendirme kurumları düzenlemek,
- İstenilen yetenek listesini çıkarmak,
- İlgili kişilerin farklı görüş aıllarını ortaya çıkarmak,
- Erken arabuluculuğu sağlamak,
- Metodolojik eğitimi teşvik etmek,
- Amaç ile açık değerlendirme saydamlığını teşvik etmek,
- « Derinlemesine ğrenime yol açan metotlara öncelik vermek,
- Programların ve sınavların enflasyonu ve bölük pörçük olması ile mücadele etmek,
- Eğitim programlarını daha esnek bir şekilde düzenlemek,
- Öğretim görevlerine yeni bir değer vermek,
- Temel ve sürekli pedagojik eğitimi düzenlemek.

Kapılarını iş dünyasına genişçe aan niversite demokratik midir?

Clark (2001) niversitelerin *teşebbsselynn* teşvik etmektedir. Amacı niversitelere ticari bir yön verip kendilerine sanayi dünyasına hizmeti rolü oynatmak değildir, tam tersine.Buna rnek olarak, niversiteye yöneltilen taleplere geleneksel yapısını koru-

arak bu taleplere cevap verme kabiliyeti arasındaki artan denge-
sizliğe işaret etmektedir.

Ufukta gerçekten uluslar arası ve oldukça rekabetçi bir öğrenim
dünyası görünmektedir. Siyasete gerek yok. Kerr (Clark 2001'de)
Üniversitelerin uluslararası sahnede hızlı bir şekilde yerlerini bul-
maları ve dinamizm kazanmaları için kendilerine *zerklik* veril-
mesini önermektedir.

Ancak zerkliği nasıl kullanacağız? Daha iyi bir kurum yaratmak
için özerklik istenebilir. Bir niversite resmi olarak ancak edilgen
bir şekilde özerk olabilir, fakat önemli olan edilgen özerklikten
uzak, faal ve işbirliğine açık bir özerklikten yararlanmaktır.

Devletin niversite üstündeki idari merkeziciliği zayıflamaktadır.
Dolayısıyla niversite kendi yolunu çizmek için daha çok zgr-
lkten faydalanabilecektir. Daha zerk bir niversite yaratabilmek
için güdülecek amaç kendisi ile iş birliği yapan devlet, bölgeler,
iller, belediyeler, araştırma kurumları, kamu ve özel teşebbüsler
gibi kurumlara niversite arasında gerçek bir ortaklığı teşvik et-
mekten geçer.

Daha çok özerklik, üniversitelere üslerine düşen sorumluluklarını
daha açık bir şekilde yerine getirmelerine, yenilikçi kabiliyetleri
ortaya ıkartabilmelerine ve i girişimlerine daha çok gvenebil-
melerine yol açacaktır. şimdiden eğitimin niteliğini, işgücü ihtiya-
larına cevap verme kabiliyetlerini, toplumsal esnekliğine inti-
ba imkanlarını, teknoloji transferlerine katkılarını ve uluslar arası
boyutlarını değerlendiren insanların fikirlerine daha büyük bir
hassasiyet göstermektedirler.

Değişen niversite mi demokratiktir, yoksa değişmeyen mi?

ABD'de Dünya Bankası temsilcisi Salmi (2001)'ye göre son yıllar-
da birçok ülkede yüksek ğretim sistemi önemli ölçüde değişmiş-
tir: yeni tip kurum, finansman ve idare değişiklikleri, ders program-
larında reform ve teknolojik yenilikler ortaya çıkmıştır.

Ancak yüksek ğretim her yerde aynı tempo ile gelişmemektedir.
Kimi niversite geleneklerine bağlı ve hızla değişen bu dünyaya
karşı kayıtsız kalmıştır. rnek olarak 1538 yılında kurulan Domi-
nik Cumhuriyeti'nde bulunan, Amerika Kitasının en eski niversi-

tesisi olan Saint Domingue özerk üniversitesi 6000 öğrenci için tasarlanan tesislerinde 80,000 öğrencisinin yükü altında çökmek üzeredir. Güney Karolina eyaletindeki Bop Jones üniversitesinde ırklar arası ilişkiler hala yasaktır.

Bugün birbirine bağlı 3 ana sorunun yüksek öğretimin rolü ve görevlerinin üstünde önemli etkileri vardır: *globalleşme, bilginin bilgi üretimindeki artan rolü ile iletişim ve enformasyon devrimi.*

Bu üç etkenin yüksek öğretimin üzerindeki etkisi şunlardır.

1. Seviyesi daha yüksek bir temel eğitimin, sürekli eğitim hatta uluslar arası çapta kabul edilen diploma gerektiren eğitim ihtiyaçlarında temel değişiklik meydana gelmiştir.
2. En iyi üniversiteler dünyanın her hangi bir yerinde kendilerine bağlı eğitim kuruluşları yerleştirip o yerlerde daha önce kurulan ulusal üniversitelerle rekabete girmeleri mümkün olduğu için yeni bir rekabet türü ortaya çıkmıştır.
3. Yüksek öğretim kurumlarının organizasyonu, yeni modellere uymak zorunda kalmıştır. Bundan böyle üniversitelerin yeni bilimsel ve teknolojik alan ortaya çıkmasından yola çıkarak geleneksel öğrenimi farklı bir şekilde düzenleyebilme kabiliyeti temel bir unsur olacaktır. Üniversitelerin idaresinde ise geleneksel öğrenimin analitik yaklaşımın yolunda devam etmek-tense karmaşık sorunlara cevap verebilecek araştırmanın yeniden düzenlenmesi gibi yeni bilgi üretim şekillerini göz önünde tutmak gerekecektir.

164

Dupont ve Ossandon (1994)!a göre beş unsurdan oluşacak değiş-meyi düşünüp keşfetmek zorundayız.

1. Araştırma yoluyla öğretim,
2. Bilim kolları arası bilgi edinimi,
3. Üniversitelerin esnekliği,
4. Avrupa teşviki,
5. Üniversitelerin insan sermayesi.

Üniversite kriz yaşamakta mıdır?

Üniversitenin karşı karşıya bulunduğu derin değişim süreçleri ile üstlenmesi gereken yeni görevler konusunda sayısız araştırma ya-

- *eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma*

pılmıştır. Tehlikede olduğu varsayılan niversite hakkında 5 yıldır acil zm öneren Fransa da Attali komisyonu, ABD' de Boyer, ingiltere'de Dearing raporu, Quebec'te "niversitenin görevinin güncelleştirilmesi" konulu Eğitim Yüksek Konseyinin raporu gibi ulusal raporlar yayınlanmıştır.

Pedagojik yönü olan globalleşmede işin içine girmektedir. Delors Komisyonu (1996) Avrupa rektörleri konferansı (1997) UNESCO'nun Dünya Yüksek ğretim Konferansı (1998), Avrupa Konseyi (1998), gibi uluslar arası kuruluşlar yüksek öğretiminin bilim ve öğrenim toplumunun içindeki rolü hakkında bir rapor hazırlamışlardır.

Ulusal Değerlendirme Komitesi(1989), 1987 yılında yayınlanan "niversite nereye gidiyor?" başlıklı raporunda sorduğu soruya bütün yanıtları vermekten uzaktır. Fransa'da 25'ten fazla yüksek ğretim kuruluşu,yani Fransız niversitelerinin üçte biri incelenmiştir. '

165

Raporun sonuçlarında şu hususlar üzerinde durulmuştur.

- Mevcut durum ile temel eğitim alanındaki olabilecek zmler,
- Mesleki teknik eğitim,
- Üniversitelerin ğretim üyelerini eğitme amaçlı i yapılandırılması,
- Üniversitelere şube kurmak artan toplumsal talebe cevap verebilecek vazgeçilmez zm diye düşünülmüştür. Söz konusu şubeler idari olarak bir ana niversiteye bağlı olup yerleştirildiği belediye veya bölge tarafından geniş bir şekilde desteklenmektedir. Bu fikir 1987 yılında cumhur başkanına sunulan raporda Ulusal Değerlendirme Komitesi tarafından da desteklenmiştir. O tarihten bu yana bu kavram topluma mal olmuştur.

Üniversite başkalaşım geçirmekte mi?

Bizce olasıdır, zira niversite kavramı bile gelişmiştir (Neave 1996). 60-70 yıllarında niversite *daha büyük bir toplumsal adaletin* aracı olarak grlmektedir.O sırada kapılarını daha geniş bir şekilde açarak ülkeye daha önce sırf "elit" yetiştirildiği zamanlara

göre kendi "beceri sermayesinden yararlanmasına yol açmakta-
dır. Üniversite kimi zaman ve kimi yerde sanayi ve özel sektörün
karına düşman kesilip ekonomi ve sanayi çevrelerinden gururla
bağımsızlığını ilan etmekte. 80'li yıllarda ise bütçe sıkıntıları baş-
ka bir niversite modeli yaratılmasını zorunlu kılmıştır. Ülkenin
rekabet gücünün gelişmesine faal olarak katkıda bulunabilmek
zere *sanayi çevrelerine yaklaşmaya* teşvik edilmektedir. şu sıra-
da niversite çeşitli metamorfozlardan geçmektedir. (Dupont ve
Ossandon,1994):

- Öğrencilerin okul geçmişi çeşitlenmiştir,
- Öğrencilerin toplumsal ve kültürel çevreleri çeşitlenmiştir,
- Daha önce öğrenciler tam gün öğrencisiydi, artık daha yüksek
bir diploma lde etmek veya düzenli olarak eğitim görmek is-
teyen yetişkin öğrencilerde yüksek ğretim kurumlarına dahil
edilmektedir.
- Buna karşılık yüksek seviyeli işlere işgücü sağlayan niversite
mezunlarının sosyo-ekonomik yaşama katılmalarının gcleşti-
đini görmektedir.
- Eğitim sorunlarına karşı ne kadar hassas olurlarsa olsunlar siya-
si karar verenlerin işlem ve araştırma masraflarının kaynakları-
nı kısıtlamak zorunda kaldıklarını iddia etmektedirler.

166

Sonuç olarak:

Bu yeni bin yılda niversite, bilgiye bağlı ekonomik büyüme ve
iletişim tekniklerinin devrimi daha önce yaşamadığı meydan oku-
malarla karşılaşacaktır. Söz konusu meydan okumalar tehdit ola-
rak algılansa da, şans olarak ta düşünülebilir. Zira, "entelektüel
alanda orta yol yoktur: ya en iyisini aramız ya da en kötüsüyle ya-
şarız" (Gardener, Salmi, 2001)

Standardizasyon birçok sektörü etkilediği gibi üniversiteyi de et-
kilemektedir. "Fast food niversite" kavramı ortaya atılmaktadır.
ğrencilerinin retim zincirinde çalıştığı üretken ve maliyeti
ucuz sanayi benzeri koca bir kurum bünyesinde "derin bil-
gi'nin" yerine "hamburger bilgi" dağıtılır. Öğrenciler ise zihinleri-
ni fazla yormadan ve kendilerini adamadan zahmetsizce tahsille-
rine devam ederler.

Bu çerçevede niversitenin, ölçülemeyecek kadar geniş bir veri miktarı ile karşı karşıya bulunup her Şeyden önce bilgilerin ve teknolojinin ilerlemesinin yoğunlaşmasını idare etmeyi öğrenmesi gerekir. "*Bilgi belirsizliği ortadan kaldırır*" (Shannon ve Weaver^ 949)

Üniversite ğretiminin nitelik seviyesini gözetme gereği konusunda gittikçe artan bir fikir birliği ortaya çıkmaktadır. Niteliği, ğrenim sürecinin temelinde bulunan *anlam sorunu* olarak algılamaktayız. Dupont ve Ossandon'a göre (1994) anlam, öğretimin her seviyesinde yüzeysellik, yapaylık ve tekrarlılığı önleyip derinlik ve geçişlilik sağlamakta; doğrusal mantık, diyalektik mantığa karşı anlam taşımamaktadır; karmaşaya karşı "düzen'in" mefhumu yoktur.

Çağdaş toplumlarda niversite, merkezi bir kurum rolünü üstlenmektedir. Bir yandan teknoloji üzerine kurulu ekonomiler için elzem olan eğitim sağlamakta, öte yandan araştırma ve yenilik için çok önemli bir merkez oluşturmaktadır. ABD'de de yaşanan niversite ğretim krizini araştıran Pelikan'a göre (1992) bilimsel araştırma ve yüksek ğretim eş koşmaktadır. Hatta niversite sadece ulusal planda değil dünya çapında *topluma hizmet etme sorumluluğunu* taşımaktadır.

Üniversite; *bilim, sanat, erdem ve mükemmellik* ile ortaklık kurmaktadır. Ancak, birkaç neslin uğraşı ile gerekleēebilen ortaklık türünden olduğu için yaşayanlarla olduğu gibi daha önce yaşamış olanlarla ve doğacak olanlarla ilişkisi vardır.(Burke, Pelikan, 1992)

Donnay ve Romainville (1996) "niversite" diye adlandırılan kurumun işleyiş metodunu tahlil ederken girdi ve çıktı zorunlulukları arasında sıkışan üniversiteyi kendi işleyiş mantığına sahip olan bir "kara kutuya" benzetirler. Esas soru, niversitenin kendi bünyesinin dışında yapılan deneyleri zmselebilen *açık bir sistem olarak gelişip gelişemeyeceğidir*.

Avrupa, hızlı bir Şekilde yüz değiştiren gölge ile işık, umut ile korku yüklü olağan üstü olaylar yaşamış ve halen yaşamaktadır. Kar-

maşa ve tedirginliğin hakim olduğu bu çerçevede dış etkenler üniversitelerin kaderini tayin etmeyecektir. Asıl konu, üniversitelerin kendilerini etkileyen gçlere karşı nasıl bir tepki verecekleri ve söz konusu gçlere şekil verip bir demokratik kimliği yaratmaları olmaktadır.

Zira imkansız olanın bile mümkün olduğu bir dönemde yaşamak-tayız.

KAYNAKÇA

- , ALTBACH P., (1998), Higher education, Democracy and Development: implications for newly industrializing countries, in ALTBACH P., Comparative Higher Education: Knowledge , the University and Development, Westport, Connecticut & London, Ablex publishing.
- , BECKERS J., BOXUS E., (1996), Service de didactique générale et de mthodologie de l'enseignement secondaire, Facult de Psychologie et des Sciences de l'Education, Universit de Lige, La traverse des candidatures universitaires, une analyse des cas, in RES ACADEMICA, (1996), volume 13, n 1&2, p 85-104.
- , BELL D., (1993), Beyond o dream deferred, Multicultural education and the politics of excellence, Minneapolis, University of Minnesota Press.
- , BURGEN A., (1996), Goals and purposes of higher education in the 21^s* century, London and Bristol, Jessica Kingsley Publishers.
- , CARRIER D., (1990), La réglementation publique et l'innovation en matière de programmes d'études, in HUTCHINGS A. P., et MARCHESE J. T., American Association for Higher Education, (1990), Evaluation des résultats de programmes d'études. L'expérience des Etats-Unis.
- , CLARK B., (2001), L'université entrepreneuriale : nouvelles bases de la col-lgialit, de l'autonomie et de la réussite, Paris, OCDE, Vol. 13, n 2.
- , CLARK B., (1986), The higher education system, Berkeley, Los Angeles, London, University of California Press.
- , COALDRAKE P., (2001), Répondre aux nouvelles attentes des étudiants, Paris, OCDE, Vol. 13, n 2.
- , CONSEIL DE L'EUROPE & COMMISSION DES COMMUNAUTES EURO-PEENNES, (1992), Actes de la conférence jointe sur l'accès à l'enseignement supérieur en Europe, Parma, Universita degli studi di Parma.
- , CRAFT A., (1992), Quality assurance in higher education, London, Was-hington, the Falmer Press.
- , DONNAY J., et ROMAINVILLE M., (eds), (1996), Enseigner à l'Université, un métier qui s'apprend ?, Bruxelles, De Boeck Université.

eğitim yönetimi ve üniversitede demokratik yapılanma

- , DUPONT P., OSSANDON M., (1994), La pédagogie universitaire, Paris, PUF, coll., Que sais-je ?, n° 2891.
- , HUTCHINGS A. P., et MARCHESEJ. T., American Association for Higher Education, (1990), Evaluation des résultats de programmes d'études. L'expérience des Etats-Unis.
- , LECLERCQ D., BEGUIN A., DE KECHOVE A-M., LAMBERT J-P., PESTIEAU P., (1998), L'enseignement universitaire est-il démocratique ? in LECLERCQ D., (1998), Pour une pédagogie universitaire de qualité, Mardaga.
- , OCDE (1990), Gestion de l'enseignement supérieur, Paris, OCDE, Vol.2., N°1 .
- , PELIKAN J., (1992), The idea of the university, London, Yale University Press.
- , POISSANT H., (1996), L'évaluation de l'enseignement universitaire, Mont-réal (Québec), Les Editions Logiques.
- , ROMAINVILLE M., (2000), L'échec dans l'université de masse, Paris, L'Harmattan.
- , SALMI), (2000), l'enseignement tertiaire au XXIe siècle : enjeux et perspectives, Paris, OCDE, Vol. 13, n° 2.

PANEL

DEMOKRATİK ÜNİVERSİTE

Yöneten: Prof. Dr. İzzettin ÖNDER (I Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Değerli arkadaşlar/ değerli meslektaşlarım; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Çok önemli bir zamanda, çok önemli bir konjoktür-dış bu toplantıyı yaptığı için Eğitim-Sen'e, ben bir meslektaş olarak teşekkür etmek istiyorum. Sizlerin de katkılarınız ve katılımlarınız için teşekkür ediyorum.

Burada birkaç kavramdan bahsettik. Bunlardan birincisi yüksek öğretim ya da biraz bilinen bir kavram olarak üniversite, Ama hemen bir iki soru aklımıza geldi. Şöyle söyleyeyim: Üniversite acaba bir yeknesak üniter bir ünite midir? Yoksa farklı bir şey midir? Farklı boyutları, farklı kurumları olan, farklı odaları, farklı alt bölümleri olan bir şey midir? Eğer biz böyle bakarsak üniversiteye; küreselleşme ortamında Tıp Fakültelerinin, Mühendislik Fakültelerinin küreselleşmede bilgi alış verişinde merkezle birleşmesi yararlı olur. Muhtemelen böyledir. Ama sosyal birimlerle uğraşan bölümler olarak ben, İktisat Fakültesi'nden geliyorum. Acaba merkezle birleşmesi merkezin amaçlarına hizmet ediyor olabilir mi? Biz bunları hiç tartışmadık burada. Tabi bunları tartışmamız lazım. İkincisi, bence demokrasidir. Demokratikleşme bir iklimdir, bir süs değildir. İnsana saygı anlayışı da olabilir, bunun tanımı belki böyle olabilir. Ama "demos", "kratos" diye bakarsak, üniversitenin demokratikleşmesi toplumun demokratikleşmesi için gereklidir ve geçerlidir.

Üniversitenin kendi başına demokratikleşmesi, herhangi bir işletme kurumunun, bir aile kurumunun demokratikleşmesi kadar gereklidir. Bu üretimin etkin yapılabilmesi için gerekli bir doğrudur. Ama üniversite üretimine baktığımızda, bunun etkinliği toplumu demokratikleştirmeye yöneliktir. "O zaman üniversitenin işlevi nedir?" diye baktığımızda, ben üniversitenin kendi başına bir karar unsuru olduğu kanaatini taşıyorum. Ama üniversite deşifre

etme yeridir. Toplumsal olayların bugün çok karmaşık olduğu bir toplumda yaşıyoruz. Ben maliyeciyim ama bir vergi yasası çıktığında bunun sonuçlarını göremiyorum. Nerede kaldı ki; Ankara'da oturan bir aile bunun sonuçlarını görecek ve buna göre siyasal kararlarına ve belirleyecek, iktisadi-bir karar alınıyor Türkiye ortak pazara girsin mi, girmesin mi? Küreselleşme iyi mi, kötü mü? Ne'demek iyi mi kötü mü bilmiyorum/ genelleştiriyorum. Halk bunun için karar veremez, ama oy veriyor. Bunu müdafaa eden siyasilere oy veriyor. Üniversite p zaman ne yapacak? Üniversitenin diğer kurumlardan bağımsız ya da onlara eşit uzaklıkta olması gereklidir. Bunun, için üniversitenin idari özerkliğini sağlamak gerekir. Ama idari özerklik ile mali özerklik ters kavramlardır. Çünkü Türkiye'de üniversite bütçe yapısına baktığımızda şimdiye kadar katma bütçe ile yöneltiliyordu, şimdi bunu değiştirmeye çalışıyorlar.

Kamu kurumları arasında özerk bütçeyi, KİT'ler kullanır. Özerk bütçe demek, kendi gelir kaynaklarını yaratması demektir. Gelir kaynakları üzerinde hakimiyete sahip olması demektir. Şimdi üniversitenin ona tahsis edilen, kaynak, üzerinde hakimiyetin üniversitede olması gerekirkibu idari özerkliktir, mali özerklik değildir. Çünkü mali özerkliğin özünde kendi kaynağını yaratma, özgürlüğü vardır. Kaynağını yaratma özgürlüğü demek, ürünlerini pazarlaması, piyasalaşması demektir, üniversite neyi üretir peki? Talebe yetiştirir, beşeri sermayeye katkı yapar, araştırma yapar ve en önemlisi arkadaşlar sistemin ideolojisinin bir üst yapı, kurumudur.

'Üniversite »bir üst yapı kurumudur. Bu üst yapı, kurumu olarak ideolojiyi üretir. Bu ideolojiyi genç kafalara nasıl aktarır üniversiteler? Onun için üniversiteler üzerine bütün siyasal iktidarlar, abanıyor, Getirilen proje benim kanaatime göre kesinlikle amaçlı bir projedir! Ama, sade ben bunu suçlayamıyorum doğrusu. 1980'de YÖK'te üniversiteye aynı amaçla gelmiştir. Ama 1980'de zil çaldı. Ne zilydi o? Türkiye şhtegre oluyordu artık. Burjuvazi o çapta geliyordu. Yani üniversite buradaki Siyasal Bilgiler Fakültemiz, Korkut Boratav Hocamız onları¹ yetiştiremeyecekti, onlar istediklerini söyleyenecekti artık. İstanbul üniversitesi hocalarımız söyleye-

meyecekti. En büyük zararı da onlar gördüler. Neden? Çünkü tabura girecekti insanlar.  önemli kurum getirilmeye çalışıldı. Birincisi; 1402 sayılı yasa -yasal zulüm diyorum ben ona- bir takım insanlar birtakım memur arkadaşlarını da elimine ettiler. İkincisi; YK ile gelen idari zulümdür. YK'n görevi gerçekten niversiteleri idari baskı altına almak olmuştur. Üçüncüsü de; maalesef devletler de alet oldu. 60'ın üzerindeki niversitemize bütçenin %1,8'ini ayıran devlet niversitemizi kaynaksız hale getirdi.

Üniversitenin hizaya sokulması gerekiyordu. Neden? Sistemin ideolojisi bunu istiyordu. Ama bu anlaşılır. Böyle bir sistem kısa sürede organ nakli gibi bir şeydir. Bu organı reddedebilir kurumlar. Yarın ne olacağı hiç belli olmaz. O zaman niversitenin genetik yapısını toplumun genetik yapısına uygulamak lazım. O da üniversiteyi ticarete açmaktır, işte özerk bütçe kavramı buradan gelmiştir. Üniversiteyi biz ticarete açtığımız zaman niversitenin genetik yapısı değişecek ve organ nakli olmayacak. O zamanda bu niversite sadece i burjuvazinin -ki ufacık bir burjuvazidir- emrinde değil, aynı zamanda küreselleşen dünyada çevresel ekonomiler ne kadar sömürge haline geliyorsa eğer o sömürgeleşme hizmetinin veya olgusunun, o yürüyüşünün emperyalist yağma veya kültürel yağma aracı eşliğinde görmeye başlayabilirim. Onun için niversite çok ciddi bir olaydır.

Üniversiteye, siyasilerimiz siyasi olarak bakmamalıdır, bu büyük bir günahtır. Üniversiteye sermaye böyle bakacaktır ama bizim buna karşı durma görevimiz var. Sendikamızın da böyle bir görev bilinci ile bu toplantıyı düzenlediği için ve bütün değerli meslek kollarına konuşma fikrini söyleme şansını tanıdığı için çok teşekkür ederim. Buyurun Sayın İnel.

Prof. Dr. Ahmet İNSEL (*Galatasaray niversitesi ğretim yesi*)

nce beni çağırdığı ve böyle bir fırsat verdiği için Eğitim-Sen'e teşekkür ederim. Üniversitelerin, niçin siyasi anlamda Türkiye'de ve ideolojik çatışmanın daha gergin olduğu çoğu ülkelerde, daha fazla bir sürekli gerginlik kaynağı haline gelmesinin nedenlerini

biliyoruz, izzettin Önder Bey de biraz önce ifade ettiler. Bütün yapacağım değerlendirmeler bu olağanüstü konumun ideolojik olarak, konumlanışı anlamında, olağanüstü konumunu dikkate alarak değerlendirmek olacak. Elbette bu sadece üniversite ile ilgili değil, bütün eğitim kurumları için geçerlidir. Üniversitelerde bunun daha büyük bir gerginlik kaynağı olduğunu görüyoruz. Niçin? Çünkü üniversitede camiası içinde yer alanlar; öğretim üyeleri, idari personeller ve öğrencilerdir. Esas olarak öğrenciler diğer öğretim kurumlarından, ilköğretim ve ortaöğretimden farklı olarak bütün siyasi haklarına sahip yurttaş konumundadır. Dolayısıyla burada daha farklı bir yapı kaçınılmaz olarak söz konusudur. Ben dört başlık altında kısaca 15 dakika içinde bitireceğimi tahmin ediyorum.

Birincisi; bugün Türkiye'de üniversiteyi tartışırken kaçınılmaz olarak 12 Eylül felsefesinin üniversitesini tartıştığımızı biliyoruz. Daha önceki konuşmalarda da dile getirildiğini tahmin ediyorum. Kısaca hatırlatmak gerekirse, 12 Eylül felsefesi, bir düdük çalma olarak ifade etti biraz önce izzettin Bey. O günün felsefesi otoriter, şiddetli otoriter, totaliter demeye siyaset bilimi açısından çok müsait değil ama, totaliter tınılar da içeren akut otoriter bir siyasi tarzı örgütlenme biçimini Türkiye'ye hakim kıldı. Bu örgütlenme tarzı aşırı merkezîyetçi, tek tipleşmeyi sürekli empoze eden, bunun YÖK kanunundaki çok belirgin maddeleri olduğunu biliyoruz. Bütün üniversitelerin en aşağı beş fakülteden oluşması, bütün üniversitelerin alt yapısının Güzel Sanatlar Akademisinden Tıp Fakültesine kadar hep aynı, tek tür biçimde örgütlenmelerine kadar tek tip bir üniversite yapısı söz konusudur.

Üniversiteler aynı zamanda elbette ideolojik kurumlardır. İdeolojiye, toplumsal ideolojinin toplumsal sistematik bilgi ve o bilgiyi yorumlama tarzı dersek, onun genç kuşaklara aktarıldığı yerlerdir aynı zamanda üniversiteler. Üniversitelerin bu işlevlerinin doğrudan bir ideolojik bombardıman tek tip insan yetiştirme, ideolojik olarak tek tip insan yetiştirme unsurları haline dönüştüğü bir yapıdır. 12 Eylül sonrasında üniversiteler buna temizlik hareketleri nedeniyle çok fazla direnmediler. Bazı üniversitelere zaten böyle bir

üniversitenin'bünyesinde olan bazı kesimlere bu zaten istediği bir yapı olduğı için diremedi. Diğerleri de bildiğiniz gibi zaman içinde ,çeşitli yöntem ve baskı yöntemleriyle zaman içinde tek tipleştirildi. Çok geniş yetkilerin kullanıldığı amâ bu yetkilerin hep tek merkezde, atanmışlar üzerinde yoğunlaşmış, tek merkezde kullanıldığı bir yapı geldi. Burada özendirme, destekleme, üniversitelerin gelişmesi için özel bir çaba göstermek-yerine, üniversiteleri bir fesat potansiyel i ya da,gerçek bir.fesat yuvası olarak görüp bunların, bu fesat "faaliyetlerini, potansiyel ya da gerçek fesatfaaliyetlerini, engelleyecek, bastırarak birdenetim mekanizmasının baskın olduğu, bir yapı geldi.

Bence bir siyaset benzetmesi yapılırsa, bu zihniyetin iki kurumu 12 Eylül üniversite yapısında çok belirgindir; bir yanda YÖK, bir yanda rektörlerin durumu. YÖK üniversite camiasının tek öğrenim Camiasının,Milli Güvenlik.Kurulu/dur.,Rektörler de bu üniversitenin,,tek tek üniversitelerin¹ Milli Güvenlik fonksiyonlarını yerjnde gerçekleştiren unsurlarıdır. Rektörlerin seçim ve arkasından atama olması yani belli bir seçime dayalı bir atama olması Am^ artık o atamanın seçimden daha,üstün gelmesi,. Diğer taraftan.ellerinde topladıkları çok büyük yetkiler, üniversite,kurullarının,paylaşamadığı yetkiler ve rektörlerin YÖK ile olan, doğrudan bağlantıları söz konusudur.

Değirmek istediğim ikinci nokta, demokratik bîr yüksek öğretim sistemini niçin istiyoruz? Bildiğimiz gibi yönetici konumuna gelen kişiler ne kadar demokrat olsalar da demokrasiden şikayet ederler. Çünkü demokrasi yöneticilerin ellerindeki serbest davranma yetkelerini genellikle kısıtlayan bir yapıdır. İktidarın paylaşılması, yoğunlaşması değil, paylaşılmasına dayalı bir yapıdır,. Türkiye'de rektör konumunda olan insanlara,çoğunlukla sorduğunuzda demokrasinin, bu üniversite dünyasında ve Türkiye'de yürümeyeceği^ünivejşite içj demokrasinin hemen yürümeyeceğini ifade eder. Bu onların dempkrat olmadıkları için dçğil, o koncumdan baktıkları zaman onu gördükleri içindir.

Demokrasinin kısa vadede bir bedeli vardır. Karar alma süreçlerini yavaşlatır. Bunu kabul edelim. Birkişi "ben doğruyu bildim ve

bunu yapıyorum" dediğinde çok hırlı karar alır ve bunu uygulamaya koyar. Karar alma süreçlerine kısa vadede bir bedeldir bu. Karasalina süreçlerini yavaşlatır. Karar almak uzun tartışmalar gerektirir.. Konsenssn, oluşması için bazı kararlar almak, kişinin doğru|, bulduğu unsurlardan geri çekilmesin) gerektirir.,Ama demokrasinin bu kısa vadedeki etkinlik anlamındaki bedeli demokrasinin.uzun vadedekiletkinlik katkısıdır. Çünkü uzun vadede kararların sürekli bir kişinin kafasında oluşmuştur. Bunların doğruluk payı da sadece o kişiyeye ilişkin olduğu için bir.kişinin kafasında; oluşmuş ve diğerlerine sürekli şüphe ife karşıladıkları, dolayısıyla o kişiden kaynaklanan kararların frenlenmesine dayalı bir, zırnıni dayanışma ağının oluştuğu, dolayısıyla uzun vadede o kısa vadede çok yararlı ve etkilgrnen sistemin,uzun vadede hiç çalışmadığı veya çok daha at verimli çalıştığı bir yapı getirir.

Demokrasiyi siyaset bilimciler, var ojan sistem içinde en,az kötü, sistem olarak tanımlar. ,Bu bedel i n, uzun, vadede bir, yarar, olduğu-, nu bilerek biz demokratik niversite, talebinde bulunuyoruz, Bu, nu şunun için.söylüyorum, bütün tartışmalarımızda özellikle yönetim mevkiinde bulunmuş ğretim yejerj meslektaşlarımızın "bu byle:olmaz, oradan,karşr çıkamaz, kışa vadede onu yapamayız", dediklerini göreceksiniz, grmuşnzdr. Burada bizim ne sürdüğümüz .şistemjn uz,un vadedeki kalıcılığı içindeki etkenliğidir. Diğer taraftan 12 Eylül felsefesi çerçevesinde şunu kabul edelim ki, niversite dünyası aynı Türkiye toplumunun olduğu gibi özgüvenini yitirmiş bir dünyadır. zgvenlerimizi büyük ölçüde yitirdiğimiz için de, bu zgven kaybının olduğu bir ruh halinin değişiminden, var olan c)urum çok kötü de olsa, şikayet etsek de, değişimden^ var olan durumdan daha fazla rkeeğini de dikkate alarak davranmamız gerekir. Var olan durumdan daha fazla değişimden r,kmek, o zgven kaybından kaynaklanan bir olgudur.

Bugün esas olarak yüksek ğretirjn elbette,bunun ilkokul ve;orta eğitini seyyesinde. de .değişmesinin önünde, .birkaç engel vardır. Bjr çok engel, var ama tien birkaç.tanesjni.belirteceğim. Birincisi; ideolojik ; hegemonyadır. Yapılan^btn, .değişim önerilerinin karşısına çıkarılan argmansal böyle bir, değişiklik nerisi, gerçekleş-

tirildiğinde belli çevrelerin, Genelkurmay olabilir, bu Şu anda çok Şiddetli laiki feryatta bulunanlar olabilir veya dinci çevreler olabilir önemli değil, belli çevrelerin buradan çok ciddi ürküntü duyacakları ve anında değişim arzusunu engelleyecekleridir. Bu çerçevede biz kaçınılmaz olarak ne kadar kendimizi demokrat olarak tanımlasak, kaçınılmaz olarak var olanın üzerinden tali değişimlere kendimizi aŐıŐtırmak durumunda kalıyoruz. Bunun en açık ibaresini Şu andaki hükümet yapısında görüyoruz. Hükümetin kendisi bir çoğunluğa tekabül etmesine rağmen, en çok korktuğu Şey buna belli askeri çevrelerin veya devlet ii çevrelerin tepki göstermesi.

Yüksek ğretimin deđiŐmesinde sadece laiki ve dinci kampaŐmasına kendimizi hapsedtiğimiz zaman, bu gerçekten bize 12 Eylül, hatta belki cumhuriyetin asli yönetim biçimi olan bir kampaŐmayı kendimize empoze etmemiz anlamına gelir. İdeolojik hegemonya böyle bir Şeydir. İdeolojik hegemonya bizi, bize rağmen düŐünmeye zorlamaktır. Bunu özellikle belirtiyorum. Çünkü, önümüzdeki dönemde de belki ben, belki siz ideolojik hegemonyanın esiri olarak refleks halinde bazı tepkiler göstereceğiz. Bu tepkileri gösterirken, bunun ne dereceye kadar gerçeğe tekabül ettiğini, ne dereceye kadar ideolojik hegemonyanın bir ürünü olduğunu değerlendirmemiz gerektiğinin altını çizmek istiyorum.

ikinci engel; var olan yapıdır. Biliyorsunuz YK 1980'lerde niversite yapısını, niversite ğretim elemanları yapısını, belli bir ideolojik çerçevede deđiŐtirdi. Şunu kabul etmemiz lazım ki, Şu anda üniversiteyi değeriftirecek olan ğretim elemanlarının önemli bir bölümü getirilmek istenen kriterlere kistaslara uymamaktadır. Dolayısıyla da niversitenin kendisi özerk bir yapı içerisindeyse Şöyle bir fasit daire içine dŐtđnz bir kesim profesör, bir kesim doçent, bilimsel olarak bugün yardımcı doentlerden beklenen kriterlere uymayan kişiler olduğunu görürsünüz. Biz bu kriterlere uymayan kişilerden diğerlerini değerlendirmesini ve üniversiteyi daha bilimsel ve demokratik çalışan bir niversite yapmasını talep ediyoruz. Bu her zaman sadece Türkiye'ye özgü değil. Her zaman totaliter veya otoriter rejimlerden çıkışta yaşanan bir so-

rundur. O dönemin insanları, o dönemin zihniyetini taşıyan insanlar buhar olup gitmeyecekler, onlar da orada olacaktır. Biz totaliter ve otoriter olmadığımız için bunları söylüyoruz.

Üç üniversite tarzımız var. Bir süper devlet üniversiteleri, bir sıradan devlet üniversiteleri, birde vakıf üniversiteleri. Böyle bir üçlü yapı zaten tek tipleşme diyoruz ama zaten bu dağılmış durumda. Bu üçlü yapıya baktığımız zaman, örneğin geçtiğimiz günlerde çok somut bir sorunla karşılaştık. Biliyorsunuz Sokrates değişim programları çerçevesinde bir ulusal ajans kuruldu. Bu ulusal ajans, 2004 yılından itibaren Türkiye'den yurtdışına Avrupa Birliği üniversitelerine bir sömestr ya da bir yıllığına öğrenci yollayacak, öğrenci de oradan gelecek. Şu anda yapılan değerlendirmeye göre, Türkiye'den en fazla 10-15 üniversiteden öğrenci gidebilecek. Biz bir taraftan üniversitelerin eşit olduğunu söylüyoruz, ama fiili duruma baktığımızda kaç tane? Toplam üniversitelerin dörtte birinden az bir sayıda üniversitenin gerçek anlamda, en azından bir kısım öğrencisini yurtdışında bir sömestr yada bir yıl eğitime yollayabilecek seviyede olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla böyle bir program, böyle bir devralınan miras üzerinden yeniden üniversite yapısı yapılacak. Bir üçlü yapının olduğu yerden yeniden üniversite yapılacak.

Üç üniversite fikri var biliyorsunuz. Bir: Liberal yaklaşım var. Üniversitenin bir Pazar ekonomisi çerçevesinde müşteri hizmeti olarak görüldüğü yaklaşım. Bu yaklaşımın tınlarını bugün AKP'nin de getirdiği önerilerde bulmak mümkün, bunu geçiyorum. Bir otoriter yaklaşım var. Üniversiteyi sadece bu otoriter yaklaşımı 12 Eylül ile hasretmiyorum. Üniversite içinde de otoriter yaklaşıma yakın çok kişi vardır. Bilim adamı olmak aynı zamanda tek doğruyu elinde tuttuğu fikrine kapılmak değildir. Tek doğruyu elinde tuttuğu fikrine kapılmış kişi otoriterdir. Dolayısıyla da bu otoriter yaklaşımda üniversite dünyası içinde egemen olmaya eğilimlidir. Bir de demokratik yaklaşım vardır. Akademik özgürlük ve kurumsal özerklik üzerine dayalı, kamu yararına yönelik bir hizmet ürettiğinin bilincinde ve bu hizmetin sadece öğrencilere değil, aynı zamanda öğrenciler üzerinden tüm topluma

yönelik bir hizmet olduğunun, birincisinde olan bir niversite. Bu niversitenin faaliyet biçimi katılımcıdır. Çünkü, burada niversite camiası içinde bir müşteri ilişkisi,yoktur. Üniversite camiası içinde müşteri ilişkisi ne demektir? Ben bakkala gider, parayı verir malı alırım. Ama diğer taraftan malı,eğer mşteriysem, ğrenci mşteriyse, öğrencinin yönetime katılması mümkün değil. Müşteriler şirketlerin yönetimine katılmazlar.' Dolayısıyla/eğer öğrenciler müşteri değillerse k oyle olmamaları lazım. ğrencelerde bu camianın bir parçası, farklı bir parçasıdır. Onlarında çeşitli yönetim alanlarına katıldıkları,'idari personelin yönetime katıldı'đı/katılımcı bir yapı oluşturmak mümkündür. Bu, elbette profesörlerin atanması veya'yükseltilmesinde' idari personel veya öğrenciler jürilerde yer alam anlamına' gelmiyor. Akademik zgrlk, zateh onu engelliyor.

Demokratik bir yap! sadece meta olarak bir yarar değil, aynı zamanda şunu da belirtmek lazım; niversitenin bir yurttaş yetiştirme işlevi vardır. Yurttaş ama ideolojik anlamda yetiştirme değil. Bir ergin, kendine güvenli, bilgi üretebilen, bilgiyi kullanabilen yurttaşlar yetiştirme yeridir. Ayrı zamanda topluma bilgi aktarma yeridir,! Öğrencilere hizmet'vermez, 'niversite toplumun diğer' kesimlerine de bilgi aktarır. Bu demokratik'yaklaşım niversitenin dışa açık kendi dışında çok açık olmasını gerektirir. Kendi içine kapalı bir niversite bu amaçlarını yerine getiremez. Son olarak şunu söylemek istiyorum: Demokratik niversite, oluşumu 19. yüzyılda,aristokrat bir dünyada tasarlanmıştır.- UnutmyalırriMki; niversiteler ortaya çıktıklarında, doğal elitlerin çocuklarının gitti'đi okullardı. Doğal elit derken, aristokrat türü elitlerin çocuklarının gittiği okullara burjuvazinin çocukları, bir müddet sonra geldiler. Yani elit konumunda,-,elit konumu zaten doğumu, itibarıyla elde .etmiş çocuklar,niversiteye giderlerdi. .Dolayısıyla, eşitler .arasında eşitler her zaman demokrasiyi çok rahat,uygu|arlar. Üniversitelerin ii demokratikti. Üniversitenin, toplum la, toplum nezri demokratik değildi. Üniversitelerin, demokratikleşmesi toplumun diğer kesimlerinden, alt sınıflarından öğrencilerin niversiteye gelmeJeriyle, kitle.njversitelerinjn¹ oluşmasıyla.gerçekleşti: Ama aynı'zamapda bu otoriter rejimlerde üniversitelerin çok daha fa,z-

kendisi demokratik değilse, sadece kurum olarak niversitenin içinde demokrasinin olmasının da çok bir fazla pratik anlamı da yoktur. Dolayısıyla da bireyin geldiği yer demokratik olacak, niversite demokratik olacak ve birey burada bir Şeyler öğrenmek suretiyle büyüme kapasitesini artıracak kendi yeteneklerini gerçekleştirecek.

Bugün modern eğitimin tanımı Őudur; bireyin kendisini gerçekleŐtirmesi yani birey bütün yeteneklerin sonuna kadar kullanmak için fırsatlar bulacak, niversite bunun için çok uygun mekan. Tabii burada üniversiteyi bu kadar konuşurken aslında niversite için asıl kaygı duyması gereken kişiler burada değil. Yani onlar burada yoklar. Sanki nc Őahıslar burada üniversiteyi tartıŐıyor gibi duyguya kapılıyorum. Böyle bir duygudan kendimi alamıyorum. Çünkü asıl taraflar oturdu, Şu anda niversite yasasını yapıyorlar. Yani biz burada biraz dışarıda kalmıŐ gibi görünüyoruz. Şimdi asıl özerkliği talep etmesi gerekenler onlar, onlar derken kendimi onların dışında tuttuğum için söylemiyorum, bende onların bir parçasıyım Ama sonuçta böyle bir kitle olmadığı için bunları işaret etmek istiyorum. Ama ben biraz 80'lere doğru gidip, niversitenin farklı fonksiyonlarına da işaret etmek istiyorum.

Şimdi 80' ncesi niversiteye bir bakalım. 83 öncesi niversiteye yüksek öğretimde okullaşma % 2.5 ve bizim özerk niversitemiz var. Ama % 2.5 okullaşma ciddi bir nüfus, kalkınma içerisinde olan bir toplum ve yeteneklerin sonuna kadar kullanan dolayısıyla bu yeteneklerini toplumun hizmetin sunacak bir eylem %2.5. Üniversitede ğretim yeliği babadan, oğulla devreden bir yapı. Sonra 1983 hareketi geliyor. Birden bire 8 niversitemiz, yanlış hatırlamıyorsam, 28 niversiteye ulaŐıyor. Ve 20 yılda buradaki ğrenci kapasitesi ciddi oranda artıyor. Bugünkü rakamları 18 görürsek, 7 kez artığını söylemek mümkün. 7-8 kez artmıŐ görünüyor, %2.5'tan %17.5 falan artıyor. Şimdi bu ciddi bir atılım, bir yenileŐme oldu daha fazla insana hizmet veren bir niversite anlayışı geldi. Yani niversitenin asıl fonksiyonlarını ihmal etmemek gerekir. Őüphesiz niversitenin bir sürü görevi var ama bunlar bir tanesi eğitim, bir tanesi araŐtırmadır. Bu iki görevini birlikte d-

şünmek zorundayız ve bunları bir denge içinde düşünmek zorundayız. Eğer bunun bir tarafını esas alır, öbür tarafını ihmal edersek, ciddi bir bata yapmış oluruz.

Bugün bu rakam yeterli mi? Hayır bu rakamı yeterli görmek mümkün değil. En yakın komşumuz Yunanistan %30'larda, Amerika %80'lerde, dolayısıyla okullaşma oranını artırmadan bu yönde bir çaba göstermeden üniversiteden söz etmekte mümkün değil. Evrensel eğitim talebi de giderek artıyor. Her yıl aşağı yukarı 1.5 milyon insan üniversite sınavlarına başvuruyor. Ve bizim sistem problem olarak bu başvuran insanları gösteriyor. Yani bakıyor onlara 1.5 milyon insan diyor ki böyle şey olur mu? Birisi böyle diyor, bir başkası diyor ki; herkes üniversiteye mi gidecek? Dolayısıyla herkesin üniversiteyle algısı farklı ve birileri bu öğrencileri problem olarak görüyor. Sanki bu öğrenciler geliyor üniversitenin kapısına dayanıyor, duvarlarını yıkıyor, hocalarını hırpalıyor ya da siyasi iktidara bir şeyler yapıyor. Hayır hiçbir şey yok. Ne yapıyor? Bu adamlar sınavlara giriyorlar, kazanamazlarsa gidiyorlar kendilerine yeni bir kapı arıyorlar. Üniversitenin burada problemi hatta idarenin burada problemi bu öğrencilerin gerçek üniversitel bir ortamda eğitim görmelerini sağlamak için imkan, fırsat yaratmak ve mevcut kapasiteleri artırmak. Tabi bunu özerk bir üniversitede özgür bir ortamda yapmak. Siz gençlerinize bu fırsatı vermezseniz, üniversitenin ne anlamı var. Tabi bugüne geldiği zaman üniversitenin içinde yapılanlara bakıyorum; üniversite hocalığı nasıl bir şey? Geçmişten beri çıraklık yoluyla üniversite hocalığı devrediyor. Yani bir hoca onun yanında asistanları var. Asistanlar onun yanında ders görerek, onunla birlikte derslere girerek yetişiyorlar, çıraklık yoluyla mesleklerini ediniyorlar. Bu çok yanlış bir şey mi? Yanlış bir şey olduğunu söylemiyorum. Çünkü çıraklığın ciddi bir eğitim aracı olduğunu biliyorum, bunu kabul ediyorum. Ama bu fazla yenilikçi değil, özellikle öğrenci sayısının arttığı bir ortamda bu hiç yenilikçi değil.

Dolayısıyla yeni öğretim yöntemleri, stratejiler geliştirmek zorundayız. Ama bizim üniversite öğretim elemanlarını yetiştirirken aslında böyle çok ciddi bir yetiştirme planımız yok. Ne sayısal an-

lamda ne de nitelik anlamında var. Sayısal anlamda yok olduğu Őuradan belli; ilk kalkınma planından bu yana Türkiye'de birkaç alanda ciddi insan gücü açığı var. Bunlardan bir tanesi niversite ğretim yesi açığıdır. Türkiye bu açığı kapatamıyor, okullaşma oranı çok düşük olmasına rağmen kapatamıyor. Dolayısıyla burada sayısal ihtiyaçları karŐılamada ciddi bir açık var, bir de nitelik açığı var. Öğretim yejeri .öğretmenlik becerileri konusunda yeteri kalar yetiŐtirilmiyor. Son.bir ikiyıldır sadece iki ğretmen, yetiŐtirmede kullandığımız dersi onların pedagojik formasyonunu artırıcı bir araç olarak görüyor ve o dersleri bütün doktora öğrencilerine, üniversitede kalacak öğrencilere zorunlu ders olarak veriyoruz, bunlardan birisi gelişim ve öğrenme, ikincisi de planlama ve değerlendirme. Fakat genellikle niversite personeli olmayı düşünen doktora öğrencileri de genellikle bu tür öğretmenlik derslerin çok ciddiye almıyorlar. İŞin doğrusu ve bu dersler, genellikle sırf gereği yerine getirilmek üzere kaydıyla yapılıyor. Gereken ciddiyetin, titizliğinde gösterildiği pek mümkün değil. Üniversitelerin sorunlarından biriside budur.

Üniversitenin artan görevleri var. Zaman deđiŐtikçe niversiteye de yeni görevler yükleniyor. Üniversitenin kendi rollerjqi, topluma hizmetteki rollerini arttırması bekleniyor. Üniversite bunları ne ölçüde yapıyor, bunlarda çok iyi olduğunu söylemek mümkün değil. Bunları hiç yapmıyor demekte çok doğru bir ifade olmaz. Ama yeterli olduğunu söylemek mümkün değil. Mesela niversitenin her yaŐta inŐanı kabul eden br yapısı olması gerekir. Niye? Çünkü herkes bu hızlı değişim nedeniyle mesleklerini kaybediyor, yeni meslekler edinme ihtiyacı duyuyor. Bırakın yeni meslek edinmeyi, İendi alanlarında yeni bilgilere ihtiyaç duyuyor. Ve bu yeni bilgileri üniversiteden talep ediyor. Ama bizim niversitemiz sadece'belli bir yaş grubuna açık adeta. Hatta bir ğrenci birden fzla sınava grerse^sanki onun puanları dŐrlmek suretiyle artık daha fazla sınava giriŐlerinde yolu kesiliyor. Dolayısıyla niversiteden talepler var ama niversite bu taleplere cevap veremiyor! Halbuki niversitede giriŐ ıkıŐlar esnek olmalı. Böyle sabit belli bir yaŐta ille gireceksin belli bir yılda ille çıkacaksın deyip değişen niversite taleplerine cevap verecek yeni bir niversitel

anlayışa ihtiyaç var. Yani ben istediğim zaman üniversiteye girebilmeliyim. Üniversitede belli bir süre eğitim görebilmeliyim, sonrada ayrılabilirmeliyim. Sonra tekrar'tamamlamak üzere yeniden girebilmeliyim.Yeni ihtiyaçlar duyduğum zaman yeniden üniversiteye dönebilmeliyim. Üniversitenin böyle bir yapıda olması gerekiyor.

Yüksek öğretim, tüm öğrenim sisteminin geliştirilmesinde özellik, orta öğrenimle bağlantılı güçlendirerek ve sınırsız bir sistem geliştirerek erken, çocukluktan başlamak üzere hayat boyu devam edecek bir sistem kuralı. En çokta üniversitenin bağı orta öğretimlidir. Ama üniversite öğrenci kabulünde orta öğretimi genel öğretim ve mesleki öğretim diye ikiye ayırıyor. Ve mesleki okullardan gelenleri sadece oralara öğretmen olarak yetiştirecek fakültelere alıyor. Diğer fakültelerin yolunu kapatıyor. Orta öğretimde Çocuklar ne zaman okullarını belirliyorlar? 15 yaşında. Yani bir çocuk ilköğretimi bitiriyor,, orta öğretime geçerken 15 yaşında bir karar veriyor. "Ben genel liseye gideceğim" ya da ben "A" ya da "B" çpşit meslek lisesine gideceğim diye sonra bu meslek liselerine giriyor. Ve bir gün birde geliyor ki,, üniversite kapışı kapalı. Sadece birkaç fakülte ona açık, onun dışındakilere, giremiyor.; Öyle bir engel var ki; işte birinin çarpanı 5, öbürünün çarpanı 2 dolayısıyla, bu 2 çarpanıyla diğerinin girdiği herhangi bir yere girme şansı yok..Tabii bu dezavantaj genel lise öğrencisi içinde aynı şekilde var. Genel lise öğrencisi de bu tür fakültelere geçmek isterse onlar içinde bir engel var. Yine beşe iki çarpanı orada da kullanılıyor. Bun,un üzeninde niye bu .kadar titizlikle,duruyorum. İnsan çok değerli,bir,varlık,tır. Başta.da söyledim.gibi, onun yeteneklerini geliştirmek esas olmalıdır,,MAcevher gibi kimin ne olacağını önceden kestirmek mümkün değil. Çocuk 15 yaşında bir karar verdi diye, değerlerini israf etmek lüksümüz yok bizim.

Biz'üniversiteye en iyileri almak durumundayız. Çünkü dikkat edin 1998 yılında Paris'te yapılan yükseköğretimle ilgili konvansiyonda alınan kararlardan biriside öğrencilerin liyakat esasına dayalı olarak alınmasıdır. Öğrencinin liseye gitmiş olması, onun üniversitedeki dört yıllık programlara" gidişi¹ için gerçek bir liyakat

oluşturmuyor. Bu çok sağlıklı bir ölçü değil. Onun için biz bütün öğrencilerimize kapılarımızı sonuna kadar amalıyız. Bütün ğrenciler buraya müracaat edebilmeli, sınavlara girebilmeli. Sınavın parasını da onlar ödüyor. Yani kapınızı bacanızı da yıkmıyorlar. Almazsanız gidiyorlar kendilerine bir ekmek buluyorlar. Öyleyse bırakın kapıları aın. Belki o meslek lisesine giden çocuklardan üniversitedeki o programlarda çok başarılı olacak çok özel değerler var. Ama sistem bunları reddediyor. şimdi bunun demokratikleşmeyle ilişkilendiriyorum. Demokrasinin esprisi neydi? Herkesin eşitlikçi bir esasta kararlara katılmasıydı. Ve imkanlardan yararlanmasıydı. Ama siz engel oluyorsunuz. Bunun neresi demokrasi? Birilerinin yolunu tıkayacaksın, şu ya da bu nedenle sanki tek seçenek sunarak, bunu da seçenek diye adlandıracaksın böyle bir şey olabilir mi? Bir başka şey, meslek liselerinde hiçbir yere gitme iddiasında olmayan insanlara da diyorlar ki bizim meslek yüksek okullarımız var. Buyurun buraların da kapılarını atık size, buralara da sınavsız girebilirsiniz. şimdi eğer bizim sistemimizde gerçekten dört yıllık okullarda okullaşma oranı yüzde 17,5 ise, genel anlamda bizim eğitim verebileceğimiz insanlarımızın sayısı bu kadarsa aslında bizim sistemimizde bu niversite sınavında -ki puanlama yüzdeliklerine bakarak şöyle söylüyorum- yüzde 17,5 belki çok katı olur ama yüzde 20-25 oranında olan çocuklar niversiteye gidiyor olmalıdır. Ama hayır sistem öyle olmuyor. Bir taraftan hiç niversite iddiası olmayan adama kapı arıyor, bir taraftan da gidebilecek kapasitesi olan insanlara kapılarını kapatıyor.

Burada ciddi bir sonuç var diye düşünüyorum. Buradan şuraya geliyorum. Aslında niversitenin kapasitesi mutlaka arttırılmalı, ciddi şekilde arttırılmalıdır. Bunun için de ciddi kaynaklar yaratılmalıdır. Bizim niversitemizin yapacağı şey belki şudur; -Burada tabii biraz aykırı gelebilir. Bazı dostlarımla fikirlerini bildiğim için söylüyorum- Biraz paralı bir ğretim böylece yüksek öğretiminin kapasitesini arttırmak. Burada temel düşüncem şudur; niversite eğitimi bizdeki eğitim kademeleri içerisinde en pahalı olanıdır. En pahalı olanı da böyle gelirler getirmek suretiyle aslında daha fazla insanın üniversiteden yararlanması için imkan yaratmak gere-

kir. Burada kastettiğim odur. Sayın hocamın bahsettiği kaynakları da yaratmak suretiyle Őüphesiz bu imkanlar daha da arttırılabilir. Böylece niversiteden yararlanan insan sayısı artacaktır. Bundan özelde bireyler ama genelde bütün toplum ve insanlık fayda sağlayacaktır diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER

Teşekkür ederim sayın hocam Doç. Dr. Ahmet Mahiroğlu. Ben müsaadenizle bir iki noktayı sayın hocama ileteyim. Sonunda belki bir Şeyler söyleyebilir. Gerçekten ğretim yesi bulmakta zorluk çekiyoruz ama dŐnrsek biz niye futbolcu bulmakta zorluk çekmiyoruz? Futbolda dünya Őampiyonlarını oynayabiliyoruz ama üniversitelerimiz çok geri. Bu gerçekten bir kaynak meselesidir. Ama kaynak meselesi derken doğrusu hocama Őundan dolayı pek fazla katılamayacağım, konu adaletle falan ilgili değil. Kim ne hizmetten yararlanıyorsa o bedelini desin mantığıyla ilgili benim söylediğim. Yani gelir dağılımı Türkiye de eşit de olsa bunun böyle olmaması lazım. Çünkü biz üniversitede ne yetiŐtiriyoruz? AraŐtırmayı bir tarafa bırakalım. YetiŐtirdiđimiz ğrenci aslında TSE damgalı bir vidadır, bir civatadır. Yani sermayeyle birleŐecek bir elemandır. Bunun anlamı nedir? Yani sermayenin verimliliğini arttıran bir faktör üretiyoruz biz. Sermayeye katkı yapıyor bu. Şimdi dolayısıyla katma btçenin mantığı Şuna dayanır. Yaratılan değerin, hizmetin bir bolm insana gidiyor, o ondan ücret kazanıyor, gelir kazanıyor bütün hayatı boyunca işte onun bedelini o desin. Bir bölümü de topluma gidiyor. İŞte eğitilmiş insan üretiyoruz. Seçimlerde, Őurada burada anlamlı insan yetiŐtiriyoruz, onu da toplum desin. Katma btçenin mantığı budur. Bu eksik bir mantıktır. Çünkü çok talebe yetiŐtirdiđimizde bir talebenin o insanların piyasaya çıkarken piyasa değerini düŐürüyoruz. Piyasa değerı dŐtđ halde sermayeye yaptığı katkı artıyor aslında. Dolayısıyla sermaye bundan ilave bir kar elde ediyor. Dolayısıyla bunun önemli bir bölümünü sermayenin ödemesi lazım. Yani mantık budur. Bunu ben anlatmaya çalıŐıyorum maliyeci olarak. Hocamdan da bunu herhalde cevabını müsaade ederseniz talep edeyim. Şimdi Sayın Yardımcı Doç. Dr. Sezai Temelli. Buyurun hocam.

Yard. Doç. Dr. Sezai TEMELLİ (*I.. SBF Kamu Yönetimi ğretim yesi*)

Teşekkür ederim. Herkesi saygıyla selamlıyorum. Bu krs gayet demokratik. Sonunda benim söz almamın nedeni soyadımdan kaynaklanıyor kuşkunuz olmasın. Yeniden herkesi saygıyla selamlıyorum. Biz Adalet Alada ile beraber yaptığımız çalışmada -ki onun emeği daha fazladır- özerk, demokratik niversite üzerine model çalışması yaptık. Gerçi o modeli buraya tam anlamıyla yansıtamadık. Konu gerçekten çok zor bir konu. Bu kadar dar zamanlarda tartışılıp, burada hele hele bir model tartışması yapmak çok da olanaklı değil. Ama bu kadar zor bir konuyu yaparken de bayağı keyifli yaptık. Birde kafamızda çok netti. Çünkü biz özerk demokratik niversitenin nasıl olması gerektiği konusunda birikimliydik. Birikimliydik çünkü biz çok uzun sreden beri özerk demokratik niversite mücadelesi veriyoruz. Bu konuda okuyoruz, yazıyoruz. Bununla da kalmıyoruz, alanlarda bunun savaşı-
mını veriyoruz.

186

zerk demokratik bir niversite mücadelesini niversite bileşenleri veriyor ve vermeye de devam edecek. Bugüne kadar YK'e karşı verdik, bundan sonrada YEK'e karşı aynen aynı kararlılıkta vermeye devam edeceğiz. Ta ki üniversiteyi ilgilendiren yasayı bizler hazırlayana kadar. Çünkü bu demokratiklik ve özerklik tartışması bu anlamda çok önemli. Özerklik tartışmasında bir kavram var: Üniversitenin zerk olması. Burada birkaç şey birbirine karıştırılıyor diye düşünüyorum. Özellikle zerklik dendiğinde, niversitenin dışardan gelecek bütün sinyallere, bütün etkileşim süreçlerine kendini kapatması anlamında bunu okuyoruz. Oysa zerklik tartışması, özellikle de toplumla gireceği ilişkide bu kanalları kapatmak üzerinden değil, bu kanalları olabildiğince niversite iradesiyle açılmasına dayanmasıdır.

İkincisi; eğer gerçekten bir yerlerde bir kapanma yaratmak gerekiyorsa, bu da hegemonik süreçlerle olacak bir kapanma süreci olmalıdır. Yani piyasaya ve devlete karşı kendini korumalıdır. Dolayısıyla bugün yapılan tartışmalar, bundan önceki dönemlerde yapılan tartışmalar, tamda niversite üzerindeki yönetsel erkin kimin isteklerine kimin gereklerine göre belirleneceğinin bir tartışması-

dir. Yönetsel hegemonyanın belirlenim sürecine ait bir tartişma-
dır. Dolayısıyla burası bir yok yerdir. Bu yok yerde niversite bi-
leşenleri yoktur. Bu yok yerde niversite anlayışı yoktur. O yüz-
den biz özerk demokratik niversite mücadelemizi sürdürmeye
devam edeceğiz.

şimdi bunu tartişırken, tartişmaları dikkat ettiğimiz, izlediğimiz
kadarıyla YK cephesi, rektörler cephesi, hükümet cephesi dikkat
ederseniz bir niversite sorununu tanımlıyor ve bu niversite so-
rununu çözmek için kendilerini taraf olarak görüyorlar. Ortada bir
Üniversite sorunu var ama bu niversite sorununu tanımlayacak
.olan kesimlerin, bu kesimler olduğuna inanmıyoruz. Çünkü soru-
nu yaratanlar, sorun üzerinden bu hegemonik ilişkileri geliştiren
insanların sorunu ortadan kaldırmaya yönelik bir model yaratma-
ları ya da bir yasa hazırlamaları olanaklı değildir. Sorun sistem so-
runudur.

Üniversite sorunu da diğer toplumsal organizmalar gibi sistemik-
tir. Sistemden yalıtılarak sistemin düzeneklerinden kopartılarak
bir iğdiş edilmiş özerklik anlayışı içinde çözüme kavuşturulamaz.
Bugün sistemin en belirleyici öğesi ya da sistemi tanımlayan en
belirgin sözcük bildiğiniz gibi küreselleşme. Hepimiz kreselleş-
meyi olumlama ya da olumsuzlama anlamında küreselleşme ile
girdiğimiz ilişki çerçevesinde kirlenmiş durumdayız. Bu kirlilikten
kurtulmak uzunca bir süre alacak. Bu yüzden yarına bir demokra-
tik niversite hayali ya da demokratik bir toplum hayali kurmak
o kadar da kolay değil. Bu kirlilik önce zihinlerimizde başladı ve
zihinlerimiz bizi öyle bir düşünsel formatın içine çekti.

Biz artık piyasa argümanları dışında maalesef düşünemiyoruz. Or-
taya koyduğumuz tüm modellerde konuşmalarımızda karşı olsak
bile piyasa kriterlerini dışlayarak, dışta bırakarak konuşamıyoruz.
Çünkü tam da sermayenin istediği ölçek bu. Sermayenin istediği
Ölçüt neden bu? Çünkü küreselleşme dönemi bu küreselleşme n-
cesi dönemin bir kriziyle ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ncesi
dönemin en temel özelliği fordist üretim organizasyonuna göre ve
ulusal Pazar düzleminde şekillenmiş bir sermaye birikim sistemi-
dir. Bu sistem tıkanmıştır, krize girmiştir. Fordizmden post-fordiz-
me yani seri üretimden, esnek üretime, esnekleşmeye ve piyasa-

ların daha hakim olduğu uluslararası bir sisteme finans sistemine evirilmiştir. Şimdi böyle bir model içinde bu evrimlemeyle beraber toplumsal yapıda yer alan bütün unsurlar, kurumlar yani siyaset üretme erkine sahip olan bütün objeler de bu evrilme ile terbiye edilmeye çalışılmıştır.

Bu terbiye mekanizmasının baş aktörü tabii ki devlettir. Devlet bu terbiye sürecinde bu kez sosyal devlette olduğu gibi bir mutabakat sağlayıcı araç olarak rol almamıştır. Aksine bu kez tamda piyasacı bir konumda karşımıza çıkmıştır. Önce zihinlerimize nüfuz etmişlerdir. İşte toplam kalite yöntemini getirdik demişlerdir. Üniversitelerin, eğitimin, sağlığın içine bu yöntemin sokulması, sonra bir tarafıyla biz özelleştirmeye ilgilenirken yani KİT'lerin özelleştirilmesiyle ilgilenirken, öbür taraftan aslında özelleştirilmiş beyinlerin üretim süreçlerinin de hızlandığını görmeye başladık. İnsanlar piyasa kriterlerini aldılar, geldiler, kamusal alanda toplumsal nitelikli kamu hizmeti üretmekle hükümlü alanlarda bu piyasa kriterlerini getirip koydular. "Kalite" dediler; "verimlilik" dediler bütün bunların ölçülmesi için performans dayalı sistemleri, toplumsal kalite yöntemleri getirdiler.

Toplam kalite yöntemlerini getirdiler ama kamuyla nitelikli kamu hizmeti üretmekle piyasada mal üretmenin bir farkı vardır. Bu farkı göz ardı ettiğiniz zaman, ister istemez bir piyasacı yaklaşımın içinde kendinizi buluyorsunuz ve çözüm üretme şansınız kalmıyor. Çözüm üretme şansınız kalmadığı zaman da insanlar çok kolay bir şekilde bu kaynak problemi üzerinden bir kurguya, bir üniversite anlayışına, bir eğitim anlayışına sahip olabiliyor. Sorunlarımız sadece üniversiteyle sınırlı değil, bütün sosyal alanlarla ilintilidir. Bu alanların çözümünde piyasacı çözümleri örtük olarak dayatmaya başlamışlardır. Bu tam da sermayenin istediği bir düzlemdir. Tam da kar alanlarının açılmasına yönelik bir düzlemdir. Sadece özelleştirerek değil, ama piyasa araçlarının kamuda kullanılarak kar alanlarının dolaylı olarak yaratılması da bu sürecin bir özelliğidir.

Şimdi artık sermaye bana "insan yetiştir", "dolaylı olarak kaynağı bana aktar" demiyor. Çünkü o fordizmin bir eseriydi, fordizmin bir ürünüydü. Bugün sermaye doğrudan kaynak aktarımını istiyor.

Dolayısıyla bütçeye baktığımızda sermayenin bu isteğini gerçekleştirmiş olduğunu görüyoruz. Bütçenin yarısı doğrudan aktarım mekanizmasıyla, finansal piyasaların aracılığıyla sermayeye aktarılmaktadır. Bu da dolayısıyla bütçenin diğer kalan yarısıyla kamu hizmetlerinin nitelikli hale gelmesini engellemektedir. Kamunun nitelikli hizmet üretemediği zaman, karşılaştığı şeyde "bakın kamuda işler kötü" denilmektedir.

Üniversite ya da diğer kamu kuruluş ya da kurumlarının, nitelikli ürün üretebilmesi için yapmaları gereken nedir? Piyasaya uymak, piyasayla rekabet etmek, teknoparklar kurmak, niversite teknoloji işbirliğini geliştirmek, döner sermayeli kuruluşları ön plana çıkartmak. Bu döner sermaye kuruluşları üzerinden kar sağlamak, ticarileşmek, ürün üretilip satmak gibi bir sürü kavram artık niversitenin içine girmiş durumdadır. Üniversitenin içine girmekle kalmamış, beyinlerimize de girmiştir. Bunun dışında bir çözüm üretmek şansımız yokmuş gibi düşlemeye başlıyoruz.

Üniversitenin kaynağı sadece ve sadece merkezi devlet bütçesinden sağlanır ve yerel yönetimlerden destek alır. Bunun dışında niversitenin bir kaynak yaratma problemi ile karşı karşıya kalması söz konusu olmamalıdır. Üniversite bu kaynakları kullanırken de merkezi devlete de topluma karşıda sorumlu, denetime açık olmalıdır. Keyfi kullanımda-çünkü bunlar toplumsal kaynaktır-toplumsal sorumluluğu vardır. Keyfi kullanımdan kaçınmalıdır. Ama niversiteler bunun dışında bir kaynak yaratma problemi ile karşı karşıya bırakılmamalıdır. Bu sağlanabildiği ölçüde, bilimsel anlamda bir akademik özgürlükten bahsedebiliriz. Aksi halde vesayet ilişkileri, tabi ki niversite üzerinde gelişecektir. Tabi ki bu ilişkilere göre kurgulanmış bir eğitim, bu ilişkilere göre kurgulanmış bir ğrenci profili ve bu ilişkilerin ürünü olan ğretim yesi profili ile karşı karşıya kalacağız. Dolayısıyla bu bağın kopartılması gerekiyor.

Üniversite bileşenleri, kendi demokratik yapılarını kurmakla yükümlüdürler. Bunun mücadelesini vermek zorundadırlar. Demokratik katılım sadece seçimle sınırlı değil. Demokratik yönetim, sürekli katılım, sürekli yönetim mekanizmalarında rol alarak artı demokratik yönetim birlikte yaşama geçmeli ve bütün bu süreç ku-

rullar mekanizmasıyla birbirine bağlı Şekilde, en üsten aşağı doğruda demokratik planlama gerŐekleŐmelidir. Bu çok zor bir Şey değil, bunu niversiteliler yapamıyorsa toplumun başka hiÇbir yerinden beklemeyin. Yani bu kadar eğitime, bilgiye, okumaya, yazmaya rağmen niversite kitlesinin çıkıp da "ben demokratikleşme konusunda bir Şey yapamıyorum" diyemez.

Demokratikleşme, eşit zgr bir toplum anlayışının hayata geÇmesi ise buradaki eşitlik anlayışı, fırsat eşitliği bence biraz fazla kapitalistleŐmiŐ bir kavram. Yani niversitenin kapısına kadar 1.5 milyon insana "siz eŐitsiniz kardeŐim ama içinizden 100 bin kiŐiyi aldık, bu da fırsat eşitliği" diyemezsiniz. 100 bin kişi daha iyi dersanelere gitmiŐtir, bu 100 bin kişi daha iyi ailelerden, yani üst gelir gurubundan gelir anlamında daha iyi ailelerden gelmiştir. "Buraya kadar eŐittiniz, bundan sonra fırsat eşitliği var" demek kadar saçma bir Şey olamaz.

190

Dolayısıyla buradaki zgr, eşit toplum tasarrufu her Şeyden önce eşit haklara sahip olma sürecinden geÇer. Küreselleşme süreci, kapitalist yaşam biçimi sürekli eŐitsizlik yaratan bir hayat biçimidir. Bu eŐitsizlik yaratma süreçleri, toplumun piyasayla tutunamayan kesimlerini sürekli yoksullaŐtırmaktadır. Küreselleşmenin toplumsal maliyeti budur. Artı yoksuzlukla da sınırlı bırakmaktadır, yoksunlaŐtırmaktadır. Yani bizi haklarımızdan yoksun bırakmaktadır. Eğilim hakkı da bunlardan biridir. İŞte demokrasi perspektifini toplumun önüne koyacak olan, o anlamda biraz daha sorumluluğu olan kurum üniversitedir. Üniversite zerine düŐen bu sorumluluğu yerine getirmelidir.

Son olarak İzzettin Hoca biraz önce bahsetti. Benden çok daha ayrıntılı açıklamayı yapabilir. Bu mali konularla ilgili niversite harçlarına dokunmak istiyorum. Biz modelimizde niversite harçlarını tümüyle ortadan kaldırdık. Üniversitenin paralı eğitim haline dönüŐmesindeki en önemli araçlardan birisidir. Bir iki örnek vererek konuşmamı tamamlayacağım. Her 6 Kasım'da niversitemin, İstanbul niversitesi'nin bahçesi müthiŐ bir mücadele alanına sahip olurdu, "Harçlara hayır" diye. Her geÇen gün bu sayı azalıyor. GeÇen yıl "harçlara hayır" diyen ğrenci sayısı 200'e düŐmüŐtü. Öyle tahmin ediyorum ki, beş sene sonra niversite-

mizdeki öğrenciler eylem yapıp Öyle bağıracaklar "Daha çok harç ödemek istiyoruz, daha kaliteli eğitim almak için". Zihinleri böyle bir dönüŐtürme aynen devam ediyor. Harçlara hayır diyoruz. Üniversitenin finansı kamu kaynakları ile olmalıdır. Burada karŐınıza çıkan argüman Şu; "bu çocuklar zengin üst gelirli ailelerden geliyorlar bunlardan para almalıyız", "vergi verenlere karşı bir sorumluluğumuzdan dolayı" diye bir söylem var. Vergi verenlere karşı gerçekten bir sorumluluğumuz var. Çünkü bu ülkede çalışanlar vergi ödüyor. Beyanname usulüne göre vergi verenlerin gelir vergisindeki katkıları %1.5. Tamam ama ortada var olan gelir eşitsizliği söz konusu ise bunu siz kurumlara havale ederek çözemezsiniz. Bunun zm yeri bütçedir, bunun çözümü vergi politikasıdır. Siz bu zengin ailelerden vergi almıyor iseniz, bu zengin aileler ödeyecekleri 1 trilyon vergi yerine size ayda sekiz bin dolar harç parası ödeyerek kendilerini rahatlatıyor, sizi de rahatlatıyorsa, belki üniversiteyi rahatlatabilir ama toplumda gelir bölüşüm eŐitsizliđini çok daha fazla derinleŐtirir.

Gelir bölüŐümünün çözüm adresi vergi politikasıdır. Adaletli bir vergi uygulamasıyla gerçekleşir. Diğer kurumların mali sorunları bunun içinde çözülebilir. Bütçeye baktığımızda, Türkiye'de vergi yükü %22'dir. Bu vergilerin büyük çoğunluğu dolaylı vergi, yani yararlanan der. Yani piyasa mantığının örtük olarak kabul edildiği bir vergi anlayışıdır. Böyle bir yapıda siz adaletli bir toplum, adaletli bir vergi sistemi ve bunu da yapmak için araç olarak kullanacağınız Şeyler, harçlar ya da işte piyasalaŐmıŐ satmaya elverişli ürünleriniz olacaktır. Bu bence çok anlamlı değil. Bitiriyorum son bir Şey söylüyorum. İnsel söyledi "Hükümet korkuyor" dedi. Son sözüm korkanlara; "Korkuyorsanız korkunun parçası olursunuz". Teşekkür ederim.

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER

Tüm katılımcılara bizleri sabırla dinledikleri için teşekkür ediyoruz.

SONSÖZ YERİNE

Toplumların, gelişmesi ve kalkınması açısından en itici güçlerden birisi olarak kabul edilen eğitim, tüm insanları kapsamı gereken özelliğiyle başlı başına örgütlü bir sistem olarak kabul edilir. Eğitimin, tüm toplumu kucaklaması gereken bir sistem olarak ortaya çıkması, oluşumundan örgütlenmesine, oradan yönetimine kadar geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek bir yapıyı karşımıza çıkarır. Kuşkusuz bu yapıyı oluşturan temel öğeler ile birlikte eğitim sisteminin işleyişi, yönetimi, denetimi ve elde edilen sonuçlar, tüm toplumu belli düzeylerde etkiler.

Kapitalizmin son yirmi-otuz yıldır yaşadığı yeniden yapılanmanın ilk etkilerinin, üretim ve yönetim ilişkileri üzerinde gerçekleştiğini görebilmek mümkündür. Mal ve hizmet üretim süreçleri, çalışma koşulları esnekleşmekte, yönetim ilişkilerinde ise "yönetişim", "üst kurullar" gibi daha "katılımcı" olduğu iddia edilen süreçler öne sürülmektedir. Bu noktada, ilköğretimden üniversiteye kadar, eğitimin tüm alanlarında eğitim yönetimi ve yeniden yapılanma süreçlerinin çakışması ile karşı karşıya bulunmaktayız.

"Eğitim Yönetimi ve Üniversitelerde Demokratik Yapılanma" konulu sempozyumda da farklı boyutlarıyla ortaya konulduğu gibi, her devlet; bir sistem olarak, birbirinden farklı, ancak birbiriyle ilişkili olarak alt sistemlerin bir araya gelmesinden oluşur. Toplumsal-ekonomik sistemi oluşturan en önemli alt sistemlerden birisi de eğitim sistemidir. Dolayısıyla eğitim sisteminin yapısı ve niteliği, eğitim yönetiminden uygulanan politikalara kadar toplumun genel bir görüntüsünü de yansıtır. Dolayısıyla, eğitim alanında yaşanacak demokratikleşmenin, genel olarak sistemin demokratikleşmesiyle olan yakın ilişkisi göz ardı edilerek, eğitimin sorunlarına köklü çözümler üretmek mümkün görünmemektedir.

Bir üst yapı kurumu olan eğitim, ülkenin ekonomik-toplumsal yapısı ve bu yapı üzerinden oluşan politikalar etrafında şekillendirilir. Bu durum, eğitimin her dönem egemen sınıfların çıkarlarına hizmet eden bir karaktere sahip olduğunun en temel göstergesidir.

Eğitim sisteminin yaşadığı sorunların bir bölümünün, eğitim yönetiminde benimsenen anti-demokratik, bürokratik ve statükocu eği-

tim anlayışından kaynaklandığı söylenebilir. Bu nedenle eğitimin demokratikleşmesi denildiğinde demokratik toplumsal güçlerin eğitim etkinliğinin düzenlenmesine ve dönüştürülmesine katılmasını anlamak gerekir. Eğitim yönetiminin demokratikleşmesinin içeriğini de bu oluşturur. Öte yandan toplumsal ve siyasal alandaki resmi bilgi ile özgürleştirici bilgi arasındaki mücadele ise, hangi bilgi türlerinin ve hangi kültürel sermayenin meşru bilgi haline geldiği/geleceği sorusu etrafında bilginin niteliği ve örgütlenişi ile ilgilidir. Bu haliyle de eğitimde demokratikleşme çabaları genel olarak eğitimci pratiklerinin sorgulanması da dahil olmak üzere, eğitimin amacı, müfredat ve öğrenme süreci üzerinde odaklanır. Bu bağlamda "eğitim yönetiminde demokratikleşme" sorunu, genel olarak eğitimin demokratikleşmesi sorunundan ayrı ele alınmamalıdır.

Eğitim yönetimi önceden belirlenmiş eğitimsel amaçlara ulaşmak için kullanılan bir araçtır ve her araç gibi belirlenen amaca göre biçimlenir. Ancak bu, sorunun dar anlamda politik ve teknik yanlarının olmadığı anlamına gelmez. Eğitim yönetiminin demokratikleşmesi, genel olarak sistemin demokratikleşmenin bir parçası olarak görülme zorundadır.

Demokrasi, her ne kadar yönetim ilişkilerinde bir standart gerektirse de, eğitim sistemi söz konusu olduğunda durum değişir. Eğer eğitim sistemi içinde okula kurumsal eğitim süreciyle birlikte, demokratik ilişkilerin yaratılması görevi yüklenmişse, bundan okul ve okuldaki yaşama ilişkin bir dizi sonuçlar elde etmek mümkündür. Biçim ve içerik olarak demokratik bir yapıyı ve demokratik yönetimi içeren eğitim süreçlerini geliştirmede okulların çok önemli işlevleri vardır. Bir bütün olarak eğitim sistemi içinde demokratik okul ilişkileri geçerli kılınacaksa, öncelikle okulda en temel demokratik ilişkilerin yaşanmasının önü açılmalıdır.

Demokrasi, yaşam biçimi olarak eğitim sisteminde, okulda yaşanabilir olmalıdır. Bu nedenle eğitim sistemi, kurumsal yapının kurallarından bağımsız olarak demokratik bir düzenin temel kuralları çerçevesinde yapılanmalıdır. Birlikte yaşamının gereği olan eşitlik, kişiliğe saygı, kabul görme gibi değerleri demokrasinin gereği olarak yaşama geçirmek, okulun görev yelpazesinde yer al-

malı ve eğitim sisteminin temelini oluşturmalıdır.

Demokratik bir okul modeli geliştirmek, en küçük birimden başlayarak gittikçe genişleyen, tüm sistemi kapsayan demokratik bir yapı inşa etmekle eş anlamlıdır. Bu amaçla demokratikleşmeyi okuldan başlatabilmek için;

- Eğitim programları eleştirici düşünce ve yaratıcılığı geliştirecek biçimde yeniden hazırlanmalı, ders kitapları da-bunu sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Tüm okul bileşenleri (yönetici, ğretmen, ğrenci, çalışanlar) arasında demokrasiye karşı köklü bir inanç geliştirilmelidir.
- Demokrasi için demokratik eğitim ilkesi yaşama geçirilmelidir.
- Okullardaki yönetim ve denetim uygulamaları daha demokratik hale getirilmelidir.
- Okullarda demokrasi eğitimi yaygınlaştırılarak hayata geçirilmelidir.
- Her okulun yapısı ve içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde ğrenci, ğretmen, çalışanlar ve ğrenci velilerinin içinde yer alacağı kurullar, konseyler oluşturulmalıdır. Ancak bu kurullar Toplam Kalite Grupları, OGYE (Okul Gelişimi Yönetim Ekiple-ri) gibi eğitimi piyasalaştırmayı ve özelleştirmeyi amaçlayan değil, eğitimi tüm bireyler için temel bir insan hakkı olarak gören kurullar olmalıdır.

194

içinde yaşadığımız çağda, birbirinden farklı gelişmişlik düzeyinde bulunan tüm toplumlar, varlıklarını, işleyişlerini ve geleceklerini ancak okullar aracılığıyla mümkün hale getirebilirler. Bu anlamda toplumların demokratikleşmesi, büyük ölçüde, toplumun mikro anlamda görünümü olarak değerlendirebileceğimiz okullarımızın demokratikleşmesinden, demokratik bir okul modeli oluşturulmasından geçmektedir.

Üniversite sisteminin içinde bulunduğu jrum ise, eğitim sisteminin bir diğer önemli sorunudur. Günü lzde niversiteler, gl devlet ve serbest piyasa ilişkisi çerçevesinde, milliyetçilik ideolojisiyle çerçevelenen ana yapısıyla bir taraftan resmi işlevi gerçekleştirirken diğer taraftan sermayeye dayalı olarak kar ve istihdam ihtiyaçlarına cevap vermek adına iki yönlü müdahaleyle karşı karşıya kalmaktadır.

Üniversitelerimizin son yirmi yılına baktığımızda devlet ve sermaye güçlerinin kalıcı birlikteliğine ve piyasa ilişkilerinin yüksek öğretimi kısılcasına aldığına şahit olmaktayız. Üniversite sistemini, siyasi iktidarların kendi çıkarlarına göre biçimlendirmek istemesi, var olan sorunları daha da arttıran, çözüm yerine çözümsüzlüğü dayatan bir yapıyı karşımıza çıkarmaktadır.

Üniversitelerimizde demokratik bir yapılanmanın gerçekleşmesi, öncelikle Üniversite topluluğunun kendi içinde bir ortaklaşma yaratabilmesi, kendi kural, değer ve kararlarını gerçekten demokratik, özerk bir yapı içinde gerçekleştirme imkanını yakalayabilmesinde görünmektedir. Ülkemizde varolan Üniversite gerçeğinden ve Üniversitelerin demokratik bir biçimde yapılanmasından hareketle şu tespitlerin yapılması önemlidir;

- Yükseköğretim sorunlarının yaratıcısı olan YÖK sistemi ortadan kaldırılmalı, Üniversiteler; özerk, demokratik, katılımcı bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Özerk üniversite demokratik katılımcı bir şekilde inşa edilmelidir. Akademik personel, idari personel ve öğrencilerin asli unsurları oluşturduğu üniversitede tüm karar organları bu unsurların katılımı ile aşağıdan yukarıya doğru seçim ve sürekli katılım mekanizmaları ile güçlendirilecek demokratik bir öz-yönetim oluşturulmalıdır.
- Seçilmiş, sorumlu kurullar eliyle, her düzeyde denetime açık bir yönetsel anlayış tüm üniversitelerde geliştirilmelidir. Kendi iç yapısında özerk olan üniversitenin topluma karşı sorumluluğunu yerine getirebilmesi için etkileşim kanallarının kurulması önemsenmelidir.
- Üniversiteler, mali yönden kamu desteğinde ve sınırlı bir özerklik içinde tanımlanabilir. Üniversite gereksinim duyduğu mali kaynakları hükümete bildirmek ve ayrılan kamu paylarını yine kamusal denetim içinde kendi öncelikleri çerçevesinde kullanabilmelidir.
- Her üniversite üyesi için bilgi alma hakkı saklı kalmak üzere, ulaşılabilirlik, açıklık ve yetkili organlar eliyle hesap sorulabilir bir düzenleme sağlanmalıdır.
- Üniversitelerin finansman sorunu bütçe uygulamaları çerçevesinde tamamen kamu kaynaklarından karşılanmalıdır.

- Bu bağlamda niversiteler piyasa söyleminden uzak tutularak asli amaçları doğrultusunda kamusal niteliğine uygun olarak yapılanmalı, herkese eğit, parasız ve nitelikli eğitim anlayışı temel ilke olarak benimsenmelidir.

Eğitim Yönetimi ve niversitelerde Demokratik Yapılanma Sempozyumu, eğitim yönetiminden, demokratik okul projesine, üniversitelerimizin demokratik bir biçimde yapılanmasından eğitim sistemimizin diğer yapısal sorunlarına kadar tüm aşamalarda demokratikleşmenin, bir bütün olarak eğitim sistemine demokratik bir içerik kazandırma konusunda hissettiğimiz ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Unutulmamalıdır ki; eğitim sistemine demokratik bir içerik kazandıramayan toplumların demokratikleşmesi mümkün değildir. Demokratikleşmenin yolu ise; öncelikle laik, bilimsel ve demokratik eğitimi ısrarla ve daha güçlü bir şekilde savunmaktan geçmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, demokratik bir toplumu oluşturmak için eğitim sisteminin işleyişinden yönetimine kadar tam anlamıyla bilimsel esaslara dayalı, demokratik bir yapının üzerinde inşa edilmesi, yükselmesi gerekir. Bu gerekliliğin ve zorunluluğun yerine getirilmesi için yapılan her çalışma, atılan her adım, demokratik eğitim mücadelemizin nn açacaktır.